

M. Szabó István

Fény és víz

TARTALOM

Homokba ásott gödrök

Koldus és gyermek

Ördögfattyú

Miriádokból font koszorú

65 szobor

Fény és víz

Homokba ásott gödrök

Ebben a sivatagban nem volt naplemente. Egyik pillanatról a másikra esett alá és tűnt el a nap. Az izzó forráság helyét pillanatok alatt vette át a hideg. Hallani lehetett a kövek repedését, aprózódását. Homok keletkezik, ezernyi, milliányi homokszem, melyet szinte azonnal széthord a szél a világ minden részére. Roppant finom homok, finomabb a fehér liszténél is. A szél napokon keresztül viszi át a tengeren.

- Harmatán - mondja a kormányos, mikor megpillantja délről a fekete felhőket. Örül is neki, de szidja is. Inkább megszabadulna tőle... Jó szél jön, gyors szél jön, de árat kell fizetni érte. Szerencsére nem túl súlyosat.

Kiköp a kormány mellé és megismétli: - harmatán. És rászól a közelben ácsorgó inasra, hogy ellenőrizze a vizes hordók csapjait. Jaj annak, aki a harmatánban víz nélkül marad. Szomjan halhat. Száraz hőség: a bőr repedezik, a könyvek lapjai felkunkorodnak, még a házak falai is leomolnak, ha túl sokáig tart ez a kegyetlen szél; a finom homok mindenhová behatol. Ott van a fogak között, a szemben, a nyelőcsőben. Szinte lehetetlen látni, rágni, élni. A fülekben tompán dübörög a forró vér. Éjszaka finom ragacs keletkezik az izzadó testeken, csaknem lemoshatatlan. A vitorlák szinte darabokra hasadnak a finom homok súlya alatt. Egyetlen előnye van a harmatánnak. Hamarabb halad a hajó. Esztelen dolog lenne a harmatánnal szemben hajózni. Vele kell haladni.

A finom homok együtt röpül a száraz széellel. Így megy ez évezredek óta. Szigetekre ejti le a szél értékes zsákmányát, s a sivatag homokjából lassan-lassan termőföld lesz. Eltűnnek a kopár sziklák, néhány évtized, és dús fauna tenyészik majd a szigeteken. Aztán emberek fedezik fel a szigeteket, és megpihennek a hűvös árnyékban, isznak a csobogó, hűvös patakok vizéből. Birtokba veszik a szigeteket, ez meg az uralkodó nevében. Olykor az is előfordul, hogy állatokat engednek szabadon a szigeteken. És néhány év múltán már állatok sokasága lakja a szigetet.

Harmincöt év körüli férfi utazik egyedül a sivatagban. Európai. Gyalogszerrel van. Ritka látvány. Azt mondanák róla, hogy megőrült, mert semmi esélye nincs a túlélésre. Nem rendelkezik kellő felszereléssel, annyi készletet nem cipelhet a hátán, hogy elegendő legyen a több száz kilométeres útra. A kutak nagy távolságra vannak egymástól, és annyi vizet nem vihet magával, hogy mindennap szomját oltsa. És néhány nap alatt megposhad a víz, ihatatlan, és a következő kút még messze van. Másik veszély a kóbor törzsek. Legtöbbjük rablással szerzi meg kenyerét, de a magányos utazóra majdnem mindenki rátámad. Könnyen kifosztható.

Az európai utasnak mindeddig szerencséje volt. Huszonnégy napja már, hogy a sivatagban utazik. Csodával határos módon bírja a szomjúságot, olykor napokig nem iszik egyetlen kortyot sem, eledele meg mindössze néhány falat kétszersültből áll. És nem támadott rá senki sem. Pedig minden harmadik, negyedik nap feltűntek különféle lovasok, ám őt békén hagyták. A hitlent.

Még ruházata sem megfelelő az úthoz. Marhabőrből készült barna kalapja van, barna köpenye, olcsóbb, de tartós vászonból, éjszaka ebbe burkolózik. Nadrágja és felső ruházata fekete vászonból készült. Olcsó anyag, de tartós. Ám nem sok védelmet nyújt a nap sugarai ellen. Melege lehet az utasnak, de nem látszik rajta. Sötétbarna homlokán nincs verejték, léptei határozottak, még akkor is, mikor napokig nem iszik vizet. Egyetlen fegyvere a kése, mit derekára szíjazott. Díszes markolata van a késnek, pengéje viszont rozsdás kissé. Nincsen tokban, teljesen meztelen a penge, ha az utas elesne, talán meg is sebezné, akár halálosan is.

Az utas nem tartja magát semmiféle pontos időhöz. Mikor elfárad, leül néhány percre, ha álmos, alszik néhány órát, függetlenül attól, hogy éjszaka van, vagy nappal. Nappal valamiféle dűnét keres, hogy árnyékába meghúzódjon, éjszaka nem gyújt tüzet, hiszen nehéz is lenne, hanem csak eldől a homokon és betakarózik köpenyegébe.

A huszonnegyedik napon alig egy órával az éj előtt komor felhők gyűlnek össze az égen. Hatalmas vihar támad, hogy az utas kénytelen beásni magát a homokba. Különben elvinné a szél. Szája elé koszos kendőt kötött, úgy fekszik a homok alatt, csak feje van kint néhány centire. Fogai közt finom homok csikorog. Mozdulatlanul, türelmesen várja a vihar végét. Tudja: ez akár napokig is eltarthat. Éppen csak arra vigyáz, hogy a fejét ne lepje be a homok. Ott a homok alatt szinte kényelmesen fekszik. És valamiféle transzba kerül, hogy egy idő után már észre sem veszi az őrző vihart.

Esőcseppek térítik magához. Negyven éve is lehet annak, hogy errefele eső esett. És most zuhog az égből a víz. Hallani lehet, ahogy a homok szinte nyöszörögve kortyolja, habzsolja a vizet. Letisztítja a homokot magáról, most ott fekszik a vizes földön. Nincs forráság. Az utas leveti ruháit, köpenyegébe csomagolja, s anyaszült meztelenül áll a tomboló viharban. Az eső valósággal korbácsolja a testét. Fel is sebzi a bőrét, de az utas észre sem veszi. Fejét lehorgasztva áll a dűne mellett. Órák telnek el így, és a vihar ereje egyetlen pillanatra sem hagy alább. Reggelig zuhog az eső.

Mikorra a nap felbukkan a dűnék mögül, a sivatag teljesen megváltozik. Itt-ott növények bukkantak elő, egyetlen éjszakai eső elég volt az élet megjelenéséhez. De a vihar nem hagy alább. Az utas felöltözik, és kénytelen visszaásni magát a homok alá. Lehetetlen enni, de legalább nem szomjas. És ott fekszik a homok alatt egész nap. És az est közeledtével ismét zuhogni kezd az eső, és ő ismét levetkőzik, áll a dűne mellett. Ez az egyetlen homokdomb, amit látni lehet a végeláthatatlan sivatagban, a többi a vihar szertehordta.

Hajnali három óra fele lehet, és az utas még mindig nem mozdult. Valósággal bünteti magát az elemek erejével: víz, szél és homok korbácsolja a testét. Bőre itt-ott felrepedt, fájdalmas sebek keletkeztek a testén. Ha így folytatódik még néhány napig, minden bizonnyal utoléri a halál, itt, ebben a hatalmas sivatagban. De ezzel nem törődik. Nem, nem adja meg magát békésen sorsának, hanem tudomást sem vesz róla. Nem hősie, titáni dolog, tudat ez, nem is beletörődés, hanem valami közönyös örület.

Aztán valami végigfuthat elméjén. Felemeli fejét, és beleordít a dühöngő viharba:

- Elég! Hagyd abba! Hagyd abba, szőke szobor!

És elhallgat. Szemét lehunyta. A vihar vadul nekirohan testének, felökleli, s most ott fekszik a homokon, karját szeme elé helyezi, összekucorodik.

Néhány pillanat után hangokat hall:

- Ki van ott? Ki kiáltott? Ki van ott? - kérdezi valaki, érdes, elnyűtt hangon. Mire erre a hangra tüstént válaszol egy másik hang:

- Hagyd békén! Nem tudsz a magad dolgával törődni? Lehet, hogy ő az. És akkor mit teszünk? Allahra, teljesen elment az eszed, mondom én... Meg akarsz halni?

Az utas hallja a hangokat, de nem válaszol. És egy óra múlik el így, és a vihar tombolása mintha alább hagyott volna. Pillanatok alatt hideg szakad a sivatagra, az utas didereg, vakon keresi ruháit, aztán valahogy felöltözik. Köpenyegébe takarózik, valamennyire sikerül felmelegednie.

Mikor felbukkan a nap, látni lehet, hogy a sivatag egyszerűen eltűnt. Mindenféle növények zöldellnek, a levegő kellemesen hűvös. A vihar teljesen elerőtlenedett, most már kellemes szél libeg a levegőben. Az utas megkönnyebbül. Bár sebei fájnak, kezével alig tud fogni, valami öröm csöpög elméjébe. Marokra való füvet szakít, szájához viszi, mohón rágja. Lenyeli. Üdítően hat rá. Így megeszik még két-három marokra való füvet. És kétszersültet morzsol hozzá. Jóllakik, jól érzi magát. Aztán útnak indul.

Gyorsan halad, több kilométernyi utat tesz meg. És ekkor bukkan a homokba ásott gödrökre. Hátrahőköl, nagyon meglepődik: a két gödörben egy-egy ember tartózkodik. Öreg emberek, minden ruházatuk egy piszkos ágyékkötő. Ott kuporognak a három méternyi mély gödör alján, alszanak. Piszkosak, bőrük csaknem teljesen fekete a nap erejétől, hosszú, piszkosszürke szakálluk van, hajuk csaknem félméternyi hosszú, dús, piszkos az is. Körmeik hosszúsága eléri a tíz centit is. Annyira hasonlítanak egymásra, hogy semmi különbséget nem lehet köztük felfedezni. Alszanak: ülve, térdüket átkarolják, fejüket térdükre hajtják.

Az utas megáll, leül a gödrök mellé. Innen jól látni mind a két öregembert. Percekig ül a gödrök szélén. Látja, hogy a két öreg még álmában is egyszerre mocorog. Már hozzájuk szólna, mikor:

- Ki? Én? Te gyalázatos! Te hitetlen! - kapja fel a fejét a bal oldali öreg. Nem néz ki a gödörből, ezért nem látja meg az utast.

- Igen, te! Te átkozott! - válaszol a jobb oldali öregember. Ő sem néz fel.

- Márpedig jól tettem, és Allah a tanúm rá - kiáltja a bal oldali öreg.

- És ha megöl? Ha megöl, akkor mi lesz? Akkor mi lesz, te félkegyelmű?

- Nem fog megölni, meglátod. Nem fog. Neked nem volt elég negyvenhét év? Több kell? Félted a kicserzett bőröd? Hiszen nem ér az egy lyukas pénzt sem - kacag fel rekedtes hangján az öreg.

A jobb oldali öreg felugrik:

- Egy egész élet, itt, ebben a lyukban, te nyomorult!

A másik vállat von:

- Nem csak én választottam!

- Allah! Jaj Allah! - veszi észre a jobb oldali öregember az utast, aki elképedve nézi a két öregembert. Majd térdre rogy a gödörben:

- Kegyelmezz nekünk, a hitetleneknek és bűnösöknek!

A bal oldali öregember a fejét csóválja:

- Teljesen megháborodtál...

- Nézz fel, te bolond! - kiáltja a másik. Az öreg közönyösen felnéz, észreveszi az utast. Feláll, udvariasan fejet hajt előtte:

- Allah hozott, idegen. Régen várunk már téged.

- Engem...

- Igen, téged. Hála Mohamednek, most már itt vagy. Áldassék Allah neve, mert ő hatalmas, kegyelmes, és íme, elküldött téged hozzánk. Legyél áldott idegen.

- Egy hitetlenről beszélsz... - nyöszörög a másik öreg. - Egy hitetlenre kérsz áldást... Allah nem fogja megbocsátani ezt neked, te nyomorult!...

- Mióta nem szabad áldani az üdvözítőt? - kérdezi indulatosan az öreg. - Még akkor is, ha egy hitetlen képébe rejtőzik! Még akkor is! - és az utolsó szavakat már üvölti.

- Üdvözítő... Jaj, Allah, bocsáss meg neki! Férgesek lepték el agyát, megháborodott elméje! Üdvözítő... Jaj, vigyázz, vigyázz...

- Elég! - csattant fel az utas hangja. - Kik vagytok, és mit kerestek itt?

Az öregek elhallgattak. Egyszerre ültek le a gödrök aljára, kulcsolták össze térdükön a kezüket. Az utas türelmesen várt.

Aztán, mintegy negyed óra hallgatás után, melyet csak a kellemes szél játékos hangjai törtek meg olykor, a jobb oldali öregember beszélni kezdett.

- Mi nem tudjuk már, hogy mi a nevünk. És arra is csak homályosan emlékszünk, hogy honnan jövünk. És azért nem emlékszünk, mert az már nem fontos. Hogy hová megyünk, az a fontos. Igaza volt neki - intett a másik gödör irányába, csaknem megvetéssel -, igaza volt neki, téged várunk már negyvennél is több esztendeje. Egy hitlent.

- Miért? - kérdezte az utas. - Alighanem összetévesztetek valakivel, vén bolondok.

- Nem! - kiáltott fel a bal gödörben lévő öregember. - Százszor is nem! Allah mondta, hogy két jel fogja jelezni jöveteled. Az egyik az lesz, hogy a sivatagban eső esik, és kizöldül a homok. A másik jel pedig, hogy e viharban hallani fogjuk valaki ordítását. Azt kiáltja majd: szőke szobor.

- Tényleg bolondok vagytok - mondta az utas. Felállt.

- Megyek innen. Másszatok ki, keressetek embereket, vágjátok le szakállatokat, hajatokat, fürödjöttek meg, öltöztetek ruhát kiaszott testetekre, éljétek normális életet. Nem lehetnek messze az emberek, valaki etetett titeket.

- Nem etetett senki sem... - csodálkozott el egyszerre a két öreg. - Nem ettünk, mióta csak itt vagyunk a gödrökben. Semmi táplálékot nem vettünk magunkhoz. Nem érted, hogy csak téged vártunk?

- Uraim... - mondta gúnyosan az utas, és mélyen meghajolt. - A minél hamarabbi viszontlátásra.

- Bolondnak nevez minket - sírta el magát a jobb oldali öreg, mire a másik rámordult: - Hallgass, félkegyelmű. Azt tesz, amit akar. Allah ereje van vele.

- De nem tudja...

- Mert Allah még nem akarja, hogy tudja. Engedjük útjára. Úgyis visszajön. Ez a sorsa, nem kerülheti el.

- De akkor meghalunk, ó, jaj nekünk!

- Fejezd be, bolond! Nem halunk meg.

Az utas ekkorra megtette az első lépéseket. Teljesen összekuszálták a történetek. S mivel nem tudta megérteni a látottakat, hallottakat, dühösen legyintett: valaki ostoba tréfát űz vele. Ön-kéntelenül is megragadta kése markolatát. Megölöm, gondolta, elég volt. Elég volt az ostoba tréfából.

A jobb oldali öreg lekucorodott, keservesen sírt. A bal oldali hallgatott. Majd, mikor az utas már eléggé messze járt, felállt, és ezt ordította, ahogy csak a torkán kifért:

- *Te nem vezérelheted az igaz útra azt, akit szeretnél!*

Az utas meghallotta a szavakat, megtorpant. Kitűnően ismerte a Koránt, tudta, hogy az egyik öregember a 28. szúrából idézett. A szavak olyan hatással voltak rá, hogy arca teljesen megváltozott. Szinte emberfeletti düh öntötte el, és máris rohant, vissza a gödrökhöz.

- Melyiketek merte ezt mondani? - üvöltötte közben. És néhány perc múltán ott lihegett a gödrök pereménél.

- Beszéljetek! Különben mind a kettőtöket megöllek! Beszéljetek.

A jobb oldali öreg teljesen összezsugorodott a félelemtől, míg a bal oldali mosolygott.

- Te voltál - mutatott rá az utas. És az öreg válaszolt:

- Igen, én voltam. Az a nyomorult nem is merne hozzád szólni. Én voltam.

- Megöllek! Most meg fogsz halni!

Az öreg vállat vont:

- Tedd, amit tenned kell.

Az utas beugrott a gödörbe, elővette kését, megragadta az öregember haját, hátrarántotta, nyakához rakta a kést. Hörögve mondta:

- Megöllek, százszor is megöllek...

De váratlanul leengedte a kést, ami véres nyomot hagyott az öreg nyakán, és sírva lépett odébb, egészen a gödör falához lapult. A kést eldobta, karját arcához emelte, hogy könnyeit eltakarja. Az öregember közönyösen leült a gödör aljára, és nézte az utast. Aztán ezt mondta:

- Talán jobb lenne, ha kimásznál innen Moses, amíg nem késő. És vidd a késed is magaddal. Ebben a gödörben nincs helye a halálnak, csak az életnek. Érd be ennyivel.

Az utas engedelmeskedett. Jó néhány percbe belekerült, míg kimászott a gödörből, hiszen ott lent teljesen elerőtlenedett. Zihálva feküdt végig a két gödör között. Pokolian rosszul érezte magát; egyszerre volt férfi és kisgyerek, nevetett volna, de a könnyek torkára forrasztották a nevetést, sírt volna, de a fojtott nevetés nem engedte a könnyeket arcára jutni. Feküdt ott, és majdnem szétdobta az ellentétes érzések káosza, teste megfeszült, arcára mély árkokat vésset vaskarmával az a fekete boldogtalanság, az a borzasztó érzés, mi évek óta megkeserítette életét, kiközösítette, mi miatt elveszítette barátait, nevezték örültnek; s tett is ő örülségnek minősülő dolgokat.

- Mit tettél, most biztosan megöl minket - tördelte a kezét a jobb oldali öregember, és keservesen zokogott. - Negyven évnél több veszik hiába, hogy most itt kivégez bennünket, Allah, segíts minket...

- Hallgass már el, piszkos kutya - mordult fel a másik öreg. - Hová tűnt a hited? Engedd, hogy Allah akarata beteljesüljön. Vagy most, az utolsó percekben visszafordulnál a hosszú, túlságosan is hosszú útról? Elfelejténéd, hogy mi történt a súlyos évtizedek alatt? Nem rettegtél az éhségtől, az időtől, elhagytad családot, kiközösítettek gondolataid és vállalásod miatt, s most, mikor hátra vannak az utolsó percek, most, hát most hagy el hited? Engedd fel magad Allahban, és hallgass. Hallgass, parancsolom!

Lassan megnyugodott mind a két öregember. Lekuporodtak a gödör aljára, hallgattak. Negyven évnél is több, hogy ide zárták magukat. Önkéntes halál. S e negyven év alatt annyit beszéltek, veszekedtek, meditáltak együtt, hogy megismerték egymás minden apró rezdülését, mozdulatát, legtitkosabb gondolatát, bár nem is látták már egymást oly sok idő óta. És tudták: az egyik nem élne túl a másik halálát. Világuk egészen egybeforrt: tökéletesebbek voltak a világ minden házaspárjánál, minden apácájánál és papjánál.

És így lassan délután lett. És az utas, Moses a sok órás harcból magához tért. Tagjait továbbra is alig tudta mozgatni, és alig tudott beszélni. Úgy feküdt kiterülve a két gödör között, mint egy meggyalázott messiás.

- Kik vagytok? - kérdezte végül, s bár alig voltak hallhatóak szavai, az öregemberek hallották. A jobb oldali válaszolt.

- Mi a szolgálid vagyunk, Uram.

- A szolgálaim... És hogyan kerültetek ide?

- Mi választottuk ezt az utat, Uram. Magunk ástuk a gödröt, s bújtunk ide, mindenki elől. De Uram, ez nem fontos. Talán sokkal fontosabb az a kérdés, hogy Te miként kerültél ide.

Moses kiszáradt szeméből most könnycsepp buggyant fel. És halkán ezt mondta:

- Igen, így van... Ez nekem sokkal fontosabb...

- Kérlek, ne sírj Uram. Nincs miért. Az, ami történt nem több és nem kevesebb, mint az út, mi e gödörhöz juttatott - mondta a bal oldali öregember. - És ezért minden hibának vélt tett, gonosznak vélt gondolat, és torz szüleménynek vélt értékrend nem volt hiába: íme, ide juttatott.

- Miért vagyok itt?

- Hogy bennünket megtalálj, uram, Moses.

- Beszéljetek, kérlek, beszéljetek. Szükségem van rá...

- Uram, olyan régen történt... Nem is tudom, miként kezdjem. Neki és nekem műhelyünk volt uram, eléggé messze innen. Uram, mi nyeregkészítők voltunk, és mivel gondosan, jól dolgoztunk, nem kellett attól tartanunk, hogy felkopik az állunk. Egy műhelyben dolgoztunk. Ő a bőrt készítette ki, majd kiszabta, én meg összevarrtam a nyergeket. Olyan szép munkákat végeztünk, hogy különféle uralkodók próbáltak a maguk szolgálatába csalni. És mi nem mentünk, mert elégedettek voltunk sorsunkkal, és ezért hálát is adtunk Allahnak. Nem feledkeztünk meg a nélkülözőkről sem, Uram. Házunktól senki sem távozott üres kézzel, ki azt megérdemelte.

Most a másik öregember folytatta:

- Igen, Uram, nagyon elégedettek voltunk sorsunkkal. És nem vitáztunk egymással sem, mindig mindenben tisztességesen osztozkodtunk. Úgy éreztük: ezt másként nem is tehetjük, másként nem is szabad tennünk. Fiatalok voltunk, erősek, feleségeink voltak. Nekem négy fiam született, neki négy lánya. És azt akartuk, hogy gyermekeink majd a maguk idejében összeházasodjanak. És örömmel néztük, ahogyan cseperednek, s egymásban nagy örömet, vidámságot lelnek. De Allah hatalmas és bölcs. Végül nem ez történt. Elszólított bennünket a kötelesség.

- Miféle kötelesség? Istenem...

- Az irántad való kötelesség, Uram. Engedelmeskedtünk a Mindenhatónak, hogy a Mindenható engedelmeskedjen nekünk.

- Ne furcsáld a szavait, Uram - vette át a szót a másik öregember. - Sokan nem tudják, hogy a Mindenható is engedelmeskedik az embereknek, ha az emberek tudnak kérni. És adni helyette.

- És miben fontos ez? - kérdezte az Utas, és kesernyésen nevetgélgni kezdett. Tagjaiba lassan visszatért az erő, hát felült, s hol az egyik, hol a másik gödörbe nézett.

- Mindenben, Uram. Mindenben. Ezért fontos és nem fontos az eledel a szádban, a levegő a tüdődben, a szeretet a szívedben.

Az utas hallgatott.

- Később aztán erős késztetés kezdett uralkodni bennünk, Uram. Nem tudom másként elmondani. De ő is, és én is nagyon izgatottak voltunk valami miatt. Mintha valami emberfeletti dolog lett volna készülőben, de ugyanakkor nagyon is emberi, és természetes. Aztán egy éjszaka álmodtunk. Maga a Próféta látogatott meg bennünket, Uram. És elmondta, hogy abba kell hagynunk mesterségünket, el kell hagynunk családjunkat, falunkat, ki kell menjünk a sivatagba, hogy téged megvárjunk, Uram. És áldozatunk gyümölcse a Mennysors lesz, Uram. Te vagy a mi személyes megváltásunk... Ó, bocsásd meg szavaimat...

- Semmit sem értek... - fogta meg fejét az utas. - Itt, ilyenkor... Uram...

- Talán hagyni kellene az értést, Uram.

- Hallgassatok! - szólt az utas indulatosan. - Egyetlen szó se legyen, hangozzon el néhány percig! Gondolkodnom kell.

- Talán nem gondolkodnod kellene Uram, hanem elfogadni.

- Csendet! - ordította Moses. Felállt, a földre dobta köpönyegét, és ezt mondta az öregemeknek: - Isten kegyelméből, vigyázzatok az Úr köpönyegére, amíg vissza nem térek.

- Úgy lesz, Uram - bólogatott egyszerre a két öreg. Szakálluk és hajuk mulatságosan hullámozott, ahogy fejüket mozgatták. Moses indulatos mozdulatot tett, majd keservesen legyintett, és gyors léptekkel eltávozott az üregektől. Úgy gondolta, majd csak talál valahol egy kisebb dombot, mely mellett átgondolhatja a történeteket.

Gyors léptekkel haladt a zöld sivatagban. Ereje teljesen visszatért, sőt, mintha erősebbnek is érezte volna magát. Elméje tiszta volt, csöppnyi fáradtságot sem érzett, annak ellenére, hogy nagyon nehéz napja volt. De nagyon, nagyon szomorú volt, türelmetlen.

Kilométereket tett meg, mire talált egy dombocskát, melynek tövébe leheveredhetett. Már teljesen beesteledett, az éjszaka szikrázó pontocskákkal hánnya tele a sötétkék égboltot. Kellemes félhomály volt a sivatagban, s a levegő is elviselhető maradt: sem meleg, sem hideg. A szél teljesen elült, mozdulatlan volt a lég, bársonyos, szinte simogató, illatos, hogy minden teremtetett lény örült volna neki. De nem Moses. Ő észre sem vette, csak kuporgott a domb tövében, és átadta magát a gondolatok kaotikus örvényének.

Párizsból az út idáig, ebbe az afrikai sivatagba, a fekete kontinens szívébe, hol nem a megnyugvás vár rá, hanem egy újabb kihívás; és választhat: aláveti magát ennek a kihívásnak, vagy sem. A történelmi és földrajzi tudományok professzora most itt fekszik egy dombocska tövében, és megpróbál rendet teremteni magában, elkergetni a kínzó gondolatokat, megtartani mindazt, ami hozzájárulhat ahhoz, hogy ismét olyan ember lehet belőle, ki nyugodtan, és mindenféle kínzó vágy nélkül élhet az emberek között, kinek előadásait ismét óriási élvezettel

hallgathatják a diákok. Hiszen azért jött a sivatagba, hogy e rossz vágyaktól megszabaduljon, vagy pedig halálát lelje.

Mindössze tizenhét éves volt, mikor az első egyetemet elvégezte, és két év multán már doktorált is történelemből. Az ógörögökkel kapcsolatos munkássága valóságos vihart idézett elő a kor történészei között, s a történészek tábora két részre szakadt: vagy lelkesen támogatták gondolatait (melyeket cáfolhatatlan bizonyítékokkal támasztott alá), vagy hevesen tagadták azokat. Húsz éves korában már a Becsületrenddel is kitüntette a francia kormány, a kis vidéki diákot, ki nyomorban nőtt fel, nagybátyja nevelte egyedül, aki cipész volt. Ugyan jól bánt vele, de talán éhen is pusztulnak, ha egy tanár fel nem figyel a kis ember rendkívüli képességeire, s nem noszogatja nagybátyját, hogy iskolába adja őt. Már az első évben ösztöndíjat kapott, különleges bánásmódban részesült, így furamód ő lett a családfenntartó. Szobát kaptak az iskola egyik félreeső épületében, nagybátyja az iskolának végzett különféle munkákat, s így valamennyire normalizálódott életük. Moses kettesével vette az osztályokat, elméje mindent magába szippantott, csodálatos emlékezőképessége mindent megőrzött, amit hallott, látott, tanult. Borotvaéles gondolkodása olyan logikai következtetéseket vont le az elsajátított tananyagból, hogy bizonyos idő után már tanárai is kikérték véleményét bizonyos tételekkel kapcsolatosan. A matematika irányába próbálták noszogatni, ám Moses inkább a történelem és a földrajz szerelmese volt. A kisgyereket nem elégítették ki az iskolában tanultak, minden keze ügyébe akadó könyvet elolvasott, s elhatározta, hogy kutató lesz. Kutató egy olyan időben, mikor Franciaország alig ébredt fel a napóleoni korszakból, lakosságát megtizedelték a háborúk.

Moses imádta Napóleont, s mikor 1840. december 14-én a néhai Császár hamvai megérkeznek a Szajrán Neuillybe, Párizs kapujába, maga is ott van az ünneplő, őrvjngő emberek között. Hatalmas tömeg... Joinville herceg, Lajos-Fülöp király fia maga ment el Napoleon koporsójaért. Huszonegy ágyúlövés jelzi az indulást, a Császár szeretett öreg gránátosai, morgósai, ahogy Napoleon becézte őket, mind jelen vannak az ünnepségen... A Párizsban állomásozó csapatok mellett ők kísérik örök nyugvóhelyére Császárukat. A ceremónia Mosesre óriási hatással van, szinte részeg a bódulattól, a tömegtől, attól az erőtől, mit fakaszt a Császár még halála után is... Azon a napon szerét ejti, hogy az egyik morgóssal találkozzon, s órákon keresztül beszélget vele az oroszországi hadjáratról, Austerlitzről, mindenről, szinte mindegy is, hogy miről, csak hallja, hallja Napoleon tetteit. Ami pénz van nála, azt mind italra költi. Ő nem iszik egyetlen kortyot sem, de így éri el, hogy a morgós ne hagyja ott. Hajnali négy óra van már, mikor a morgós befejezi történetét, kiégett szemekkel, üres tekintettel, s bár átitta az éjszakát, mégsem részeg... És Mosest megbabonázta az a szeretet, mit érzett ez az ember a Császár iránt, s örökre rabul ejtette. Szinte bánja, hogy nem lépett katonai pályára... De Napoleon egy van, több nem is lehet.

Őrütl erővel veti bele magát a Császár életének tanulmányozásába. De sokan nem nézik jó szemmel ezt, s így bizonyos idő elteltével kénytelen abbahagyni az ilyen irányú tanulmányokat. Ám titokban tovább folytatja. Jegyzetek sokaságát írja, tanulmányokat, és olyan aprólékosan, hogy bármelyik idős kutatónak a becsületére válna.

Nem elégszik meg a történelem tanításaival, földrajzot is tanul. Elméje csak úgy szippantja magába a különféle adatokat, s végül már nem marad semmi tanulnivalója az egyetemen. Huszonöt éves korára már professzor az egyetemen, a történelem karon, irigyei ellenére. Számtalanszor próbálták útját állni, de mindig sikerült kivágnia magát. Alig egy évvel később szerelmes lesz, egyszerű cselédlányt vesz feleségül. Sokan csodálkoznak ezen, még kevesebben értik, de ő nevet: Rousseunak is cselédlány volt a szeretője, mondogatja. Boldog, nagyon boldog. Annyira szerelmes kis feleségébe, hogy nem veszi észre: az hűtlen hozzá. Barátai is

tudnak erről, de boldogságát látván nem merik elmondani neki. Aztán maga is rájön. Egy egész világ dől benne össze, meg kell küzdenie a hiábavalóság ördögével. A züllés korszaka következik, bordélyházból bordélyházba jár, minden pénzét prostituáltakra, italra és ópiumra költi. Még a Becsületrendet is eladja, árát örömlányokra költi. És ironikus, hogy közben próbálja megmenteni a házasságát. De már lehetetlen. Úgy érzi, beleőrül, annyira szereti asszonyát. Mindent megpróbál, és minden hiába. Két év múlva elválnak egymástól. Ő részegen jelenik meg a törvényszéki tárgyalásokon, képtelen elviselni a történeteket. És az asszony folytonos ígéretésére gondol: hogy visszatér hozzá, csak szüksége van egy kis időre. És ezek az ígérek Mosest csaknem teljesen tönkreteszik. Van annyi öniróniája, hogy asszonyát szöke szobornak nevezi: szobor, mely nem szól vissza, hanem csak tündököl szépségével, egy másik világ, józan világ, normális világ ígéretével. Hamis világ, gondolja ekkor, olyan nem is létezik. Valami örült szobrász faragta ki azt a szobrot, s állította ki az emberek elé: nézzétek, ilyenek lehetünk, lehettek. De senki sem ilyen, senki sem lehet olyan, és nem élhetjük meg mások vágyait... Nem tehetjük ezt... Vagy igen? Istenem, micsoda káosz.

És egy teljesen örült éjszaka felgyújtja a saját lakását. Pusztuljon minden, mi Verához kötötte! Pusztuljon az a Moses is, aki azt az asszonyt szerette, imádta, aki aljasul visszaélt minden bizalmával, kihasználta érzékenységét. Pusztuljon minden és mindenki!

Hajnali négy óra van, mikor ott áll a szöke szobor és szeretőjének lakása előtt. Határozott léptekkel megy fel az ajtóhoz, betöri, kirángatja kettőjüket az ágyból, leüti Verát, szeretőjét majdnem megkéseli... Azzal a késsel, amit később magába visz a sivatagba is: ha nem tudja megkapni nyugalma, akkor végez magával. Az utolsó pillanatban tartja vissza valami erő. Nem emberszeretet, nem morális, erkölcsi kérdés tántorítja vissza, ahhoz túlságosan is elfáradt. Ellöki a férfit, leül egy székre. Nézi őket, nem szól egy szót sem. Vera még nem tért magához. Aztán a férfi mond valamit, már nem emlékszik, hogy mit, de Moses feláll, és úgy hasba rúgja, hogy a férfi eszméletét veszti a fájdalomtól. Ezzel el is megy. Otthagyja őket, pedig visszafordulna, és megölné mindkettőt. De akkor mi lesz? Utána... Utána magával végezne...

Nincs hová mennie, hát a bordélyházak fele tart. Ott lakik hetekig. Végül megunják, hogy nem törleszti egyre halmozódó adósságait, az utcára lökik, meg is verik. Az utcáról szedi össze a rendőrség. Testi sértésért és gyújtogatásért letartóztatják, hét év börtönre ítélik. Mielőtt börtönbe menne, sikerül elrejtienie kését. Még a morgóstól kapta, egyetlen féltett kincse. Más már nem számít.

És letölti a hét év börtönbüntetést. Azért nem végezett magával, mert az elkeseredés valamiféle dacos erővé alakult benne, segít elviselni a fogságot. Hét év után munkát keres. Cipész alkalmazza, s ő ironikusan mosolyog: eszébe jut nagybátyja, aki már régen halott. Ő ott maradt az iskolánál, ahol együtt éltek. Álmában érte a halál, s ő a börtönben tudta meg, hogy meghalt. És most ismét cipésznek dolgozik, annyi év után.

Közben gyűjt annyi erőt, hogy más területen is dolgozzon. Publikálják egyik munkáját, némi sikert arat, némi pénzt kap, jegyet vált egy olcsó vitorlásra, Afrikába utazik. És most itt ül egy domb tövében, kezében a morgós pengéje.

Ezek a gondolatok futottak végig elméjén az a néhány óra alatt, mit itt töltött. És nem jutott sehová sem. Csak a szöke szobor árnyékát érezte fenyegetőbbnek, közelibbnek. Mintha ismét meg kellene küzdenie - önmagával. Mert: *Te nem vezérelheted az igaz útra azt, akit szeretnél.*

De van joga hozzá, hogy más ember megváltásával törődjön? Egyáltalán jól van feltéve ez a kérdés? Aligha... A két öregnek igaza van ebben: nem szabad választ várni semmire sem. Hagyni kell a kérdéseket és válaszokat. Uram, jobban tennéd, ha elfogadnád a dolgokat, nem

pedig gondolkodnál. És alapjába véve az ő választása, hogy most itt ül. Ehhez Vera semmiben sem járult hozzá. Valami folyamat, mely alapjába véve hibás volt már, Vera csak kimozdította a helyéről azt az egészet. Igen, így van. De súlyos árat fizetett ezért a *másságért*. És nem szívesen tette. De vannak itt dolgok, melyeket nem lehet magyarázni. Így az, hogy a két öregember rá vár. Már akkor megkezdtek e várakozást, mikor ő még meg sem született. És ő, ő most miként tudja megszüntetni a várakozás hatalmát hármójuk között. Mivel tartozik ennek a két öregembernek? Semmivel sem? Honnan tudják a nevét, sőt, az elmondottak alapján még azzal is tisztában vannak, hogy mit tett az élete folyamán. *Rá várnak*.

Ez így kibírhatatlan. És a dolgok bizony megoldást követelnek. Bizony, nem hiába jött ide, a sivatagba. Egy olyan sivatagba, mely kizöldült. Tudja ő is: ez lehetetlen. Lehetetlen, hogy ilyen kapcsolatok legyenek: tudják nevét, tetteit, negyven év óta nem esznek, nem isznak, mégis életben vannak. És a sivatag kizöldült. Életre kelt. Azért, mert már el volt rejtve benne az életnek csirája. Holott ez nem tartozik a sivatag lényegéhez. Itt nincs sem élet, sem halál. De még *lehet*.

Valaminek történnie kell.

Késő éjszaka volt már. Az utas felállt, övébe tűzte a súlyos pengét. Visszamegy az öregemberekhez. Vissza. Pillanatig sem habzott a sötétben, csak lábaira kellett bízva magát. És hajnali négy órákor ott állt a két gödör mellett.

Az öregemberek nem aludtak. Hanem csillogó tekintettel néztek rá.

- Megjöttél, Uram.

- Megjöttem - válaszolt Moses fáradt hangon. - Bár sohasem kellett volna induljak, úton legyenek és érkeznek.

- Mindenki ezt teszi, Uram.

- Még akkor is, ha nem akarja?

- Alapjába véve mindenki ezt akarja, Uram. Isten akarata ez.

- Tévedsz. Nem Isten akarata ez. Hanem a mi akaratunk. Kérlek, másszatok ki a gödörből. És üljetek le mellém. Az úton friss gyümölcsöket szedtem, meg akarlak kínálni benneteket, akarom, hogy egyetek.

De a két öreg nem tudott magától kimászni a gödörből, hát maga kellett segítsen nekik. Néhány perc múltán ott ültek egymás mellett. Különös, az öregembereknek valami virág-illatuk volt.

- Egyetek - mondta, és édes gyümölcsöt nyújtott nekik. Azok elfogadták. Fogatlan ínyükkel nehezen majsolták a gyümölcsöket, inkább szopogatták. De arcukon öröm volt.

Aztán Moses megkérdezte:

- És most mit fogunk tenni? Inkább: ti most mit fogtok tenni?

- Nem tudjuk, Uram. Nekünk azt mondták, hogy várjunk meg téged. És utána mi lesz... Arról nem tudunk semmit. Nekünk elég volt a Próféta ígérete: Allah országába jutunk.

- És ti egy álom végett hajlandók voltatok elhagyni családokat, mindent, ami benneteket megalkotott, negyven évnél többet töltöttetek ezekben a lyukakban...

- Igen, Uram.

- Irigyellek benneteket. Ekkora hittel rendelkezni...

- Ez nem hit, Uram. Ez valóság. Ha a Próféta nem ígéri meg a Mennyet, mi akkor is vállaltuk volna, hogy ide jöjjünk, és így morzsoljuk le az életünket.

És a két öregember itt egymásra nézett, és egymásra mosolyogtak. Akkora szeretet csillogott szemükben, volt írva arcukra, hogy az már szinte törként hasított Moses szívébe.

- Tehát bizonyos értelemben nem miattam vagytok itt.

- De igen, Uram. Miattad. De nem is. Hanem azért, mert kérték tőlünk, s mi alázatosan engedelmeskedtünk.

- Ha csak töredékével rendelkeznék hiteteknek, akkor talán én is más ember lehettem volna.

- Nem értem, Uram. Mi úgy gondoljuk, hogy te nem tévedtél semmivel sem, hiszen azért vagy itt. Ha tévedtél volna, ha nem vállaltad tetteidet, akkor erre a találkozóra sohasem került volna sor. És akkor valóban... akkor valóban mi is hiábavalók lettünk volna, minden, amit tettünk. Minden hitünk, és az a negyven év is, mit itt töltöttünk. Sajnálom Uram, másként nem tudom magyarázni jobban. Olyan érzésem van, mintha süket lennél, vagy annyira hitetlen, hogy nem vagy képes hinni ebben. De nem baj, Uram, ez is hozzátartozik.

- Ugyan mihez tartozik hozzá?

- Hogy végre te is elnyerd a nyugalmat.

- Miért, hol rejtezik a nyugalom, öregember?

- Olykor bizony a halálon is túl kell menni, hogy megkaphassuk. Neked bizony túl kell menni. Nekünk nem. Mi negyven év nyugalomával voltunk és vagyunk megáldva. Ha úgy tetszik, valóban irigyelhetsz bennünket, Uram. Minket életben tartott a hitünk. De úgy tűnik, hogy téged majdnem megölt.

- Isten gyalázatos játéka ez!

- Ó, elvakult vagy, Uram. Isten szeret bennünket. Csak olykor mondja meg, hogy mit tegyünk. És sohasem játszik.

- Én nem hiszek Istenben, öregember. Én nem hiszem, hogy létezik a te Istened. Ugyan, van valami felsőbb hatalom, de talán csak *hatalom*. És ez bizony elviselhetetlen.

- Uram, ez a te hited Istenben.

- Vagyis nincs menekvés?

Az öregek mosolyogtak.

- Nem, Uram. Ez a te hited. Te így fogalmazod meg önmagadat. Mi is irigyelhetünk téged. Mert ez a te hited. De nem tesszük, mert mindenki hite a lehető legtokéletesebb. És ezért nincs semmiféle irigyelnivaló rajta.

- Messiásnak neveztél.

- Igen Uram. Nekünk az vagy. A mi Messiásunk. Látod, annyira várta a sivatag az érkezésed, hogy önön lényegét is feladta, csak hogy te jól érezd magad itt.

Az utas percekig hallgatott. Az öregek elfogyasztották a gyümölcsöket, és ott ültek mellette.

- Végül is ez a ti nyugalmatok, hitetek - mondta aztán Moses.

- Az életünket tettük fel rád, Uram, de úgy, hogy nem kérünk tőled semmit - mondta lassan a bal oldali öregember. - Bármit is teszel, ezen már nem tudsz változtatni. Ez a mi hitünk.

- Igen, ez a ti csodálatos hitetek. Hát akkor legyen. Megparancsolom, hogy többé ne várjatok rám. Hitetek úgysem általam van, hanem csak bennem fejeződik ki. Álmaimban sem hittem volna, hogy ilyen kötődések vannak a világon, hanem éltem az életemet, amennyire tőlem tellett. És ami ma éjszaka történt, az már majdnem elviselhetetlen.

- Miért, Uram? Miért elviselhetetlen?

- Mert ti vagytok a bizonyítékai annak, hogy minden mindennel összekapcsolódik, még akkor is, ha nem veszünk tudomást róla. És ez a kényelmesség nevében elviselhetetlen.

Moses felállt, úgy folytatta:

- Senki sem tud úgy élni ebben a világban, hogy tudja: akkor is, ha házában egyedül van, gondolatai között egyedül van, nos akkor is befolyásolja a mások életét. Pedig ez a természetes és a jó.

Néhány izgatott lépést tett, közben övéhez kapott. Kivonta kését, úgy közeledett az öregemberek felé.

- Csak azt a hibát követtétek el, hogy rám vártatok akkor, amikor a megváltás a kezetekben volt. Negyven év alatt bármikor engedhettetek volna a halálnak. Hogy lehettetek annyira önteltek, hogy engem bevárjatok? Összefüggések... Tagadhatatlan, hogy léteznek, most már tagadhatatlan. De amit ti összefüggéseknek neveztek, az az én nyomorúságom és átkom. És azt nem tudom már elviselni. Látjátok, engem már feláldoztak egy oltáron. Pedig Isten soha senkitől nem kér semmiféle áldozatot, ti ostobák. Ti mégis áldoztok, mert így próbáljátok elnyerni a kegyet. Ostobák! Egy egész élet alatt nem tudtatok erre rájönni. Hogy gyilkosokat vártatok.

És a kés villant a kezében. Mindössze két gyors villanás, mozdulat, és a két öregember élettelenül terült el.

- Istenem, nem is fogják megtudni, hogy miféle oltáron áldoztak fel engem - suttozta Moses. - Megnyugvás helyett újabb próbatétel. Nyomorúság, ismét választani jó és rossz között. Ostoba filozófia. Elég volt belőle.

Összetolta a két öregember tetemét, köpenyével borította be őket. Majd fogta a morgós kését, és erős mozdulattal a saját szívébe döfte. Összerogyott, fájdalmat sem érzett. Torz mosolyba rándult az arca. Majd kilehelte lelkét.

Néhány perc múltán vihar tört ki. Forró homokvihar. Elpusztította a növényeket, homokot hordott a tetemekre, betemette a gödröket, és kis idő múltán úgy nézett ki a sivatag, mintha nem is lett volna soha termékeny, hűvös, üdítő táj, hívogató annyi embernek, pihentető és csodálatos.

És hordta a forró, erős szél a finom homokot szerte a nagyvilágban. Át a tengeren, majd lerakja különféle szigetekre, de átviszi az óceán túlsó partjaira is, hogy még termékenyebbé tegye az Amazonas földjét. És a szigetekeken vetnek, aratnak az emberek, és örülnek a termékeny földnek.

És hajósok szorítják össze fogukat, mikor megérkezik a harmatán. Ellene nem lehet vitorlázni, csak vele. Bevonnak néhány vitorlát, hogy egyensúlyba hozzák a hajót, és együtt röpülnek a széllel. Finom homokkal telnek meg a vitorlák. Égő szomjúság költözik a gégekbe, a fa megrepedezik a forró szél hatására. De nagy veszély senkit sem fenyeget. Nem lesz vihar, orkán, és a harmatánt általában üdítő eső követi.

Így megy ez már évezredek óta. Már az előtt is így volt, mielőtt megjelentek volna a hajósok az óceánokon, és felfedezték volna a termékeny szigeteket, a más világokat.

Koldus és gyermek

Amíg a kora esti égbolt egyik fele olyan volt, mint kapu a mennyországba, meleg fényekkel, izzó színekkel, mit csak örült festők, vagy maga Isten tud kikeverni nevetségesen nagy palettáján, a másik fele sötét volt, lomha, fekete felhők takarták, rátámaszkodtak az égre és a földre, hogy súlyukat érezni lehetett; vihar volt készülőben, veszett vihar; vagy talán megússza a város szárazon, elvonulnak a felhők, és reggelre majd ragyogó fény mossa az utcákat, hogy érdemes ébredni, és igen, örülni annak, ennek a nappalnak is.

A város nem is kicsi, és nem is nagy. S van mindene, mi kell egy városnak: kórháza, kettő, áruházai, kettő, vendéglői, négy, hivatalai és hullaháza, fürdőmedencéi, kettő, jó és rossz utcái, piacai, négy, kocsmái, nyolc, parkjai, kettő, mozija nincs, csak színháza, kettő. Ilyenkor, a nyár vége fele, estefeje, az utcák megtelnek emberekkel, a nappalok még mindig melegek, de az esték már kellemesen hűvösek, Fel-alá járnak az emberek az utcákon, kocsmákba, vendéglőkbe mennek, a színházi évad még nem kezdődött meg, vagy az utcákon sétálnak. Alapjában véve nem történik semmi, csak együtt vannak az emberek, találkoznak az emberek, megbeszélnek a különféle árukészleteket, kínálatokat, vitáznak a politikai helyzetről, kit előző nap hibáztattak, azt ma felmentik, elhintik magját az elkövetkező szerelmeknek, mik törvényszerűen *beköszöntenek*, hogy aztán erről is beszéljenek, egy év múltán, két esztendő múltán. Felmérik azt a változást, mely, a filozófus szemével tekintve, be sem következett. Az újságírók mérges izgalmukban rágják ceruzájukat, hogy itt - semmi sem történik. Ezért is olyanok a helyi lapok, amilyenek. Az állandóságot nyomtatják oldalaikra, a változatlanságot. Mert újsága is van ennek a hetvenezer lakosú városnak, napilap mind a kettő.

Alig hat hete éltem akkor a városban. Elmenekültem a nagyváros zajától - túl romantikusan hangzik ez. Regényt írni jöttem ide, mert olcsóbb az élet, kibéreltem egy kis házikót, nem messze ettől a hídtól, ahol most csavargók, lecsúszott napszámosok, alkoholisták előkellő társaságában írom ezeket a szavakat. Nem zavarok, van valamiféle zavaros tiszteletük irántam, pedig erre nem is törekedtem.

Hat héttel ezelőtt, napra pontosan, délután öt órakor érkeztem meg a kisvárosba. Sok csomagom nem volt, mindössze egy hátizsák. Benne egy megkezdett kenyér, alsóneműk, két nadrág, néhány ing, a megkezdett regény kézírata, melynek címe: Fény és víz. Hoztam egy kabátot is, sohasem lehet tudni, hogy az augusztusi időjárás milyen meglepetést tartogat. Este hat órára már abban a kis házikóban voltam, a fürdőkádban, élveztem a hűvös vizet, s kissé a magányt is, a csendet is, bár nyugtalan voltam. Talán a regény miatt, nem tudom.

Ott aludtam el a fürdőkádban. Éjfél körül vacogva ébredtem, a víz teljesen kihűlt, s úgy átfáztam, hogy már attól tartottam, beteg leszek, abba kell hagynom mindent, és mehetek haza, anélkül, hogy egyetlen sort is írtam volna. Gyorsan ágyba bújtam, néhány percig élveztem a süket csendet, melyet olykor megtört az az apó zajocska, ahogy az udvaron álló hatalmas diófa levelei között átsuhant a szellő. Aztán elaludtam. Reggel hét órakor már talpon voltam, erős kávét főztem, elővettem a regény kéziratát, és dolgozni akartam. De csak ültem a megkezdett sorok felett, néztem a kézírásomat, s inkább jutott eszembe az, hogy olyanok a sorok, mint valami rossz, ócska keselyű karmai, mintsem egyetlen épkézláb gondolat, melyet a megkezdett szöveghalmazhoz csatolhattam volna.

Egy hülye festő világa, hülye szeretőivel, hülye gyerekeivel, hülye képeivel, gondoltam akkor dühösen, és rácsaptam a kézírátra. Mit akarok én? Hiszen életemben nem járt ecset a kezemben! Festő és világa. Inkább írnék kedves bérlőmről, akinek négy gyereke van, négy lánya, s

mind a négy titokban kurválkodik, pénzért, mert szeretik azt a szakmát, szeretik csalni férjeiket, holott a pénzre egyáltalán nincs szükségük, mert gazdag a család, jól keresnek élettársaik. És mindegyiknek van két gyereke. És senki nem sejt semmit sem. Csak én tudom, mert a kisebbik lány belém habarodott, és hosszú éjszakákat töltöttünk együtt, míg a férj falunk volt a gyerekekkel, és a lány, a feleség mindent elmesélt nekem, kuncogva, azzal a komisz vigyorral az arcán, mi úgy fel tudja gyújtani a vért, erőszakosabbá teszi az együttlét mozdulatait, hevesebbé az orgazmust. Perverzió, erkölcstelen, átkozottul kellemes és szükséges perverzió, tényleg átkozott, de csapdájából csak a hülyék menekülnek, és nekik szabad is. Ez még a tavaly történt... És mind a négy anya magához tért, mikor egyikük gyermekét elgázolta egy autó, amíg a mama kurválkodott, nagyokat nyögött aktuális kliense izzó teste alatt, s a négy éves gyereke senki sem vigyázott, így az az útra szaladt, és részeg sofőr gázolta halálra.

Halálos áldozat, ez a hűség ára, morfondíroztam, s filozófiai összefüggéseket kerestem, és persze találtam is, hogy végül felálltam az asztaltól, és fel-alá jártam a szobácskában, zúgó fejjel, örvénylő lélekkel, de szinte kétségbeesetten, hogy festőmmel nem haladok semerre sem. És így múlt el az első nap délelőtti, majd ebéd következett, mi szintén időhúzás, csak ne menjek vissza, ne üljek vissza a papír elé, mely, hmm... hatalmában tart, ostoba hatalmában. Délután aztán meglátogatott barátom öreg édesanyja, kitől a házat béreltem, mintegy húsz percet töltött nálam, s e húsz perc alatt részletes előadásokat hallhattam a gázcsap, vízcsap és a villanykapcsolók *helyi* működéséről, az ajtózárok és ablakok csodás világáról, a szőnyeg *miért*-kopottságáról, a padlódeszkák recsegéséről, és néztem az öreg nénike boldog mosolyát, hogy mindezt elmondhatja nekem. Aszott öregasszony, ki tudja, mikor hallotta a szerelem utolsó sóhaját, nyögését, érezte annak erejét. Mert ezeknek a deszkáknak a recsegése sokat nem beszélt az ebben a házban lefolytatott szexuális aktusokról, inkább adták meg magukat a sorsnak ezek a recsegések. Vigyázz, még beszakad!

Lassan este lett, és én sok cigaretta meg kávé kíséretében kivonultam a diófa alá. Persze magammal vittem a kéziratot is, az utolsó lehetőség reményében. Ott üldögéltem a padocskán, fejemet az ég felé tartottam, és elvártam, hogy valami felhő lágyan végigsimogató mozdulattal majd homlokom legyint, és e természeti csóktól majd tovább folytathatom regényemet, bele az éjszakába, neki az éjszakának. Persze, nem ez történt, hanem csak hallgattam a felhők vonulását, a diófa leveleinek csacsogását, a szél incselkedését hajfűrtjeimmel, és a szöcskék izgága, zizegős beszélgetését a komolyan és rendületlenül álló fűben. És beszélt a kávé, és beszélt a cigaretta is, és beszélt a pad is, beszélt a háziköntös is, csak a regény hallgatott, mert a regényhez én kell beszéljek, hogy aztán beszélni tudjon. És valósággal élveztem ott ezt az ostoba gondolatot, hogy kínos vigyorba rándult a pofám, és majdnem kétségbeestem, igen, majdnem kétségbeestem. Később aztán hunyorogni kezdtek a részeg csillagok, és nem láttam a holdat sehol sem, talán udvarolni ment, ős is regény ír, vagy verset, vagy novellát, vagy esszét ír valahol, és elrejtőzik ilyenkor az ostoba, zavaró tekintetek elől. Ennyire szüksége van a magányra...

Később minden és mindenki elhallgatott. A tulajdon lélegzetemet sem hallottam. Szinte ijesztő volt, hogy milyen halotti köntöst vont magára itt minden, ilyen élőhalott köntöst. Magán viseli az élők jegyeit, de nem moccan, hang nem hagyja el létét, nincs semmiféle dinamikája, s később, ebben a sötétben, még alakja sem. Nem voltak utcai lámpák, csak a csillagok világítottak valamelyest, de épp eleget, hogy szörnyű legyen majdnem minden. Izgatottan ugrottam fel. Riadtan, szinte kétségbeesetten. Vettem a kéziratot, bementem a házba. Gyors zuhany: legyen valami célszerűség. És felöltöztem, és vettem az öregasszony kulcsait, és zártam az ajtókat, kaput, és mentem, be a városba. A kulcsok jólesően csörömpöltek a zsebem-

ben, hangjuktól megnyugodtam, sőt, fűtültem is valami dallamocskát; később rájöttem, hogy ezt az éneket a nagyanyám énekelte nekem, hogy elaltasson.

A városban sem volt mindenhol világítás. És az utcákon egy lélek sem járt. De akkor jó volt benne lenni abban a mozdulatlan városban, hallani cipőm kopogását, a kulcsok zaját, az öngyújtó hersegését, a cigaretta recsegő égését. Füst, köhögnék, de nem merek. És gyors lépteim lelassulnak. Megállok a kirakatok előtt, de megállok a szemeteselek előtt is, bámulom a plakátokat és a sötétben, félhomályban rejtő autók számtábláját. A központ fele nagyobb a világosság. Néhány taxis ásítózik, egyikük éppen a kormányra csap, hallom, pedig mintegy ötvenméternyre vagyok tőlük. De ebben a csendben mindent hall az ember. Reménykedve néznek rám, ahogy elhaladok, s én egy mosolyt adok nekik ezért cserébe. Nem látom, de hallom, hogy lemondóan legyintenek.

Ott bent, egészen a központban csinos kis kertre bukkantam, jaj, végre. Néhányan még vannak bent. Leülök egy asztalhoz, előveszem a kulcsokat, magam elé helyezem, hideg az érintésük. Fiatal gyerek a pincér, jön, sört rendelek. Rám sem néznek a vendégek. A sör jéghideg, és egy perc alatt lecsúszik torkomon. A pincér ismét jön, most már fehér kendőt kötött derekára, eléggé nevetséges, és én most két sört rendelek. És mind a kettő nagyon hamar az úttörő után utazik, aztán csak ülök ott, elég üres elmével. Bamba vagyok. Mint akit fejbe vertek. Aztán hozzák a negyedik sört is. A fiatalember egészen udvarias. Zenét is tesznek, olcsó hangszórókból recseg elő valami régi sanzon, ha jól emlékszem. Az ötödik sörömet rendelem, mikor a szomszédos asztaltól harminc év körüli vendég áll fel, s kérekedik asztalomhoz. Leülhet-e, kérdezi, s én udvarias mosollyal intek igent. Üljön csak le.

Apró, vontatott mondatokban mondja, meséli el az életét. Talán hallgatásom kényszeríti erre. Mert nincs, mit mondjak neki. De megpróbálok hűséges partner maradni, sűrűn bólogatok, hunyorítok, sőt, olykor intek is egyet-egyet. Nem akarok tőle semmit, még eszközként sem kezelem. És satnya öröm van bennem, hogy asztalomhoz ült. Nem ad értelmet nekem, és nem segít semmiben sem, de van. Olyan érzés rátekinteni, mint egy elhasznált fogkefére, melyet *azért* nem dob ki az ember. Jó annak a reggeli látványa. Valami biztos kapaszkodó.

A nyolcadik sörnél tartok, és ekkor önkéntes vendégem is meghívhatja magát egy italra. Persze, semmi gond, hadd igyuk együtt a habzó örömet. Keserű, és csak a felnőttek itala. Ezért *lehetetlen*. Huszonegyedik századi író veszíti el így értelmét, mindenki értelmét. Regénye hallgat, és ostobább lesz minden ostobánál. Támaszpontom, ebben az állapotban.

Egy órája beszél már nekem Hemreich. Aztán következik a második óra, és én felhajtom a tizenhatodik sörömet. Nagyon, nagyon részeg vagyok. Barátom majd hazakísér. Ő mondja ezt, és én botladozó nyelvvel mondok köszönetet. Borzasztó gondolatok vannak bennem. Minden világos, minden átlátható. A festő élete és halála is, és szeretőinek jelenléte, és a festő világa. Most én festek a monstrum-vásznakra, élelem meg a színek keveredését, halálos szorításukat most uralni tudom. Örültbe kerget ez az állapot, ez a művi megvilágosodás. Ilyenkor önmagam eszköze vagyok.

Fizetek. A pincér nem is látja, hogy mennyire részeg vagyok. Hemreich velem jön. Az út felénél tartunk, mikor belém karol. Nem zavar bizalmas közeledése. Sőt, köszönetet is mondok. És beszélnék neki különféle dolgokról, a nagy tisztaságokról, de nem bírok. Szomorú lettem, mérhetetlenül szomorú. S ha eddig csak egy regényt akartam írni, most már nem akarok semmit. Összefolynak az értékek, így keletkezik a nihil. Tessék, kapaszkodj meg. Igen, most tényleg jól jön Hemreich karja.

Ő nyitja a kaput helyettem. Mondom, hogy a ház ajtajával én is elboldogulok. És elenged a kapunyitás után. Mondja, hogy ő most hazamegy. Rendben. Elbúcsúznak tőle. Valahogy bezárom a kaput.

A többire nem emlékszem.

Ott ébredtem a diófa alatt, a pad alatt. Embrió-pózban. Reszkettem a hidegtől. A házba mentem, gyorsan ágyba bújtam. Húgyhólyagom átfázhatott, félóránként kellett mennem a vécére, és nagyon fájt a vizezés. És még mindig dideregtem, még mindig szomorú voltam, és alig tudtam aludni. Reszkettem a takaró alatt is. És nagyon szégyelltem magam. Tíz óra körül valamennyire elcsendesedtek az érzelmek, elaludtam, négy órakor ébredtem fel. Nem voltam kába, másnapos, hanem korlátolt. Hat óráig a fürdőkádban voltam, kiáztattam testemből a sör maradékait. Húgyhólyagom is teljesen rendbe jött. Aztán ettem valamit. És jobban kezdtem érezni magamat. Erős kávé következett, és kiültem a diófa alá a kéziratral. Volt villany a padnál, akkor vettem észre. A padra helyeztem a kéziratot, a föbe ültem, egy párnára, szorosan magamra húztam a háziköntöst, és reggelig írtam. Nyolc óra körül elaludtam, már fényes nappal volt, és kettőig aludtam a padnál, hogy fejem a kéziraton pihent. És mikor felébredtem, görcsölt a testem, de kellemes kielégültség húzódtott meg bennem, és én szinte minden örömmel belekapaszkodtam ebbe az érzésbe.

Két hétig tartott ez az állapot. Napi tizenhat órát dolgoztam a regényen, és két hét alatt be is fejeztem. Áthúztam a Festő és világa munkacímét, és ezt írtam vastagon egy ívlapra: Miriádokból font koszorú. És félretettem a kéziratot, és nem éreztem semmi vágyat, hogy most, a kész regénnyel hátizsákomban, hazautazzak. Másnap reggel postáztam a kéziratot a kiadónak. És most mit tegyek? Mihez kezdjek?

Pihenni, a megfeszített munka után. Kis történeteket találni ki, és ringatózni bennük, ezt szeretném, akarom. Csendet, és egy kis homályt. Túlságosan égnek a karakterek, a regény személyei bennem, jó lenne pihenni egy keveset. Csöndes álmat akarok, mint bárki más, a megfeszített munka után.

És néhány napig nem is törődtem semmivel sem. Chopint hallgattam, jártam fel-alá az udvaron, kissé unottan, némileg kábultan, nem teljesen józan elmével; újraéltem a festő életét, halálát, remegtem az izgalomtól, ahogy végigsimítottam szeretői testét, és játszottam velük az apró gyújtogatások játékát, megcsaltam legfőbb szereplőmet szeretőivel, és kissé büszke is voltam erre, élveztük egymás gyanúsan perverz játékait, és élveztük azt a királyságot, mit én teremtettem meg, ám mégsem voltam ura, hanem valamiféle végrehajtója. Gyerekeim születtek, két kislány és négy kisfiú, és a festő mit sem tudott a különös történetekről, fel sem tűnt neki, hogy szeretői terhesek. És aztán ott álltam a festő sírjánál, s ekkorra az asszonyok már megöregedtek, ráncos arcuk úgy nézett ki, mint az agyagos sár; kifejezéstelen, kábult egy kellőképpen megélt élet maradékaitól, lassan már minden remény nélkül, vékony, de még tartós cérnaszál, elég ahhoz, hogy különféle memoárokat írjanak, és beszéljenek a nagy festő munkáiról, eldicsekedjék arcukat, testük vonásait a különféle képeken, aktokon, s maguknak tulajdonítsanak olyan szerkezeteket, miket a festő nem is talált ki, használt fel, de ők belelátták a munkáikba, mert szükségük volt erre az elemi erőre a még hátramaradt, nyomorúságos évekhez. És bevallom, hogy nem szörnyülködtem, hanem természetesnek láttam ezt az életet, életformát, annak következményeit, és kábultan engedelmeskedtem a magam alkotta törvényeknek; aztán, miután az utolsó öregasszonyt, néhai szeretőt is kikísértem a temetőbe, véget vettem ennek a tompa pihenésnek, valamennyire magamhoz tértem, és tudtam szomorúan nevetni Chopin hangjain, tudtam együtt hallgatni zongorájával, most már teljesen megbékélve, de még mindig... még mindig enyhe zsibogással a történetek miatt, de úgymond, túlélésre

készen, és nem kerestem arra a választ, végre, hogy miért dolgozom olykor agyon magamat, mi az az önpusztítás bennem, mit amúgy sem írhatok le, magyarázhatok meg.

Egy délután aztán Hemreich dörömbölt a kapun, és szinte örömmel üdvözöltem. Kell most ő nekem, szál, mi a valóhoz köt, ehhez a kisváros valóságához. Kissé zavarban volt, hogy ennyire szívélyesen fogadtam, kávéval kínáltam, és jófajta pálinkát töltöttem poharába, mit a vénasszony egyik szekrényében találtam, valószínűleg már évek óta ott felejtette valaki, és magányában egyre erősebbé forrott, hogy aztán mi elfogyasszuk, szürcsölgessük, mint valami haomát, ami kéretlenül is fényt lop közönséges elménkbe, gondolataink közé. Hemreich zavara hamar elmúlt, mi több, egy újságot is hozott magával, melyben meglepve olvastam, hogy beszámoltak ittlétemről, és arra készültek, hogy valamiféle kisebb ünnepséggel köszöntsenek engem, az író. Nem is gondoltam volna, hogy műveimet ennyire ismerik erre felé, mondtam Hemreichnak, és ő zavarba jött ismét, és bevallotta, hogy nem ismeri könyveimet, csak látta az újságban a képet, és arról jött rá, hogy kivel ivott néhány héttel ezelőtt. Mosolyogtam. Zavarban voltam én is. Nem vagyok ehhez hozzászokva. Holnap este lesz az ünnepség, vacsora a polgármesteri hivatal fogadótermében, az ünnepélyes meghívó az újságban volt közölve, engem nem is értesítettek. Aztán Hemreich megmagyarázta, ne vegyem ezt zokon, erre fele ez az egyik legnagyobb megtiszteltetésnek számít. Nevettem. Miben menjek? Semmiféle kellő ruházattal nem rendelkezem. De Hemreich legyintett, ő majd kölcsön adja egyik öltönyét, hiszen természetünk egyforma.

Aztán éjfél utánig beszélgettünk a diófa alatt, unalmas, ám pontosan ezért érdekes témákban merítkeztünk meg, és némileg óvatosan bántunk a pálinkával, csak a cigarettát nem kíméltük, hogy végül rekedt hangon köszöntünk el egymástól, s én tértem ágyba, hétköznapi és ezért jótékony mosolygások maradványaival az arcomon. És álmom nem volt különösebben pihentető, és nem volt különösebben fárasztó. És közben jótékonyan suttozta fülembe Chopin a dallamait.

Mintha nem is a kapun, hanem a tulajdon lelkemen kopogtam volna másnap reggel. Kábult voltam, kissé ideges is, de magamra kaptam ruháimat, és mentem kaput nyitni. Rongyos kislányt pillantottam meg a kapuban, karjában teljesen betakart csecsemőt tartott, mozdulatlan csecsemőt, hogy az első pillanatokban azt is hittem, a szokásos történetet látom, hogy minél több pénzt csikarjanak ki az ember zsebéből. És mérges is lettem, dühös, és a kislány is megijedt, de ekkor a csecsemő megmozdult, és dühöm azonnal elcsillapodott. A lány egy kis pénzt kért, megy egy szelet kenyeret, hogy ő is ehessen, és a babának is enni adhasson. Behívtam őket az udvarra, a padra ültettem a fiatal anyát, és a sajnálat meg az elképedés vegyes fintorával az arcomon a konyhába mentem. Kenyeret, szalámit készítettem elő, tányérra helyeztem, majd némi pénzt vettem elő pénztárcámból, és visszamentem az udvarra. A lányka le sem tette a csecsemőt, hanem egyik kezével mohón falta az ételt, majd elvette a pénzt, hálás tekintetet vetett rám, és menni készült. Ekkor megkérdeztem, hogy hány éves. Tizenöt, válaszolta, és ringatni kezdte a csecsemőt, mely egész idő alatt mélyen aludt, hangot sem hallatott, csak olykor mozdult egyet-egyed. A lányka aztán felállt, köszönetet mondott, és menni készült. Kikísértem őket, vissza sem zártam a kaput, hiszen Hemreich mindjárt jön, majd kissé elgondolkodva, visszaültem a padra, rágyújtottam, és egyik cigarettát a másik után szívtam el. Ennyit az én törvényeimről, gondoltam, ennyit az én írásaimról, szart sem érnek, ebben az összefüggésben. És ekkor teljesen csend volt az udvaron. Süket, komor, szinte fenyegető csend.

Hemreich zavart ki ebből a suta állapotból, csalt mosoly ajkamra. Akkora jó kedvvel robogott be a kapun, hogy a diófát is kiverte volna a földből, ha történetesen nem állok útjába. Nem kérdeztem, miért van ilyen jókedve, de gondoltam, azért, mert számít arra, hogy magammal

hívom erre a díszvacsorára. És meg is tettem, hiszen valamilyen formában meg kellett köszönjem az öltönyt. Felpróbáltam, és apró hiányosságoktól eltekintve, kitűnően állt rajtam. És ismét köszönetet mondtam Hemreichnak, aki elégedetten nézegetett a tükör előtt, még meg is szimatolt, és én mosolyogtam, befele. Aztán átöltöztem, és ebéd készítéséhez láttunk, mert már jócskán elmúlt három óra. Az ebédkészítés közben mondtam el Hemreichnak, hogy miféle vendégek költöttek ma reggel, és már nekikészültem valamiféle fényes litániának, mikor ő nevetve fordult el a hagymavágástól, és mondta, hogy jól átverték, mert a csecsemő nem élő csecsemő, hanem elektromos, elemes baba, mely mozogni tud, ha enyhe nyomást gyakorolna rá. Dühös lettem, és nagyon szégyelltem magamat. Nem az első eset, hogy rútul becsapnak a koldusok. Valamikor riportot készítettem néhányval, s némi számolás után rájöttem, hogy jobban keresnek ezek a nyomorultak, mint az átlagos keresetű ember. Hemreich tovább nem is foglalkozott az üggyel, de engem kissé megzavartak a történetek, kedvemet szegték, és ez a kedvetlenség belekerült a krumplilevesbe is, melyet én készítettem, úgyhogy Hemreich mártása, melyből nem sajnálta ki a pikáns fűszereket, vitte el a trófeát. De azért jobb kedvre derített az ebéd, s mikor a végén hasunkra csaptunk, és rágyújtottunk a szivarokra, melyeket én hoztam, egy egész doboznyit, egészen tűrhetően éreztem magamat, sőt, némi izgalommal gondoltam az estebédre is. Tiszteletemre... szinte hihetetlen dolog volt ez számomra, de bevallom, jólesett ízlelgetni kissé a hiúság eme ravasz gyümölcsét. És így múlt el ez a délután, melyből teljesen hiányzott Chopin esőcseppjeinek sanzonszerű dallama.

A szavak egyre ritkábbak lettek köztünk, és végül elbóbiskoltunk mind a ketten. S ha Hemreich nincs ott, alaposan elkések a vacsoráról. Ő rángatott talpra, adta rám az öltönyt, s félszeg vigyorral húzta magára az öltönyét, melyet táskájából vett elő. Számító gazember, nevettem magamban, de azonnal meg is bocsátottam neki ezt a kis rosszkódást. Kilenc óra előtt néhány perccel készen is voltunk mindketten, és irány a polgármesteri hivatal. Végig a városon, a központba, és íme, az épület előtt néhány ember ácsorog. Egyikük kezében kamera. Istenem, itt van valami újságíró is, gondoltam, s máris készültem a különféle kérdésekre, szinte gyáván, behúzott nyakkal, kicsit álmélkodva is. Hemreich jóindulatú alaposággal vigyázott rám, ő mutatott be annak a néhány embernek, az alpolgármesternek, egy orvosnak, az egyik helyi lap képviselőjének, és néhány irodalombarátnak, ahogy ő nevezte őket. Megpróbáltam kihúzni magamat, valamiféle ugyancsak átlátszó eleganciát erőltettem magamra, de nem kellett semmitől sem tartani: fogadóim ugyancsak zavarban voltak. Egészében nézve a képet, úgy festett, hogy senki sem tudja, mit keres itt, de azért jelen vannak, hogy ez az egész fogadás, a kellő protokollal együtt, megtörténjen.

Néhány lépcsőfok vezetett a fogadóterembe, ahol maga a polgármester üdvözölt. Majd asztalhoz ültünk, és az első pohárköszöntőt is ő mondta (mindenki felállt, s előretartotta pezsgőspoharát, köztük én is; rossz bábjai a dicsőítésnek), melyben kifejezte örömét, hogy városukba látogattam, és kifejezte reményét is, hogy kellőképpen kipihenem majd itt magamat (dolgozni jöttem, mert itt olcsóbb minden). Majd leültünk, és következett a vacsora...

... mely végtelenül unalmas és mesterkélt volt. Olyan ételt szolgáltak fel nekünk, melyet a munkásszállókon készítenek, sebtében összeállított ételek, közönséges az ízük; ó, túl sok a protokoll errefele, s talán sértve is kellene éreznem magamat, de mégsem ez történt, mert volt valami fura morbiditás ebben az egészben, a kanalak remegő koccanásában, a kések és a villák szisszenésében, hersegésében, a poharak ütközésében, a szájak motyogásában és majszolásában, a polgármester önelégült, figyelmetlen mosolyában; jobb oldalára ültetett, az alpolgármestert meg az asztal végére, Hemreich mellettem ült és mosolygott, mert nem látta át azt a morbid, szinte elfajzott játékot, mi a teremben folyt le. És a vacsora végén kitüntettek valamiféle emléklappal is, hogy majdnem belesüllyedtem a hamis márványból kirakott

padlóba a szégyentől. Mit keresek itt, milyen ostoba játékot akarok ismét megfigyelni, magamévá tenni? De egy óra múltán sikerült megszabadulnom ettől az egésztől, és Hemreich kíséretében ott ültem abban a kis sörözőben, hogy végre-valahára részegre igyuk magunkat. Nem volt nehéz a dolog, a sok írás, a sok állapotözön következtében teljesen ki voltak készülve az idegeim, hát a negyedik sörnél már jócskán mámoros voltam, és ökölbe szorult kézzel röhögtem a történeteket, ezt a néhány hetet, csak Hemreichot vettem valamennyire komolyan. Később néhány lány ült az asztalhoz, most érkeztek, s pár perces ácsorgás után egyikük vihogva kérdezte, hogy leülhetnek-e asztalunkhoz. Kissé unottan bólintottam, nem tudtam én akkor oda figyelni. De Hemreich szemében felcsillant valami, s akkor én is jobban kezdtem figyelni: még érdekes játékaik lehetnek itt a szándékosan elejtett véletleneknek, hogy az erkölcs látszatát fenn lehessen tartani. És a lányok, hárman voltak, asztalunkhoz ültek, és Hemreich megkérdezte, hogy mit kérnek, mit fogyasztanak, és ők vérnarancsot kértek vodkával, mi meg maradtunk a sör mellett. És unalmas beszélgetés indult, de protokollmentes, és ennek valamennyire örültem is.

És a három lány kuncogva, mesterkéltén kérdezgetett engem, az ebben a városban híres író. És kérdéseik olyan szépen, édesen voltak ostobák, hogy szinte émelyegtem a sok édességtől, mit rám pazaroltak, rám próbáltak ragasztani, s abban az állapotban valami sikerrel is, mert szükségem volt erre a feszélyezetlenségre a túl sok protokoll után. Később aztán Edith Piaf rekedt hangja kezdett recsegni a hangszórókból, és ekkor elveszítettem a fonalat.

Másnap reggel ágyamban ébredtem, valami tizenegy óra lehetett, enyhe szégyenérzettel és egy egészen kevés fejfájással. Szalonnás rántotta illata jutott el orromba, frissen főtt kávéé, és azt gondoltam, hogy Hemreich már túlzásba viszi a velem való törődést, mert most olyan szívesen lennék egyedül, ebben a kissé letargikus állapotban. Nyílt a konyhaajtó, és az egyik lány jött be a szobába, háziköntösömet viselte, meg is rökönyödtem, de természetesen palástoltam, az ágyhoz jött, leguggolt, szájon csókolt és kedveskedve köszönt nekem jó reggelt. Hát igen, én ezzel lefeküdtem az éjszaka, pedig utálok részegen szeretkezni; de szépen mosolyogtam, pedig legszívesebben elküldtem volna. Néhány ostoba tréfa után aztán a lány visszament a konyhába, meghintve engem, hogy siessek a tisztálkodással, mert mindjárt találja a reggelit, és én a fürdőszobába támolyogtam, rátámaszkodtam a kagylóra, és a tükörbe bámultam, és ott-honhagyott feleségemre gondoltam. Négy éve voltam házasságban, gyerekünk még nincs, még nem is akarunk. Szégyelltem magamat, mint minden ilyen eset, történés után, de nem túlságosan.

Az a jó ebben a városban, többek közt, hogy a csapból folyó víz jéghideg, még ebben a kánikulában is. Hosszú kortyokban ittam, aztán megmostam arcomat, végül jéghideg zuhanyt vettem, hogy a bőröm egészen elkékült. És felöltöztem, és kimentem a konyhába, kissé több örömmel, felkészülve a kis kuncogásokra és a reggelit követő szeretkezésre. A rántotta finom volt, a kávé kissé erős, a beszélgetés, mit e kettő mellé talált a lány, nos, az megnyugtató, frivol és üdítő. Néhány szál cigaretta még a teljes nyugalmat is elhozott, eltűnhettek azok a viselkedésformák, melyek annyira jelzik, hogy fogalmam sincs, mi történt az éjszaka. De a lány nem jött rá erre. Inkább adta ide magát nekem, ismét, talán azért, hogy a kényelmetlen kérdéseknek ne legyen helyük ebben az édeskés, mesterkéltnézőben. Szeretkezés közben néztem lehunyott szemét, eltorzult, verejtékes arcát, és élveztem, ahogy mozdulataim azonnali reakciót váltanak ki belőle, nem úgy, mint sok nőből, kik túl sokat és túl keveset tudnak ahhoz, hogy már igazi nők lehessenek. Nekik le kell vetközniük intellektusukat is, mi oly végtelenül unalmas! Az állandó gondolkodás nyomasztó tündérkéi ők, miközben végtelenül sokat papolnak az igazi nőiességről, miről valójában fogalmuk sincs. Szeretkezés után néhány percig feküdtünk az ágyban, némán, de kissé elrejtőzve egymásban, és határozottan jól éreztem magamat. Aztán az udvarra mentünk, némi kávé és cigaretta kíséretében. Ő a regényeimről, novelláimról kérdezett, és én válaszoltam neki. Olvasta egyik könyvem, mondta, tetszett

is neki, igaz, nem különösebben. Hogy miért, nem is kérdeztem, nem voltam rá kíváncsi. Jobban örültem én társaságának, semhogy különféle gondolatokkal ziláljam szét ezt a kis együttlétet. Délután aztán levelet hozott a posta, a lány előtt bontottam fel, a kiadótól kaptam, elolvasták könyvem, gratuláltak könyvemhez, hamarosan kiadják könyvem, csak ha lehet, az ötödik fejezetet írjam kissé át, mert mintha homályos lenne, de ha nem írom át, az sem baj, s ha átírom, akkor postázzam minél hamarabb, mert két hét múltán nyomdába megy a könyv. Nem írom át, gondoltam, és visszatértem a lány karjai közé, és nagyokat kortyoltam ízből, abból a kissé használt ruha ízből, mi annyira jól esett most. Aztán a lány hazament néhány órára, egyedül maradtam, és nem tudtam semmi mást tenni, mint üldögegni a diófa alatt, cigarettázni, és elhessegetni a zavaró gondolatokat. Nem tudom, miként, de a nagyanyám jutott eszembe, gyerekkorom, ahogy ott ültem nagyanyám udvarán a diófa árnyékában, a köménymagos levest ettem bádogtányérból, bádogasztalon, fakanállal, és nagyanyám ott ült velem szemben, és kendője végével gyakran törölte a szeme sarkát. Nagyapám két hónapja halt meg, szüleim falura vittek, hogy nagyanyám ne legyen egyedül. És akkor ott alig bírtam enni... Ó, nem az idő által megtisztított emlékekről van itt szó, hanem nagyanyám tiszta, rendkívül tiszta kék szeméről, hihetetlenül tiszta, csaknem áttetsző arcáról, hiszen nagyanyám szinte titokban készült az elmúlásra, igen, nagyapám után megy, nélküle nem bír élni... És ezt suttogták fülembe az udvarán játszadozó szelek, melyeknek ez teljesen természetes volt, ezt olvashattam ki kis barna kutyánk szomorú szeméből, a nagyanyám csoszogó lépteiből, ahogy bement a házba, hogy kihozza az ízletes mártást, miután a levest elfogyasztottam; s amíg bement, nekem könnyek futottak el szememet, mert éreztem a halál közelségét, de kilenc évesen nem tudtam megmagyarázni azt az érzést, csak tudtam, hogy valami be fog következni, valami be fog következni...

- Nagymama... - suttogtam neki, mikor a tányér ételt letette elé, és koccant a hideg villa a bádogasztalon; mire ő rám nézett, megsimogatott kék tekintetével, és azt mondta, ne sírj, te gyermek, ne sírj. S hangjában valami végtelen puhaság volt, és valami lassú eltávozás. Szinte dermedten a félelemtől ettem meg a mártást, fogyasztottam el a frissen sült tyúk combját, aztán csak hallgattunk ott a padon, a kezemet fogta, és nagyon meleg volt az érintése, és ültünk és hallgattunk ott a padon, ahogy én ülök most itt ezen a padon, és követem a cigarettafüst játékát a légtérben, és íme, könny csordul ki szememből, viszkető érzést hagy arcomon, magamhoz térít, sóhajtok, végigsimítok az arcomon.

Kopogtak a kapun, és én szinte örömmel mentem, hogy kinyissam. A kolduslányka állt a kapuban, kezében ott a gondosan betakart elektromos baba, lesütötte szemét, és mondta, ne haragudjak, de kérne egy darab kenyeret, némi pénzt, hogy gyermekének tejet vegyen. Dühös lettem, ordítottam, hogy takarodjon innen, s közben szégyelltem magamat, hiszen sohasem tudni, mi az igazság itt, ebben a rohadt helyzetben. És az itt jelen lévő valószínűségek közül azt választjuk, amelyik éppen megfelel a mi kis hitünknek, ostoba valóságunknak: én becsaptam a kaput, és a hirtelen felindulástól remegve mentem a házba, a konyhába, és nagyot húztam a pálinkásüvegből. Még mindig remegve gyújtottam cigarettára, és ekkor hallom, hogy ismét dörömbölnek a kapun. Hirtelen gyáva lettem, tanácstalan, megrettentem, féltem, most mi lesz, és eléggé hosszú idő után mentem kinyitni a kaput, és ott állt a lány, és láttam a félhomályban, hogy izgatott arcán öntelt mosoly ömlik el. Ha nem nyitok kaput neki, néhány napra odalököm a kihasználtság érzésének karjába. Ezt a lányt, aki csalja a barátját velem, akivel már négy éves kapcsolata van, aki hülyíti azt a szerencsétlent, akivel hülyíttem a feleségemet, ostoba kalandozás olyan területeken, hol a hűtlenség egyenesen feltétele a maradéktalan perverziónak, ez alkotja nagy részét az egymásban lelt örömnak. És pontosan tudom ezt, és nem csapom be a kaput előtte, talán nem is kellene, nem tudom.

És az öntelt mosolyt néhány frivol, kihívó mozdulat kíséri, és én természetesen ennek megfelelően válaszolok, néhány sikamlós mondattal, tökéletesen leplezve az alig néhány perce történeteket, feledve nagyanyámat, a halált, mindent. A lány már a ház fele menet elővesz egy üveg vörösboros táskájából, meglóbálja, ott lépeget előttem, csípőjét riszálja, ó mennyire túllátok ezen az ostoba játékon, ezen a sokat ígérő és semmit sem adó viselkedésen, itt csak szeretkezés lesz, együttlét, a hús ígérete ez, és mégis, mennyire izgató.

És három óra múltán, túl az üveg boron és a szinte kötelező szeretkezésen, némileg kiürülten fekszünk az ágyon, és cigarettázunk, és belekapaszkodunk a gomolygó füstbe, és simogató mozdulatokat teszünk, és semmitmondó tréfákat mondunk, és kötelességtudóan kuncogunk, és még élvezzük is ezt az állapotot, és belsőkben készül az újabb perverzió, és hamarosan következik a gyakorlat, reggelig, igen, egészen reggelig...

És reggel a szalonnás rántottának, és a kissé erős kávénak, és a jéghideg víznek már rutinszerű jellege van, már hozzánk tartozik, mint az elhasznált fogkefe, melyet azért sajnál kidobni az ember. Lassan, szinte óvatosan kapaszkodunk egymásba, alig araszolva előre, és játékos mozdulatokkal takarjuk el eme frivol összetartozás fontosságát... A megcsalásból lassan megszokott életforma lesz, az erkölcstelenségből élvezet, és végre, végre nyoma sincs a morálnak, mert a megszokás jótékony fátylat dob rá. Hozzánk tartozik, s ha akkor, az a néhány nap után, mit így töltöttünk, valaki azt kérdezte volna, hogy miért tesszük ezt, minden valószínűség szerint olyan komoly és megalapozott magyarázattal álltunk volna elő, hogy a kérdezőt percekben belül meggyőztük volna csalásokra épített kapcsolatunk jogosságáról és természetességéről.

Aztán mikor a lány barátja hazajött a külföldi kirándulásról, természetes volt, hogy bemutattak neki. Ott ültünk mind a hárman abban a kis sörözőben, és beszélgettünk, miközben a hivatalos szerető háta mögött izgató pillantásokat vetettünk egymásra, és igen, izgatott bennünket, hogy a szerencsétlen ember mit sem tud rólunk, mi több, meg van illetődve, hogy barátnője ilyen remek emberrel ismerkedett meg, egy íróval, és különféle tanácsokat kért tőlem különféle ügyekben, mert ugyebár ő is a művészettel foglalkozik, művészettörténetet tanul egy messzi városban. És én beszéltem vele, és egészen értelmes emberre leltem benne, érzékeny, képes bizonyos dolgokra, a másságra, és olykor bizony a szégyennel küszködtem, de a lány pillantásai messze kergették ezeket a felesleges érzéseket. És éjszakánként hozzám szökött a barátnője, és szeretkezéseink egyre magasabbra hágtak a perverzitás egébe, és az a nyomorult tartotta hozzá a létrát, hogy fogalma sem volt róla.

De hogy ő hazaérkezett, azzal járt, hogy elég sokat voltam egyedül, és annyira megszoktam barátnője állandó jelenlétét, hogy hiányérzetem támadt. Hazamenni nem akartam. És az volt a furcsa ebben a hiányérzetben, hogy nem tudtam eldönteni: ő, vagy a feleségem hiányzik. A feleségem, kinek írtam néhány levelet, elnézését kérve, hogy ilyen sokáig tart a regény megírása, és ő játékosan megfenyített, hogy elhagy, ha az a regény fontosabb, mint ő, de csak játék volt, szerető játékoság, mi nem hatott meg, és tovább hazudtam neki, holott a regény már régen készen volt.

És hosszú sétákra indultam a városban, hogy estére teljesen letargikus állapotban kerüljek ágyba, és csak a lány őszintének is becézhető simogatásai tudtak helyrehozni. Egyre jobban kívántam őt, egyre jobban vágyakoztam jelenléte után, éhes lettem testére, de talán csak testére, arra az állapotra, nem tudom jobban...

És ingerült voltam, mindig, mindig, mindig...

És mikor az egyik délután, öt óra fele sétáltam a csaknem kihalt városkába, egy pénteki délután, ismét találkoztam a kolduslánnyal. Ott ült egy újságosbódé mellé elhelyezett padon, karjaiban ott volt az elektromos baba. Nagyon meleg volt, a lány kikapcsolta koszos fehér

ingjét, hogy bal melle teljesen fedetlen volt. Meggyorsítottam lépteimet, nem is vett észre, úgy haladtam el mellette. De néhány lépés után vissza kellett forduljak. Nem bírtam lenyelni ezt az aljas módszert, hogy alig néhány hetes, hónapos csecsemők segítségével csalják ki az emberekből a jóindulatot, a sajnálatot, a pénzt, az önutálatot.

Visszalopóztam a lány mellé. Könnyű dolgom volt, a bódé teljesen eltakart. Láttam a lány arcát, a betonban rejtőzött tekintete, zsíros haját szinte simogatta a szél, a bódé árnyéka jótékonyan megvédte a nap forró izzásától. Szinte sajnáltam azt a szerencsétlent, és ugyanakkor magamat is. Kiléptem a bódé mögül, kiragadtam karjából a csecsemőt.

- Ne! - sikoltott fel a lány.

Már késő volt. A földhöz csaptam a babát. S miközben már a föld fele lendült karom, a másodperc tört része alatt éreztem a baba tapintásán, hogy ez nem elektromos játékszer, ez egy élő csecsemő. Ügyetlenül kaptam utána, de csak annyit értem el, hogy nagyot ütöttem a zuhanó testre, hogy az a pad alá röpült, és a pólyából kibukkanó fejecske nekiütközött a bódé bádoglemezének. Visított a baba, visított a mama. Két térdre esett, úgy nyúlt csecsemője után a pad alá. Én meg álltam ott, és nem bírtam felfogni, hogy mi történt. A csecsemő koponyáján felszakadt a bőr, kettévált, homlokán kezdődött a seb, és hátul a tarkóján végződött, ordított szerencsétlenje, a nyomorult anya meg azt sem tudta, mit tegyen, egyre szorongatta a csecsemőt, én meg lerogytam előttük, jajgattam, szinte ordítottam, és végre-valahára tudatosult bennem, hogy azonnal kórházba kell vinni a csecsemőt, azonnal, azonnal. És mindez alig néhány másodperc alatt történt...

Körülöttünk a város élte megszokott életét. Meg sem fordultak az emberek az utcán, talán fel sem fogták, hogy mi történt, vagy nem is törődtek velünk, nem tudom. Alig néhány méterre volt tőlünk a taxiállomás, karomba kaptam a fiatal mamát a csecsemővel együtt, odarohantam, és ordítottam a taxisnak, a kórházba, gyorsan a kórházba. Unott pillantás, indult az autó.

Az az óra a sürgősségi osztály előtt, sohasem fogom elfeledni. Úgy múlt el, hogy észre sem vettem, mégis, minden másodperc évszázadokig tartott. Megöltem? Megöltem vagy megsebeztem? Maradandó sebek? Az biztos. Egy életre. Éppen szoptatta gyermekét, mikor elhaladtam előtte! Miért nem figyeltem jobban, Istenem... Miért nem? Miért nem?

Az orvos hűvös szavai... Jól lesz a gyerek, szerencsére a pólya megvédte valamennyire az ütközéstől. Kis fejcskéjén a bőrt ugyan be kellett varrni, de szerencsére még agyrázkódást sem szenvedett. Minden rendben lesz. Ki fizeti a költségeket? A lánynak nincs biztosítása. Én. Én fizetem. És hazarohantam - jövök mindjárt -, és kiállítottam egy csekket, és rohantam vissza. Elfogadták. Minden rendben lesz? Igen, minden rendben lesz. Az orvos hűvös, nemtörődő szemekkel nézett. Fel sem jelentett. Ennyit egy koldus nem érdemel.

Késő este értem haza. Félőrülden, kiégetten, életemben nem éreztem annyira nyomorultan magamat. Az ágyra zuhantam. Aludtam három órát. Hajnali kettőkor megébredtem. Italt ke-restem, semmi sem volt a háznál. Régebben felfedeztem egy üzletet a városban, messze innen. Mindegy, megyek. Egy egész zacskót teleraktam vodkával. Alig vártam, hogy kimehessek az üzlet ajtaján, néhány métert haladjak, máris kinyitottam az egyik üveget, s a félliternyi vodkát három másodperc alatt magamba öntöttem. Ekkor jutott eszembe, hogy a lány ma éjszaka nem keresett meg.

Újabb üveget vettem elő. Egy villanyoszlopnak támaszkodtam, úgy ittam, nem annyira mohón. Leírhatatlan érzések voltak bennem, nyomorult, nyomorult, ismételtem egyre. A vodka hatására elhomályosult tudatom, támoltyogtam. Mintegy óra múltán valamiféle boltív alá érkeztem, homályos fényeket láttam, embereket, nem alszanak, hát közéjük támoltyogtam. Vodka, mutattam fel a zacskót, és legszívesebben összeestem volna, eszméletemet veszítettem

volna, de a tudatom, az idegeim nem könyörültek meg rajtam. Vodka, mondtam ismét, és leültem, nem, inkább leestem a földre. No, mondta valaki mellettem, nem tudom, hogy kicsoda, mert nem voltam képes az arcokat megkülönböztetni, mi több, az arcok vonásai teljesen összefolytak, nem láttam, hanem tudtam: arcokat, alakokat látok.

Igyál te is, mondták, miután kivették a zacskót a kezemből, és én boldog vigyorral mutattam fel a megkezdett, harmadik vodkásüveget. Jól van, no, hallottam. És többet nem is szóltak hozzám, hanem ültek a homályos fényben, a tűznek fényében. Egymással sem beszélgettek, hanem maguk elé meredtek.

Aztán kiütött engem a vodka. Hajnalban egy híd alatt tértem, egy nyomortanya közepén. Körülöttem koszos, kidobott matracok, rajtuk rongyos lévő takarók, halomba rakott göncök, újságpapírok halmai, mindenféle tárgyak szanaszét: rozsdás lábasok, babafejek, üvegek, flakonok, odébb sártenger, emberi és állati ürülék, és beljebb, egészen beljebb méltóságteljesen és lassan folyik a folyó. És nedvesség, mindent átitatott a nedvesség. Észrevették, hogy felébredtem, de nem szóltak hozzám. Nem is törődtek velem. Itták a vodka maradékát, beszélgettek, de kevés szó hangzott el. Néhányan munkába készültek, a mezőn dolgoztak. Némán néztem őket, és sírtam volna, de nem mertem. Fogalmam sem volt, hogy most mi fog történni velem, ahhoz nem volt erőm, hogy visszamenjek a házba, alaposan lefürödjek, ágyba bújjak, és megpróbáljak elfeledkezni mindenről, mindenről, és aztán vonatra ülni, hazamenni, vissza a feleségemhez, mindent elmondani neki, mindent bevallani, és vállalni a hazug megbocsátást, az életre szóló sebeket. Ó, mesés lett volna mindez, de semmi köze nincs a valósághoz.

Később valamelyikük néhány falat kenyeret hozott nekem, melléje olcsó szalámit. És azt kérdezte, hogy van-e pénzem. Volt, mind odaadtam neki. Neked is hozok cigit, mondta, és menni készült. Hé, szóltam utána, hozz egy füzetet is, meg valami ceruzát. Azt minek? Kérdezte. Hát, mert jól jön az, mondtam. Igen, akkor valósággal belekapaszkodtam abba, hogy író vagyok; hadd legyen valami értelme ennek az egésznek.

Napokig ott voltam. Jó volt köztük lenni. Lecsúszott napszámosok, alkoholisták, csalók, lusták és szerencsétlenek között. Mit tehetek értük? Ostoba vagyok! Nem kérdeztek ők semmit, hanem valamiféle tisztelettel kezdték kezelni, mikor látták, hogy olykor firkálok valamit a kék fedelű füzetbe.

Amíg a kora esti égbolt egyik fele olyan volt, mint kapu a mennyországba, meleg fényekkel, izzó színekkel, mit csak örült festők, vagy maga Isten tud kikeverni nevetségesen nagy palettáján, a másik fele sötét volt, lomha, fekete felhők takarták, rátámaszkodtak az égre és a földre, hogy súlyukat érezni lehetett; vihar volt készülőben, veszett vihar; vagy talán megússza a város szárazon, elvonulnak a felhők, és reggelre majd ragyogó fény mossa az utcákat, hogy érdemes ébredni, és igen, örülni annak, ennek a nappalnak is.

... így kezdtem meg a történetet. Ennek elmesélését.

Hemreich szedett össze. Napokig keresett a városban, a város környékén. Ironikus, hogy nem is voltam messzire a bérelt háztól.

Tényleg neki köszönhetem, hogy sikerült összeszednem magamat. Mindent elmeséltem neki. Elsápadt. Azt hittem, hogy az elektromos baba, mondta, úgy hallottam másoktól. Nem tévedsz, mondtam. Másoknál valószínűleg játék baba van. Kértem, aludjon nálam, nem akarok egyedül lenni éjszaka. Beleegyezett. Amíg a fürdőkádban nyugtattam kiszáradt testemet, vacsorát főzött. Ott ettük meg a konyhában. Lassan erőre kaptam.

- Megyek haza - mondtam neki.

- Talán jobb is lenne - válaszolta, és rám nézett. Enyhe megvetés bujkált tekintetében. De sajnálat is. Még azon az este becsomagoltam mindent.

Reggel Hemreich kikísért az állomásra. Útközben találkoztunk a lánnyal is. Rám nézett, majd elfordította a fejét, barátja észre sem vett.

Jegyet váltottam, felültem a vonatra.

- Isten veled - mondtam Hemreichnak. Ő bólintott, néhány másodpercig nem is nézett rám. Csak amikor elindult a vonat, nézett fel, és ismét bólintott néhányat.

Lassan elmaradt a peron. Döcögött a vonat, lassan, majd gyorsulni kezdett. Akkor ültem helyemre, amikor a város teljesen eltűnt a határon. Kinéztem az ablakon, az égbolt gyönyörű volt. Lány fények szöktek meg a felhők szorításából, és jöttek le a frissen kaszált mezőkre, hogy ott játékos táncot járjanak.

Ördögfattyú

A leghalkabb szonáták egyike, mit életemben valaha is hallottam, gondolta az igazgató. Riadt reccsenések, esőkabátok suhogása zilálja szét azokat az apró, elcsukló sóhajokat, ahogy feláll az a néhány ember, ki végignézte az előadást. Nem nagy a színház. Alig száz ember fér be az előadóterembe; még ez is sok, hiszen ma este is mindössze tizenhét jegy kelt el. Ironikus, gondolja az igazgató, pontosan ennyi éves az előadó is. És továbbfűzi a gondolatot, szándékosan az ostobasággal társítva: évente egy jegyet megérdemlünk. Ahány évesek vagyunk, annyi jegy jár nekünk, minden évünkre egy. A lehető legkevesebb. Vagy a legtöbb. Ó...

- Jól van, fiam - mondja fennhangon, miután kiürült a terem. A fiatalember még mindig ott ül a zongora előtt, szinte szórakozottan babrálja a billentyűket. Csak annyira ér hozzuk, hogy hang ne keletkezhessen. Néma futamok peregnék csontos ujjai alatt. A hang hallatára felemeli a fejét.

- Kevesen voltak ma este is - mondja, egészen halkan.

- Hogy?!

- Kevesen voltak ma este is - ismétli a fiú, most már hangosan kiáltva.

- Jó, jó, nem kell kiabálni - motyogja az igazgató. Ásít. Álmos, késő van, már este tizenegy óra körül jár az idő.

- Itt mindig kevesen vannak - motyogja. - De számít ez? Egészen jó támogatást kapunk. Eltart bennünket az állam, ne se törődj.

- Ne se törődj... - ismétli a fiú, és lecsukja a zongorát. - Ön sohasem gondolt többre, igazgató úr?

- Hogy?

- Sohasem gondolt többre?

Pár másodpercig teljesen csönd van. Érezni az izzadságszagot a levegőben, a kint zuhogó eső illata belopja magát ebbe a szinte rothasztó, áporodott légkörbe. Most mit mondjon?

- Menj haza, fiacskám. Aludd ki magad alaposan.

- Hogy mondja?!

- Menj haza! Feküdj le! - kiáltja az igazgató. És megcsördíti a kulcsokat a zsebében. Egy személyben pénztáros, kapus, karbantartó, kellékes, rendező stb. Csak a takarítást végezi el olykor, s nem valami rendszeresen a közeli csapszék egyik alkalmazottja.

- Holnap?

- Holnap - bólogat az igazgató, és elfojt egy ásítást. - Persze holnap is, persze holnap is. Este kilenckor. Holnap is, este kilenckor. Jó lenne, ha kissé erősebben játszanál holnap.

- Erősebben?

- Igen, erősebben. De mindegy... Igen, végül is mindegy. Gyere, holnap is. Nagyon álmos vagyok.

- Itt leszek - mondja a fiú, és feláll a vadonatúj koncertzongora mellől. - Ma érkezett egy turistahajó a kikötőbe, ismerem az egyik főpincért, azt mondta, hogy néhány vendégnek ajánlani fogja ezt a színházat. Többen lesznek, mint ma.

- Remek! - kiáltja az igazgató. Csak hogy érdeklődést mutasson, és ne szegje a fiú kedvét.
- Akkor jó éjszakát. Megyek. Vera is várhat már. Idegesítően számon tartja, hogy mikor merre járok, mikorra érek haza.
- Vera? - kérdezi az igazgató.
- Hogyan?
- Ki az a Vera?
- Melyik Verát kérdezi?
- Hát hány van?
- Kettő.
- Igaz is, igaz is - legyint az igazgató álmosan.
- Az anyja. Az anyja ilyen idegesítő.
- Talán csak szeret, fiam. Vagy mit tudom én.
- Igen, talán csak szeret. Na, megyek.
- Ott a botod a zongorának támasztva - kiáltja az igazgató.
- Hol? Á, igen. Köszönöm, meg is van - tapogatózik a fiatal zongorista. Kezébe veszi a botot, s a vakok jellegzetes, kissé lengő járásával megindul kifelé.
- Jó éjszakát - kiáltja utána az igazgató. Nem kap választ. Egyedül marad a teremben. Kissé megmozgatja a lábait. Jobban nem tudja kinyújtani, a székek túl közel vannak egymáshoz. Megmozgatja a nyakát, csigolyái recsegnek, ropognak. De azért jóleső, de azért kissé fájdalmas érzés. Karjait hátradobja a szék támlájára, úgy alszik el. Alig egy óra múltán felébred.
- Mi volt ez? Hé, ki van ott? - kérdezi fennhangon, aztán rájön, hogy tévedett. Fáradt, alig tudja mozgatni tagjait, melyek el is gémberegték ez az idő alatt. Tüdeje zihálva szedi a levegőt, nagyon meleg van idebent. Kevés az oxigén is, és nehézkes szellőztetni ezt a kis termet, sehol egy ablak. Majd reggel kinyitja az ajtókat, lesz egy kis huzat, és akkor felfrissül itt minden.

Feláll; hetven éve eléggé nagy súllyal nehezedik rá. Előkotórássza a két szék közé elrejtett botját, rátámaszkodik, így már könnyebb. Kifele megy. Bolondos álmok, gondolja közben. Azt álmodta, hogy fiatal, harminc év körüli, és valami láposba tévedett. Ott volt egy kis sziget, melynek minden egyes négyzetcentiméterét elfoglalta egy hatalmas ház, s ő fel-alá bókászott a szobákban. Nagyjából egyformák voltak a szobák, rongyszőnyeg borította a padlót, a mennyezet meg fából készült, a falak fehérre voltak meszelve. A levegő nagyon nedves és súlyos, szinte szürke. S a háznak egyszerre volt meg az az érzése, hogy régen nem járt itt senki, mégis lakja valaki. Ott kutakodott a kisebb-nagyobb szobákban, mígnem a konyhába nem tévedt, ahol egy megtermett, barna férfit látott egy pillanatig. Kissé elcsodálkozott. A konyhából vezetett ki az út a házból, s ahogy kinyitotta a bejárati ajtót, látta, hogy a küszöbnél ott a part, s látta, ahogy a férfi egy kis csónakon evez el a szürke vízen. Töprengett, ő most hogyan találja meg az utat hazafele. Teljesen idegen volt neki ez a hely, fogalma sem volt, miként kerülhetett ide. Becsukta az ajtót, visszament a ház belsejébe. Az egyik szobában diófából készült ágyat pillantott meg, leült rá. Ott ült néhány percig, füleinek szinte fájt a süket csend, aztán valami hangot hallott a szomszédos szobából. Gyorsan odament, kinyitotta az ajtót, s megpillantotta a férfit. Beszélni akart hozzá, de a férfi ismét eltűnt, mintha felszívódott volna a szoba nedves, barna kisugárzásában. Hiába kereste a házban, sehol sem

találta. Aztán ismét leült arra a diófa ágyra, nagyon fáradt volt, riadt. És ekkor ismét hallott valami motoszkálást. Rohant volna a túlsó szobába, de valami erő az ágyhoz kötötte, mozdulni sem bírt. A félelemtől felkiáltott. És a tulajdon hangjára ébredt.

Alig bírt felmenni az emeletre. Ott volt az irodája, mellette meg a hálószobája. Vízet melegített a kis gázipalackon, teát készített. Alaposan megcukrozta. Aztán a csorbás bögrével a kezében kinyitotta az ablakot. Odakinn még mindig zuhogott az eső. Letette a bögrét az ablak párkányára, odahúzta a hintaszéket, ledobta foltos zakóját, és leült a székbe. Kezébe vette a bögrét, kinézett az ablakon. Közben nagyon apró kortyokban itta a forró, gőzölgő teát.

Ragyogtak a csillagok és esett az eső. Sehol egy lélek, pedig ritka, hogy a kikötő éjféli körül teljesen néptelen legyen. De most az eső magának követelte az egészet. Távol a színházacs-kától, mintegy kilométernyire, nagy hajók voltak a kikötőben. Egy turistahajó, és három árut szállító hajó. A turistahajón égett néhány fény, a másokon mindössze az előírásszerű fények villogtak az esőben. Ez a négy hajó teljesen elfoglalta a kikötőt. Ha nem jeleztek volna vihart, nem is álltak volna itt meg. A turistáknak örült az ötezres lélekszámú városka, hiszen pénzt költenek itt. Megnézik a helyi nevezetességeket, meglátogatják azt a templomot, hol egy szent koponyáját őrzik. Azt tartja a legenda, hogy aki elimádkozik egy rózsafüzért a koponya előtt, és nagyobb összeget ajánl fel a templomnak, annak teljesül egy kívánsága. De az is lehet, hogy évszázadokkal ezelőtt valaki kitalálta az egészet. Mindenesetre ez nem okozott gondot a helybelieknek és az ostobán remélő turistáknak. A pihentető kirándulásba belefér egy kis szent áhítat is, ugyebár ilyenkor sem szabad megfeledkezni a lehetőségekről, a lehetőségek lehetőségéről. A kis templomocskát a legenda mián virágozott, s az olcsó műanyagból készült szent tárgyak úgy fogytak, mint cukor a háború idején: szinte verekedtek értük. Ez is jó, több család megélhetését biztosítja.

Akinek nem volt vendéglője (ami sovány megélhetést biztosított), és nem foglalkozott kegytárgyak forgalmazásával, az vagy csónakot épített, vagy halászzal foglalkozott. Ezelőtt húsz évvel hihetetlen mennyiségben tenyészttek itt a homárok, akkoriban épültek azok a nagyobb házak fenn a sziklákon, de mostanság már nem épít itt senki sem házat. A szennyeződés és túlhalászás következtében kezdtek eltűnni a homárok, a házakat a messzi, nagyobb városokban lakó gazdag üzletemberek vették meg, hogy itt töltsék a hétvégét, ide hozzák családjukat, szeretőiket. Külön réteget képviseltek, és alig érintkeztek a városka lakóival. Ők a tengeri kilátást keresték, nem az emberi kapcsolatokat.

Lassan el is öregedett ez a kis város. Ha nincs meg az a bizonyos templomocskát, akkor talán a semmibe vész teljesen. De így az állam gondoskodott, hogy megmaradjon. Támogatta az önkormányzatot, adómentessé tette az övezetet, s amíg ez megvan, még van remény a túlélésre. Túlélésre, mely már jóformán senkit sem érdekel.

Az öreg igazgató, Willemh huszonnégy éves korában került ide, mindjárt az egyetem után. Kissé megundorodott Párizstól, ahol tanulmányait végezte, ezért olyan kisvárost keresett, ahol nyugodtan töltheti napjait, írhatja könyveit, taníthat az iskolában irodalmat és földrajzot, s idővel majd kedves feleségre talál, akivel leélheti az életét, aki gyerekeket szül neki. Nem kérek én túl sokat Istentől, gondolta, mikor felfedezte ezt a városkát, és ide költözött, hogy a helyi iskolában tanítson, mint helyettesítő tanár. De még ennyit sem kapott.

Az eléggé konzervatív iskolában mindössze egy évet taníthatott, mert utána kiadták az útját. Tanítási módszereit túl szabadosnak találták, bár ezt nem közölték vele. Arra hívatkoztak, hogy a szülési szabadságát letöltötte az a tanárnő, kit helyettesített, és nincs számára szabad katedra. Néhány hét hiábavaló kilincselés után rájött, hogy ő ebben a városban sohasem fog tanítani. Menjen innen? Ahhoz túlságosan megszerette ezt a vidéket. Éppen kezdődött a

homárszezon, hát elszegődött az egyik hajóra, bér munkásnak. Egészen jól keresett. Három év után kis házat vásárolhatott magának, be is rendezte. Tíz évig élt így. Közben nem írt egyetlen sort sem, a homárhalászat kemény és nyugodt munkája után semmi szüksége nem volt az írás nyugtalanságára. Ehelyett sokat olvasott, egészen csinos kis könyvtárat hordott össze magának. Aztán a tizedik évben gondolt egyet, és addig kilincselt, amíg az önkormányzat nem bocsátott elegendő összeget rendelkezésére, hogy könyvtárat alapíthasson a városkának. Húsz évébe került, míg kibővítette a könyvtár állományát mintegy százezer kötetre. Habár jelentősen kevesebbet keresett, azért fenntarthatta magát könyvtárosi fizetéséből, és a kis közösség is egyre jobban befogadta. Ekkorra már az ötvenes évei közepén járhatott. Akkoriban kezdődött meg a kisváros hanyatlása, s a városvezetőség arra gondolt, hogy jobb lenne a turisták pénzéből idecsalogatni valamit, mert halászatból már aligha élnek meg. A tervek közé tartozott egy színház létrehozása is, erre Willemheht kérték fel, s ő némi habzás után elfogadta. El is adta kis házat, beköltözött a színház felső emeletére. Öt színészből álló társulatot hozott létre, hatodikként maga is gyakran fellépett a kicsiny kis színházban. Ám a városvezetőség számításai nem váltak be igazán. Valamiféle javulás bekövetkezett ugyan a városka életében, de a húsz évvel azelőtti életszínvonalat már lehetetlen volt elérni. A kezdeti sikerek után a kis színház is megsínylette a pénztelenséget. Egyre gyakrabban cserélődtek a társulat tagjai, végül meg fogyatkozni kezdtek. Alaposan megcsappant a nézőközönség is. Kevés színésszel nem lehetett igazán jó darabokat színre vinni, nem is beszélve a játék minőségéről, mit a színészek nyújtottak. Végül négy hónappal ezelőtt az utolsó két színész is otthagyta a színházat, még szerencsére, hogy Willemeh ekkor fedezte fel a fiatal, vak zongoristát, aki igazán kitűnően játszott. És lassan visszaszoktak az emberek a színházba. Ironikus, gondolta az igazgató, ez már nem színház. De az elnevezés megmaradt. Itt nehezen változnak a dolgok.

A család persze elmaradt. Maga sem tudja, miként. Csak egyszerűen kimaradt. Néhány hónapig tartó kapcsolatokon kívül semmiféle szerepet nem játszottak az életében a nők. Végül, negyven éves kora körül már az agglegények megszokott életét élte. Kialakult valamiféle rutin az életében, melyhez szinte görcsösen ragaszkodott, hogy szinte csodálkozott is ezen. És idegesítette is: bosszúsan nevetgél, mikor észrevette, hogy ugyanakkor kel, ugyanakkor fekszik, ugyanazt a teát issza évek óta, ugyanazt a márkájú, típusú borotvapengét használja, s idő után az év bizonyos szakaszában bizonyos könyveket ismét és ismét elolvas. Nem jut előre egyetlen lépessel sem, de nem is hátrál. Megállapodtam, nevetgél ilyenkor bosszúsan, megállapodtam, de sohasem hittem volna, hogy a megállapodás egyben szürkeséget is jelent. Aztán észrevette, hogy majdnem mindenkivel ez történt ebben a városban, sőt, más helyeken is, és valahogy belenyugodott, beletörődött. Már nem izgatták a nagyvilági történések, ahogy egyre jobban rohadt meg körülötte a kisváros, ahogy egyre jobban nyűtte el ruháját, foszlott ki ágának matraca, hanem mindenhez hozzászokott.

Az eső egyre hevesebben esett. Hajnali két óra lehetett, mikor ugyancsak hideg támadt. Szinte vacogva csukta be az ablakot, feküdt le ágyába ruhástól, sőt, még a zakót is magára vette. És elaludt. Álmában ugyanabba a házba tért vissza, s órákig barangolt fel-alá a szobákban, egyre azt a férfit kereste, kinek jelenléte ott volt a falak közt, de fizikai megjelenése újra és újra elmaradt. És ki sem mehetett a házból, hiszen mindjárt a vízben kötött volna ki.

Reggel hét órakor ébredt. A hosszú, ám mégis túlságosan rövid éjszaka után kedélyállapota ugyancsak nyomott volt, szokásával ellentétben még legalább fél órát ágyban maradt, és szinte megküzdött azért, hogy már végre teljesen felébredjen, fél óra múltán volt képes rávenni magát, hogy arcát megmossa a jéghideg vízben, fogat mosson, szokása szerint hosszú percekig keresztlül, aztán megborotválkozzon a forralón felmelegített vízzel. És borotválkozás közben vette észre, hogy augusztus végén, a tegnapi hőség dacára sűrű havazás volt odakint. Ámultan tette le a borotvakapát, lépett az ablakhoz, nyitotta ki, és hőkölt hátra, hiszen olyan

hideg zúdult a szobába a nyitott ablakon keresztül, hogy szinte a csontjáig hatolt. Az utcákon sehol egy lélek, a hideg elől mindenki biztos, valamennyire meleg helyre húzódott. A hó olyan sűrűn hullott, hogy nem is látszott a nem messze lévő óceán; valószínűtlenül szürke falat húzott a hóesés Willemeh ablaka és a láthatár közé.

Mikor felocsúdott az ámulatból, az első gondolata a tűzifa volt. Szerencsére az ósdi színház picéjében van elég. Nehéz léptekkel ment le a lépcsőn, elhaladt az előadóterem mellett, hosszasan elmatatott kulcsival, s nyitotta ki a nyikorgó pinceajtót. Alig néhány fadarabot tudott magával hozni, de éppen elegendő ahhoz, hogy begyűjtson a régi, rozoga csempekályhába. Több mint két órájába került, míg annyi fát gyűjtött össze, hogy kitartson két napig. Reggel tíz óra volt. Ma alighanem elmarad az előadás, gondolta. Pedig az a fiú csodálatosan zongorázik. Be nem vallott síróhelység lett az utóbbi hónapokban a színház előadóterméből, ide járt mindenki, kinek kisírnivalója volt, és nem sírhatott más körülmények között. Itt ráfoghatja a Holdfénysonátára, a Chopin művekre, más művekre; és jöttek is a magányos emberkék, a fiatal párocskák, elfáradt feleségek és újboli boldogságot kereső, jócskán beérett férfiak. És született is néhány olcsó légyott, néhány emléket idéző kapcsolat, ott, abban a meleg, nyirkos teremben, de olykor csak ennyi kell. Nem ítélezhetek fölöttük, gondolta néha az igazgató, és keserűen megrázta a fejét. Bizony, olykor eszébe jutott, hogy miért jött ebbe a városba, és valami fura érzés azt súgta neki, hogy nem késő, most sem késő, még mindig nem késő. Ó, de annyira öreg már, hogy remegő ujjai aligha tudnák tartani az írószert, és a gondolatok sem jönnek. Szomorú de való, gondolta, hogy olyan életet éltem meg, melyet nem érdemes papírra vetni. Hát miről írok én most egy könyvet? - kérdezte, még magától is titkon, aludt el azzal a nehéz érzéssel. A leghalkabb szonáta érzésével. Minden kedden, pénteken és szombaton végignézte, végighallgatta a vak fiú előadását, és olyan érzéseket fedezett fel magából, melyekről azt hitte, hogy már nem is léteznek. A szerelem apró sóhajait, a szeretet megnyugtató közelségét, a társas lét zavaró magányát és egybeforrását, zaklatottságot másban, és mégis - megnyugvás másban. A valakiért való aggódás hiánya olykor túlságosan is nagy súllyal nehezedett öreg mellkasára, s ilyenkor bizony ő is elmorzsolta titkon egy-egy könnycseppel, hogy a következő pillanatban már meg is tagadja ezeket az érzéseket. Melyek teljesen érthetetlenek, zavarosak, nem illeszkednek bele abba a mindennapi rutinba.

Melengette bogos kezeit a csempekályha nyitott ajtajánál. Fel nem foghatta, hogy miként kerülhetett sor erre nyomorult időre, mely alaposan ki is fogott rajta. Csontjaiba belenyilallt a reuma, hogy nehezebbre esett minden mozdulat. Egy óra múltán kimelegedett a csempekályha, és kellemes meleg kezdett szétáradni az apró kis szobában. Az öregember kedve megváltozott, jókedvűen tapsikolt fel-alá a kis szobában, rendbe rakta az íróasztalon lévő újságokat, kitakarította ósdi írógépét, bevetette ágyát, megigazította a plakátokat a falon. Mikor befejezte, a hűtőszekrényből sajtot, szalámit és savanyú uborkát vett elő, kevés kenyeret vágott, és az íróasztalon evett. Nem is vette észre, hogy mennyire éhes. Majd, mikor befejezte az étkezést, egy üveg bort varázsolt elő a ruhásszekrényből, elégedetten hűmögött hozzá, kihúzta a dugót, kétes tisztaságú üvegpohárba töltött néhány kortynyi bort, majd a hintaszékbe ült, és ringatta magát, úgy fogyasztotta el italát. Elmélázott a csodálkozás maradékán, mit a hóhullás váltott ki belőle.

Ekkor csengetett valaki a színház ajtaján, s ő lebotorkált a lépcsőn. Ajtót nyitott: a fiatal zongorista csengetett.

- A tenger befagyott - mondta. - Érti, igazgató úr? A tenger teljesen befagyott.

- No, csak kerülj beljebb. Gyerünk, kerülj csak beljebb, hagyd a tengert. És fiam, az az óceán, nem a tenger.

- Na, akkor az óceán fagyott be, nem a tenger - legyintett a fiú bosszúsan. - Nyújtsa a karját, legyen szíves. Ebben a hóesésben, a hó miatt amúgy is alig találtam ide. El is estem néhányszor, tiszta szerencse, hogy nem tévedtem el. Nyújtsa a karját.

Bementek a sötét előszobába. Nem volt valami hosszú szoba az, oldalt volt egy asztal, az igazgató ott árulta a jegyeket.

- Befagyott, hát befagyott, kedves fiam. Aztán miért jöttél ilyen hamar?

A zongorista ismét legyintett.

- No, hát azért mond csak el.

- Hát, Vera anyja, uram. Vera anyja miatt.

- Vagy úgy, Vera miatt.

- Ó, hagyja, igazgató úr. Most hagyja. Összevesztem az asszonnyal, uram. Ma reggel. Azt mondta, csak az átkot hoztam a házukra. Képzelve, addig veszekedtünk, hogy kiderítette: még a hóhullásnak is én vagyok az oka. Hogy mióta a városba kerültem, csak rossz éri őket.

- Nono... Lassabban fiam. Mondd csak el szépen, sorjában, hogy mi történt.

- Nincs mit, uram.

- Hogyhogy nincs mit?

A fiú hosszan hallgatott. Közben felértek az emeletre, végimentek a dolgozószobán, az öregember lakószobájába értek. Itt az öreg helytel kínaíta a fiatal zongoristát. Majd egy pohár bort nyomott a kezébe, botját meg elvette, és az ajtó mellé támasztotta. Megfázhatott szegény, gondolta, ahogy végignézett a fiú szegényes ruházatán. Tisztára kék a keze és az arca.

- Na, csak igyad, beszélni később is ráérünk.

- Köszönöm, uram. Tudja, azért jöttem ide, mert nem volt ahova menjek.

- Nem tetted rosszul fiam, hogy ide jöttél. Azért csak mégis furcsa ez a hóesés. Arról nem is beszélve, hogy befagyott a tenger. Arról nem is beszélve...

... És hosszú percekig hallgattak. Az öregember is töltött magának a borból, leült a hintaszékbe, és hol az ablakon nézett ki, hol a fiatalembert bámulta. Sajnálta.

- Ne bámuljon olyan sokat, igazgató úr - mondta végül a zongorista.

- Igaz, bocsánat - rezzent össze Willemeh. - De mond csak fiacskám, mégis mi a baj?

- A lány terhes - válaszolt a zongorista halkan.

- Tőled.

- Nem, nem tőlem. Az anyja azt hiszi, de nem tőlem. Én csak falaztam neki, de nem tőlem. Ó, Istenem - simította végig homlokát.

- Szereted?

- Én? Igen. Nagyon. De mint a nővéretem. Nem a szeretőm, nem is volt soha. Nem is lesz soha - mosolyodott el. Valami édes kis, szinte kacér mosoly volt ez. Istenem, valamikor én is ilyen lehettem, gondolta az öregember, és valami összeszorult a mellkasában. Aztán később ezt mondta: - Ez azért eléggé zavaros nekem.

A zongorista bólogatott, és kihörpintette poharából a bort.

- Kaphatok még?

- Igen, itt van - töltött az öregember, kissé nehéz mozdulatokkal.
 - Pedig egyszerű - folytatta a fiatalember, miután belekortyolt a borba. - Vera másba szerelmes. Nem belém. Szerencsére - kuncogott -, mert ennek nem örülnék. Nem, nem örülnék. Az anyja meg egészen bolond természet, tudja. Persze tiltaná attól az embertől.
 - Ki az?
 - Tud titkot tartani?
 - Bolond vagy, fiam.
- Idegesen legyintett.
- Igen, rendben, rendben. Tud titkot tartani. Hát, tudja, az a katolikus pap. A templomban szolgál. Fiatal, harminckét éves.
 - De Vera mindössze tizenhét éves.
 - Úgy tűnik, nem zavarta a korkülönbség őket.
 - Ez biztos. És mi a te szereped ebben az egészben?
 - Nekem? Nekem csak annyi, hogy falazok. Arra szolgállok, hogy a gyanú legapróbb, legcsekélyebb árnyékát is eltereljem. Megjátsszuk Verával, hogy szeretők vagyunk. Valamiért ezt az anyja el tudja fogadni.
 - És nem is sejti?
 - Nem. Pedig egészen jó szimata van. Azonnal rájött, hogy a lány terhes. Szerencsére azt tartja, hogy tőlem van.
 - És te mit teszel most?
 - Mit tegyek? A magaménak vallottam. Szeretem Verát. És a pap nem lehet a gyermek apja. De én igen.
 - Bolond vagy.
 - Lehet, de nem baj.
 - Fiam, mindössze tizenhét éves vagy. Ilyenkor bolondságokban hisz az ember. Tönkreteszed az életedet. Iskoláidat nem fejezted be. Semmi biztos szakmád nincs. Mindössze zongorázni tudsz, igaz, azt kitűnően. Vak vagy. És bolond. Hát te nem akarsz többet?
 - Mi az, hogy több, igazgató úr. Semmi. Ennél több nem lehet. Én ezt szeretném választani, ezt akarom az élettől. Ha igazán ügyesek vagyunk, senki sem fog rájönni, hogy a gyerek nem az enyém. És ami az iskolákat illeti... Nos, hát marad majd a zongora. Megélek belőle, keresek annyit, amennyire szükségem van. Tudom, mit teszek, és azt hiszem, hogy nem fogom megbánni. Majd Vera anyja is megnyugszik. Szépen összeházasodunk, jövő hónapban töltöm a tizenhétet én is. Szeptemberben. Szép, őszi hónap.
 - Most tél van.
 - Igen. Most tél van. De aztán jön az ősz.
 - Jól van, fiam. Legyen így. Ettél ma valamit?
 - Nem. De nem is vagyok éhes.
 - Nem baj. Egyél valamit. Még a fejedbe száll a bor. Este előadásod lesz.

- Köszönöm. Tudja, most már biztos, hogy néhány napig sok nézőnk lesz. Az a helyzet, hogy a hajók nem mehetnek sehová. Sokak szerint ez a hideg eltart egy hétig, akár két hétig is.

- Vagy úgy? Ilyen bolondságot...

- Még soha nem látott ilyent?

- Nem, fiacskám, soha. Nem is tudom, mit gondoljak róla. Elrontottuk az éghajlatot, annyit játszottunk vele.

- Gondolja? Én még csak azt hiszem, hogy egy egyszerű ciklon.

- Most fontosabb az, hogy egyél valamit.

Tányért rakott az asztalra, felszolgált a szegényes étkeket. Elnézte, ahogy eszik a vak fiú. Eleinte tapogatózik, aztán egyre magabiztosabban jutnak el szájába a falatok. Később ezt mondta:

- Nézze, igazgató úr. Nem maradhatnék itt néhány napra? Amíg Vera anyja megnyugszik. Amíg valamerre mozdulnak a dolgok. Csak néhány nap.

- Nézd fiam. Van egy tábori ágyam a kellékek között. Azt idehozzuk a szobába. S akkor felőlem itt ellehetsz. Talán jobb lesz nekem is egy kis társaság, ha már megjött ez a fura tél, és nem sétálhatok a sziklák között, meg a parton. Majd beszélgetünk.

- Majd beszélgetünk, igazgató úr. És köszönöm.

- Ne köszönd, fiam. Nincs miért. És fiam, látod, te sem akarsz többet.

- Igazgató úr, én vak vagyok. Én vak vagyok.

- Mint mindenki, fiacskám. No, igyál még egy kevés bort. S amikor befejezted, be kellene fűteni az előadóteremben is. És le kell takarni a zongorát is, nehogy a nedvesség ártson neki.

- Meglesz.

- Azért ne siessük el. Ma más tennivalónk nincs is. Megleszünk vele időben. S még marad is idő az unatkozásra. Vagy a beszélgetésre.

- Maga jó hozzám, uram.

- Na, aztán ilyent többé ne halljak, fiam.

Három óra múlt el, s lassan meleg kezdett lenni az előadóteremben is. A nedves levegő a falakra ragadt, csillogtak a vízcseppek, hogy amikor az igazgató felkattintotta a fényeket, ezernyi kristály verte vissza a fényt. Valami ünnepi hangulatot kölcsönzött ez a kis teremnek, csaknem kiegészítette a színház hiányos felszerelését. A fiú kipróbálta a zongorát is, szerencsére nem ártott meg neki a hirtelen lehűlés.

- Mivel kezdjem az előadást, igazgató úr?

- Amivel csak akarod. Ami csak jó neked.

- Egy kis Chopin még senkinek sem ártott meg.

- Ki tudja - nevetett ironikusan az igazgató.

Este nyolc órakor Willeme szobájába ment, s a szekrény aljából nagy bundát vett elő. Öreg ruhadarab volt, immár huszonkét éve szolgálja gazdáját. Az idő fakította bundakabát viszont kellő meleget adott az öregembernek ahhoz, hogy most már hozzákezdhesen a jegyek árusításához. A fiú a színpadon maradt, tétova dallamok keletkeztek hol lomha, hol fürge ujjai alatt, lassú, mélázó dallamok, vagy fürge kis hangok, csiviteltek, veszekedtek egymással,

fenségessé változtak, hogy a következő pillanatban kinevessék tulajdon fenségüket, szerették és gyűlölték egymást. S a hangok hatására a fények hol elhalványodtak, hol meg erőteljesebben világítottak, itt-ott lepötyönt egy vízcsepp, megreccsent egy szék, a deszkából készült színpad, pattant a csempekályhákban az égő cserefa, ezért bizonyos pillanatokban úgy tűnt, hogy fura szimfónia hangjait lehet hallani. Aztán jönni kezdtek az emberek is, és a fiatal zongorista észre sem vette, hogy immáron ötvenes hallgatóságnak játszik, aztán hatvanasnak, és aztán már nem is jöttek többen. Az öreg Willemeh bezárta a bejáratí ajtót, s maga is beült az előadóterembe, aprókat köhintett, hogy a fiatalember tudomására hozza: megkezdheti az előadást. Ám a zongorista nem vette észre az apró jelzéseket, hanem tovább rögtönzött, és olyan dallamok születtek ujjai alatt, hogy zongorája egyszerre sírt, és hörgött, és jajgatott, és boldogan nevetett, és csacsogott, akár a gyerekek, és sóhajtozott, akár az ifjú szerelmesek, és halk volt, akár az öregek, és filozófiai téziseket állított fel, és gyászindulóból vidám lakodalmas nótákat fabrikált, és aztán másodpercekig hallgatott, és ilyenkor egymást hallgatták a nézők, hogy kiből milyen hatást váltanak ki ezek a kaotikus, és roppant egyszerű dallamok. Majd Chopin bársonyos hangjai, kifinomult noktürnjei és mazurkái hagyták el a zongorát, mozgást alig igénylő táncot lejtettek a kis teremben. És végül Beethoven szonátáinak részletei csattantak fel, zárták az előadást. Előadást, melynek neki sem fogtak, végig sem játszottak, hiszen az ifjú zongorista annyira belefeledkezett a játékba, hogy nem vette észre a közönséget, és teljesen elfeledkezett a szokásos művek előadásáról. Jóval tizenegy óra után járt az idő, mikor abbahagyta. Csurgott a verejték róla, ujjain az erek megduzzadtak olyannyira, hogy szinte fájtak, arca halálsápadt volt; a nagy koncertzongora szinte hálásan hallgatott el, megbújt a halovány fényben, mint egy lomha fekete, vizes bundájú kutya, meg sem moccant, nem is lélegzett.

És felnézett a zongorista, és mindenki tekintetét kereste, és abban a félhomályban úgy izzottak szemei, mintha a pokol tüze lángolna azokban. Ijesztő volt. Az a szinte halotti arc egy másik világból nézett vissza, szinte fenyegetően, már-már nem is emberi, hanem démoni, sugárzó ereje lebilincsel mindenkit, hogy a taps percekig elmarad. S amikor enyhe mosolyba rándul az arca, csak akkor tör ki az ováció, de akkor hatalmas erővel, s a visszafojtott könnyek most patakokban csurognak az arcokon. A fiatal zongorista meg szinte félszegeen feláll, hajlong, percekig nem engedik lemenni az apró kis színpadról; aztán botját keresi, sohasem találja az előadások után, pedig mindig ugyanoda támasztja, a zongorának. És ekkor tűnik fel az embereknek, hogy vak a fiú, és ekkor még nagyobb erővel tör ki a lelkesedés, hogy már szinte tombol mindenki.

Mennyire szükségük van rá, gondolja az öreg igazgató, fáradtan és boldogan, de azért kissé szomorúan. Mennyire szükségük van rá. Mennyire szükségük volt a természet eme fura szeszélyére, erre a borzasztó hidegre. Még mindig havazik, már alig lehet járni az utakon, már lapátolják a havat, gúlákba rakják az útszéleken, szabályos kis piramisok. De legalább *ezeknek ennyi* lett belőle.

Lassan kiürül az apró kis színház, és ők ketten aludni térnek. Pár perces beszélgetésük szinte lényegtelen, udvariassági formaságok, mindketten pokolian fáradtak, alig várják, hogy ágyba kerülhessenek. A zongorista azonnal elalszik, kis időre rá az öregember is. De álmában ismét abban a házban találja magát, fel-alá jár a szobákban, újra és újra érzi annak a barna férfinak a jelenlétét, azt a kétségbeesést és ijedtséget.

Már reggel hat órakor felébred, még teljesen sötét van a szobában. Az ifjú zongorista békésen alszik mellette a tábori ágyon, embriópózba kucorodott testtel, és ő hosszasan elnézi. Közben azon a furcsa álmon töpreng, melynek semmi értelme, legalábbis egyelőre. Csaknem fél emlékezni azokra a hideg, üres és ijesztő érzésekre, melyek ott vannak abban a házban.

Nedves, barna szobák, hidegek, szinte halálosan üresek, s a falak mégis lélegeznek, és az a jelenlét, annak a hideg férfinak a jelenléte. Annyira valóságos az álom, hogy már alig lehet álomnak nevezni. Kettős élet, fiatalon és öregen.

És megzavarták kissé a tegnapi nap eseményei is. Nem tudja eldönteni, hogy az ifjú zongorista bolond-e vagy hős, hogy ekkora áldozatot vállal, és még ott van a tegnap esti, éjszakába nyúló előadás is, mi döbbenetes volt, sohasem hallotta még így játszani, még sohasem... Nem egy tizenhét éves gyerek ült a zongoránál, hanem egy csaknem túlságosan is érett művész, aki azt tesz hallgatóságával, mit csak akar. Erő ez? Hatalom... Nem, egyik sem, és Willemeh pontosan nem is tudja, mi az. Ám: mi váltotta ki belőle ezt a játékot? Valósággal szétfacsarta a szonátákat, noktürnöket, etűdöket, ritka tudással és hatalommal bánt el velük. Zsenialitás, vagy csak fellángolás? Esetleg így vetítődik *valami* a jövőbe. Valakik, és igen, mindannyiunk jövőjébe.

- Igazgató úr... Jó reggelt - ébredt fel a zongorista.

- Látod, hogy ébren vagyok? - kérdezte incselkedve Willemeh.

A fiatalember mosolygott.

- Ó, persze nem. De másként lélegzik ébren, mások a mozdulatai, és így tovább.

- Igen, megfeledkeztem erről.

- Rosszul van? Fáradtnak tűnik a hangja.

- Nem aludtam valami jól - válaszol óvatosan az öregember.

- Talán ágyban kellene maradnia. Én meg majd csak feltalálom magamat ebben a kis színházban.

- Színházban? - mosolyog Willemeh. - Ideje lenne valami más nevet keresnünk ennek az intézménynek, azt hiszem.

- Hagyja csak, lesz itt még színielőadás.

- Nem hinném, fiam. Legfeljebb az iskola fogja majd igénybe venni olykor ezeket az öreg, recsegő-ropogó deszkákat. Ha te is elmegy, nekünk, illetve nekem annyi. Mehetek nyugdíjba, morzsolgathatom hátralévő napjaimat.

A zongorista hallgatott. Aztán ezt kérdezte:

- Hát nem akar nyugdíjba menni?

- Nem nagyon van miért. Ha én abbahagyom, ez az épület bezáródik. Nincs pénz fiam ilyesmire. Nincs igény sem, mit hazudjunk magunknak. Az a pár ember, aki meglátogat bennünket... hát, nem is tudom, mit mondjak. Tudod, azért nem fáradtam bele. Még szeretnék tenni valamit. De hogy mit, hát... Kissé ötletek nélkül maradtam. De majd lesz valahogy...

... És ahogy így beszélt, a zongorista lassan megértette az öregember szavait. Valamennyire ismerte élete történetét. Tudta, ha bezárják a színházat, az öreg Willemehnek semmije sem marad. Senki barátja nincs, nagyon kevés közeli ismerőse, ezért teljesen egyedül marad.

- Azon gondolkodtam - váltott témát Willemeh -, hogy ma is kellene előadást tartani. Majd kiteszük az ajtóba a feliratot, hogy soron kívüli előadás. Azok a turisták úgysem tudják, hogy mikor vannak a szokásos műsorok. Hátha eljönnek ma is.

- Biztosan eljönnek.

- Biztosan... Biztosan eljönnek.

- Kevés pénzzel több.

- Nem elegendő. Ha minden este telt ház előtt játszanánk, akkor sem tudnánk fenntartani egy teljes társulatot.

A zongorista elpirult. Arra gondolt, hogy akarata ellenére lett egy öregember támasza, és nem tudta eldönteni, hogy rendjén van-e ez, avagy rossz, és csak késlelteti a biztos véget. Willemeh nem vette észre a fiatalember zavarát, hanem hangosan szőtte terveit erre a napra. Hogy milyen munkákat kell végezniük, mire kell figyelniük stb. És a zongorista, azzal a szorongó érzéssel, de bólogatott, hogy az öregember már egészen hálás lett a sorsnak, hogy szerződni tudott a zongoristával, s kissé úgy érezte, hogy igen, ezekben a napokban ismét sikeresek lehetnek, akárcsak évekkel ezelőtt, mikor az előadóterem zsúfolásig tele volt, és az előadások következtében egy kevésbé jobban dobogott a kis városka szíve; igen, ezért volt kissé lázasabb az igazgató, s már meg is feledkezett furcsa álmáról, pihentnek érezte magát. Észre sem vette, hogy ifjú alkalmazottjának kissé szorongó lett az arckifejezése.

És kitették a feliratokat a színház kis ajtajára, és ismét előkészítették a termeket. És az igazgató este nyolc órakor ismét ott ült a kis bejárat mellett, és boldog izgalommal fogadta a vendégeket, látogatókat, turistákat. És a kis terem zsúfolásig megtelt, hogy levegőt is alig lehetett venni.

És kilenc órakor széthúzódott a függöny, melyet erre az alkalomra ismét elővettek és helyére tettek, és ott ült az ifjú zongorista, kissé félszeg mosollyal az arcán. Pár perc, míg el nem helyezkedik mindenki. És felnyitotta a zongorát, és az Appassionatát kezdte játszani, Beethoven huszonharmadik zongoraszonátáját. És néhány perc után ismét változni kezdtek a hangok, eltértek a remekműtől, és ismét az a révedt, csaknem halotti arc következett, és a gyors és lassú hangok különös egyvelege, hogy egyszerre könnyeztek és nevettek és gyászoltak és voltak boldogok a hallgatók...

És két órán keresztül hallgatták az ifjú zongorista egyetlen hangszeres szimfóniáját, és e két óra egyszerre volt borzasztóan hosszú és idegesítően rövid. Aztán véget ért. Percek múltak el, míg a hallgatók felfogták, hogy az előadás valóban véget ért. A sápadt, jéghideg arcú, lángoló tekintetű gyerek meg tovább ült az óriási hangszernél, nem mozdult. Willemeh kezdeményezte a tapsot, jelezve a csaknem kaotikus koncert végét, és tenyerének csattanásait gépiesen követték a hallgatók, hosszú másodperceken keresztül... És lassan magukhoz tértek a hallgatók, és a gépiességet örvényes követte. Hogy végre az előadó is észrevette, arcába visszatért a szín, és csukott szemmel, mosolyogva élvezte a sikert, fejét kissé hátratarthatta, és a csukott zongorán nyugtatta kezét. Végül felállt. Tántorogva kissé, de a színpad elejére ment, számolva a lépéseket, és meghajolt. Alig bírt kiegyenesedni. Hátában hasogató fájdalom volt, karja remegett a megerőltetéstől, fejében tompa fájdalom lüktetett. De mosolygott, és többször is meghajolt, szinte felbukott. Az öreg Willemeh, látva ezt, a színpadra sietett, megfogta a karját, úgy tartotta a gyereket. Majd óvatosan intett, és a függönyt leeresztette a bedolgozó csapszékes, és ekkor magához ölelte az ifjú zongoristát.

- Köszönöm, gyermekem - mondta neki, és szorosan magához ölelte annak fejét. - Ó, gyermekem, ó Istenre köszönöm.

- Mit köszön, igazgató úr? - kérdezte a fiatalember, s alig lehetett hallani hangját a még mindig hangosan ünneplő tömegtől.

- Ezt, fiam - mondta az igazgató elcsukló hangon. - Ezt, fiam, mindent, mindent köszönök.

- Ahogy akarja... Le akarok feküdni, Willemeh bácsi, vigyen ágyba. Nagyon fáradt vagyok, állni is alig bírok.

- Gyere, gyermekem, gyere - mondta Willemeh, és máris vitte a zongoristát.

- Holnap ne legyen koncert, igazgató úr. Kérem, ne legyen...

- Ahogy akarod, fiacskám. Gyere, gyere, most szépen lefekszel. Ó, annyira boldoggá tettél, gyermekem! Ó, köszönöm gyermekem... - és vitte a fiút, és egyre ezt mondta neki.

Kiürült a színház.

Az öreg Willemeh lefektette a fiút, és néhány percre odaült melléje.

- Nem kérsz semmit? - kérdezte, és a fiú motyogott valamit, ám azonnal el is aludt. És az öregember nézte, egyre nézte a csinos fiatalembert, aki most itt fekszik a tábori ágyon, arca kissé szürke, és annyira fáradt, hogy szinte összezsugorodott, mélyeket lélegzik. És nem gondolt semmire, és mégis, mégis szégyellte magát valamiért, és nem tudta, hogy miért. Aztán eszébe jutott, hogy a fiú botját otthagya a színpadon, és sietett is érte, oly gyorsan, hogy jó néhányszor meg is botlott, sőt, egyszer el is vágódott; rémülten állt fel, hogy törte-e el valamilyét, hiszen túl öreg ő ehhez, de nem, nem történt semmi baj, csak karja sajgott kissé, ahogy maga elé tartotta az eséskor, de semmi más baj nincs. Talán holnap kissé megdagad csuklója, de annyi baj legyen.

Ott a zongora, és a bot, a félhomályban is látni lehet, hát elveszi, és indulna vissza, de nem bírja ki anélkül, hogy le ne menjen a színpadról a kis nézőtérre, és ne nézzen körül, kissé még mindig szégyenkezve, de csaknem büszkén, a sikertől, az ő sikerétől kissé megmámorosodva, és pár percig ott is állt, rátámaszkodott a botra, aztán fáradt lett ő is, és gondolta, megpihen egy keveset az egyik széken, és leült, maga mellé támasztotta a botot, révedezve nézett körül, hiszen nagyon álmos lett; és el is aludt.

És ismét abban az álomban találta magát, a hideg, szürke házban, és minden ugyanolyan volt, nem múlt el az a nyomasztó érzés. Mindössze annyi a különbség, hogy a vak fiú botja is ott van most mellette, hát érte nyúl, az egyetlen kapaszkodó ebben a fullasztó világban, szorosan maga elé tartja, hajlamos hinni, hogy a bot majd megvédi minden rossztól, eltünteti ezt az álmot, vagy legalább azt a férfit, azt a magas, barna férfit. És így áll pár percig, de a bot nem segít, nem tér vissza a nyugalom. Pedig meg van győződve arról, hogy ha nyugalmat bírna magára erőltetni, akkor talán még otthon is érezné magát ebben a túlságosan is idegen házban. Ó, gondolja kis idő múltán, abszurd gondolat ez. És a botra támaszkodva járkál a szobákban, a kopogások nem visszhangoznak, elnyeli a hangokat a nedves levegő és a rongyszőnyeg. Végül ott van abban a szobában, ahol a diófa ágy található, és a botra támaszkodva áll a szoba közepén. Zajokat hall, egészen apró kis nesz. Felpillant. Előtte áll a magas, barna férfi, feléje nyúl. Kitépi kezéből a botot. Ó a rémülettől moccanni sem mer.

- Erre neked itt semmi szükséged - mondja férfi. És gyors léptekkel kimegy a szobából.

A rémület akkora, hogy felébred. Szíve hevesen dobog, pupillái kitágulnak, keze remeg, mellkasához nyúl, hogy csillapítsa szívét, mélyeket lélegzik. Aztán a botot keresi. Szinte hihetetlen, hogy ott van mellette. Ugyanúgy, ahogy hagyta. És ez is hihetetlen. Megrázza a fejét. Ó, bolond vagyok. Álom, álom, ne aggódj. Ó, túl öreg vagyok, nagyon öreg. És egyre rázza a fejét, és nagyon szomorú lett, hogy a könnye is kiesett. Majd a botra támaszkodva felállt, az emeletre ment. A fiú ágya mellé támasztotta, majd lassan levetkőzött. Rakott a tűzre, majd bebújt a hideg ágyba. Hajnali két óra, motyogta, ahogy az órára tévedt a tekintete. Öreg vekker, szinte zavaróan hangosan ketyeg, de ő teljesen hozzászokott. Aztán a fiút nézte. Az meg sem mozdult: úgy aludt, ahogy hagyta. Vera, gondolta az öregember. Az a két Vera.

Aztán kinézett az ablakon. Odakinn még mindig sűrűn hullt a hó. Árvíz lesz, gondolta. Aztán kijavította magát: itt nincs, ahogy árvíz legyen. De máshelyen árvíz lesz. Szegény emberek. Mármint más helyen.

És mintegy fél óráig gondolkodott ezeken a dolgokon, szinte bután, értelmet nem is keresve, és megelégedett a fél-gondolatokkal, sőt, a fél-gondolatok foszlányaival, és a furcsa asszociációkkal, és még az is eszébe jutott, hogy gyerekkorában a Szajna partján papírhajók sokaságát készítette, és bocsátotta vízre, és volt egy kis barátnője, szőke, hosszú hajú kislány, öt évesek voltak, és naponta több órát töltöttek ezzel. Aztán egyszer csak szájon puszilta kis barátnőjét, mire az megijedt, és elszaladt, és többé nem is látta, soha többé...

És a sűrű hóhullás zizegése behatolt a szobába is, és egyesült a doromboló csempekályha hangjaival, az alvó zongorista halk lélegzésével, és ott feküdt az öregember, az apró hangok andalító kis világában, és végül elaludt, és nem álmodott... És hajnali hat óra körül lehetett, mikor a hóhullás hirtelen elállt, és akkora csönd maradt utána, hogy mindketten felébredtek.

- Elállta hóhullás - motyogta a fiatalember.

- Igen fiam, végre elállt.

- Árvíz lesz...

- Itt nem lesz árvíz, fiam. De beljebb, beljebb biztosan lesz.

- Szegény emberek...

És ez után percekig hallgattak. Nem bírt aludni egyikük sem. Az öregember felkelt, rakott a tűzre.

- Fázol, fiacskám?

- Nem fázok, uram, egészen jól elvagyok itt.

- Gondolkodtál, fiam, hogy hallgattál?

A zongorista nyújtózkodott.

- Hát... nem gondolkodtam... Csak úgy eszembe jutottak különféle dolgok... Gyerekkoromban papírhajókat készítettem abban a kis faluban, volt ott egy patak, annak a partján.

Az öregember döbbenet hallgatta a fiatalembert.

- És volt ott egy kislány, a kis Renée, és egészen jó barátok voltunk. Öt évesek lehettünk. Ő segített nekem. És ott játszadoztunk, órákon keresztül, napokon keresztül. Istenem, milyen meleg volt a patak vize, milyen cirógató a nap sütése és azok az apró, hűvös szellők a patak felett... Tudja... Aztán egyszer csak a kis Renée szájon puszilt. Ez volt az első csók életemben - kuncogott a zongorista, és ismét nyújtózkodott.

- És aztán mi történt?

- Hogy mi történt? Hát, nem is tudom pontosan. Csak ez most eszembe jutott. Vajon mi lehet azzal a kislánnyal? Biztosan egyetemen van. Valahol. Hát, ilyenek jutottak eszembe.

- Aludjunk, fiam. Még vagy két órácskát aludjunk. Meglásd, hóhullás után lehet igazán jól aludni - mondta az öregember. Remélte: vissza tud aludni, a nyugtalansága ellenére, mit a fiú akarata ellenére idézett elő benne.

- Jó, aludjunk. Még tudnék is aludni - mosolygott a fiatalember.

- Hát akkor... aludjunk.

Visszafeküdt az ágyba, szorosan magára húzta a takarót.

- Jó volt az esti előadás... - jegyezte meg.

- Hogy? Jaj, elhiszi, hogy nem is emlékszem rá?

- Nem emlékszel?

- Nem mindig emlékszem az előadásokra - mosolygott a zongorista. - És nem is tudom, hogy miért nem.

- Aludjunk.

- Aludjunk. Szép álmokat, igazgató úr.

- Neked is.

Virradt. Nem kék, hanem szürke volt az égbolt, és a napot teljesen eltakarta a sűrű köd, ami a hóhullás után keletkezett. Hirtelen nagyon felmelegedett az idő. Később, kilenc óra körül nagy dördülések hasítottak bele a ködbe. Repedezni kezdett a jég, hirtelen hatalmas jégtáblák keletkeztek. Mikor befagyott a tenger, kissé megemelte a hajókat, alig néhány centimétert, és most a meggyengült jégmező pozdorjává zúzódtak a hajók súlya alatt. Ijedten gyűltek az emberek a kikötőbe, mindenki valami katasztrófára várt, de nem történt semmi különös. Kissé megdőlt az egyik hajó, de nem került veszélybe. Majd a széthasadt jégmező darabjai méltóságteljesen széledtek szét, a kisebb jégdarabokat meg a partra mosták a hullámok, gyerekek szaladtak végig a parton, s kapák fel a darabokat, egymást dobálták, óvatosan vigyázva, hogy el ne találjanak senkit, fociztak a jégdarabokkal, és a felnőttek elfeledték rémületeket, és nevetgélve nézték a gyerekeket. Nevetésüktől már hangos volt a part. És ekkorra már a köd is szertefoszlott, és egyszerre melegek lettek a téli ruhák.

- Mikor indulhatunk? - kérdezték a turistahajón a kapitányt.

- Még várnunk kell két napot - válaszolta. - Szét kell széledjenek a jégtáblák, különben nem lesz biztonságos a hajózás.

És a turisták bólogattak, és annyira meg voltak könnyebbülve. És szétszéledtek a fedélzeteken, és csacsogtak, és néhányan közülük arról beszéltek, hogy milyen hihetetlen előadásban volt részük a tegnapi napon. És terjedt a hír a hajón az ifjú zongoristáról, s többen már szinte követelték, hogy hozzák a hajóra a fiatalembert, hadd hallhassák ők is, mert a színház előadótermébe nagyon kevesen férnek be. S így nem vették észre, hogy a kapitány többször is megrázza a fejét, és halkán mondja:

- Nem értem. Ilyen hamar nincs, ahogy törnie a jégnek.

Majd parancsot adott, hogy vizsgálják át a hajót a merülési vonal alatt.

A kis színházban egyszerre ébredt fel az öregember és a fiatal zongorista. Tíz óra körül járt az idő. Nagyon meleg volt a kis szobában. Az öregember kinyitotta az ablakot, s mosolygott az erős napsütésnek. Feljebb az úton olvadoztak a hópiramisok, míg az úton nyoma sem volt már a hónak.

- Nyár van ismét, fiam - fordult be az ablakból Willemeh, és nézett a zongoristára. Az mintha meg sem hallotta volna, úgy feküdt az ágyon, szorosan magára csavarta a takarót. Sápadt volt, nagyon sápadt.

- Beteg vagy, fiacskám?

A zongorista megrázta a fejét.

- Ne aggódjon, Willemeh bácsi, nem vagyok beteg. Vera jár a fejemben. Ma meg kellene látogassam őket.

Az öreg elkomolyodott.

- Talán jó lesz az, fiam. Jól teszed azt.

Ezt mondta, de nem szívesen. És szomorú és dühös is volt egyszerre. A pokolba is!

Alig beszélgettek reggeli közben. Aztán az étkezés után elbúcsúzott a zongorista. Holnap este, mondta, holnap este ismét itt lesz, és akkor ismét előadás. Az öreg bólogatott. Kivezette a fiataalt a színházból, s alig csukta be az ajtót, mikor azt kinyitották. A csapszék alkalmazottja volt. Takarítani jött.

Délután öt óra körül jött a turistahajó kapitánya, az igazgatót kereste. És elmondta neki, hogy szívesen látja vendégül kettőjüket a hajón, és igazán örülne, ha a fiatal zongorista megörvendeztetné őket egy rövid előadással. És tekintélyes összeget ajánlott fel ennek fejében az igazgatónak, aki egyszerre örült és volt szomorú.

- Menjen el ön hozzá - adta vissza a pénzt, és írta le a címet egy papírdarabra. - Biztosan örülni fog az ajánlatnak. Szívesebben venném, ha ő egyedül menne. Én, tudja, kissé öreg vagyok már ehhez. És a pénzt is ő érdemli, nem én.

- Az utasok gyűjtötték össze.

- Akkor annál inkább. Örülhet az a művész, akit ennyire megbecsül a közönsége.

Kikísérte a vendéget, és megfogta a seprűt, amit az imént tett le. Tovább takarítottak. Apró, pipiz munka volt, ráment az egész nap.

Másnap nem jött el a zongorista, pedig az öregember mindent előkészített az előadásra. És vendégek is alig jöttek. Félelemmel vegyes csalódás volt az öregemberben. Igen, ma lehet a koncert a hajón. De legalább szólhatott volna. Hogy elfogadja, hogy nem fogadja el... És bolond volt, bolond volt, hogy mindent előkészített.

De a zongorista nem jött harmadnap sem, pedig az igazgató egész nap várta. Ott sétálgatott a kis előszobában, minden neszre összerezzent, minden elmenő alakra felkapta a fejét. És így történt a negyedik napon is, és az ötödiken is. A hatodik napon eső esett reggel, s annyira meleg volt, hogy az eső után párologni kezdtek a felforrósodott utak. Dél körül az öregember fogta a kalapját, és Verához indult.

Hosszasan kopogott a diófából készült, barna ajtón, míg végre beengedték. Valahogy elzavarta azt a nagy, fekete kóbor kutyát, melyik melléje szegődött az úton, és bement a házba. A kutya később visszajött, leült az ajtó elé. Nem törődött a nap izzó sugaraival.

Odabent megtudta az öregember, hogy a fiatalember már harmadik napja elutazott. A turistahajón ajánlottak neki állást, s ugyancsak búsás fizetést. Vera anyja kiáltozva mesélte el, hogy mennyire galádul viselkedett velük az az átkozott gyermek. Hogy mi egyebet mondott, arra az öregember már nem is volt kíváncsi. Csak az ajtóban fordult vissza, és mondta a magából kikelt anyának, és a háttérben álló, sápadt lánynak:

- Hiszen tudta ő, hogy miért megy el. Hagyja már azt a gyermeket, jövőt akart magának. Igaz, nekem azt mondta, hogy maradni akar. Teljesen más okokból. Hát, én örülök, hogy így döntött.

Majd a lányra mutatott, és folytatta:

- Nem az én zongoristám az apja annak a gyermeknek. Hanem a pap.

Azonnal meg is bánta, hogy ezt kimondta. De késő volt már visszaszívni. Felhasználta a szavai által előidézett csendet, és óvatosan betette az ajtót. Visszament a színházba. A kutya végigkísérte az úton. Most aztán tényleg mehet haza, hogy meghaljon. Nem maradt más hátra, vége ennek a nevetséges kis színháznak is. Visszamenni abba a rideg, nedves házba, találkozni azzal a barna férfivel, és ott maradni. Mert az a halál, ott, ugye? Az ott a halál. Az pedig a halál háza. Magányosan, tele idegen érzésekkel. Nedves és ködös, és eszébe juttatja az embernek, hogy mit tett meg, és mit nem tett meg.

Végül is nem kell annyira komolyan venni a dolgokat.

Ez a kutya itt sokkal fontosabb lehet. Nagy, fekete, kifityeg vörös nyelve a szájából, lomhán szaladgál körülöttem. Lehet etetni, vagy el lehet zavarni. Csaknem bonyolultan könnyű.

Leült az ágyra, koszos zsebkendőt vett elő zakója zsebéből, és hosszasan törölgette a homlokát. Közben a kutyát nézte, ahogy az leül eléje, s olykor nyüszít. Majd felemeli az első lábát, és óvatosan az öregember térdéhez érinti. És ismét nyüszít, már-már ugat.

- Na, te kutya - mondja az öreg Willemeh. - Na, te kutya...

De mást nem is tud mondani. Az ágyra dől, ruháson, pedig pokoli meleg van. De nincs ereje, hogy levetközzön. Súlyosnak érzi minden végtagját, mozdulni is alig bír.

- Na, te kutya - ismétli egyre az öreg Willemeh. - Na, te kutya...

- Na, te kutya, hát most mi legyen... Hát ezt jól elintéztük, te kutya... Hát ezt jól megcsináltuk, te kutya... Ezt jól elintéztük.

Valósággal fürdik a verejtékben. Az erek kidüllednek a homlokán, ahogy ott fekszik az ágyon, és egyre ezeket a szavakat ismétli. A kutya egyre izgatottabb, már ugat is néhányat, aztán felugrik az öreg ágyra, az öregember keze alá furakodik.

- Na, azért nyugodj meg... Ne, milyen otthon érzed magad... Tudnánk aludni, te kutya? Tudnánk egyet aludni... Aludjunk egy kicsikét, te kutya... Aludjunk...

A kutya megnyugszik, lehunyja a szemét.

- Te fattyú... - motyogja később az igazgató.

És elalszanak. Az öregember olykor zihál, nehezen kap levegőt, s ilyenkor a kutya felébred, és szinte könnyörögve néz rá.

Később álmában megszólal Willemeh:

- Hazudott volna? Istenem...

A kutya kinyitja szemét, körülnéz. Morog, csaholna is.

Hetekkel később bezárják a kis színházat. Az öreg Willemehnek ünnepélyes keretek között mond köszönetet a kis város azért a munkáért, amit a kis közösségért végezett. Vacsora a város vezetőivel, és ott egy kis emlékérmét és oklevelet nyújtanak át neki. És nagyobb összeget kap, amiből vásárolhat egy olcsóbb házacskát is. És persze nyugdíj.

Azt sem tudja, hová tegye magát az ünnepség két órája alatt. Mindenki kedvesen mosolyog, és hidegen, kimérten udvarias. Aztán, mikor este hazafele megy, ezt mondja a kutyának, aki végig ott ült a vendéglő kapujában az ünnepség alatt:

- Na fiam, egyesek szerint ez így van rendjén, és ki vagyok én, hogy ne értsek egyet velük. A dolgok természetes rendjével, melyet ők alkottak meg. Érted, te kutya? Bolond egy vénember lett belőlem, látod. Éjszaka álmodtam valamit. Nem, nem azt a házat a szigeten, amiről annyit

beszélgettünk. Azt álmodtam, hogy írtam egy rövid könyvet, olyan hétköznapi dolgokról. Harminc év körül lehettem abban az álomban is. Mindig harminc év körül. Na, szóval a könyv megjelent, és a rendőrség felkeresett, mert abban a könyvecskében pontosan leírtam, hogy mi fog történni valakivel. Bolondos álmok, ugye, te kutya? De aztán, ahogy vittek volna a kihallgatásra, felébredtem. Különbösen egészen kedvesek voltak, mosolyogtak, türelmesen megvárta, hogy összeszedjem magamat, és velük menjek. Vettem a táskát, benne volt néhány példány a könyvből. De valaki kilopta belőle. Mosolyogtam, hogy lopják a könyveimet. Na, és akkor mentem volna a rendőrökkel, de felébredtem.

Megállt az egyik utcasarkon, hogy megpihenhessen egy keveset. Kigombolta a zakóját, levette kalapját, abba dobta bele az emlékérmét, két részbe hajtotta az oklevelet, és zsebre tette. Majd törölgette a homlokát a zakó ujjával. És továbbindult.

- Meleg van, kutya, nagyon meleg. Menjünk haza, jó lesz az. Megiszunk egy pohár borocskát, egy pohár jól lehűtött borocskát, és minden rendben lesz. Te meg enni kapsz. Ugye, te nem ettél? Hol is ettél volna - állt meg és simogatta meg a kutya fejét.

- Tudod, aztán házat is kell, hogy nézzünk - állt meg később.

Aztán mintegy száz méter után ismét megállt:

- Bolond itt mindenki, fiacskám. De a legbolondabb én vagyok.

És végül, a színház ajtajában még ezt mondta a kutyának, miközben a kulcsait keresgélte a zsebeiben:

- Én akartam könyvet írni, te kutya, de valahogy kimaradt. És akartam asszonyt is, gyermeket is, de az is kimaradt valahogy. Valahogy minden kimaradt innen. Érted, kutya? És nem is tudom, hogy miért. Most aztán mehetek meghalni, azt hiszem.

Megrázta a fejét.

- Jókorá bolondságokat hordok én itt össze. A fene! Legyen elég. Gyere, te kutya. Megvannak a kulcsok.

És öt év múlt el.

Aztán egy szeptember eleji napon ismét sűrűn kezdett hullani a hó, de ezen jóformán senki sem csodálkozott a kipusztult kisvárosban. Ismét ott rekedt a kikötőben egy turistahajó, és a hajón ott volt a zongorista is.

A sűrű hóhullás neszezésében ment ki a partra. Kissé nehezen tájékozódott, de végül ott állt a kis színház előtt. Bemenjen? És percekig próbált erőt gyűjteni ehhez. Már a kilincsre helyezte volna a kezét, de ekkor kinyílt az ajtó, és érdes hang invitálta beljebb. Félszegen mosolygott, tétovázott, de aztán bement.

Odabent kellemes meleg fogadta.

- Mit teszik vásárolni? - kérdezte az érdes hang, és megpróbált kedves lenni. - Látja, ismét havazik. Történt már ilyen, négy vagy öt évvel ezelőtt. Ismét havazik...

A zongorista sápadtan álldogált. Hallgatott.

- Figyelmébe ajánlanám ezt a ritka kis szobrot - folytatta az érdes hang. - Ilyeneket már nem gyártanak. Tessék, vegye a kezébe, érezze, hogy milyen különleges szobor. Volt itt egy templom, ott őrizték egy szent földi maradványait. Azt tartották az emberek, hogy ha abban a templomban valaki imádkozik, teljesülni fognak a kívánságai. Ott gyártották ezt a kis, szent szobrot is. Igazi ritkaság. Már nem készítik, amióta leégett a templom.

A zongorista megszédült, a pultba kapaszkodott.

- A templom leégett?

- Le, uram, valami négy vagy öt éve már annak. De újra akarják építeni. Azt mondták, hogy újraépítik. Jó lenne. Már bocsásson meg, de az a legenda jól fogott nekünk. Vonzotta a turistákat. Ugye, nem haragszik uram? Csak meg kell élni valamiből. Sokan éltek abból, hogy készítették ezeket a szobrokat uram. Igazi ritkaság, már nem készítik. Sokan el is mentek, ahogy a templom leégett. Nem volt, ahol dolgozni. Nem volt, miből megélni, el kellett menniük. De biztosan hazajönnének.

- Willeme... vele mi történt?

- Hogy tetszik mondani?

- Willeme. Az öreg igazgató. Valamikor itt a színház volt. Hol van Willeme? Él még az öregember?

- Tetszik őt ismerni? Nem is gondoltam volna. Él még az öreg, bizony él még. Ott lakik a tenger partján, egy ócska kis házban. Van egy kutyája is, ostoba, lomha nagy dög. Szinte ijesztő. Le kellene löni, meg kellene mérgezni, veszélyes az emberekre. Nem enged senkit a ház közelébe.

- Mit is akarnátok ti az öregtől... - motyogta a zongorista.

- Mit tetszett mondani?

- Semmit... Mennyibe kerül az a szobor? Megveszem. Cserébe meg magyarázza el részletesen, hogy hol lakik az öreg Willeme. Tudja, vak vagyok - mondta, és kesernyésen mosolygott.

Az érdes hang tulajdonosa hosszasan elrecsegtetett a csomagolópapírral.

- Vaknak tetszett születni?

- Nem. Öt éves voltam, amikor elvesztettem a látásomat.

- Hát mi történt?

- Megvertek.

- Azok az ostoba kölykök! Mire nem képesek!

- Az apám volt.

- Az apja verte meg ennyire?

- Igen. Mennyivel tartozom?

Fizetett, és kiment az üzletből. Vegyesbolt lett a kis színház helyén.

Két órájába került, míg kitalált a tengerpartra. A házat viszont nem sikerült volna megtalálja, ha nem segít neki egy arra járó ember.

- Vigyázzon a kutyával - mondta, mikor odavezette a kerítés elé.

- Köszönöm. Vigyázok.

- Csengessen. Ott a csengő. Az öreg majd kijön, és akkor nem lesz gond azzal a döggel.

- Köszönöm, uram.

- Minden jól.

Csengetett, hosszasan. Percek után nyitott kaput az öreg Willemeh. És nézte a kapuban álló zongoristát.

- Hát fiam, itt vagy. Gyere beljebb. Megfáztál? Kapsz forró teát. Az majd felmelegít. Gyere, gyere. Jókor jössz, hidd el. Ma dögölt meg a kutyám, bent van a tetem a házban, olyan nehéz, hogy nem tudnám felemelni, és elásni. Majd segítesz...

- Igazgató úr...

- Ne sírj, fiacskám. Gyere be.

- Willemeh bácsi...

- Gyere be, fiam, gyere. Ne se törődj semmivel sem... Nincs semmi baj. Nem lesz semmi baj.

Bementek a házba. Egy szoba, egy konyha, és egy kis fürdőszoba, ennyi volt az egész. A berendezés szegényes, a bútorok kopottak. Az ágy ugyanaz, azt a színházból magával hozta Willemeh. És az íróasztal is ugyanaz. Alapjába véve sok nem változott.

Az öregember leültette a zongoristát, majd a konyhába ment, teát főzött. Vizespohárba öntötte a folyadékot, alaposan felcukrozta.

- Hát akkor... kisfiam... Isten hozott. Igyál fiacskám, és beszélj, ne hallgass.

- Igazgató úr... Én annyira sajnálom...

- Fiacskám, bolondokat beszélsz. Jól tetted. Csak szólnod kellett volna. Amúgy is a végét járta ott minden. És te is világot jártál, sok embernek zenéltél. Mert sok embernek zenéltél, nem igaz, fiacskám? Sok embernek van szüksége a te zenédre.

A zongorista bólogatott.

- Akkor jól tetted, fiacskám. És kerestél egy kevés pénzt is.

- Igazgató úr... Ki gyújtotta fel a templomot?

- Azt hivatalosan senki sem tudja, fiacskám. De gondolhatod. Bolond asszony volt, az szent.

- Honnan tudta meg?

- Hát... Tőlem... elszóltam magamat... Téged akartalak védeni. Szeretlek, fiam. Meg akartalak védeni.

- Igazgató úr...

- Ne köszönd fiam. Nem tehetsz arról, hogy az asszony felgyújtotta a templomot. Igaz, az az égés sok rosszat idézett elő. A templom miatt támogatást kapott a város, nem is beszélve arról, hogy hány ember keresett pénzt a templom híre miatt. Aztán, hogy leégett, elapadtak a pénzforrások. Mindenki megy el innen, nagyon nehéz megélni itt. Nincs munka. Egyre kevesebb a rák, nem kell csónak sem senkinek. Hát, stagnál itt minden mostanság. Bolond egy asszony volt, nagyon bolond. És veled mi történt, fiacskám? Beszélj már, mesélj el mindent.

- Igazgató úr... Az a gyermek az enyém. Hazudtam magának. Az enyém. Vera az én gyermekemet viselte akkoriban. Megijedtem. Nem mertem magának bevallani. Félttem, hogy kirúg. Jaj Istenem...

Az öreg tagjai elnehezdedtek. Percekig hallgattak. Ijesztően nagy némaság volt körülöttük. Olyan nedves itt a levegő, csaknem nehéz lélegezni.

- Ismét hull a hó... - jegyezte meg később az öregember. És letette a poharat.

A zongorista bólogatott.

- Hát fiam, nem tudom, mit mondjak. Nem tudom.
 - Verával és a gyermekkel mi van? - kérdezte a zongorista, és felemelte a fejét. Patakokban folyt arcán a könny.
 - Vera? A fiatalabb, igaz? Hát az férjhez ment, fiam. A gyermek meg egészséges, édes kis gyermekecske. Okos, ügyes, nagyon jól rajzol. Kislány. Olyan kis édeske, szőke, hosszú hajacskája van, tejfehér bőre. Vera anyja meg... Hát, azt nem tudja senki sem, azt hiszem. A tűz után eltűnt. Még a lánya sem tudja, hol van.
 - Akkor Vera itt él, itt van a városban?
 - Igen, fiam.
 - Meg szeretném keresni.
 - Hát, nem tudom. Ezt csak te tudod. Lehet, hogy nem kellene ezt tenned. Nem tudom.
- Aztán ismét csak hallgattak.
- Később az igazgató ezt kérdezte:
- Még mindig szereted?
- A zongorista bólintott. Hevesen rázta a zokogás, hogy az öreg Willemeh nem is tudta, mit tegyen.
- A hajóval jöttél?
 - Igen.
 - Akkor jó lenne, ha el is mennél vele.
 - Nem tudom... Maradnék. Olyan szívesen maradnék. Gyermeke van.
 - Az van, fiam, és mégsem lehetsz az apja.
 - Ostoba! - szorult ökölbe a zongorista keze.
 - Bizony, fiam - mondta hűvösen az igazgató. - Akkora ostobaságot műveltél, hogy minősíteni sem lehet. Na, de megtörtént.
 - Maradok! Van annyi pénzem, hogy házat vegyek, és még marad is. Maradok!
 - Fiam, nincs amiért. Itt nem akar téged senki sem.
 - Akkor is maradok!
 - Már késő.
 - Újra megnyitjuk a színházat. Igazi társulat lesz! Igazi előadások! Hangversenyek! Minden este játszom, ha kell. Jönni fognak az emberek, híres lettem...
 - Bolondokat beszélsz. Lehetetlen.
 - Akkor is! Akkor is!
 - Csendet! - csattant fel az igazgató. - Takarodj innen! És vidd magaddal az átkozott havadat!
 - Mi lesz most?
 - Mi lenne? Semmi! Menj el innen, hagyd békén az embereket.
 - Hát akkor...
 - Isten veled, fiam. Isten veled.

Kikísérte, rásegítette a kabátját. És elnézte, ahogy a zongorista még álldogál a sűrű hóesésben a ház előtt, hogy szinte eltűnik a fehérségtől. Aztán elmegy, nagyon lassan, és nagyon nehezen tájékozódik.

Havazik ismét, gondolta, ahogy leült az ágy szélére. Istenem...

Órákig ült ott. Nézte a nagy kutya tetemét. Valahogy ki kellene vigye a házból, mielőtt oszlásnak indul. Nézte a nagy kutya tetemét, és ez jutott eszébe: *a leghalkabb szonáták egyike*.

Éjfél után volt már, mikor végre lefeküdt, és elaludt. Ismét ott találta magát abban a különös házban. Abban a nagy diófa ágyban ébredt, az a magas, barna férfi keltette fel. Ott ült az ágy szélén.

- Jó reggelt, Willemeh - mondta neki.

Álmos volt ugyan, még mindig álmos, de olyan jó érzés volt ébredni, kipihenten és fiatalon. Nézte a férfi nevető arcát, és maga is mosolygott.

- Hát... akkor jó reggelt neked is.

A férfi tovább mosolygott.

- Arra gondoltam, hogy elmehetnénk egyet csónakázni. Ki a házból, a lápból, ott feljebb nagyon tiszta vízű folyó van. Meglátogathatnánk.

- Igen, rendben van, rendben van, menjünk. Jó lesz. Évtizedek óta nem utaztam csónakon.

- Hát akkor most tényleg jó lesz - állt fel a férfi.

Willemeh körülnézett a ragyogó szobában.

- Kérdeznék valamit - mondta, mire a férfi megfordult.

- Mondjad csak.

- Álmodtam?

A férfi nevetett. Akár egy gyerek, sokáig kuncogott, de olyan bátorítóan és természetesen, hogy bizonyos idő után Willemeh is vele nevetett. Aztán a férfi ezt kérdezte:

- Te mit gondolsz?

Willemeh csak intett és mosolygott.

Miriádokból font koszorú

- Egyél! - ordította, de olyan hangosan, hogy a zöld olajfestékkal lekent kredencben megrezzentek az üvegpoharak. És kimeredt szemekkel bámulta a gyermeket, vaskos keze ökölbe szorult, hogy elfehéredtek ujjai.

De a gyerek továbbra sem evett, hanem artikulálatlan hangokat adott ki a pléhtányér felett, és kanálával az asztalt ütögette. Hangosan csattogott az alumíniumból készült kanál, szertepörpültek róla az ételmaradékok. Egyikük a férfi zöld, lyukas gyapjúpulóverén landolt, de az észre sem vette. Csak nézte a gyermeket, majd öklével az asztalra csapott, hogy a fa csaknem elreccsent, és kiment a házból. Baloldalt a házhoz támaszkodik a kis, elhanyagolt asztalosműhely, az mellett egy kisebb fészer, alig fér be oda a kisebb szekér, s a fészer mellett ott az istálló. Valamikor négy tehén volt itt, most egy. Öreg jószág, alig ad néhány liter tejet naponta. Ha levágnák sem érnének el semmit vele: húsa majdnem ehetetlen már, és az engedélyek sok pénzbe kerülnek, nem is beszélve a mészárosról, aki lebunkózza és kizsigereli az állatot. Mert nem bolond az sem, hogy felibe megcsinálja, nem, pénz kell neki.

Elvette az istállóból a vasvillát, a nyelével finoman ráütött a tehénre, hogy álljon odébb a jószág, hadd lássa, minden rendben van-e, és mennyi széna van a jászolban, aztán kiment a pajtából, felhágott a padlásra, s onnan szénát dobott le, majd azt az állat elé rakta. És visszament a házba Dúhe csillapodott valamit, de nőtt a keserősége.

A gyermeket a kredencnél találta, a kenyeret dézsmálta. Rövid karjaival alig érte el a szekrénykét, ahol a kenyeret tartották, a szíjjak is akadályozták abban, hogy jobban kihúzza magát, de mégis elővette a nagy kenyeret, a földre verte, s most ott guggolt előtte, tömpe, mocskos ujaival szaggatta a héját, két kezével a szájába tömte, majszolta, s közben folyt a nyála, s csepegett a kenyérre. Most is hangokat adott ki, artikulálatlan hangokat, mintha énekelt volna, valami szörnyű dallamot, hamisan és zavarosan, a hangok egymásnak feszültek, az egyik szinte kioltotta a másikat, mégis, valamiféle mohó örömet fejeztek ki.

Megállt az ajtóban, onnan nézte a gyermeket. Alacsony volt az ajtó, feje éppen elérte a keret felső részét. Kezét zsebre dugta, ott ökölbe szorultak az ujjak ismét; onnan nézte ezt a gyermeket. A kenyér. Kedden és csütörtökön lehet venni a faluban, nagydarab kenyér, kemény a héja, harmadnapra belseje nagyon megkeményedik. Alig lehet enni, de erre azt mondják a falusiak, hogy nem baj, mert laktató. Sokat kell rágni. Jegyre adják, újat nem lehet csak úgy szerezni. Legalább két liter tejjel kell majd lefizesse a péket, hogy új kenyeret kapjon. És honnan veszi a tejet? El a saját szájuktól? A gyermek, ennek a gyermeknek a szájától?

Így állt ott vagy két percig. A gyermek továbbra is tömte magába a kenyeret, aztán észrevette az embert, erre kitépett a kenyérhéjból egy darabot, s makogva, torz, mosolyszerű fintorral feléje nyújtotta. A férfi odament, elvette a kenyérdarabot, az asztalra tette, majd a gyermek után nyúlt, hogy felvegye a földről, s megfossza a nagydarab kenyértől. Az sivalkodva tiltakozott, rugdosott lábaival, amennyire a szíjjaktól tehetette, de a férfi erős szorításba fogta. Úgy vitte ágyba. Mindössze két méternyire volt az ágy innen, mégis vagy öt percbe került, amíg beletette a gyermeket. Onnan nehezen tud majd kiszállni. Nehezen mozog a hátára rakott szíjjak miatt. Hagyta, hogy ott kapálózzon tovább az ágyon, összehúzza a takarót és a lepedőre rakott nejlont, fogával a rossz párnákba marjon, s oda ordítsa bele saját nyelvén azt az átkozott valamit, amit mondani akar.

És felvette a kenyeret, ronggyal letakarította. Majd vette a kést, és kivágta belőle a megmocsokolt részeket, aztán visszatette a kredenc szekrénykéjébe, és leült az asztalhoz. Súlyos öklét az asztalra engedte, úgy ült ott némán. Olykor a gyermekre nézett, az közben belealudt a sikoltozásba. Kezével görcsösen markolta a párnát, a takarót összegyűrte az ágy egyik sarkába, hason feküdt, lábát szétdobta, álmában olykor megszólalt azon a torz nyelven. Volt valami groteszk abban, ahogy ott aludt a nyolc éves gyermek, ahogy kirajzolódtak ócska ingjén a szíjak, melyekkel összehúzták a hátát, hogy valamennyire kiegyenesedjen.

Egy óra telt el így, lassan három óra fele járt az idő. Mindjárt itthon van az asszony. És most ő kell menjen munkába. Itt dolgozik a faluban, a falu közepén van egy asztalosműhely, ott gyalul, fűrészrel, szegel, méricskél nyolc-tíz órán keresztül, olykor vasárnap is, olykor bizony tizenkét órát is. Hiába könyörög, rimánkodik, nem engedik hamarabb haza, hogy vigyázni tudjon a gyermekre, mikor az asszony munkába megy. Felmondanak neki, ha nem dolgozik, s akkor végük. Az asszony nagyon keveset keres a textilgyárban, még bérletet is kell venni, még ennie is kell valamit a városban, aztán így alig marad meg valami. De marad, s arra nagyon szükségük van. Neki meg alig fizetik meg a túlórákat. De nem tehetnek másként. Alig tudják megfizetni az orvosi vizsgálatokat. És a gyermeket legalább havonta egyszer meg kell vizsgáltatni. És az azt jelenti, hogy el kell vinni a másik országrészbe, mert ott vannak olyan intézetek, amelyek az ilyen genetikai rendellenességgel foglalkoznak, s tudnak is valamit segíteni ezen a helyzeten. Gyógyítani nem tudnak, itt nincs amit. De segíthetnek abban, hogy elviselhetőbb legyen a gyermek és az ők életük.

És olyankor, mikor senki sem vigyáz a gyermekre, a kínok kínját állják ki. Ha ki tud kelni az ágyból, és körbe tud járni a házban, akkor bizony nagy baj van. Emlékezete semmit sem őriz meg, csak az ételről tudja, hogy mi az, de mindent a szájába vesz, mindent megrág, mindent összetör, mindent kipróbál. Kezén még most is ott vannak az égési sebek, ahogy kezét a forró vaskályhához nyomta a télen. Négy-öt napig ordított egyfolytában, alig aludt valamit, és ők is. De nem jegyezte meg, hogy mitől fája keze, nem jegyezte meg, hogy a vaskályha forró, nem, és így a friss sebekkel borított kezét, alig egy héttel az eset után, ismét a kályhához nyomta. De történtek más dolgok is, úgyhogy a gyermeket soha egyetlen pillanatra sem szabad felügyelet nélkül hagyni

Három óra tíz perc. Az asszony belép a házba, köszön férjének, s máris a gyermeket keresi. - Evett? - kérdezi a férfit, s az mosolyt erőltet az arcára, és elmondja, hogy igen, ne mennyi kenyeret megevett. Az asszony rosszállóan összehúzza a szemöldökét: - Tudod, hogy nem képes megállni az evésben - mondja -, hát miért engedted, hogy annyit egyen. - Hát - mondja a férfi, és a kredence néz -, olyan jól esett nézni, hogy olyan jó étvággyal falja a kenyeret. És hallgat. Az asszony a gyermekkel foglalkozik, amelyik felébredt időközben, ott tekereg az ágyon, egyedül az anyját felismeri az összes ember közül, és most makog feléje, sebhelyes kezét feléje nyújtja. Az asszony leül melléje, simogatja a gyermek fejét, majd megigazítja a hátán a szíjakat. A férfi elnézi őket, aztán mondja: - Kellene készüljek munkába, mindjárt négy óra. Az asszony feléje inti, hogy igen, de inkább a gyermekre figyel. Gügyög hozzá, a gyermek meg hangos visításokkal válaszol, és néha az anyjához üt, így kedveskedik neki.

A férfi feláll az asztaltól. Előveszi kopott bőrtáskáját, még apjától örökölte, levág egy szelet kenyeret, megzsírozza, ráborít egy másik szeletet, vászonba bugyolálja, a táskába teszi. Leakasztja az ajtó mellől a sötétkék munkáskabátot, elköszön az asszonytól és a gyermektől, kilép az udvarra. Onnan szól vissza: - Aztán este itasd meg a tehenet, én már adtam enni neki. Meg is fejheted, nehogy későn jöjjenek, ki tudja. Na, megyek, vigyázzatok magatokra.

Az asszony int, és a férfi a kapu fele tart. Vaskapu, még az apja rakatta ide. És vagy húsz éve nem volt lefestve. Rozsdás, nehezen jár, jól meg kell rángatni a kilincset, hogy kinyíljon.

Átlép a kis csatornán a kapu előtt, elindul a faluban. Itt is, ott is köszönnek neki az emberek, s ő visszaköszön. Az utca végén visszanézne a süllyedő-félben lévő házra, mintha meg akarná simogatni még egyszer a szemével, de magát a házat nem látja, csak azt a hatalmas fenyőt az udvaron, melyet még ő ültetett két éves korában. Negyvenkét éves ő, a fa negyven. Az apja ásta ki a gödröt, ő meg beleállította a fenyőcsemetét, az apja meg betemette a gyökeret. - Na, fiam - mondta utána. - Na, fiam, egy fát már ültettél. Most már semmi egyebet nem kell tégy, mint megházasodjál, szülessen egy gyermeked, és aztán írd egy könyvet.

Két éves volt akkor, alig fogott fel valamit a világból, de soha nem felejtette el ezeket a szavakat. Soha nem is értette. Aztán úgy tíz év után megkérdezte az apjától, hogy mit is akart ezekkel a szavakkal mondani. Az meg ránézett, és ezt válaszolta: - Édes fiam, nekem ezt valamikor egy pap mondta. Azt mondta, hogy az ember tegyen három dolgot az életében. Ültessen el egy fát, szülessen egy gyermeke, aztán írjon egy könyvet. Édes fiam, okos emberek a papok, ők tudják, hogy mit beszélnek. De én ezt sohasem értettem. - Akkor miért mondta el nekem? - kérdezte. - Fiacskám - válaszolt az apja -, ti majd okosabbak lesztek, mint mink vagyunk. S azért mondtam el, hogy hátha egy nap majd megérted ezt. Helyettem is. Érted fiam? Majd minden dolog, amit én nem értettem, na, azokat majd te mind megérted. Magadnak, de nekem is. Érted fiacskám? Na, majd megérted egy nap. Megérted, fiam.

Bevette a kanyart a műhely felé. Már ide elhallatszott a nagy fűrész sivítása.

Két gyermeke volt a Sorbán családnak, Imre és István. Ott laktak a falu egyik utcájában, ahonnan az erdő alá kell kimenni, nem messze a pataktól. Hitvány kis patak volt, mégis hidat kellett verni rája, mert áradásokkor, tavasszal és ősszel, és minden nagyobb esőzéskor annyira megdagadt, hogy nem lehetett átmenni rajta szekérrel. Ebben a patakocskában mosták a közelben lakó cigányok a szőnyegeteket, a ruhákat, ott mosakodtak, innen hordták az ivóvizet is. Hiába volt csap a cigánytelep szélén, bizony gyakran nem működött. Az öregebb cigányok meg babonából nem ittak a csapból. Azt mondták, hogy az a víz, amelyik csövön megy át, már nem képes arra, hogy fenntartsa az emberben az életet, még betegséget is okozhat. A víznek gyógyító ereje van, mondogatták.

Imre volt az idősebb. Nem sokkal lehetett idősebb, úgy kilenc hónappal. És a tehetségesebb is ő volt. Már zsenge korában csodálatosan faragott, hogy később a pap meg is kérte, hogy faragjon egy szobrot a katolikus templom oltárára. Egy Szűz Máriát. Körül-belől egy métereset. Nevetségesen olcsó pénzt ajánlott a munkáért, de Imre annyira fellelkesedett ettől, hogy hetekig a környező falvakat járta a megfelelő fáért. Isten tudja, hogy honnan tudhatta a tizennégy éves gyermek, hogy a jó szoborhoz igazán jó fa kell, különben elreped, nem lehet jól faragni, vagy nem állja ki az idő próbáját. Aztán, mikor megkapta a megfelelő rönköt, tüstént nekilátott a munkára. De olyan hevesen, hogy három hétre az iskoláról is megfeledkezett. Apja műhelyében faragta ki a szobrot; az öregebb Imre asztalossággal is foglalkozott. Kevés szerszám állt a rendelkezésére, de ő ezzel nem törődött; jóformán egy kalapáccsal, egy fűrészszel és két vésővel készítette el a szobrot, dörzspapírt is alig kapott, hogy a csiszolást is elvégezze. Anyja oda hordta az ebédet és a vacsorát a kis műhelybe, a krumplilevest, tejes puliszkát, letette a gyalupadra, amit férje készített, pár percig elnézte a nyári melegben izzadó gyermekét, ahogy az szinte földöntúli izgalomban faragja azt az átkozott rönköt, aztán szólt neki, hogy egyen, és Imre bólogatott, pár kanállal a szájához emelt az ételből, aztán mindjárt dolgozott is tovább, dolgozott is tovább. És megróttá volna, ha férje nem tiltja meg ezt neki. - Hagyd dolgozni a gyermeket - mondta az öregebbik Imre, mikor mondta, hogy a gyermek már iskolába sem jár a faszobor miatt. - Hagyd dolgozni, mert kell neki. - Aztán miért kell neki? - kérdezte két évvel idősebb felesége. A férje megrázta a fejét: -

Nem is tudom. De ha Isten ilyen tehetséget adott neki, akkor engedni kell, hogy csinálja. Érted-e?

Aztán amikor a szobor kész lett, a gyermek vitte is a templomba, a paphoz. Ott kibugyolálta az anyjától lopott hófehér abroszból, melyet csak húsvétkor és karácsonykor vettek elő, s megmutattat a szobrot a pap. Az meg kivette a cigarettát a szájából, s elnyomta a hamuzóban, a hamuzóban, mely egy mezítelen asszonyt ábrázolt. És nézte a szobrot, és hallgatott, tényleg nem tudta, hogy mit mondjon. Később felállt, átadta azt a pár nyomorúságos százast a gyermeknek, és el is küldte, hadd maradjon egyedül a szoborral, már hadd maradjon egyedül...

Otthon izgatottan várta Imrét a család. - Na, hogy tetszett neki, fiam? - kérdezte apja, mire Imre kissé csalódottan tárta szét a karját: - Hát, édesapám, az nem mondott egy szót sem. Egy szót sem. - Egy szót sem, fiam? - Egy szót sem, édesapám. - Na akkor jól van, fiam. Akkor tényleg jól van. Add már ide azt az abroszt, elment-e az eszed? Anyád felakaszt érte, akármilyen szelíd teremtés. Na, siess, mielőtt bejön a pajtából.

Vasárnap misére ment a család, s izgatottan nézték a Szűz Mária szobrot, mely már a helyére került. Nézték az emberek is, s bizony összesúgtak, hogy a Sorbán gyermek milyen remek munkát végezett. Aztán a mise végén a pap is kihirdette, hogy a szobrot Sorbán Imrécske, Sorbán Imre fia faragta, s köszönetet mond érte a templom nevében. István, Imre testvére ez alatt félszegen, kényelmetlenül ült a helyén. Nem esett rosszul neki testvére sikere, hanem másra gondolt ő. Mi lesz ezután?

Imre munkájának bizony híre ment, s elég sok megrendelést kapott különféle emberektől. Mindenfélét készített: szobrokat, házikókat, melyeket a tisztaszobába raknak az asztalra, s benne egy piros égő világít, ha elemet raknak az aljába, fából faragott patkót a babonásoknak, feszületet az sokat imádkozóknak, halakat, mindenféle dísz tárgyakat. Aztán gondolt egyet, s készített egy gitárt. Édesanyjának pontosan lerajzolta, hogy milyen szegeket hozzon a vasüzletből, a városból, pénzt adott neki finom fűrészlapokra, vésőkre. És mikor elkészült a gitár, valahonnan húrokat kerített rá, s pengette naponta több órát. És hamar megtanult mindenféle dalokat, hogy már a szüreti bálokon és farsangokkor és esküvőkön és katonabúcsúztatókon is fellépett. Ekkorra már abbahagyta az iskolát, minden idejét faragással, zenélgetéssel és olvasással töltötte.

És a falu szinte büszke volt arra, hogy ilyen tehetséges fiatalember lakik ott, akitől már nem csak a közeli városból, hanem még a megyén kívülről is megrendelnek faragványokat. De persze, irigye is akadt épp elég. De ő sohasem foglalkozott velük. Mosolygós legény lett belőle, szeretett mulatni is, de vigyázott, ne költse el minden pénzét, hanem félre is telegetett, apjának is odadugdosott belőle, hogy legyen szivarra, s még anyjának is, hogy kerüljön tejföl a töltött káposztára, a paszulylevesbe, de Istvánra is gondja volt, megtanította szivarozni is az öccsét, magával vitte a mulatságokba, könyveket vett neki, s türelmesen elmagyarázta a fűrész-faragás mesterségét, hogy végül István is tűrhetően elsajátította ezt a mesterséget. Ő befejezte az általános iskolát, nem úgy mint Imre, aki annyira bízott saját tehetségében, hogy köpött mindenféle papírra, oklevélre.

Amikor leszerelt a katonaságtól, elhatározta, hogy földet vásárol, s épít magának egy takaros kis házacskát. Családot alapít, megállapodik, s azon igyekszik majd, hogy minél több gyermeke legyen. Imre valósággal rajongott a gyermekekért, s ahogy egyre közelebb került a családalapításhoz, egyre jobban szerette őket. Takaros lányt választott magának, még a katonaság előtt, nagyon szerették egymást, s a lány szülei is megbíztak Imrében, kedvelték a lelkes, okos fiatalembert, aki mindig mosolygott, hogy kivillantak fogai a szájából, és mindig vicceket mondott, és játékos, de amikor kell, komoly, nagyon határozott. A lány hazavárta

Imrét a katonaságtól, hűséges volt hozzá, és hűséges volt Imre is. Együtt választották ki a ház helyét, és Imre neki is fogott, hogy beszerezze a szükséges fát. Egyedül akarta felépíteni a házat, még ha tovább is tart így, akkor is. Egyedül István segítségét tűrte el. Becsületszóra vette a földet, kifizette az egészet, de nem íratta még a saját nevére. Majd később meglesz az is, mondogatta. Valójában azért tette ezt, mert irtózott mindenféle hivatalos papírtól. Egyszer tanúskodnia kellett egy verekedés miatt a rendőrségen, halásápadtan jött ki az épületből. Tiszta verejtek volt a teste, alig bírt felülni a szekérre.

- Menjünk haza, édesapám - mondta halkan, és az öreg Imre nem kérdezett semmit, hanem a lovak közé csapott. Nem igazán értette, hogy a fia miért irtózik ennyire az állami intézményektől, mikor azok az ő szemében fontos dolgok voltak. Itt teszik meg az igazságot, hozzák helyre a megsebzett becsületet, állítsák ki a születési bizonyítványt, a katonakönyvet, a házassági levelet, a halotti bizonyítványt, adják a papírt az adóról, és az ember tudja, hogy ha elvégezte minden dolgát a hivatalbeliekkel, akkor nincs semmiféle baj. Nem is lehet.

Farsang volt a faluban. Nagy mulatság, mert az idén egybeesett a katonabúcsúztatóval is, hát persze, hogy mindenki izgatottan készült a kettős mulatságra. A telet most eltemetik, a fiúkból meg férfiak lesznek, és így megy ez évről évre.

Imre az idén is ott volt a zenészek között, sőt, a szervezési munka egy részét is elvállalta. Arra gondolt, hogy május közepén összeházasodik édes kis szeretőjével, s akkor már nem nagyon lesz ideje az efféle dolgokra, hát az idén még kiveszi benne a részét, kissé alaposabban. És örömmel látott neki a szervezési munkáknak, már hetekkel az ünnepség előtt. Tényleg azt akarta, hogy minden tökéletes legyen.

Kora reggel kezdődött az ünnepség, lovas felvonulással, ahol a legények ünnepélyes körülmények között az egész falu lakosságát meghívták a mulatságba. Imre is ott volt köztük. Nagyszerű, fehér lovon vezette a menetet, Isten tudja, hogy honnan szerezhette. Nem a faluból, az biztos.

És lefolyt a farsang és a katonabúcsúztató a megszabott menet szerint. Mindenki nagyon jól érezte magát. Imre itt is, ott is feltűnt, szervezkedett, törődött egyszerre háromszáz emberrel. És ahol feltűnt, ott még jobban mosolyogtak az emberek, a hátát veregették, pálinkával kínálták, s ki tudja, talán többet is ivott a kelleténél.

Másnap dél körül még mindig nem került elő. Anyja és apja nem aggódott, már többször is előfordult, hogy jegyesénél töltötte az éjszakát. Aztán délután a jegyes megjelent a Sorbán háznál, Imre után kérdezősködött. Az öreg Sorbán éppen a teheneknek adott enni, s ahogy kijött az istállóból, még mindig a kezében volt a villa. Az most elnehezedett a kezében. - Hát nem nálatok töltötte az éjszakát? - kérdezte a lányt, akinek erre a kérdésre eleredtek a könnyei, és megrázta a fejét.

Imre holttestét három nappal később fedezték fel a patakban. Lent, a falu túlsó végén, a kertek alatt, ahol senki sem jár. Azokban a napokban farkasordító hideg volt, úgyhogy a holttest kopogásra fagyott. Belefagyott a patakba.

Hiába próbálta megtudni a Sorbán család, hogy ki ölte meg Imrét. A rendőrség arra hivatkozott, hogy a hirtelen fagy minden nyomot eltüntetett, lehetetlen előre jutni a nyomozásban. Egy év sem múlt el, és az ügyet lezárták.

Tíz év is elmúlt, mikor aztán az egyik alkoholist rendőr részegen azzal hengegette a kocsmában, hogy ő gyilkolta meg Imrét, dobta bele a holttestet a patakba.

A család minden vasárnap elment templomba. Ez egy olyan tradíció, melyet nem szabad megszakítani. És minden vasárnap a fiúk szobra nézett vissza rájuk Isten oltáráról. És az Imre édesanyja nézte ezt a szobrot, minden egyes vasárnap. Később szokásává vált, hogy belopakodott a templomba, letérdelt Szűz Mária szobra elé, és hosszasan, némán könyörgött, imádkozott. A pap persze észrevette, de soha semmit sem mert tenni.

... És ki tudja, mire várt Imre édesanyja. Talán arra, hogy egy könnycsepp, igen, egyetlen, mindössze egyetlen könnycsepp felbukkan Szűz Mária szemében, és végiggördül az arcán. Akkor talán minden rendben lesz. Akkor talán minden... minden rendben lesz...

- Egyen valamit, édesanyám - mondta István, és letette a vizes csuprot az asztalra. Az anyjára nézett, az ott ült az asztal sarkánál, és nézte az elébe rakott krumplipürét, szelet húst. És a fejét ingatta. Szeme könnyes. Mindig könnyes. Az utóbbi öt évben, amióta az öreg meghalt. És hárman maradtak a házban. István, Erzsi és ő. Erzsi odébb lakott, a patak partja fele. Onnan költözött ide. A fia felesége. Nem szereti a menyét. Azt sem szereti, hogy most idegenben van, dolgozni. Már négy éve. Azóta alig jön haza. Négyyszer volt itthon. Itt hagyta a férjét, ő kell főzzön neki, mosson neki, megvegye a szivart, megfejjé a tehenet. Mindent ő csinál. Eddig is mindent ő csinált, de most más íze van ennek. Ez így nincs jól. És azt mondja az asszony, hogy pénzt keresni ment el. De nem hozott haza semmiféle pénzt. Egyszer sem. Csak csillogó ruhába öltözött, s itt nagyoskodik, hogy ott kint minden más. Hogy itthon minden unalmas, egyhangú, kultúrátlanok az emberek. Fene egy nehéz szó. Nem is tudja pontosan, hogy mit jelent. De nincsenek rendjén a dolgok. Nincsenek.

- Nem bírok húst enni, édes fiam. Visszahányom, te is tudod. Nem bírom megenni - de azért villát vett a kezébe, s csipegetett a kenyérből, majd egy keveset a püréből a szájába vitt. Hetvenkét éves száj, de a pürét állottnak érzi. Az is. Két napos. Tejfelt is rakott bele, az mostanra már megromolhatott egy kicsit. De nem baj. Úgysem éhes.

Úgy van a házban, hogy már nem is lakik ott. A menyé rossz vele, de ő nem panaszkodik. A fia semmit sem tud. Annak nem szabad megtudja. Annak nem szabad megtudja, hogy ő már nincs itt. Hogy egyedül van a házban. Mert ő végleg elkészül innen. Megy férje, és Imrécske után. De addig még sok van. Vagy kevés. Megigazítja a fejkendőt az álla alatt. És nem néz a fiára. Késő délután van. István ma nem ment munkába. Vasárnap. Hátha eljön vele a temetőbe. Szeretné, nagyon. De István, mióta elvette Erzsit, nem megy a temetőbe. Sem az apja, sem a bátyja sírjához. Ki tudja, hogy miért.

Hát egyedül megy ezen a délutánon is. Bár itt lenne Irénke, a keresztlánya. A testvére leánya. Az is már ötvenöt éves. Istenem, hogy eltelt az idő. Alig a tegnap még ott ment mellette a templomba. Fejlett, egészséges leányka, dús haja van, két copfba kötve, úgy is alig éri át az ember. Valóságos hajözön. A hajában virágok. S szinte remeg a leányka. Nagy dolog a bérmlás. Eszébe jut, hogy ő is mennyire remegett akkor. Pedig milyen jószágos volt az Imre pap. Az ő papjuk. Aztán aki jött utána, hát az nem sokat ért. Mindig csak a pénzt és az asszonyokat nézte. A mostani meg jó is meg nem is. Nem sokat ért abból, amit mond ez a pap. Hát, megöregedett. Bizony, bár itt lenne Irénke.

De Irénke nincs is itthon. Ő is idegenben dolgozik. De ő nem változott meg. Csak fiatalosabb lett. Hát igen. Nem mindegy, hogy miért és kiért megy el az ember. Nem mindegy, hogy az ember megváltozik, vagy elváltozik. Irénke... szereti nagyon. És Irénke is őt - engem. Istenem, milyen szép asszony lett belőle. Férje, két gyermeke van. Fiú, lány. A lány most ment férjhez, itt laknak a faluban. Ki tudja, talán gyermeke is lesz, csak még titokban tartják. Istenem... Annak az Erzsinek... Annak az Istvánnak.

Helyezgette a virágokat a síron. Most senki nincs a temetőben. Hát leül egy keveset. - Imre, Imrécske - mondja magában, és azt sem tudja eldönteni, hogy férjét, vagy fiát szólítja. Vagy egy túlságosan is élő, és mégis halovány árnyékot, gondolatot. Elejébe jönnek mosolygós ábrázattal, fiatalon, megemberesedve. Imrének már gyermekei is lehetnek, ha ugyan van a túlvilágon élet. Ahogy ez a pap mondja.

Hát, eltelt ez is, veszi el a zsebkendőjét. De hogy miért ilyen formában jutott eszébe ez, maga sem tudja. Igen, az életére gondolt.

Kicsit mintha megrogyggyant volna a sír. Jó lenne más keresztet csináltatni. István is megcsinálhatná, ért hozzá. De meg sem meri kérni. Van egy malackája az ólban. Disznó lesz abból télire. Levágja majd István. S a fele disznóból diófakeresztet csináltatok. Ide. Harmadiknak felírom az én nevemet is. Lassan itt az ideje. Vagy eddig is meg kellett volna ezt már tenni.

Visszaindul. Nem hord botot, járása kissé bizonytalan. De siet, amennyire a lábaitól telik. Mert ne, mindjárt esteledik. És vacsorát kell főzni. Jó lenne paszulyt. De azt majd holnap, ebédre. István úgy szereti a paszulylevelest, hogy alig legyen benne lé. Ha fuszulyka, hát az legyen fuszulyka, szokta mondogatni a fia, mikor belekanalaz a sűrű levesbe. Ő nem bírja megenni azt sem. Nem bírja a gyomra a nehéz ételeket, egyáltalán. Jóformán semmit sem eszik. Hogy miből él, az kész csoda. Vékony az asszony, mint egy karó. És imbolyog a temetőből kivezető úton, mint erős szélben a bizonytalanul földbe szúrt karó. Meg-megszédül, bizony ez a korral jár. De soha nem panaszkodik.

- Ne, te - fenyíti meg a nekiugró kutyát, ahogy bemegy a kapun. A bolond jószág mindig akkora örömmel fogadja, hogy szinte leveri a lábáról. Pedig ő nem is szereti a kutyákat. Fél tőlük. Rossz tapasztalatok. Egyszer majdnem halálra marták. Még fent az esztenán, ahová Irénke apjával mentek sajtért, túróért. Lehet annak már negyven éve is. Istenem, hogy eltelt az idő. Akkor az egyszer ment el Pistával bárhová is. Nem szabad. Hiába, nem szabad, na. Csak azon napon Rozália, Pista felesége is foglalt volt, Imre is, hát ő kellett menjen. De többet nem mentek. Férjes asszony ne kocsikázzon más szekerén. Lám, mintha az Isten is megbüntette volna. Ha az egyik bojtár nem veszi észre idejében, most nem itt lenne. Bár úgy történt volna. De akkor még nem... Még nem.

István még alszik. Nem akar tüzet gyújtani, előveszi az ócska rezsót, azon rakja oda a puliszkát. Hamar meg lesz, laktató is. Majd túró is ad hozzá. És egy csupor tejjel nagyon jó lesz. Ő is ehett belőle. És István is szereti. Nagyon. Öröm nézni a gyermeket, ahogy habzsolja. Nagy falatokat rak a szájába, nagyokat nyel. Ő is eszegeti. A tej meg még meleg is, nemrég fejte. Még fiatal tehén az, az öreg Imre vette négy éve. Akkor már le volt bénulva. Bal felét nem tudta mozgatni. Beszélni sem bírt. De akkor is úgy tudott alkudni, hogy csak na. Férj volt a talpán. Ő nem is volt itthon, úgyis kialkudta, ahogy kellett. Nem volt senki sem itthon. S amikor hazajöttek, a tehén már be volt kötve a jászol elé. Az öreg meg ott ült a konyhaasztalnál, ahol hagyták, s mosolygott. Ő látta, hogy mosolygott. Előtte egy alma. Azt még Irénke fia hagyta itt, tizenhat éves fiatal, erős legényke. Kicsit bolondos. Nem hitte el, hogy tényleg a menykő csapott volt a szekérbe, amikor a zivataros időben befordultak a kapun. Azt mondta, hogy azért gyúlt meg a széna, s majdnem a ház is, mert hozzáérték a villanydróthoz a nedves szénával, s ott valamiféle zárlatot okoztak. Pedig az öreg is és István is érezte, hogy végigfut rajtuk valami. S másnap feljebb látta az utcában azt a hatalmas, kerek követ. Az eshetett le az égből, neki a szekérnek, a szénának. Mert addig az nem volt ott. Hát bolond az a legényke, hogy ilyeneket mond. Nem sok tisztelet van benne az öregek iránt. De még jó, hogy le nem égett a ház. Szénát is kellett vegyenek. És szerencse, hogy a két ember nem halt meg. De az a nagy kő még most is ott van. Meg lehet nézni. Akárki láthassa.

Rossz is volt az a legényke. Nem mindig, de egyszer-kétszer nagyon az tudott lenni. Itt öltött egy nyarat náluk. Mindenhová bedugta az orrát. Szegény Imrécske nagyon felmérgeződött volna, ha ezt lássa. De már nem láthatta, Istenem, akkor már tíz éve halott volt. Istenem... Fiam... S a gyermek be mindenhová: az istállóba, a csűrbe, a pajtába, a kertbe, az asztalos-műhelybe. Az öreg Imre nem szerette ott, de a gyermek addig könyörgött, hogy végül is beme-
hetett napi két órára. Faragott, vágott egész nap. Tiszta vér volt a keze, mindenét összevágta. Mérgelődtek miatta eleget. De haragudni nem. Nem lehetett arra gyermekre haragudni. Még akkor sem, mikor eltört egy nagy kést, és az élet a favágó tőkébe verte bele. Az öreg kedvenc kését. Félt, mi lesz, ha a férje megtudja. A kaszálig szidta a gyermeket. Étel vittek az öregnek és Istvánnak. Aztán, amikor a gyermeket elküldték a forrásra vízért, elmondta az öregnek. A vállat vont, aztán belevágott egy almába. A gyermek meg nem vallott színt. Váltig azt állította, hogy nem látta a kést. Hazudott. A fene... Aztán este az öreg gyújtóst vágott reggelre. Egy fejszecsapásnál előbukkant a hidegen ragyogó penge. Kipiszkalta onnan, s megmutatta a gyermeknek. Az a derekáig pirul. Pedig jóra való ember most már az is. Az is...

Ettek. S a finom puliszka, meg a jóllakottság hatására kedvük is jobbra derült. Istenem, ismét eltelt egy nap. A régi lámpa halvány fényében legyek röpködtek. Mindjárt elcsendesednek. A fene, hogy nem tudnak kimenni a trágyadombra.

Aztán István felállt, böfögött egyet. A vizesvödörhöz ment, merített belőle, nagyot húzott a csuporból.

- Jó éjszakát, édesanyám - mondta. És ő bólogatott. Igen, jó éjszakát fiam. Isten vigyázzon rád. Isten vigyázzon mindannyinkra. És még mondott volna is. Mondott volna is, de neki már nem szabad. Mondta volna, hogy vigyázz azzal az asszonnyal, fiam. Vigyázz vele. Az nem jó neked. Sohasem volt jó neked. Az megcsal téged, fiam, hát ne szeresd annyira. Légy tisztességes magadhoz, fiam, mert csak így tudnak mások is tisztességesek lenni hozzád. Látod, egyedül maradsz. Nincs már bátyád, apád, anyád is alig. Alig, mert neki már nem szabad. Nem szabad.

Egyedül maradt a konyhában. Pár percig még ott üldögélt, aztán lassú, halk csörömpölések mellett elmosogatott, hogy aludni térhessen. Holnap hétfő. Egy újabb hét. Ezt is megértük. Elrakta az edényeket.

Aztán lekapcsolta a villanyt. A legyek zümmögése tüstént elült. Mégis, jól nevelt legyek ezek. Egyszer volt városban, ott, ahol Irénke lakik a családjával. Bizony, ott hiányzott neki a legyek zümmögése. Nézte a két gyermeket. Erikát és Istvánt. Milyen jól megtermett, egészséges gyermekek. Az ő fiának nem lehet gyermeke. Az erdőn egy faág úgy visszacsapott rá, hogy pont ott találta el. István elveszítette a képességét, hogy gyermeke lehessen. Istenem... Sohasem lehet unokája. De hát ez a sors. Isten így akarta, s akkor nekünk is jó kell legyen.

Még elmoszkált a sötétben a takaróval. Nehezen tudott elaludni. Késő lehet már. Idehallatszik István horkolása. Jó, hogy horkol. Akkor alszik, végre. Az utóbbi években kevésszer hallotta ezt a hangot.

Hiába na, már nem akarom és nem értem ezt a világot, jutott eszébe ez a bolond gondolat. Valami nagyon nagy nyugalom szállta meg. Ez így most jó.

Legyen, ahogy Isten akarja. Mindig úgy legyen.

Lehunyta a szemét.

Nagyvárad. Megbámultam néhány szobrot, végigmentem néhány főúton. Voltam néhány parkban, a botanikus kert most zárva van. Beérjük nélküle is. Kocsma, sőt mozi. Egy házban laktunk együtt harmincnégy macskával. Törvényes valutaváltó helység, előtte az üzerekkel. Gyorsétterem, több a koldus a vendégnél. Nincstelenkeddek, könyveket és lemezeket vásárolok. Különféle kocsmákra és antikváriumra híres költők, írók barna szellemét próbálják ráhúzni. Sok a por, meleg van, kávé a folyó partján. Mocskos a víz. Ott feljebb fesztiválra készül egy cég, mikrofonszűrés. Kellő előkészületei a kékes-vöröses csillogásnak, a jók és még jobb hangulatáért. Elkerülöm a sajtókollégiumot. Vizsgálmat két hét helyett négy nap alatt leteszem. Poshadt az életvíz. Menni akarok.

Vonat és konzervatóriumbéli diákok. Beethovenről, a híres Patakról vitázunk, unalmasan keveset tudnak. Vagy én vagyok öntelt. Huzat van, cigarettafüst, egy kevés bor. Aztán elalszik. Én nem tudok. Nézek ki az ablakon. Kívülről semmi fény. Vaksötétben utazunk. A hangos, olykor ziháló szuszogások hangzavarából a folyósóra lépek. Alszik a vonat. Lekuporodok. Alig valami fény. Nem unatkozom.

Aztán Brassóig beszélgettünk ott Imolával a költészetről. Lekuporodott mellém. Nem dohányzott, de cigarettát kért. Fülig erő gyapjúpulóvert viselt. Szemében kis csillagok. Vékony termet, lelkes és mégis, szinte hallgatag. A cigarettát ügyetlenül tartja. Valamikor dohányzott. Felgyújtottuk egymást. Nem szerelem. Csak költészet. Legyen elég.

Itthon van a szerelem. Reggel hat óra. Esik az eső. Hideg volt éjszaka. De nem fázom. Végre itthon vagyok. Macska és szülők. Fürdök, nézem a gőzt, Imolára gondolok. Ideadta a levélcímét. Írok neki. Majd írok neki. Szüleim visszafeküdtek. Nyugdíjasok. Tizenegykor kell találkozni a barátnőmmel. De még be kell menjek a szerkesztőségbe is. Hogy hazajöttem.

Végig a városon. A színpadon az utolsó igazításokat végzik. Holnap városünnepély. Közel a szerkesztőség. Kiadják munkámat. Nincs sok. Két taggal kell beszéljek. A barátnőm nem jött el a találkozóra. Este találkozunk. Nincsenek a helyén a dolgok. Virággal várom, ő kirúg. Jóformán szavak nélkül. Nagyon rossz érzés. Nincs mit tenni. Imolára gondolok. Ő majd segít. Bolond. Bolond vagyok. Délután levelet írtam neki.

Három hét alatt csaknem naponta cseréltünk levelet. Én egyre örültebb lettem, szinte bevett szokás szerint. Aztán elcsitult valami. És itt voltam ebben a városban, ő az egyetemen. Nagyváradon. És két hónap múlt el, mi alatt valamelyest csitult a láz, reális lett a távolság. És tervek léptek életbe, és csaknem eltörölték a költészetet. Két hónap után elutaztam hozzá. Csak úgy. Hogy megigyak egy kávé a folyó partján. Hogy vele legyek. Eléggé kiégett voltam. Ideges, csaknem paranoiás. Sok klasszikus zenét hallgattunk. Megvitattunk minden szonátát abban a kis szobában. Ketten laktak a kétszobás lakásban, két lány. Főztek nekem, vigyáztak rám, és én nem bírtam magammal. Nem tudom, miért.

Nem értünk egymáshoz. Egyszer csókolóztunk, azt is abbahagytuk. Ő szerelmes volt. Papnövendék az illető. Volt. Katolikus. Hithű. Nem nyúl lányokhoz, asszonyhoz. Mit tiszteljek benne? Hitét, vagy hogy elveszi Imolát tőlem? Ezt gondoltam. És haza kellett jönnöm. Felperzselt a szonáták magyarázatása és a költészet. Szomorúak voltunk mindketten. És ő félt tőlem.

És eltelt egy év. Forró, perzselő nyár jött, augusztus közepe. Akkor ő jött hozzám. Szüleim tüstént beleszerettek. Most valami más volt. Nem tudom, mi változhatott egy esztendő alatt. De most csendesebben, nyugodtabban beszélünk. És szeretkeztünk. Sokat. Bár akkor nagyon idegennek éreztem. Nagyon. És szinte haragudtam rá ezért. És alig tudtam vele szerelmeskedni.

Meglátogattuk az itteni barátait. Élveztem őket, közben halálosan unatkoztam. Aztán szabadságot kaptam. Imola még egy hétig lesz nálunk. Anyámék még mindig nagyon szeretik. Zavaróan. Órákig ülnek a konyhában, beszélgetnek. Fogalmam sincs, miről. Én egész idő alatt a szobámban Nietzsche-t olvastam. Dühösen. Aztán az egy hétre kimentünk falura. Hogy már legyen egy kis csönd bennem, a gyerekkori hatalmas diófa árnyékában. A hőség fojtogató, és én hiába keresem a hűvös kút tükröző vizében azt a kövér gyermeket. Pedig kötelet kötöttem a derekamra, és a víz színéig leereszkedtem. Közben példabeszédeket kiáltottam fel Imolának. Le sem mert nézni a kútba, hogy én ott fityegtem a kötélén.

És alig tudtam aludni, és órákat töltöttem a csűrben. Olvasni próbáltam. Nem ment. Megszöktem a házból, mikor aludt. Bejártam az egész falut. Egyedül én voltam az utcán a fojtogató melegben. Patakokban csurgott rólam a víz. - Hol voltál? - kérdezte, mikor visszakerültem. - A faluban - válaszoltam csendesen. Nem tudtam, mi többet mondhatnék. Aztán ott üldögtünk a diófa árnyékában. És rávett, hogy gyerekkori emlékeimről beszéljek. És én elmondtam neki a történeteket és ezek freudi hatásait. Tévedtem. Mindenki téved.

Este sétára hívott a faluban. Jól tette talán. Napok óta egyedül voltunk. A fene tudja, mit kereshettem. Miért büntettem őt. És mindenkit, aki szeretett. Megfogta a kezem, úgy sétáltunk a faluban. Szembejött velünk a csorda. Elöl a komótos tehenek. Aztán megjelennek a fontoskodó kecskék. Végül néhány ideges ló. És egy állatian nyugodt pásztor. Nem beszélünk. Egy szót sem. Aztán letértünk a főbb utcáról. Mellékutca, a patak fele vezet. Szeretem a patakokat. Meg akartam hallani a hangot. Szinte szomjaztam a csendes kis csobogást. De váratlan ötlettől letérültem az útról. Átléptem a kis vizesárok felett. Kopott, zöld kapu. Dörömbölök rajta. Óvatosan. Kiáltás az udvarról, hogy bemehetek. Kinyitom a kaput, nehezen. Imolát is hívom. Finoman, mindenféle góg nélkül lép utánam. Annyira finomak mozdulatai, hogy végre mosolyogni kezdek. És becsukom utána a kaput.

Az udvaron hárman ülnek. István és a felesége, meg Juliska néni. Ő könnybe lábadt szemmel néz rám, és én zavarban vagyok. Köszönetünk egymásnak, és szégyellek arra válaszolni, hogy mióta vagyok itt. Vagyunk itt. Négy napja. És észreveszem, hogy István felesége terhes. Furcsa. Istvánnak nem lehet gyermeke, azt hittem. És most terhes az asszony. Ennek csak örülni lehet. István állandóan a felesége közelségét keresi, mosolyog neki, a kezét simogatja, minden második szavával valami beceneven szólítja. Valósággal turbékol neki, szinte zavaróan. De nem bánt. Sőt, örülök neki. Az asszony évekig külföldön volt. Most itthon van, s legalább boldogok mind a ketten. Mert az asszony is az, úgy látom. Be nem áll a szája. Hogy hol volt, mit csinált, és miért csinálta. Közben futva ránéz férjére, félmosolyokkal jutalmazza a simogatásáért, a becézgetésekért. Juliska néni nem ül köztünk. Ő hol a házban, hol köztünk van, de nem ül le egyetlen pillanatra sem. Mosolyogva néz engem és Imolát. Közelsége nagyon megnyugtat. Szeretem ő nagyon. Ahogy mosolyogva néz bennünket, kettőnket, felnőtt gyermekeket. Vacsorát készít később. Imola segít neki. Szelíden erőszakoskodva, mert Juliska néni nem akarja engedni. Nagy, komoly szemével az öregasszony minden mozdulatát felissza, s látom, hogy kigyúltak a csillagocskák azokban a nagy szemekben. Állandóan szóval tartja az édesen megriadt Juliska nénit, anyám keresztanyját.

Puliszkát eszünk, tejet iszunk hozzá. És elbúcsúzunk. Imola keze meleg, most nagyon jó így menni hazafele. Nagyanyámék házába. Ők már meghaltak. Már régen. És Imola beszél. Lenyűgözte őt az öregasszony. Templomba hívta. Holnap, a déli misére. - Persze - mondom, menj csak. - Te nem jönnél? - kérdezi. Megrázom a fejem. - Nem, inkább nem. Majd sétálok, amíg te ott leszel. Rég nem voltam a nagyszüleim sírjánál. Hiányzik. Bólogat. Hazaérünk, csendesen szeretkezünk. Most nagyon szeretem őt. Úgy alszunk el, hogy hozzám bújik.

Sokáig játszok kissé ritka, szőke hajával. Most csend van, nagy csend. Nyitva van az ajtó. A hangok hihetetlenül bársonyosak. Most szeretem. Most nagyon szeretem.

Tizenegy óra körül ébredek. Már reggelit készített. Virágos szoknya van rajta, eddig észre sem vettem. Derékig érő haját befonta, kis kendőt kötött fejére. Meztláb áll a tűzhely elé helyezett vaslemezen. Mosogat. Megölelem. Hozzábújok úgy, egy szál törülközőben. Nevet, és nagyon jólesik ez most. Aztán a kúthoz megyek. Egy veder jéghideg vizet öntök végig magamon, hogy fel is kiáltok. Ijedten szalad ki, de én nevetek. Most már nevet ő is. Eszünk, beszélgetünk. Főleg az öregasszonyról. Az utolsó falat, mikor a megverik a kaput. Juliska néni az. És Imola elmegy vele templomba. Meztláb.

Könnyen megkapom nagyszüleim sírját. Szótlanul nézem. Felkuporodok a mellette lévő sírra, onnan beszélek hozzájuk, magamban. Mintegy húsz percig. Aztán körülnézek a temetőben. Feljebb vannak néhányan. Nem figyelnek rám. A temető kerítését élő sövény alkotja. Nagy rések vannak rajta. Átbújok az egyikben. Alig tízpercrenyire innen van egy elhagyott kápolna. Még a XIII. században épült. Oda megyek. És leülök, hátam a kormos falnak támasztom. Csend van és meleg. Innen öt falut lehet látni. Mindegyikben emberek. Feljebb, nyugatra ott a város. Néhány ormóttalan tömbházat észre lehet venni, a többit csak tudni lehet. És most nem történik semmi, semmi. A távolban mindenhol emberek. De egyet sem lehet látni. Csak érezni lehet a sok-sok, összekötődő, apró kis sorsot.

Visszamegyek a temetőbe, a házhoz az út azon keresztül vezet. Imolával és Juliska nénivel találkozom. A két Imre sírjához mennek. Velük tartok.

Reszkető kézzel takarítja le a sírt. Imola nagyon megindultan nézi az öregasszony minden egyes mozdulatát. Én kettőjüket nézem, és valami nagy, szinte gonosz homály lüktet a mellkasomban. Aztán leülünk a sír mellé. Korhadó diófakereszt. Jó lenne kicserélni. De illik a sírhoz.

- Imrécske - mondja egészen halkán az öregasszony. Szeme könnyben úszik, Imola is sír, de vigyáz, hogy Juliska néni ne vegye észre. Most mit tegyek? Ha ugyan kell tenni valamit. Ha ugyan kell...

Este alig beszélünk néhány szót. És korán lefekszünk. Imola szorosan hozzám bújik. Én hozzá. Valami nagy magány van itt, és nem a kettőnk magánya. Órákig fekszünk így, egymást szorosan átkarolva. Aztán Imola ezt mondja:

- Nem Istvántól terhes az asszony.

Hallgatok. Nincs, mit válaszoljak. Vak voltam, ostoba. Végig, mindvégig. De még most sem tudom, hogy mire vártam. Hogy miért büntettem, és miért szerettem. Akkor, csak akkor. Kissé bánom, de van kifogásom. Az, hogy nem tudom megmagyarázni. És ezért nem tudok mit mondani. De a büntület megmarad.

Egy és fél év körül telt el. Anyámék karácsonyi képeslapot kaptak Imolától. Azt írta rajta, hogy kellemes ünnepeket kíván a családnak és nekem. És hogy gyereke van. Kiscsillag három hónapos. Elhültem, amikor elolvastam. Anyámék nevettek rajtam. Csipkelődtek, hogy gyereke van. És nem is tudok róla.

Nem, nem az én gyereke. És később, amikor ismét elolvastam az üzenetet, megakadt a szemem az utóíraton: Hogy van Juliska néni? Sokat gondolok rá.

Nem tudtam válaszolni. Nem írta fel címét a képeslapra. Senki sem tudja, hol lakik most. Ezért nem tudtam megírni, hogy Juliska néni halott.

Késő este egyedül ültem a konyhában. Kintről valami ostoba karácsonyi dal szűrődött be. Körülöttem négy gyertya égett, még édesanyám gyújtotta meg azokat. Később bejött a konyhába. - Miért ülsz egyedül? - kérdezte. Nem tudtam válaszolni. - Hát nem mennél ki valamerre? - kérdezte. Erre sem tudtam mit mondani. A gyertyákkal valahogy jobban tudtam beszélgetni.

- Imolára gondolsz? - kérdezte.

Halkan igent mondtam.

- Juliska néni sokat beszélt róla - mondta az anyám. - Mi is nagyon szerettük. Mi lett vele? Nem tudsz róla semmit?

Nemet intettem. Cigaretta után nyúltam, meggyújtottam, beszívtam füstjét, lassan fújtam ki. Elnéztem a cigaretta végéről lepattanó hamudarabkákat.

- Nem kellett volna, hogy odamenjetelek.

- Miért?

- Az a néember miatt. A gyermek beteg, tudod? Összefeküdt valakivel odakint, és hazahozta a gyermeket. Na. De annak az embernek nem szabadott volna, hogy gyermeke legyen. És a gyermek ez miatt betegen született. Meg sem szabadott volna, hogy szülessen. Ezért.

- Mi mégis odamentünk - mondtam halkan.

- Miért?

- Talán látni akartam valamit. Talán kerestem valamit. Nem tudom, anya, ne kérdezz ilyeneket. Nem tudok válaszolni.

Hallgattunk. Később anya elment lefeküdni. Halkan jó éjszakát kívánt. Tovább ültem az ostoba karácsonyi énekek alig hallgató hangjaiban. Kinéztem az ablakon. Minden lakás kivilágítva.

Miriádokból font koszorú, gondoltam.

Mégis hazajön. Azt mondta a telefonba. A pucám. A kis édes galambom. Hazajön. Ide, a faluba. Ide. Úgy ment az utcán, hogy ugrált volna az örömtől, ha nem szégyelli. Pedig a parkban most elegen voltak. Vasárnap van. Erzsi ilyenkor szabadnapos, fel tudott hívni. Milyen jó, hogy Irénke családja ilyen kedves. Az a gyermek meg, az meg tényleg az. Ha ő nem mondja, hogy használjam nyugodtan a telefonjukat, hát akkor nem is tudom, hogy mi lett volna. Talán Erzsi örökre ott marad. S akkor én mit csinállok?

Megállt a pattogatott kukoricát árusító bódé előtt. Nézte a csemegét, aztán a zsebébe nyúlt, fizetett egy gyűrött ötezressel. Mindjárt kivonják a forgalomból. Most azt költi, nehogy a nyakán maradjon. Lassacskán beváltja így a félretett pénzt. És leült a parkban, az egyik ügyefogyott szobor elé a padra. Kinyújtotta a lábát. Nézte az egyetlen jó cipőjét. Még az esküvőn viselte. Mint a zakót is. Mint az inget is. Ott a közelben öregek ültek, a másik padon. Sakkoztak. István nézte őket, bár nem értett a sakkhoz. De élvezte, hogy olyan komolyak az öregek. És nézte a galambokat, és vetett nekik a kukoricából. Irénke nagyon rendes. Majd faragok nekik valamit. És nézte a galambokat, ahogy óvatosan csipegetik a kukoricát. Jó érzés itt ülni. Nagyon. Nagyon halkan egy kis népdalt zümmögött a fogai közül.

*Ezt a csárdás kiskalapot
Nem az édesanyám vette.
Bele a virágot
A szeretőm anyja tette.*

*Sír az édesanyám,
A szeretőm anyja gyászol.
Édes babám el...*

... itt megakadt. Sehogy sem jutott eszébe, hogyan folytassa a dalt. Bosszús lett. Csak az a sor jutott eszébe, hogy: *még a piros véremet is feláldozom érted*. És még emlékezett más szavakra: *ágyúgolyó, temető*, de más nem jutott eszébe. Pedig szerette ezt a dalt. Még édesanyja tanította neki, öt éves korában. Azóta több ezerszer eldalolta már. Ott füttyörészte, amikor valamibe nagyon belemélyedt. Vagy a kocsmában, részegen. Vagy mikor enni adott a teheneknek, vagy fát hozott az erdőről. Mindig egyedül énekelt.

Aztán csak tovább nézte a galambokat. Van úgy, hogy elakad az ember a kedvenc dalában. Majd a következő percben, órában ismét eszébe jut. Aztán nem szabadul tőle egész nap. Ott zúg az agyában, a fülében. Bosszúsan nevetgált. A fene...

Még egy órát kell várni a buszig. Addig majd jól el lesz itt. Sétálgat egyet. Megnézi ezeket a városi lányokat. Persze, aligha füttyögtethetne nekik már. Vagy valaha is... Nem keresik az olyan ember társaságát, mint ő. És ott van Erzsi. Szeretem, Istenem, mennyire szeretem. A marhának majd ad enni a szomszéd. Le kellene vágni, mert már erősen kezdett megöregedni. Majd elintézzük azt is. Majd. Csak legyen már itthon Erzsi. Még két hét, azt mondta a telefonba. Jó dolog a telefon. Az ember hallja a másik hangját, tud is válaszolni egy-kettőre. Szinte hihetetlen. Jó lenne otthonra is. De ki bírná fizetni.

Este nem bírt elaludni. Egy idő után már nem is forgolódott, csak feküdt a hátán, félredobta a takarót. Erzsire gondolt. Erős gerjedelmet érzett. Vajon magához engedi majd a felesége? Előbb vagy utóbb igen. Nem voltam asszonnyal már kilenc hónapja. Nem való ez férfiembernek. De Erzsi... Csak Erzsi... Erős teste, jó markolása, barna melle, széles csípője, illata... Erzsi... Még mindig nem jutott eszébe a dal folytatása. Most minden apróság idegesít. Behallatszik édesanyám szuszogása. Nehezen veszi a levegőt. Szerencsétlen. Jobb lenne már, ha meghalna. Eltemette férjét, fiát. Csak én vagyok neki. Elkomorult. Igen, jobb lenne, ha meghalna. Mi a fenét csináljak? Mit. Aludni kellene, no. Szinte bízta magát. Reggel munka van. Apám, ha látta, hogy az egyik tyúk elgondolkodik az udvaron, tüstént fejbe verte. Azt mondta, nem jó, ha a tyúkok gondolkodnak, mert beledögölnek. Hát akkor bizony jobb gyorsan elnyisszantani a nyakukat.

Kuncogott. Halkan, hátha nem alszik a vénasszony. Az csak ne tudja. Az csak sirasson. Az a vénasszonyok dolga. Sirassa a férjét, a fiát. Ökölbe szorult a keze. Imrét. Azt sirassa. Ki tudja, mit csinált az is!

Reggel nehéz fejjel ébredt. Fájt a tüdeje, alig bírt szuszogni. Vastag füst volt a szobában, annyit szivarozott. Olcsó kapadohány. Az apja is ezt szíta. Olcsó. Köhögött, hosszasan. Aztán megmosta az arcát. Felvette a rossz inget. Enni adott a tehénnek. Majd ivott egy csupor vizet. Jólesett az íze. Reggeli közben szétesett a szék alatta. Olyat esett ülepével a földre, hogy feje búbjáig belesajdult. Pedig jó erős szék. Nem kellett volna összetörnie. - Megcsinálhatnád - nézett rá az anyja. Értetlenül ült a földön. - Megcsinálom, no - mondta, és valami sajogni kezdett benne. Ott bent, a lelke mélyén. - De előbb befejezem az ételt. Utána meg lesz javítva.

A hóna alá szedte a szék darabjait, bement a műhelybe. A polcon favágó kecskék. Azokat még Irénke fia készítette. Mindig oda akarta adni neki, mindig elfelejti. Tizenkét éve már annak. Akkor már halott volt Imre. Rég. Beszorította a széket a gyalupadba. Dolgozni kezdett rajta. Nehezen ment a munka, pedig asztalos. Azt is Imre adta a kezébe. Az istenit neki! Szinte folytak a könnyei. Na, de ez van. Erős lemezt szegezett a székre. Na, ez többet nem fog széthullni, az biztos, ülhet rá egy kétszáz kilós ember is. - Hogy néz ki az a szék? - kérdezte az anyja, mikor bevitte a konyhába. A bajusza alatt visszaröfönt: - Az mindegy, édesanyám. Csak tartson. S ez fog tartani, az biztos. Megfejtem a tehenet? - Bolondokat beszélsz. Már megfejtem. Erzsi hazajön? - Igen, hazajön - válaszolta. Aztán rágyújtott és kiment a házból. Belerúgott az ajtó mellett meghúzódó kutyába. - Kotródj - mordult az eliszkoló állatra. Az öregasszony nem szólt semmit.

Reggel három órakor ébredt, nehéz, zavaros álomból. Az óra csengése szinte megváltás volt. Szúrtak a szemei. Megdörzsölte. S rá is gyújtott mindjárt. Aztán teljesen lefürdött a konyhában, a mosdótálban. Azalatt anyja bement a szobába, hogy lecserélje az ágyneműt. Szépet vett elő, kék és fehér színekben pompázott. Kölnit locsolt magára, ritka alkalmakra tartogatta. Majd gondosan megborotválkozott. Tiszta inget húzott, a cipőt már az este kikéfélt. Majd elbúcsúzott. Még mindig kábult volt. Szégyellte bevallani magának, hogy fél. A buszon nem szabad cigarettázni. Pedig annyira kívánta. Még félóra, és itt van Erzsi. Legszívesebben megfutamodott volna. De volt valami bűbajos ígélet is ebben a hajnali, vasútállomási, kormos levegőben. Sok ember, sárga fények. Aztán majd megvirrad. Rendőrök intették le, ahogy ott fel-alá járt. Hidegek, udvariasak. Igazolta magát. Aztán tovább kószált fel-alá. Kívánta a kávé, de nem bírt volna egy pillanatig sem leülni.

A szerelvény hideg-gőgös fütyüléssel érkezik meg a pályaudvarra. Ott lent ébred a vérvörös nap. Hideg van, mégis vizesre izzadta az inget a hátán. Eldobja a szivarsutkát. Hát itt van. Kirúgják az ajtókat. És lógnak ki a még mozgó vonatból. Még egy hangos fütyülés, fülsiketítő csikorgatás. Megáll a vonat. Kirázza magából az embereket. Meglepően sokan szállnak le. Sokan dolgoznak külföldön. Erzsit sehol sem kapja. Aztán meglátja. Siet feléje. Két nagy táská van az asszony nál. Zavarában előbb a táskák után nyúl, csak utána üdvözlő feleségét. Félszeg mosollyal állnak mindketten. És elszalasztják ezt a pillanatot örökre.

Harminc másodperc múltán még mindig szótlánul állnak mozdulatlanul. Az asszony aztán kimondja az első szót:

- Szervusz.

Istvánból ekkor egész szóözőn zuhogna ki, de hirtelen nem tudja, mit mondjon. - Hát megérkeztél - böki ki végre. - Meg - mondja az asszony. És elmúlik a pillanat.

- Hozzad azokat a táskákat - rendelkezik, mutatja a felesége. És ő félő boldogsággal engedelmeskedik. Hozza, viszi, hát hogyan vinné, hozná. - Mikor indul a busz? - kérdezi Erzsi. - Olyan jó húsz perc múlva - mondja készségesen, boldogan. - Na, akkor vásárolunk valamiket.

Jó, hát hogyan. Vásároljunk csak. Az jó. Nehezek a táskák nagyon. Még neki is. Izzadságtól gyöngyöző homlokkal megy gyors léptű felesége után.

És végig hallgatnak a buszon. A házban is. Erzsi lefekszik. Panaszkodik, hogy fáradt az úttól. István melléje feküdné. Nem fáradt ő. De szinte villám csap belé ettől a gondolattól. Hogy melléje feküdné. És hetek múlnak el, hogy melléje fekszik és szerelmeskedik vele. Hogy csókolja, hogy szabad neki csókolja. - Ezt nem hittem volna - jegyzi meg az asszony az aktus után. István mosolyog. Ezentúl minden rendben lesz. Helyrehozzák a dolgokat. Együtt fürödnek meg, kint meleg van, a cseberben a víz felmelegedett. Istenem, milyen rég volt így. És

István valamiféle tompa győzelmet ünnepel magában. Nem néz az asszony hideg szemébe. Bízik magában, szinte eszelősen.

Aztán egy nap ezt mondja az asszony: - Terhes vagyok.

István elhűl. - Gyermekünk lesz? - kérdezi, szinte ostobán.

Az asszony bólint. És folytatja: - Nem tőled vagyok terhes.

István leül a padkára. Még mit áldozzon fel? Jóformán semmi sem maradt, több. - Gondoltam - hazudja később. - Gondoltam. De nem baj. Felneveljük. Ugye, nem még vissza. - Nem - mondja a felesége. - Nem megyek vissza. Nem jó ott nekünk.

És először használja a „nekünk” kifejezést, amióta hazajött. És megszüli a gyermeket. A szülés előtt egy hónappal meghal Juliska néni. Csendesen elalszik a konyhában és nem ébred fel. István testvére és apja mellé temeti. Majd új keresztfát készít. Hetekig dolgozik rajta. Gyönyörű munka. Még Imre is büszke lenne rá. Maga viszi ki a temetőbe, ássa ki a régit, s teszi az újat a helyébe. - Szép fejfa - mondja valaki elmenőben. István hallgat. Aztán egy könnycsepp gördül végi az arcát. Letörli kérges kezével. Vállára dobja az ásót, hazamegy. Vacsorát készít. Vigyázni kell az asszonnyal. Mindjárt szül. Vigyázni kell a gyermekkel.

Mikor megszületik a csemete, az orvosok elkomorodnak. Beszélnek Istvánnak. Az széken-kezve vallja be, hogy nem az ő gyermeke. Fel kell hívni a gyermek apját, mondják az orvosok. Minél hamarabb. Minél hamarabb, mert élet-halál dolga, talán az. Az egész gyermek élete ezen múlik. Jaj Istenem, mit tegyek? Beszéljek azzal a férfival. És István hazamegy, az asszony a kórházban marad a gyermekkel. Végigkutatja felesége holmiját, megtalálja a férfi telefonszámát. Bemegy a városba, felhívja a férfit. Irénke kell, hogy segítsen. Ő tud segíteni. Ápolónő. Majd ő leírja, mit mond a férfi. És elviszi az orvosoknak, amit a férfi elmondott. És az orvosok elmondják neki, hogy felesége egy nyomorult gyermeknek adott életet. Ritka genetikai rendellenesség. István azt sem érti, hogy mi a genetika és mi a rendellenesség. Soha nem is érti meg. Egyre azt hajtogatja, hogy neki mindegy, csak jól legyen mind a kettő. Az orvosok összenéznek. Majd azt mondják, hogy egészséges marad mind a kettő. István valamelyest megkönnyebbül. Bolondok ezek az orvosok. Azt mondják, hogy a gyermek beteg. Aztán kiderül, hogy nem az. Fel sem fogja, hogy a gyermek nem *úgy* egészséges.

Hazamennek a kórházból. Az asszony jól van, a gyermek is. Kicsit aránytalanok a végtagjai, de minden jól van. Irénke megnézi a gyermeket. És ő megérteti Istvánnal, hogy mi a baj. Ő tud az ő nyelvén beszélni.

Most mit tegyen?

Szereti Erzsit. Annyira, hogy a tulajdon vérére folytatná érte. És megszereti majd a gyermeket is. Nem is tudja, miket beszélnek ezek itt össze-vissza. Nem is látszik azon semmi. Semmi, de semmi!

És múlnak az évek. És ők elidegenednek az emberektől. Senki sem látogatja a házukat. És ők sem, ők sem fogadnának senkit sem szívesen. Erzsit nem szereti a férjét, csak a gyermeket látja. Ritkán magához engedi az ágyban, kötelességből, a férfinak kell az ilyesmi. De csak a gyermeket látja. István meg Erzsit. A gyermek meg senkit.

Arról hallani sem akarnak, hogy intézetbe vigyék a gyermeket. Pedig nekik könnyebb lenne, és a gyermeknek is. Nem kellene ilyen körülmények között tartani. Nem kerülne semmi pénzbe. De inkább dolgoznak látástól vakulásig. Ha Erzsit elveszíti gyermekét, István elveszíti Erzsit. És akkor a gyermek mindent elveszít. De talán észre sem veszi.

Nem tudom - gondolja magában néha István, ahogy kint ül a fenyőfa alatt.

Közben elhanyagolja az udvart, a házat. Az istállót, a fészt. A csúrt, az asztalosműhelyt. És lenézik a faluban, de észre sem veszi. Munkába megy, onnan meg haza.

A gyermek meg cseperedik. Aránytalanul nő, szíjakat kellett a hátára rakni, hogy valahogy helyrehozzák a gerincét. Már tizennégy éves. A szíjjak még mindig rajta vannak. Egészen tizennyolc éves koráig kell, hogy viselje. Azt mondták az orvosok. Mi pénz ment oda, gondolja István. De hallgat. Tudja, az asszony is megteszi a magáét. Csak most már nem érte.

S hogy mi lesz később, arról fogalma sincs. Hogy mi lesz a gyermekkel, miután ők meghalnak, azt elképzelni sem meri. Gyakran eszébe jut édesanyja, testvére, apja. Az öregember, ahogy ott ült csillogó szemekkel az asztalnál, bénultan, s még úgy is kialkudta a tehenet. Jó áron vette meg, az biztos. Előtte egy alma. Szép, nagydarab alma. Irénke fia hagyta itt. Az a kolontos. Felnőtt ember, de még nem alapított családot. István esküvőjén a bort mind a koldusoknak lopta. Majd amikor a nehezen megszerzett sülttel lopakodott volna ki az ajtón, lefüllették. Megszidták s kacagtak rajta. De kenyeret azért mégis lopott a kölyök a könyörgőknek. Istenem, milyen rég volt. Mégis, mintha a tegnap lett volna.

Munkába megy. S ahogy befordul a sarkon, ott van a nagy fenyőfa. Idehallatszik a fűrész rívó hangja. S ő fütyüli a félig elfelejtett dalt, a dalt, melyre édesanyja tanította. Már úgy emlékszik, hogy nem is volt több a dalból, csak ennyi:

Ezt a csárdás kiskalapot

Nem az édesanyám vette.

Bele a virágot

A szeretőm anyja tette.

65 szobor

Miért tettem? - Másokért.

Rólam sohasem volt szó, még ha csak úgy is tűnt.

Igaz, erre nem kért senki sem. Hangosan.

I. A fennsík

A bárány nézte a pásztort. Az meg a bárányt. Gondolkodott, miként lássa el a két eltört lábat. Szerencsére nem nyílt sebek. Majd néhány egyenes, vékonyka faág megteszi, alaposan bebugyolálja vászonnal. Aztán eltelik egy kis idő, és a csontok összeformnak. Addig meg itt alszik vele a kunyhóban.

Nincs messze az erdő. Arrafele indult, magával vitte a nagy bunkós botját. Medve, farkas, az mindig akad a nyáj környékén. Neki eddig szerencséje volt. Harmadik holdhónapja van a hegyek között elrejtőző fennsíkon, mindeddig egyetlen állata sem pusztult el, nem érte a falkát támadás sem. Sem rablók, sem vadállatok, sem vész nem rikította az állatokat. És ő szinte csodálkozott is. Nem *örömmel* csodálkozott, hanem a természetesség okán. Etamjat érzelmmentesen csodálkozott, így nevelték őt a dolgok, az események.

A botot a földre dobta, törte az ágakat. Sikerült néhány vékony, és lapos faágot összeszednie. Késével is kifaragott azokból. Így jó lesz, nézegette, és visszaindult a nyájhoz. A bárány ott várta a kunyhó előtt. Anyja is ott állt mellette, végignézte, ahogy Etamjat helyére igazítja a csontokat, majd bekötözi a lábakat. Olykor bégetett. Aztán a végén elment. A pásztor a karjába vette az állatot, és bevitte a kunyhóba. Az ágy elé tette, báránybőrökre. Néhány gyökeret rakott elébe, az állatka örömmel majszolta. Hang nem hagyta el a száját. Még akkor sem, amikor a csontok hangos roppanással a helyükre kerültek. Akkor csak rúgott egyet. Fejét letette a földre, némán tűrte, hogy a pásztor bekötözze a lábát. Most meg szájából csurgott az édes lé. Olykor lenyalta, majd ette tovább az édes gyökereket.

A pásztor kis ideig nézte az állatot. Végül megfordult, otthagyta a kunyhóban. Végignézett a nyájon, mindent rendben talált. Még jócskán van idő naplementéig, igaz, a fennsíkon sokkal hamarabban lemegy a nap, mint odalent, a tenger partján. Elhatározta, hogy visszamegy a szakadékhoz, ahol a bárány eltörte két lábát. Mikor felhozta, feljebb mintha egy holttestet látott volna. Meg akart bizonyosodni, valóban így van-e. Hát elindult a szakadék fele. Szétnyílt a nyáj előtte. Vigyázó szemmel nézte az állatokat. De semmi betegség nyomát nem látta rajtuk. Szerencsére. Nagyon jó helyen van a fennsík, ide nem hoz halált a szél, elhullás alig van. Lassan kiért az állatok közül. Nem sietett, idő van bőségesen. Jut majd a fejésre is. Egyedül van, de megbirkózik a feladattal. Mikor segítséget akartak adni melléje, tiltakozott. A tanács akadékoskodott: egy ember elfárad annyi állat őrzésében, gondozásában, a fejésben, sajtkészítésben. Etamjat erre felállt, levette a köntösét, mindössze ágyékkötőben maradt. Tényleg meglepett látvány volt, ahogy testén kidomborodtak a hatalmas, megedzett izmok, és a sebhelyek. Ezek az izmok soha nem fáradnak el, mondta a tanácsnak. Az öregek közül sokan hittek neki, a hitetlenkedőket Anaxagorasz hallgattatta el, a tanács feje. Útjára engedték, két-száz állatot adtak a keze alá. Nem sokat. De tudták, miért: vigyázni kell a fennsíkkal, a túl sok állat terméketlenné tenné, kiégetné róla az életet. Máshol is van hely letelepedésre, oda majd más pásztorokat küldenek, más állatokkal. A polisznak mintegy hatezer juha volt. A gyapjú, a sajt jelentős szerepet játszott a kereskedelemben.

A szakadék szélére ért. Mélyére már nem hatoltak le a nap sugarai. Fáklyát kell vinnie magával. A közeli fák alatt sok volt a száraz ág, ezek megteszik. Tüzet csiholt, meggyújtott egy faágat. Aztán elkezdte a leereszkedést. Óvatosan ment lefele. Vigyázni kell a kövek kényes egyensúlyára, különben kőomlást idézhet elő. Volt gyakorlata az ilyesmiben. Gyermekkorát a hegyek között töltötte. Azóta sem feledte el a mászás, leereszkedés tudományát.

Felénél járt, mikor a félhomályban megpillantotta azt, amit holttestnek vélt. A szakadék túlsó felén volt, tehát le kell másznia a fenékre, hogy a túloldalra fel tudjon jutni. Úgy becsülte, hogy időben oda tud érni, hogy visszaindulhasson a nyájhoz. De azért megpróbált gyorsabban haladni. Közben másik fáklyát gyújtott meg, a csonkot a szakadékba vetette. Sisteregés hallatszott, ahogy kialudt a parázs, vagyis víz van a szakadék mélyén. És nem hosszú az út lefele, rövidesen odaér. Továbbindult. Mikor a kis patakhoz ért, kis pihenőt tartott. Itt már teljes volt a sötétség. Bevizezte a homlokát, majd hosszú kortyokban ivott a jéghideg vízből. És folytatta a mászást. Óvatosan, nehogy a fejére essenek a kövek. Aztán ott állt a holttest mellett. Mert holttest volt az. Már messziről látta rövid kardját, pajzsát. Spártai. Leült a holttest mellé. Friss lehet, alig két napos, mert még nem indult oszlásnak. Meggyújtott egy másik faágat is, annak fényében vizsgálta a holttestet. Hamar megállapította, hogy a férfi azért halt meg, mert lezuhant a sziklákra. De mit keres itt egy spártai? Hónapok óta a fennsíkon van. Háború lenne a poliszok között, és ő nem tud róla? Akkor visszaparancsolták volna, mert ostrom idejére minden élelmet a városba kell vinni. Majd kiderül. Majd kiderül...

A hátára vette a holttestet, úgy indult vissza a szakadék mélyére. Ott lent, a patakocska partján majd eltemeti, hogy nyugalma legyen a halottnak. Nehéz volt vinni a hullát és a fáklyát egyszerre. Mivel nem tudott könnyedén mászni, olykor köveket mozdított ki a helyükből, s azok aztán rájuk hulltak. A holttest fogta fel a köveket, szerencsére, különben még életveszélybe is került volna. Aztán, mikor leért, eltemette a spártait. Köpenyébe burkolta, a pajzsot melléje rakta. A kardot, mivel a sírt megásta, magával vitte. S amikor hozzáfogott a mászáshoz, kialudt az utolsó fáklya is. A sötétben mászott fel a szakadék oldalán, a kardot övébe tűzte, nagyon elővigyázatos volt. Mire kiért a szakadékból, már beesteledett. Kissé elszámolta magát, nem gondolt azzal, hogy a holtteste majd el kell földelnie. Odafele ismét tüzet csiholt, fáklyát gyújtott. Megvizsgálta a kardot: sehol sem talált rajta vérnyomot. Jól elkészített fegyver volt: könnyű, éles, remek egyensúly. Majd ez a kard lesz szavai bizonyossága az öregek előtt. Visszaindult.

A nyáját a legnagyobb rendben találta. Kissé türelmetlen volt némelyik állat, hiszen a fejés ideje elmúlt már. Etamjat sietett a munkával. A pengét egyelőre félredobta, hozta az edényeket. Majd a fejés végeztével félretette a tejet, visszament a kunyhóba. A báránka aludt. Felébresztette, agyagtányérba töltött tejet, az állatnak adta. Az szomjasan itta. A végén begetett egy keveset. Fájdalmi lehetek. A pásztor megsimogatta az állatot. Majd az ágyra heveredett. Nézte a fáklyák fényében a pengét. A remekül elkészített fegyvert. Végül undorral az ágy alá dobta. Az állatra nézett, az már elaludt. Menyi időt tölthetett a fegyver vizsgálásával? Kissé ingerült lett, elhatározta, hogy aludni tér. De hiába húzta magára a báránybőrből készült takarót, s fordult el a fáklya fényétől, hosszú időn keresztül nem jött álom a szemére.

Végül felült. Késő éjszaka volt, a fáklyák csonkig égtek a kunyhóban. Óvatosan, hogy a báránnyal ne lépjen, kiment a kunyhóból. Halkan visszahajtotta a bőrt a kunyhó nyílására. A hatalmas fennsíkon hangtalanul aludt a nyáj. Sehol egy nesz, sehol egy fareccsenés, sehol egy lélegzet csendes sóhaj. Tüdejét teleszívta a friss, csaknem hideg levegővel, többször is, hogy kissé el is szédült. Nekitámaszkodott a kunyhó falának. Halkan, maga elé suttogta: Aszklépiosz, most segíts rajtam. Ó, most segíts rajtam, kérlek. Nem tudom, mi fog következni, azt talán az istenek sem tudják. Miért is hitegettem magamat, hiszen tudtam, hogy a dolgoknak

nincs vége. Hanem az istenek kegyesen azért adták nekem ezt az időt, hogy kipihenjem magamat, s ki tudja, talán újabb harcra készüljek. De ezt talán az istenek maguk sem tudják. Ó, Aszklépiosz, most segíts rajtam, ó segíts.

Ezeket a szavakat suttogta maga elé Etamjat, görög és perzsa szülők gyereke. A haoma és a bürök frigyéből született ember. Aztán felnézett, mintha az égtől várna valami jelt, hogy igen, szavai meghallgatásra találtak. De semmiféle jelt nem látott, hallott. Csak tulajdon vére száguldozását érezte, csaknem hallotta. Visszament a kunyhóba. Ismét ágyába feküdt, aludni akart. Ám ismét hiába húzta magára a takarót, az álom elmaradt. Végül a tehetetlen, szinte izzó állapottól izmai pattanásig feszültek, és erős fejfájást érzett. Ismét felült az ágyon, maga elé meredt. Perceken keresztül ült így, fejét tenyerébe helyezte, úgy próbált uralkodni a heves fájdalomon. Aztán a kunyhó sarkából mintha moccanás zaját hallotta volna. A bárány, gondolta, csak a bárány. Lábát kissé megemelte, s meglepődött, mikor kitapogatta, hogy az állat még mindig az ágya előtt fekszik. Valaki van a kunyhóban, gondolta. Hiszen ez képtelenség, válaszolta magának. Nem jár erre senki. Nem lehet itt senki. Nem lopózhat be ide, hogy észre sem vegyem. Ám erre újabb moccanás volt a válasz. Igen, van valaki itt.

Óvatosan lehajolt, az ágy alól kivette a pengét. Közben szidta magát: ha az a valaki az életére tör, most itt helyben ledöfheti, ahogy ő az ágy alatt kotorász. De szerencsésen kivette a spártai pengét. És erősen a kezébe fogta. Nyugalmat érzett, a rövid kardot maga elé tartotta. Fennhangon kérdezte: ki van itt?

Semmi válasz. Pár pillanatig még az ágyon ült, aztán felállt, tüzet csiholt, fáklyát gyújtott. A kardot mindvégig a kezében tartotta. De közben kénytelen volt hátat fordítani a kunyhó sarkának. Hát sietett, amennyire csak tőle tellett. És mikor lángra lobbant a gyantás faág, az erős fénnel a sarok fele fordult.

Hét év körüli kislányt pillantott meg a sarokban. Koszos volt a ruhája, mi egyetlen durva anyagból szőtt ingből állt, hosszú és gondozatlan, itt-ott csimbókos haja eltakarta az arcát, körmei töredezetek, kezét összefonta a térdén, sarú nincs a lábán, így látszik piszkos talpa. Etamjat nem tudta, mit gondoljon: sajnálja a kislányt, vagy gyanakvóan kezelje. Akkor surranhatott be a kunyhóba, amikor kint voltam. Nem vettem észre. De hogyan? Ez képtelenség. Észre kellett volna vegyem. De... de éhes lehet a gyermek. Felébresztem. Enni adok neki. Tejet, sajtot, húst. És beszélek vele.

Odalépett a gyermekhez, meg akarta érinteni. De az azonnal kinyitott a szemét. Még mielőtt hozzáért volna.

- Ne érj hozzá Etamjat! - visította. Kis kezeivel a pásztor fele kapott, megpróbálta ellökni magától. Persze, sikertelenül. De a pásztor máris hátralépett. Nem akart már a gyermekhez érni. A kardot szorosabban markolta.

- Te tudod a nevem? - kérdezte pár pillanat múltán. Közben a gyermek felállt, szorosan a kunyhó falához lapult.

A gyermek ijedten intette, hogy igen. Kis arca teljesen el volt fehéredve, körmeit a korhadó kunyhó deszkafalába vágta, hogy már véresek lettek ujjai.

- És... és honnan tudod?

- Nem tudom - mondta a gyermek, és sírni kezdett. - Csak tudom. Mindig is tudtam.

- Nem értem, Zeuszra - mondta Etamjat, és a kardot leengedte. Egyre a gyermeket nézte. Az közben valami furcsa változáson mehetett át, mert most magasabbnak tűnt, mint alig néhány perce. Vagy csak a fáklya fénye játszik a szememmel.

- Én sem - mondta a gyermek. Még mindig sírt, de mintha nyugodtabb lett volna. Sötétbarna szemével a pásztort nézte, s bár könnyek hulltak a szemből, mégis olyan izzó gyűlölet csapott ki belőle, hogy Etamjat szinte hátratántorodott.

- Hogy hívnak téged? - kérdezte kis hallgatás után. - Ha hajlandó vagy válaszolni... És kérlek, mondd, honnan tudod a nevemet. Valaki küldött ide, híreket hoztál. A poliszból jöttél?

- Engem? Miként hívnak engem? - kérdezett vissza a gyerek, és közben büszkén hátra-simította a haját szeméből. S ahogy ezt tette, határozottan még magasabbnak tűnt, mint az előbb, sőt, mintha nem is lett volna ruhája olyan szennyes, haja mintha rövidebbé változott volna, tisztábbá. - És hogy ki küldött ide? Nem küldött senki. Magamtól jöttem. Látni akartalak, beszélni veled.

- A neved! Mondd a neved!

- Ha lenne, mondanám is. De mondjuk úgy, hogy minden barátod nevéből van az én nevem, és majdnem minden érzésedből jöttem létre, s állok itt előtted. Az lehetek, amit akarsz, amit megengedsz magadnak. Elhiszed ezt, Etamjat? Érted ezt, Etamjat?

A pásztor hallgatott. Értette is, nem is. Nem tudta, mit higgyen. Álmodom, biztosan álmodom. De miért vagyok rémült is ez álom közben? A gyermek meg magasabb, egyre magasabb, igen, így van! Nem csálnak a szemeim! Aszklépiosz, segíts, elvesztettem az eszemet. Ó, Anaxagoras, bár jobban hallgattam volna bölcsességedre!

- Félsz tőlem, Etamjat? - kérdezte a lány. Ekkor már tizenhat év körülnek nézett ki. Hófehér ing borította testét, egészen térdéig, Haja rövidebb lett, göndör, ébenfa-fekete. Szeme most feketén izzott. És egyre a pásztorra nézett, hogy szinte odaszögezte a kunyhó agyagos földjéhez.

- Igen, félek - mondta Etamjat őszintén. - Szívem szerint beléd döfném ezt a pengét - lóbálta meg a spártai fegyverét.

- Ha ezt tennéd, akkor nem értetted szavaimat, Etamjat. Nem érted? Mindened vagyok és lehetek, amit csak megengedsz magadnak. Minden!

- Zeuszra, beszélj már, vagy széthasítalak! - ordított fel a pásztor.

A lány legyintett.

- Akkor tedd azt, Etamjat. Döfd belém a halott pengéjét. Ölj meg egy halott ember fegyverével.

És miközben ezeket mondta, érett nőként állt a pásztor előtt. Gyönyörű, olyannyira, hogy gazdag férfiak mindenüket odaadnák azért, hogy egyetlen éjszakát vele töltsenek. Vonásai kevélyek lettek, minden mozdulatából örületre hívó gyönyör áradt, hogy végül már Etamjat is, a félelem ellenére, megingott. A pengét leeresztette, közelebb akart lépni, ám a lány megállította.

- Maradj, ahol vagy! Ne érh hozzám, Etamjat!

- Ki vagy te? Az istenek küldtek hozzám? Az istenek? Mit akarnak az istenek tőlem? Mondd, hogy az istenek küldtek hozzám! Ó, mondd, hogy így van...

- Nincs így. Nem küldött senki, magamtól jöttem. De még ez is helytelen. Füled van, mégsem használod? Értelmed kimerül a birkák fejében?

Etamjatban a düh lobbot vetett. Felemelte a pengét, a lány fele sújtott. Az röptében elkapta a kardot, és az nélkül, hogy sebet ejtett volna rajta, kitépte a pásztor kezéből.

- Legyen elég! - kiáltott rá. És úgy csapta a kardot az agyagos földöz, hogy az miszlikekbe tört. - Minden vagyok, ami vagy, amiből vagy! Hát nem érted? Minden! Higgy a fülednek, értelmednek! Minden vagyok!

- Minden...

- Igen, minden. De gyere... gyere ki a kunyhóból. A levegő majd jót tesz mindkettőnknek. És a harcosok ne rejtőzzenek kunyhóba, Etamjat. Soha. Csak akkor, ha meg vannak sebesülve. És rajtad nem látok sebet sehol sem. Hát gyere, Etamjat. Végy erőt magadon, és gyere.

A pásztor lassan kiment a kunyhóból. Megértette, itt nincs helye semmiféle védekezésnek, hallgatnia kell a lány szavaira. Teljesen össze volt zavarodva, hagyta hát, hogy történjenek a dolgok. Mást nem is tehet. És ez a tudat, a tehetetlenség tudata hihetetlenül megbéklyózta. Szinte elsírta magát.

A lány is kijött a kunyhóból, így ott álltak mindketten.

- Hamarosan virradni fog - mondta a lány. Nincs sok idő hátra. Hamarosan virradni fog, és lesz egy másik virradat is, amikor perzsák fogják előzőlni a vizeket. Készülőtök kell a háborúra, Etamjat. Nem rejtőzhetsz itt örökké.

- Nem is akartam... De honnan tudod, hogy jönnek a perzsák?

- Csak tudom. Nem tudok olyan magyarázatot adni, mi kielégítene. Nem tudok szólni a nyelveden olyannyira jól, holott belőled születtem. Ide Püthagorasz kellene, ő értene engem.

- Püthagorasz? Ő értene?

- Igen. Te is értenél, csak eltakarod a nyilvánvaló igazságot.

- Milyen igazságot?

- Hogy mások következménye lettél. Ezért is rejtőztél ide. Azt hitted, hogy vége van a küzdelemnek? Azt hitted, hogy örökre lezártad azt, ami történt veled? Nem... Mondtam már: minden barátodból és belőled gyúrtak össze engem. Minden tettetből és azoknak a következményeiből. Azért vagyok itt, hogy elmondjam: mások következménye lettél. Hogy ébredjél, magadhoz térjél.

Etamjat tompa hangon válaszolt:

- Magam is így gondoltam, igaz, nem ilyen formában. Te helyesebben fejezted ki magad. De csak pihenni jöttem, és vissza akartam térni.

A lány bólintott.

- Tudom, hogy vissza akartál térni. De mégsem tetted volna meg. Előbb vagy utóbb kényelmesnek és megfelelőnek ítélted volna a magad számára ezt az életformát, és benne ragadtál volna. Mint nagyon sokan mások. Mindenki a kicsivel kezdi, aztán egyre többre tör. Végül nem értik meg, hogy önmaguk és mások következményei lettek. Te is így jártál volna.

- Mi a bűn ebben?

- Minden. Még az is bűn benne, ami hozzá tartozik. Minden és mindenki, ami, aki ebben részt vesz. Érted, Etamjat?

A pásztor hallgatott.

- És azért ismerem Püthagorasz bölcséletét, mert te is ismered. Minden, amit tudok, belőled származik, és hozzád is kerül vissza. Minden, ami vagyok én, vagy te. Még most sem érted? Ó, ha nem érted, akkor legalább fogadd el, Etamjat.

- Mit jelent az, hogy elfogadni ezt az életformát, még akkor is, ha mást akarunk?

- Azt jelenti, hogy megtanulunk különbséget tenni a belső és a külső törvénykezés között. Mondtam már: mindenki a kicsivel kezdi, és azzal a megnyugtató gondolattal, hogy majd úgyis visszatér. Aztán arra gondol: rendben, ennyit elvettem, elveszek még egy kevesebbet. És ez így megy tovább, egyre tovább. Végül nem tud visszafordulni, mert már azt az utat sem találja. Ti emberek ezt fejlődésnek nevezitek. Bizonyos értelemben az is. De csak akkor, ha mindig tudjuk a visszafele vezető utat. És nem az elváltozásnak leszünk önkéntes áldozatai, Etamjat.

- Zeuszra, nem értem szavaidat. Az előbb még azt mondtad, figyelmeztetni jöttél, hogy a perzsák miatt készülnünk kell a háborúra. Most meg az emberi bölcsességről akarsz vitákat folytatni. Ó, beszélj már, mi ez a zagyvaság?

A lány lehorgasztotta a fejét. Az a kissé ragyogó fény, ami eddig körbevette, most kissé fakulni kezdett.

- Hát nem érted, Etamjat? A háború is csak egy eszköz az elváltozáshoz. Rengeteg embernek megkönnyebbülést jelent, mert majd elvonja figyelmét erről az elváltozásról. Igen, veszélyben vagytok, mert jönnek a perzsák. De még sok évezred fog majd elmúlni, mely idő alatt mindig jönnek majd az olyan népek, kik most vannak születőben, és ők is ugyanezt a célt fogják szolgálni. Ők is azért jönnek, mert elváltoztak, ti meg azért fogadjátok, mert elváltoztatok. Ó, Etamjat, hát nem érted, hogy miről beszél a lelked?

Most a pásztor hajtotta le a fejét.

- Hát vállalam fel múltam és hitem hiába valóságát, ismét? Annyi éven keresztül harcoltam mások és a magam igazságáért, tegyem ismét ezt? Mit érek el vele? Ha szerencsés leszek, majd megöregszem és meghalok. És akkor úgyis hiábavaló volt minden. Minden, minden. Ó, én nem akarok kapaszkodni ebben a mindenségben, hogy higgyek Hérakleitosz, Anaxagorasz, Anaximenész, Püthagorasz és még oly sok más szavainak. Zavart okozott lelkemben, boldogtalan lettem az emberek között. Egyik tanítás ellentmond a másiknak, támadja a másikat, maguk a bölcsek is kígyót-békát dobálnak egymásra, nincs béke sehol sem. Egyik poliszban a demokrácia, a másikban a zsarnokság, megint a másikban a pénz ural mindent, és így tovább. Nincs ennek semmi értelme. Nyugalmat keresni jöttem ki a hegyek közé, hiszen az emberek közt meguntam, hogy az ostoba értetlenség topog minden szemben, locsog minden lélekben, szól minden szájból. És most megzavartad nyugalمامat...

- Ó, Etamjat, hát nem ugyanarról beszélünk?

A pásztor nem válaszolt. Leült a földre, nagyon fáradtnak érezte magát.

- Hát nem ugyanarról beszélünk?

- De akkor mindennek mi a tétje? Mondd, ha tudod a választ.

- Te. Te vagy a tétje. Mint mindenki, úgy te is. Hogy ne így legyen.

- Lehet másként is?

- Hiszen jól tudod a választ: lehet másként is. És majd lesz másként is.

- Mikor?

- Amikor engeditek, hogy így történjen, Etamjat. Most menj vissza a kunyhóba. Aludd át azt a kis időt, ami még a napfelkelteig hátra van. Ígérem, jól fogsz aludni. És pihenten is ébredsz majd.

Etamjat engedelmeskedett, visszament a konyhába. Végighevert az ágyon, szemét lehunyta. Hallotta, hogy a lány motoszkál valamit, odanézett. A lány mosolyogva nézett rá, és a kardot nyújtotta feléje.

- Tedd csak jó tokba ezt a kardot, Etamjat. Hamarosan nagyobb szükséged lesz rá, mint gondolod.

- Hogyan? Hiszen összetört.

- Nem, Etamjat, nem tört össze. Nem is volt, miként összetörjön, hiszen nem földi anyagból van. Jól vigyázz ezzel a fegyverrel. Használd úgy, hogy ne bánja meg a penge. Mert akkor tényleg eltörhet.

Etamjat elvette a fegyvert, kissé hitetlenkedve vizsgálta. Nem, nem káprázat, a kard pengéje tökéletes volt, sehol egy karcolás, csorba rajta. Becsúszta az ágy és a fal közé. Ott majd megpihen a báránypőrök között. Közben a lány lehajolt, és a földön fekvő, még mindig alvó bárányt kezdte simogatni.

- Milyen nagyszerű teremtmény, Etamjat. Örülök, hogy ilyen jól elláttad a töréseit. Tudod, majd lesz egy nap, amikor a bárány fogja tanítani a pásztort, és akkor, azután minden rendben lesz. De addig még hosszú az idő. Addig még meg kell ölni a bárányt, sokszor, számtalanszor. De majd eljön az a nap is. És akkor jajgatni fognak, akik megölték a bárányt, és az örömtől sírni fognak azok, akik ellátták a bárányt sebeit, és törődésükkel még életet is adtak neki. De addig még sok időnek kell elteltetnie, Etamjat. Addig még sok szeretet és gyűlölködés fog születni a földön. Sok testvér öli meg egymást, sok gyermek végezi ki szüleit. Sok bölcslet kínoznak meg az igazságért, hogy a kínzók, hitük szerint, igazságosak legyenek. De az igazságot sohasem lehet elhallgattatni. Lehet lenni igazságtalan az igazság nevében, és azt hinni, hogy ők szabják meg az igazságot.

- A nap, amikor a bárány fogja tanítani a pásztort... - mondta Etamjat.

- Igen. Egy új korszak kezdete.

- És mikor fog ez megtörténni?

- Ó, ezt senki nem tudja a halandók között. De ennek csiráját már elvettétek. És most aludj, Etamjat. Pihened kell.

- És veled mi lesz? Eltűnsz? Ha eltűnsz, talán azt fogom hinni, hogy álmodtam, hogy elvesztettem az eszem.

- Ne aggódj, Etamjat. Nem így lesz. Nem tűnhet el az, amit egykoron megteremtettek. Semmi és senki nem tűnik el, soha. De ezek a szavak most értelmetlenek, és nincs szükséged rájuk.

- Honnan tudod te mindezt?

- Mondtam már: úgymond belőled.

- De én nem ismerek ilyen bölcsességeket.

- De igen. Mindent magadban hordozol. És most aludj, Etamjat.

- Még egy kérdés. Miért sebezzen meg a bárányt?

- Mert azt hiszitek, hogy jól teszitek, hogy elfogyasztjátok a húsát.

Mert azt hisszük, hogy jó, ha elfogyasztjuk a húsát, töprengett a pásztor. Felzaklatott elméjében egyik gondolat a másikat követte, hogy végül zúgott a feje. Azt hitte, sehogyan sem tud elaludni, pedig nagyon nagy fáradtságot érzett. Végül kezét a feje alá tette, bár alig tudta

mozdítani, hiszen úgy érezte, ólomból vannak tagjai. És ebben a pillanatban elaludt. A bárány felébredt mellette, néhányszor bégetett. Majd, mikor látta, hogy a pásztor alszik, fejét a földre helyezte, és elaludt. A lány ekkor már nem volt a kunyhóban.

Etamjat álma nem volt hosszú. De amikor ébredt, nagyon pihentnek érezte magát. Kezébe vette a vaskos botot, kiment a kunyhó elé, ahogy minden reggel szokta. Végignézett a nyájon. Hamarosan el kell hajtsa a távolabbi folyóhoz a juhokat, hogy igyanak. És délután még sajtot kell készítenie. Sok munka vár rá.

Elkezdte terelni a nyáját. A juhok nem nagyon akartak menni, de mikor a pásztor a vezérkóst útnak indította, hűségesen követték. Közben eszébe jutottak az éjszaka történetek. Bolondság, rázta meg a fejét. Bolondság. Álmodtam az egészet.

Mikor visszatért az itatásból, kereste a spártai katona fegyverét. Az ágy alatt sehol sem lelte, hát megnézte az ágy és a fal között. Ott meg is találta. Kivette a bőrök közé bújtatott pengét. Mégiscsak igaz lenne, ami történt?

Délután nekilátott, hogy sajtot készítsen. Egészen belemélyedt a munkába, határozottan élvezte, ahogy izmos kezével a puha anyagot formálja. És meg is feledkezett mindenről, ami az előző napon és az éjszaka történt. Olykor a bárányra pillantott, amint az még mindig ott feküdt a bőrökön, és jó étvággyal rága az édes gyökereket. Olykor lenyalta a szájából kicsorgó cukros levet.

Mikor esteledett, abbahagyta a sajtkészítést. Fát gyűjtött össze, hogy legyen mivel tüzelnie éjszaka, s nekilátott a vacsora készítésének. Közben ismét eszébe jutottak a lány szavai, és teljesen elkedvetlenedett. Mi van akkor, ha nem álmodott? Ha valóban megtörtént... Teljesen elment az étvágya. Végül otthagyta a félig elkészített vacsorát, és a fejéhez látott. Megpróbálta ésszerűen átlátni a történeteket. Az, hogy a spártai katona holttestét megtalálta a szakadéokban, tényleg jelentheti azt, hogy valami készülődik. A perzsák nem először fenyegetik a görög poliszokat. És a spártaiak nem szoktak kimozdulni szigetükről, csak akkor, ha valóban nagy veszedelem fenyegeti őket. Tényleg jönnek a perzsák? Akkor valóban harcolni kell, minden épkézláb embernek.

Végezett a fejéssel, a tejet ismét jó helyre rakta. Visszament a félig elkészült vacsorához, és befejezte a főzést. Nem volt nagy étvágya, de azért evett. Zeuszra, elegem van mindenféle harcból. Kedvetlen volt, levert, csüggedt. Úgy döntött, hogy hamar lefekszik. Itt a tűz mellett majd jól fog aludni. Hadd tisztuljon feje a sok gondolattól.

Vacsora után megvetette az ágyat, kihozta a bárányt is. Maga mellé helyezte. Lefeküdt. Közben teljesen besötétedett. Kissé hűvös volt, olykor kénytelen volt dobni a tűzre. És az eget nézte. Olyan tiszta volt az égbolt, hogy valósággal szikrázott a sok csillag odafent. És egy órányi idő telhetett el így, mikor lépések zaját hallotta. Felugrott, a kunyhóba ment, elővette a spártai kardját, övébe tűzte, majd elvette a botot is. A kunyhó mögé bújt, úgy várta a hivatlan vendégeket. Teljesen nyugodt volt.

Egy férfi és egy fiatalabb fiút pillantott meg rövidesen. Sietve jöttek, arcukon öröm volt, ahogy a tüzet megpillantották.

- Menj fiam, és nézz körül, hol van a pásztor Etamjat - mondta a férfi a gyerekeknek.

Etamjat megismerte őket. A városból jöttek, minden biztonnyal híreket hoztak.

- Ne keressétek, mert megtaláltátok - lépett ki a fa mögül. Botját eldobta.

- Etamjat, az istenek legyenek veled - üdvözölte a férfi örömmel. - Fontos üzenetünk van, egyenesen Anaxagorasz küldi azt, a vének tanácsának nevében.

- És mit üzen a tanács nekem, Etamjatnak?

- Azt, hogy hajtsd a nyáját le a poliszhoz. Betörték a perzsák, hamarosan mindenkinek háborúba kell mennie. És szükség van minden eledelre, mit csak össze tudunk szedni, mert ki tudja, hogy a harcok meddig tartanak el.

- És mikor indulunk?

- Holnap, már holnap. Anaxagorasz azért küldött bennünket, hogy segítsünk neked. Szekeret is hoztunk magunkkal a sajtnak, azt is magunkkal visszük. Mindent, Etamjat, mindent.

- Így legyen. Holnap tehát, kora hajnalban, indulunk a város fele. De addig is, gyertek, egyetek, majd feküdjete le, hogy kipihenjétek fáradalmaitokat. Hiszen hosszú az út eddig.

- Meghívásod elfogadjuk, bizony éhesek vagyunk ám, Etamjat. És majd reggel indulunk is.

- Igen, úgy lesz, ahogy Anaxagorasz üzeni. A tűz körül vigyázatok. Fekszik ott egy bárány, eltörte két lábát.

II. A kert

Csak negyednapra tűntek fel Lampszakosz házai. A beteg Anaxagorasz már alig bírta az utazást, kíséretében sokan attól tartottak, hogy az öreg mester, Periklész tanítója, búcsút mond ennek a világnak. Ám mások csak mosolyogtak: Anaxagorasz olyan halált választ magának, milyent csak akar, s aligha fog búcsút mondani az élőknek az út közepén. És így is történt. Szerencsésen megérkeztek a városba, estére. Az arkhónok külön házat bocsátottak rendelkezésére, melyhez egy hűvös vízü medence és kissé nagyobb kert tartozott. Ezt foglalta el Anaxagorasz, s kíséretéből mindössze két fiatal barátját, Kroiszoszt és Anuóliszt tartotta meg maga mellett, a többi öt kísérőt visszaküldte Athénba a következő szavakkal: menjetek, és mondjátok meg az athéniaknak, hogy akiknek szükségük van világosságra, azok olajat öntenek mécsesükbe. És lefeküdt az ágyra, fátylat borított arcára, és várta a halált. Ám napokon keresztül hiába várta. Bár az öreg mester semmiféle táplálékot nem vett magához, és beteg is volt, és a szörnyű megalázás is megtörte lelkét, és vágyott is az elmúlásra, mindhiába. Mi több, néhány nap elteltével egyre jobban érezte magát. Láza elmúlt, kedélye ismét derűs lett, s bár végtagjait alig tudta mozgatni, azért határozottan jobban érezte magát. Végül, a hetedik napon enni kért. Anuólisz narancsot fácsart ki egy kisebb bögrébe, azt emelte mestere ajkához. Lelke örült: íme, mestere mégsem a halált választja. És Anaxagorasz a narancs levétől még jobban lett, és még enni kért. Tejet kapott, kis sajtot, óvatosan majszolta fogatlan ínyével. Olykor órákig is eltartott, mire befejezett egy szelet sajtot, s cseppenként kiitta a tejet. De Anuólisz türelmesen viselte a gondját. Örömét nem mutatta ki, de szíve hálával telt Aszklépiosz iránt. Majd kakast áldozok neki, gondolta, habár mestere szigorúan megtiltott mindenféle áldozatot az isteneknek vagy bárkinek is. De a régi szokások nehezen halnak meg.

És a huszonegyedik napon Anaxagorasz felkelt fekhelyéről, és Anuólisz karjára támaszkodva rövid sétát tett a kertben. Leült a medence kávéjára, arcát a Nap fele tartotta, és élvezte a meleg sugarakat, élvezte, ahogy visszatér az élet végtagjaiba. Aztán a medence vizébe nézett, és nézte, ahogy az enyhe szellő játszik a vízzel, fodrozza azt, simogatja azt, mintha ki nem mondott, titkos szeretője lenne a víznek. S ahogy a fuvallat ott heverészett a vízen, és a víz élvezte a szél simogatását, felszíne megtört, és a Nap fénye érdekes alakzatokat rajzolt e kettős táncra. Az öregember meg nézte ezt az egyszerű kis játékot, és mosolyogni kezdett. És

a mosoly nem tűnt el arcáról a nap folyamán, és nem tűnt el másnap, harmadnap sem, hanem örökre ott maradt. Anaxagorasz immár a saját lábán ment vissza a kis házba, és feküdt vissza fekhelyére. Ismét tejet kért, és most egy hajtásra kiürítette az edényt. Fény és víz, gondolta. Mi a fénynek a víz, és mi a víznek a fény? Ám nem is akart válaszolni erre a kérdésre. Inkább álomba szenderült, aztán Anuólisz óvatosan betakarta a mosolygó mestert. És kiment a kertbe. Kroiszoszt kereste, aki a kis kert gondozásával foglalkozott.

- A mester mosolyog - mondta, mikor odaért melléje.

Kroiszosz döbbsen tette le a sarlót kezéből. És visszakérdezett:

- Mit mondtál, Anuólisz? Anaxagorasz mosolyog?

- Még senki sem látta mosolyogni, nevetni, még legkedvesebb tanítványai, Euripidész és Periklész sem. És most mosolyog.

- Mit gondolsz, Anuólisz? Anaxagorasz elméje megháborodott?

- Ó, nem tudom, Kroiszosz. De nem hinném. Hiszen olyan derűs most a mester, És örülünk neki, Kroiszosz. Örülünk, hogy köztünk marad, nem a halált választja. Hiszen nem hittem volna, hogy a száműzetés után valaha is visszatér az élet testébe.

Kroiszosz ismét kezébe vette a sarlót.

- Igazad van, Anuólisz. Most ne gondolkodjunk ezen. Végy inkább kosarat a kezébe, és eredj vásárolni. Hamarosan elfogy a sajtunk, húsunk. Ha már ilyen jól eszik Anaxagorasz, gondoskodjunk, hogy legyen is mit ennie. Eredj a piacra. Pénzt az asztal mellett lévő ládikában találsz, én tettem oda.

Anuólisz elgondolkodva nézte barátját. Szinte irigyelte is, hogy ilyen könnyedén tudja venni a történeteket. Most is a megnőtt füvet vágja, egyenletes, erős mozdulatokkal, és elméjét semmi más nem zavarja. Igen, irigyelte szeretőjét. Aztán pár pillanat után sarkon fordult, otthagya. Kroiszosz lopva utánanézett. Apró mosoly tűnt fel arcán, úgy dolgozott tovább. Szerette nagyon Anuóliszt, aki kettőjük közül a lányosabb, érzékenyebb volt, és oly sokat álmodozott. És olykor ő is irigyelte szeretőjét, hogy oly könnyedén tud lépkedni az álmodozás világában, míg neki nagy erőfeszítésbe kerül olykor megérteni akár Anaxagorasz szavait is. Igen, a tudomány területén nagy szükség van az álmodozásra is. És ő csaknem képtelen volt rá. Pedig már hét éve, hogy a mester tanítványai mindketten.

Periklész ajándékai voltak mindketten. Periklész, Athén jótevője olyannyira szerette mesterét, hogy bármit megtett volna érte. Első pere alkalmából is ő mentette ki a veszélyből, fizette ki helyette az öt talentum bírságot, s beszélt le a bírakat arról, hogy Anaxagoraszt a halálbüntetéssel, vagy száműzetéssel sújtsák. A két perzsa, tizenhat éves fiút azért ajándékozta mesterének, mert látta, hogy Anaxagorasz egyre szórakozottabbá válik, már az orra elé sem néz az úton, egyre gyakrabban sétál Athén veszélyes környékein a sötét éjszakában, miközben a csillagokat tanulmányozza, egyre több emberrel áll le vitázni, akik kinevetik a tudóst, és az utcagyerekek csúfolódnak vele, a háza népe meglopja, és nem törődik vele, s Anaxagorasz ezt észre sem veszi. Periklész rendet teremtett, új házba költöztette Anaxagoraszt, egyetlen régi szolgáját sem engedte többé közelébe, hanem a két fiút rendelte melléje, akik öt éven keresztül Periklész házában nevelkedtek. Anuólisz és Kroiszosz. Ők ketten példásan rendben tartották Anaxagoraszt, aki olyannyira megszerette őket, hogy felszabadította mindkettőt, azzal a feltétellel, hogy haláláig mellette maradnak. Szemet hunyt az fölött is, mikor látta, hogy a két fiút erős érzelmi szálak kezdik összekötni, mi már túlmegy a barátság határain. Anaxagorasz nem szerette a fiúszerelmet, mi annyira elterjedt volt akkoriban, titokban remélte, hogy mikor a fiúk megfőrfiasodnak, majd a másik nem is felkelti érdeklődésüket, de nem

ez történt. Hát arra kérte őket, hogy előtte tartózkodjanak az együttléttől, és ettől eltekintve nem tiltja meg szerelmüket.

Aztán tanítani kezdte a két fiatalembert, akik már Periklész házában alapos oktatásban részesültek. Meglepődött Anuólisz borotvaéles elméjén, és örömmel tapasztalta Kroiszosz igyekezetét, hogy utolérje barátját. Később, mikor látta, hogy versenyszerű lesz a tanulás, megintette őket: eddig, ne tovább. Hadd tudjon mindenki annyit, amennyit megenged neki a sorsa. A tudás senki elől ne legyen elzárva, ám mindenki csak annyit vegyen belőle, amennyit képes magával hordozni. Hiszen a tudás teher is. Szavait a két fiatalember hálával fogadta meg, és véget vetettek az értelmetlen versengésnek. Anuólisz egyre több időt kezdett tölteni a ritka tekercsek társaságában, míg Kroiszosz egyre jobb eredményeket ért el a tornában.

Második pere alkalmával Anaxagorasz azzal vádolták meg, hogy azt tartja: a Nap nem más, mint egy tüzes kő. Periklész ismét barátja segítségére sietett. A per felmentéssel végződött. Ám Anaxagorasz nem bírta elviselni az újabb megalázást, ezért elhagyta Athént. Ide, Lampszakovszba jött meghalni.

Anuólisz a pénzt megtalálta a ládikában, aztán kosarat vett kezébe. Még egy pillantást vetem mélyen alvó, derűsen mosolygó mesterére, aztán elment vásárolni. Jó órába is beletelt, mire valahogy megtalálta a piacot. Kissé nehezen tájékozódott Lampszakovszban. Vásárlás után a hátára vette a nehéz kosarat, úgy indult visszafele. Messze volt innen a kis ház, gyakran meg kellett pihennie. Különös nyugtalanság volt benne, ezért még többször is megállt a kelletténél. Mi van a mesterrel, kérdezte egyre, és nem bírt erre magyarázatot találni. Mosolyog, csak ennyi. És Kroiszosz ezt milyen könnyedén veszi!

Később egy utcagyerekre talált, annak adta oda a kosarat. Megunta cipelni, elég volt a gondolatok súlya is. Kiadós vacsorát ígért a gyermeknek, ha hazaviszi a kosarat, az meg örömmel kapta hátára a nehéz kosarat. Annyira sietett, hogy Anuólisz nevetni kezdett:

- Te gyermek, mióta nem ettél?

- Négy napja, uram.

- Azért jól bírod a kosarat.

- Mert már a számban érzem azt, ami benne van, uram - válaszolta nevetve a gyermek.

Anuólisz hangosan kacagni kezdett.

- Mi a neved, fiacskám?

- Etamjat, uram.

- És miért lebzselsz a piac környékén, Etamjat? Miért nem mész haza, hogy egyél valamit?

- Uram, hazamennék én, ha lenne ahová. De nincs... Apám és anyám korán meghalt, azóta egyedül megyek mindenhová. Szolgáltam itt is, ott is, alig bírtam elkerülni, hogy el ne adjanak rabszolgának.

- Rokonaid nincsenek? - kérdezte Anuólisz, és megtörölte gyöngyöző homlokát. Már nem nevetett, hanem szomorú lett kissé.

- Apám perzsa nőt vett feleségül, ezért mindenki kitagadott bennünket. Amikor meghaltak, teljesen magamra maradtam - válaszolt a gyermek, és közben mosolygott.

- Perzsa vér is folyik tehát az ereidben. Etamjat, én perzsa vagyok, a nevem Anuólisz. És jól tetted, hogy hozod most a kosarat. Majd jól megetetünk, megitatunk, lecseréljük ezt a szennyest, szakadozott gúnyát. S ha majd nem kapsz enni magadnak Lampszazoszban, akkor mi majd segítünk rajtad.

A gyermek szeme felcsillant. Hálálkodva térdelt le Anuólisz elé, de közben a kosarat le sem vette a válláról. A köpenyét csókolgatta, és tovább hálálkodott.

- Állj fel, Etamjat, és menjünk tovább - nevetett zavarában Anuólisz. És feltűnt neki, hogy milyen erős a gyermek: még akkor sem vette le a válláról a kosarat, mikor eléje térdelt.

- Bennünket Anaxagorasz arra tanított, hogy senki előtt ne térdeljünk le, csak aki bölcs, és valóban kiérdemli ezt az alázatot, Etamjat. De te nem tudod, hogy ki Anaxagorasz, Etamjat. Így van?

- De tudom, Anaxagorasz hírét magam is hallottam. Két napja vagyok Lampszazoszban, gyalog jöttem, a piac környékén lebzseltem, hátha megszán valaki, és enni dob nekem. De nem adott senki. S közben kihallgattam, hogy mit beszélnek az emberek, így tudomást szereztem arról is, hogy Anaxagorasz, Periklész mestere ide érkezett két tanítványával. Ő, az emberek nem szeretik ezt az Anaxagorasz, uram. Azt mondják, káromolja az isteneket, különös tanokat hirdet. Félnék tőle az, s azt kívánják, bár ne fogadták volna be az arkhónjaik.

Anuólisz elkomorodott.

- Menjünk csak, Etamjat. Mindjárt megérkezünk, kapsz enni, meg is fürödhetsz.

- De hová megyünk, uram?

- Abba a házba, Etamjat - mutatott a domb irányába Anuólisz. - Tudod, ki lakik ott? Anaxagorasz. Hozzá megyünk. Egyike vagyok a két tanítványának.

- Ó... - mondta a gyermek, és elakadt a szava. De vitte tovább a kosarat hűségesen, és többé egy szót sem ejtett.

Esteledi kezdett, mire a házhoz értek. Kroiszosz a kert aljában várta barátját, kissé dühös is volt.

- Hol voltál eddig? - kiáltotta messziről Anuólisznak.

Anuólisz integetni kezdett, hogy nincs semmi baj, de barátja tovább aggódott.

- Beszélj már, történt valami veled? És ki ez a gyermek? Elment az eszed, hogy rábíztad ezt a súlyos kosarat? Miért hoztad magaddal? Hogy megy vissza a poliszba, hiszen esteledik. Miért hoztad magaddal? Miért vagy ennyire felelőtlen? Miért kell ennyi mindennel zavarni a mester nyugalmát?

És egyre záporoztak szájából a kérdések. Anuólisz mosolygott, rossz kedve elillant. Íme, mennyire szereti a társa! És mikor Kroiszosz végül megnyugodott, válaszolt:

- A neve Etamjat, perzsa, akárcsak mi, árva, a piactól akadtam rá, és bírja a kosarat könnyedén, akárcsak te, Kroiszosz. Inkább keress elő neki egy tisztességes ruhát, készíts neki fürdővizet, hadd tudjon frissen ülni a vacsorához, mert négy napja nem evett.

- És a mester majd mit szól, Anuólisz?

- Anaxagorasz majd elmondjuk holnap, hogy van egy kis vendégünk. És ő eldönti, hogy majd mi legyen, és miként legyen az. De addig is tedd, amit mondtam.

Etamjat némán, szemét lesütve, állt a két barát között. Elnézte kényelmes ruháikat, ápolt testüket, és szégyellte, hogy ilyen mocskos, ágrólszakadt mellettük. Maradt volna a piac mellett, ott az ágrólszakadtak között fel sem tűnt volna. Szinte bánta, hogy elhozta a kosarat. De ekkor gyomrába mart az éhség, és ezek a gondolatok tüstént elsápadtak. Közben Anuólisz hallatán Kroiszosz is elhallgatott, dühösen legyintett, levette a kosarat Etamjat válláról, kézen fogta a gyermeket, magával vitte. Barátja mosolyogva követte őket.

- Hány éves vagy, Etamjat?

- Pontosán nem tudom, Kroiszosz - válaszolta a gyermek. - De a görögök szerint úgy tizenkét éves lehetek.

- És nem félsz csavarogni az utakon, te kölyök?

Etamjat megvonta a vállát:

- Mi mást tehetnék? Nem akarom, hogy rabszolga legyen belőlem.

- Pedig akkor jobban menne a sorsod.

Etamjat hallgatott. Nagyon feldühödött, legszívesebben elrohant volna innen. De aztán rájött, hogy a magas, izmos, gyorsléptű férfi, mindössze azért mondja ezeket a szavakat, mert még mindig haragszik a barátjára. És akkor kissé megnyugodott. Homályos sejtései támadtak: ha megfelelően viselkedik, megfogadja a szavakat, akkor talán véget ér ez az állandó csavargás, fedélhez, táplálékhoz juthat egy időre. És olyan jó lenne már kipiheni ezt az állandó csavargást! Ó!... De mégis, ez a félelmetes Anaxagorasz háza, aki istentelen, és akit Athénban kétszer is perbe fogtak. És ahogy ez eszébe jutott, meg is állt.

- Mi van? - fordult vissza Kroiszosz.

- Semmi - lépett gyorsan tovább a gyermek. - Csak kissé megbicsaklott a térdem.

- Mondtam, hogy nem kellett volna a vállára tenni ezt a nehéz kosarat! Ó, te bolond.

Etamjat hallgatott, és szégyenkezett. Nagy úr az éhség, a legnagyobb az összes közül. Majd, ha enni kapott, és a többiek elalszanak, megszökik, mielőtt valami baj történne. Félt Anaxagorasztól.

A házhoz értek. Kroiszosz megfordult:

- Anuólisz, *te* készíts fürdővizet, *te* öltöztess fel ezt a gyermeket. *Én* addig vacsorát készítek mindannyiunknak. És beszélünk a mesterrel, hogy mi is legyen... Addig Etamjat a színe elé ne kerüljön! Értetted.

Anuólisz mosolyogva legyintett, és intett Etamjatnak, hogy kövesse. A medencéhez vezette, s a gyermek örömmel nézte a sötétben is csillogó, lustán ringatózó vizet.

- Ruháidat, azokat a rongyokat dobd a medence mellé - mondta Anuólisz. - És mássz bele a medencébe, és mosakodj le alaposan. Addig is ruhát és illatos olajakat keresek elő neked. Hogy kinézz valahogy.

És a gyerek hajába túrt.

- Zeuszra - nevetett fel -, hiszen hajad zsírosabb, mint a faggyús bárányhús. Gyerünk, nyomás a vízbe.

És magára hagyta Etamjatot. A gyerek kissé reszketve vetette le ruháit, s mászott bele a medencébe. S a víz érintése, kellemes lágsága, nyugalma őt is megnyugtatta. Áztatta testét a víz felszínén, lebegett, belebámult a csillagok fényébe, Már nem félt, hogy hamarosan

Anaxagorasszal kell találkoznia, nem, már nem is gondolt erre. Nem gondolt semmire sem, hanem magába szívta a kert illatát, a víz illatát, s amikor Anuólisz megérkezett az ápolószerekkel, szinte haragudott rá, hogy megzavarta.

- Ébresztő - csapott a férfi nevetve a medence vizére. - Meghoztam mindent. Tessék mosakodni, fiatalember, és ruhát öltetni. Ne dühítsük tovább Kroiszoszt, viselkedjünk jól ma este, hiszen most érte mindennek tökéletesnek kell lennie. Segítsek, vagy boldogulsz magad is, Etamjat?

A gyermek szégyenkezve ismerte be, hogy segítségre van szüksége. Nem ismerte az ápolószereket, mindjárt az illatos olajakat vette kézbe, azzal akart mosakodni, mire Anuólisz nevetve kikapta a kezéből.

- Majd én!...

És mikor végeztek a fürdéssel, és visszatértek a házba, még Kroiszosz vonásai is megnyhültek:

- Igen, most már nézel ki valahogy, te buta kölyök.

- A mester felébredt már? - kérdezte Anuólisz, mire Etamjat ismét szorongni kezdett.

- Nem. Még nem. De azt hiszem, fel kell keltenünk, hadd vacsorázzon. Még gyenge a teste, hadd erősödjön a táplálékkal. És beszélnünk kell Etamjatról is neki. Nem tarthatjuk titokban. - És itt rákiáltott a gyerekekre: - Akarsz itt maradni te kölyök? Akarsz?

Etamjat úgy megrémült, hogy elkapta Anuólisz köpenyét, és az mögé rejtőzött. A két fiatalember hangosan felnevetett, mire a szomszédos szobában megszólalt Anaxagorasz:

- Ugyan, kit rejtegetnek az én kedves tanítványaim? Hozzák elém, hadd lássam én is, és derüljek velük együtt.

Anuólisz kissé megszeppenve Kroiszoszra nézett, az meg Etamjatra.

- Eh - mondta Kroiszosz pár pillanat múltán. - Legyen, aminek lennie kell. Gyere, Etamjat. Bemutatunk Anaxagorasznak. És ne félj. Nincs mitől. Ő szeretni fog téged mindaddig, amíg itt maradsz, s talán meg az után is. Anuólisz, gyere te is. Nem lenne szép, ha egyedül vinném a gyereket. Hiszen te találtál rá, te hoztad e házhoz. Menjünk mind a hárman a mesterhez. És beszéljünk vele.

- Ó, micsoda szép gyermeket vezetett hozzánk Aszklépiosz - nevetett a mester, mikor megpillantotta őket. - Jöjj, gyermek, ülj le, egyél velünk. Mert készen már a vacsora, gondolom. Így van, Kroiszosz? És amíg Kroiszosz tálal nekünk, addig elmeséled, honnan jöttél, hová mész, hogy miként tévedtél ide. És bocsáss meg, én Anaxagorasz vagyok. Te meg, ha jól hallottam, Etamjat. Hát ülj le, gyermekem, és beszélj.

Etamjat most is szégyellni kezdte magát. Szörnyetegre várt, ez helyett egy végtelenül kedves, öreg, mosolygós embert talált, akinek minden szava végtelen nyugalommal telített, és igen, olyannyira jó érzés a társaságában lenni, olyannyira jó... És Anaxagorasz tovább mosolygott, és pontosan tudta, mire gondol a gyerek, és ezt annyira mulatságosnak találta... És lassan, óvatosan kifaggatta Etamjatot. És akkor sem komorodott el, mikor Etamjat odaért, hogy Lampszakosz lakócai bizony nem szívesen látják Anaxagoraszt és tanítványait a városban. Ó, gondolta, már túl késő, amúgy is.

És a vacsora után nyugovóra tértek. Etamjatnak külön kis fürkében vetettek meleg, puha ágyat báránybőrökből, és ő elégedetten, nyugodtan ringatózott álomba. Anaxagorasz és tanítványai egy szobában aludtak. Elalvás előtt az öregember ezt mondta:

- Mit gondoltok, maradna, ha megkérnénk rá?

Kroiszosz nyújtózkodott.

- Nincs senkije sem. Minden bizonnyal maradni fog - válaszolta, míg Anuólisz mosolyogva intett, és kifújta a mécsest. A Sötétségben kérdezte meg:

- Mester, miért nevelsz? Miért vagy derűs? Hiszen egész életedben a komolyságot hirdetted, hiszen nem hogy téged, hanem hű tanítványodat, Periklészt sem látta mosolyogni senki.

- Hogy miért mosolygok? És miért nevetek? - kérdezte Anaxagorasz. - Azért, gyermekeim, mert másként már nem lehet többé... Hiszen végre tudom, hogy mi a víznek a fény, és mi a fénynek a víz.

- A homoiomereiekről beszélsz?

- Nem, kedves, Anuólisz, nem csak. Hanem mindenről. A fény játékaról - a víznek, és a víz játékaról - a fénynek. De majd holnap. Majd holnap. Most aludjunk.

Ezek voltak az utolsó szavak azon az éjszakán a kedves kis házban. Perceken belül aludt négy lakója, mozdulatlanság, végtelen nyugalom honolt mindenhol, mindössze a medence vize fodrozott olykor a gyöngéd fuvallat hatására, s ilyenkor különös játékot játszottak felszínén a csillagok. A kis fürkében Etamjat a hasára fordult, megmarkolta a báránybőröket, nyál cseppent ki szájából, s észre sem vette, hogy mély álmában halkan, nagyon halkan megszólalt, és ezt mondta:

- Hazaérkeztem.

Másnap Anaxagorasz ébred elsőnek mindannyiuk közül. Óvatosan kiszállt az ágyból, magára öltötte ruhadarabjait, közben fiatal tanítványaira nézett. Boldogok, hihetetlenül boldogok, gondolta, s mosolygott. Anuólisz ölelte Kroiszosz, aki egyik kezét barátja karján pihentette. Öröm, mit én örökké megtagadta, gondolta tovább a mester, de ez nem szegte kedvét, inkább a saját balgaságát nevette tovább. Halkan, egészen halkan. Majd átment a kis fürkébe, ahová az egyik kisebb utazóládát vitette, mikor megérkeztek. Etamjat békésen aludta az igazak álmát, bár úgy tűnt, mintha sírt volna az éjszaka. Egyszer minden lélek megnyugszik, gondolta Anaxagorasz, és nézte az alvó gyermeket. Különös, hogy milyen elszántsággal szorítja össze ajkát, milyen izmos a karja, lába, milyen éles vonású az arca, magas homloka, mi nagyon fejlett értelemről és felfogóképességről uralkodik. És egyre csak nézném, de akkor felébred. Nézném, gondolta, egyre csak nézném, gondolta, és letérdelt az utazóláda elé. Megpróbálta kinyitni, de az zárva volt. Igaz is, én zártam be. De most már nincs szükség kulcsra, nincs többé - és tenyerét egészen a láda fedele felé helyezte, majdnem hozzáért, és kissé megmozdította kezét, mire hallatszott, hogy kattán a zár a láda belsejében, és a tető felpattant. Igen, rendben van. Óvatosan belenyúlt, majd a kettős fenékből meglehetősen nagy tekercset vett elő. *A természetről*. Ez volt Anaxagorasz munkája, melyben a dolgok természetéről való gondolatait, felfedezéseit írta le. Ha ezt nála találják Athénban, tüstént halálra ítélik, nem csak száműzik. Ó, a jószerecske megmentett eddig, gondolta a mester, de most már nincs tovább.

Kezében a tekercssel kiment a kis kertbe. Még harmatos volt a fű, s ő élvezte, ahogy a hideg nedvesség mezítelen lábához tapad. Leült a medence mellé, kinyitotta a tekercset. Olvasgatni kezdte. Most majdnem minden gondolatot hamisnak látott ebben a több éven keresztül írt tekercsben. A homoiomereiekről és a mindent összefogó Értelem, a Nusz gondolatát is. De tévedtem? - kérdezte magától kis idő múltán. Nem, nem tévedtem, hanem ez vezetett el ide. Igen, ez, másként nem történhetett.

És még sokáig elmélkedett volna abban a különös *szétterülésben*, mit akkor érzett, ha meg nem zavarja a kis Etamjat.

- Gyermekem... - emelte fel fejét, mikor a fiú előtte állt. Különös érzései voltak: nem *látta*, hanem *érezte* és *tudta*, hogy a gyerek előtte áll.

Etamjat meghajolt, kissé esetlenül. Nem tudta, miként viselkedjen Anaxagorasz előtt. Éppen hálálkodni akart, mikor Anaxagorasz megszakította:

- Ne tedd! Mindössze azt cselekedtem, ami szükségszerű és természetes.

- Ó, mester, ne haragudj, hogy így kérdezem meg, de miért?

- Etamjat, már megadtam erre a választ. Tudsz olvasni?

- Sajnos csak néhány betűt olvasok.

- Rendben, ezen majd segítünk. Még a mai napon hozzákezdünk a tanuláshoz, ha maradni akarsz nálunk. És akarsz maradni, Etamjat?

- Máshová nincs miért mennem, uram. Itt minden annyira tiszta és természetes, ó, nem is tudom, miként fejezzem ki magamat.

- Segítünk ezen is, gyermekem. Ülj csak ide mellém. Látod ezt a tekercset? Olvass nekem belőle. Hadd lássuk, mely betűket ismered, és mit tudsz azok értelméről.

Etamjat leült. És ezt követően nap nap után ültek ott a kertben, a medence mellett, hold-hónapokon keresztül, és Anuólisz közben hiába próbálta megtudni, hogy mit értett Anaxagorasz azon a különös kijelentésen, mit azon az éjszaka tett, amikor Etamjat a házba került. És Kroiszoszt is hiába kérdezgette, ő csak megvonta a vállát:

- Anaxagorasz majd elmondja nekünk, ha valóban fontosnak tartja ezt. Addig is, ülj nyugton, kedvesem.

- Lennék nyugton, Kroiszosz, de van itt más is. Nem csupán a mester különös szavai aggasztanak, hanem a furcsa megváltozása is. Hiszen állandóan derűs, szinte komolytalan, s velünk alig törődik.

- Hát nem tanultál eleget? - vetette oda Kroiszosz félvállról. - Ugyan, még miféle tudásra van szükséged a boldoguláshoz?

- Nem erről beszélek, Kroiszosz! Te átalszod az éjszakát, ám én nem mindig, hiszen gyakran süllyedek gondolataim közé. Ó, Kroiszosz, hát nem vetted észre, hogy éjszakánként különös dolgok történnek házukban?

Kroiszosz kissé mérgesen tette le az ásót a kezéből, és a távolban lévő mesterre meg a gyermekekre nézett. Majd Anuóliszra.

- Hát akkor beszélj már! - mondta.

Anuóliszon enyhe remegés futott végig.

- Nem olyan egyszerű az, Kroiszosz. Bolondnak nézel engem, ha elmondom. De legyen, hadd legyek bolond. Ó, kedvesem! Nem veszed észre, hogy hónapok óta senki sem látogatott meg bennünket?

- Na és! Legalább nyugton hagynak bennünket. Ha jól emlékszem, legutóbb még azt mondtad, hogy a városbéliek gyűlölnek minket, s alig várják, hogy elhagyjuk a házat. Ennyi lenne a bajod?... Ez tart ébren az éjszakában?

- Kroiszosz! Várj! Éjszaka ebben a házban valami történik! Mintha nem lennénk egyedül itt, hanem kóbor szellemek járnak be ennek az elátkozott háznak minden egyes sarkát! És éjszaka különös, kékes-fehéres fényben ragyog itt minden! Láttam, nemegyszer, higgy nekem! És nem csupán éjszaka érzem a mások jelenlétét, hanem nappal is, mindig!

- Képzeld, Anuólisz. Kérlek, nyugodj meg. Érzékeny lelkedet az bántja, hogy Anaxagorasz nem foglalkozik velünk, hanem minden idejét Etamjattal tölti.

- Nem igaz, Kroiszosz, kedvesem. És be is bizonyítom. Hiszen van kézzel fogható bizonyítéka is. Nem vetted észre, hogy sohasem fogy el a kenyérünk, a húsunk, sajtunk, a halunk? Ugyanazt esszük, amit Etamjat ide cipelt a hátán. Azóta nem is voltam a piacon, és ide sem hozott senki sem ételt, hiszen senki sem járt itt! És az már hónapok óta megtörtént, Kroiszosz, pontosan hét hónapja! És nem lett ős, tél, tavasz, mindig nyár van, Kroiszosz! Hát nem veszed észre?

Kroiszosz megdöbbszent. Majd ránézett barátjára, és felvette a földről az ásót.

- Bolondokat beszélsz, Anuólisz. Menj innen, hiszen nagyon elszomorítasz. A féltékenység összezavarta az érzékeny lelkedet. Szégyen rád, hogy így viselkedsz Anaxagorasszal. A mi jótevőnkkel. És velem, velem is, Anuólisz.

- Nem vagyok bolond, Kroiszosz. Majd magad is meglátod. Különös dolgok történnek itt Etamjat megérkezése óta, Zeusra mondom. Majd te is meglátod.

- Most menj innen, Anuólisz, dolgozni akarok.

- Higgy nekem, Kroiszosz! Nem vagyok bolond!

- Nem! - üvöltött fel Kroiszosz, és úgy odavágta az ásót, hogy kettőbe tört a nyele. Anuólisz megrettent, hátrálni kezdett. Kedvese arcát még sohasem látta így, mintha egy örült démonná változott volna. Még egy mozdulat, és összetöri Anuóliszt, mint az ásót. De Kroiszosz lassan megnyugodott, összeszedte az ásó maradványait, hidegen Anuóliszra nézett, és ezt mondta:

- Menj innen, és ne törődj azzal, ami nem a te dolgod - és ezzel hátat fordított neki.

A távolban Anaxagorasz jól látta, ami történt, és igyekezett, hogy kis tanítványa ne vegye észre a történeteket. Nem volt nehéz dolga, hiszen Etamjat tele volt kérdésekkel. És éppen ezt a számára nagyon nehéz érthető kérdést tette fel mesterének:

- Tehát mik is a homoiomereiai, Anaxagorasz?

Anaxagorasz mosolyt erőltetett az arcára.

- Könnyű a válasz, Etamjat. Nem mások, mint az őanyagok. Végtelen számban és minőségben vannak jelen ezek a láthatatlan, parányi anyagrészecskék. És ahhoz, hogy megfelelően csoportosuljanak, nos oda az Értelme, vagyis a Nusz kell. Vagyis: a víz azért víz, mert a víz homoiomereiai vannak benne többségben, ám ugyanakkor még magában hordozza az összes többi anyag jelét is. Valamikor ezt tanítottam.

Etamjat összezavarodott:

- És most?

- Ó, gyermekem... Hadd fogalmazzam meg így: a lét és nemlét lehető legtökéletesebb állapotát soha senki sem fogja emberi szavakkal kifejezni, mert minden benne van. Most... Most azt hiszem, hogy nincs határ e kettő között... Csak az értelem támaszt neki határt, és ezért belebukik.

III. A barlang

Nyulak játszottak a tisztás közelében. Lehetek vagy negyvenen is, most mind előjöttek odúikból a több napos éjszakadás után, hogy élvezzék a meleg napsugarakat. Majdnem megfulladtak, az eső miatt odúik jócskán felteltek. Még el kell teltie néhány napnak, míg lakhatóvá válnak. Hát most ott játszottak a tisztás közelében. Olykor összerezzentek, amikor hangosabb zörej hallatszott. Valami csörtet az erdőben, s a hangokból tudták, hogy medve lesz az. De még kell néhány perc, hogy ideérjen. S addig még élvezhetik a meleg, jótékony napsugarakat.

Kis idő után feltűnt a medve a tisztáson, mire a nyulaknak nyoma veszett. A hatalmas állat a tisztás közepére ballagott, leült, beleszimatolt a levegőbe. S mivel nem érzett semmi veszélyt, hamarosan el is aludt. Mulatságos volt az ülő, horkoló medve. Bundája párolgott, oly sok nedvesség volt benne. És viszketett a bőre, mert a bunda tele volt bolhával, hatalmas vérszívókkal, melyeket a meleg most nagyobb mozgásra serkentett. De a medve nem zavartatta magát, csak néha megvakarta magát álmában. Akkora erővel, hogy kiserkent a bőréből a vér, amire odagyűltek a bolhák, és mohón itták a vért. Ám a medvét ez sem zavarta. Csak aludt ott, végül ültéből oldalára esett, de még ez sem ébresztette fel.

Beljebb, a fák között villogó szempár követte a medve minden egyes mozdulatát. Hosszú időn keresztül. S amikor a fiatal emberkölyök látta, hogy a medve oldalára esik, ám még akkor sem ébred fel, lassan kilopakodott az erdőből. Kezében hosszú, vastag fából készült lándzsa volt, melynek hegyét a tűzben is megedzette. Egyetlen fegyvere a medve ellen. Esztelenség, de enni kell. Ezzel a fegyverrel ment neki a medvének. És úgy dőfte az állat oldalába ezt a hosszú, hegyes karót, akkora erővel, hogy odaszögezte az állatot a földhöz. Persze a hatalmas anyállat elpusztításához idő is kell még. Hiába dőfte át a medvét, és ugrott volna hátra, az állat hatalmas mancsával utána kapott, és leszedte a bőrt combjáról, felsértette a mellkasát is. Alig tudott kiszabadulni. Az állat felállt, ordított, dülöngélt, aztán összeesett, és hangos fűjtatások között kiadta a lelkét.

Az emberkölyök leült. Hangosan felkiáltott, mikor véletlenül combjához ért a karja. A nyers húst érintette, teste megfeszült az izzó fájdalomtól. De le kellett ülnie, különben összeesik. Élete első medvéjét ejtette el, szükségből. Nem volt annyira ügyes, hiába próbálkozott kisebb állatok elejtésével. Nem hajított úgy a kövel, dobott úgy a lándzsával, és nem értett a csapdák felállításához.

A kiállt izgalmak miatt sírni kezdett. Egyre hangosabban, végül már üvöltött, mit a medve. És ebben a jajveszékelésben végül más is belekeveredett, mint a kiállt izgalmak miatt csaknem összeroppanó idegek túlfeszített játéka. De enni, enni kell. És nincs kése, és a sebeit is ki kellene mossa. Azonnal, azonnal. Távolabb, alig az erdő szélén patak folyik. Hát odament. Kimosta a sebeket, közben jajgatott a fájdalomtól. Mellkasán a sérülések nem voltak súlyosak, ott csak a bőrt hasította fel a medve karma. De a combján lévő sebek bizony aggasztóak. De most nem törődött ezzel. S azzal sem, hogy a friss vér illata más állatokat is idecsalogathat. Valami éles követ keresett a patakban, nem talált egyet sem. De kapott két nagy, lapos követ, egymáshoz csapta azokat. És sikerült az egyiket úgy megpattintania, hogy borotvaéles legyen az éle. Azzal ment vissza a medvéhez. Kirángatta az állat oldalából a hegyes botot. És felvágta a hatalmas állat gyomrát. Öklendezve ugrott hátra. Olyan borzalmas bűz csapta meg orrát, hogy legszívesebben elszaladt volna. De az éhség nagy úr. Lassan lefejtette egy darabon a medve bőrét, végül a húshoz ért. Belemetszett a kövel, nehezen vágta ki a darabokat, és ott helyben tömte is a szájába. Már alig bírta a több napos éhezést. És így lassan jóllakott vala-

mennyire, bár gyomra többször is fordult néhányat, és majdnem kihányta a vértől csöpögő, véres medvehúst.

És így lassan erőre kapott, és az idegei is megnyugodtak. Pár percre leült, megpihent, majd tovább nyúzta a medvét. Nem tudta, miként kell ezt jól végezni, hát darabokban fejtette le a bőrt, rakta egy halomba. És még sok húst kiszedett a medve testéből, és azt a medve bőrébe csomagolta. Végül, amikor összeszedett annyit, amennyit magával vihet majd egy darabon, abbahagyta a munkát, és megpróbálta a hátára venni a csomagot. Persze, azonnal kifordult a bőrből a hús, a földre esett. Hát levette hátáról azt az irattartót, amit eddig soha egy pillanatra sem tett le, és kibogozta annak a kötelét, és ezzel kötötte össze az összeszedett húsdarabokat.

Ismét hátára vette a hevenyészett csomagot, a tekercset meg a hóna alá, és sántikálva elhagyta a tisztást, a megcsonkított, élettelen medvét. Gyakran meg kellett állnia, a bőrből potyogtak a húsdarabok, sebei miatt nagyon hamar elfáradt, és a csomag állandóan félrecsúszott. Nem is bírta sokáig, csak a patak széléig. Ott ledobta terhét a partra, óvatosan letette az összevázott tekercset, és leheveredett a finom homokos földre. Azonnal elaludt.

A nyulak visszamerészkedtek a tisztás közelébe. Még két óra van hátra naplementéig, addig jó lesz fürödni a napsugarakban. Ám megérezték a vérszagot, és azonnal eliramodtak innen, minél, minél messzebbre...

A kölyök alig fél órát bírt aludni. Csípték a hatalmas bolhák, melyek odagyűltek sebeire, és itták a vérét. A combján lévő nyílt seben annyi bolha nyüzsgött, hogy felkiáltott az undortól, és azonnal a patakba ment. Valahogy megszabadult az élőködőktől, de amikor sebeit mosta, még lélegzete is elállt az iszonyatos fájdalomtól. Aztán hosszan ivott a kristálytisztá vízből. S amikor meglátta a nap fényét a vízen, ahogy az a víz felszínével játszott, megfeledkezve fájdalomról, dühös kétségbeeséssel a vízre csapott, többször is egymásután. Persze, csak annyit ért el, hogy a fény játéka még szebb lett, és a vízcseppek csaknem nevetve hulltak vissza a magasból. Végül abbahagyta a düh ostoba játékát, és kiment a partra. Hamarosan beesteledik, tüzet kell gyújtania. Hosszú, nehéz feladat ez. De addig csapkodott két kovakövet egymáshoz, míg végül sikerült tüzet lobbantania. Közben egyre gyengébbnek érezte magát. Nem csoda, hiszen sebeiből még mindig szivárgott a vér. Hatalmas leveleket pillantott meg a parton, azokból készített kötést a sebeire. Közben imádkozott az istenekhez, segítsék, nehogy mérgezőek legyenek ezek a levelek. Pár perc után azonban elállat a vérzése, és határozottan jól esett neki, ahogy a levelek kellemes hűvösben tartják az izzó sebeket. Most csak a bolhákkal kell tegyen valamit. Kicsomagolta hát a medve bőréből a húsdarabokat, és a bőroket a patakba vitte, kövekkel leszorította, hadd ázzanak ott. És nekifogott, hogy megsüsse a sok húst, hiszen nyersen hamar elromlik. És éhes lett ismét, nagyon, nagyon éhes. Közben ismét megtelt bolhával, kénytelen volt lemosakodni, és lecserélte a kötést is sebein, mert íme, a bolhák a kötés alá is befurakodtak. De most már jobban érezte magát. Sütötte a húst, s közben még kétszer megmosakodott. Vigyáznia kell, hogy ne aludjon ki a tűz, hiszen sok a ragadozó ezekben az erdőkben. Végül, mikor befejezte a hús sütését, kihozta a patakból a medvebőröket, és fellógatta a tűz fölé. Leperzselődtek a szőrök, a bőrök meg megkeményedtek, de végül is megfelelnek a célnak. És ismét evett a medvesültből, aztán elcsomagolta a készletet. Előrelátóan a csomagot felfüggesztette egy fára. Aztán ismét lecserélte a kötést. Örömmel látta, hogy megszabadult a bolháktól. Most már nem marad más hátra, mint valahogy ébren maradni reggelig, és táplálni a tüzet. Aztán hajnalban majd alhat.

S amikor a nap első sugarai feltűntek a vöröses égbolton, Etamjat elaludt. Nem zavarta a csobogó patak, a feljebb kuruttyoló békák, a beljebb szöszmötölő, kíváncsi rókák, és a riadt őzek, melyek inni jöttek a patakra, hanem aludta az igazak álmát. Oly sokáig, hogy jócskán elmúlt dél, mire felébredt. Talán nem is ébred fel, ha sebei tompa lüktetése vissza nem hozza

erre a világra. Fájdalmában hozzáért véletlenül a sebeket borító kötésekhöz, mire azonnal felébredt. Most segíts, Aszklépiosz, suttogta, miközben bement a patakba, hogy kimossa a sebeket. Kellemes meglepetésben volt része: sebei már gyógyulásnak indultak, a tompa fájdalom is ennek volt a jelen, nem valami fertőzés. Hát lecserélte a kötést, majd hatalmasat evett. Még mindig gyengének érezte magát, hát úgy döntött, hogy még egy éjszakát itt tölt a patak partján, aztán továbbindul. Hogy hová? - arról fogalma sem volt. Csak annyit tudott, hogy nem az emberek közé. Hanem bent maradni az erdőben, a hegyek között Anaxagorasz tekercsével, mit legszívesebben messze dobna, de mégsem teszi meg, valamiért nem tudja megtenni.

És egész nap heverészett, evett, aludt, aztán tűzifát gyűjtött, hogy legyen éjszakára, és másnap dél körül továbbindult. Botjára támaszkodott, lassan haladt. Hamar kiért az erdőből, nem is gondolta volna. Estére már sziklás hegyek között járt. És az egyre felfele tartó út nagyon kifárasztotta, úgyhogy behúzódott egy sziklapad alá, és ott töltötte az éjszakát. Fázott is kissé a szeles időben, kicsomagolta a húst, és a medvebőröket magára helyezte. Átaludta az éjszakát, reggel vacogva ébredt. De a nap sugarai hamar felmelegítették. Lecserélte a magával hozott levelekkel a kötést, és továbbindult. És így ment ez napokig. Végül úgy eltévedt, hogy fogalma sem volt, merre jár, bolyongott a hegyek között. Elesége elfogyott, tűzifára alig akadt, vacogva és éhezve töltötte az éjszakákat, napközben meg a madarakat hajkurászta, és nagy ritkán le is dobott egyet. És olyankor ott helyben, nyersen elfogyasztotta.

Végül egy nagyobbacska barlangra akadt, oda húzódott be. A közelben volt egy forrás, aminek nagyon örült, legalább vize lesz, ha már étele nincs. És napokig itt tartózkodott. Az éhség miatt teljesen elerőtlenedett, végül járni is alig tudott. Aztán láz ütött ki rajta, mert sebei, melyek még nem gyógyultak be teljesen, elfertőződtek. Rég elfogytak a levelek, melyeket köt-szerként használt. Etamjat végül eszméletét veszítette, úgy feküdt a barlangban. Tetszhalottá vált, arra sem maradt ereje, hogy a gyötrő álmok miatt hánykolódjon vagy akár szemét kinyissa. A lázálmokban ismét Anaxagorasszal beszélgetett, Kroiszossal, és az édes Anuóliszsal, aki végül megmentette az életét Anaxagorasz lamszakoszi házában.

És ott halt volna meg a barlangban, saját szükségletei maradványában feküdve, ha rá nem akad Terelam, a remete, aki nem is olyan messze lakott egy nagyobb barlangban. Szinte csodával határos, hogy mindeddig nem találkoztak. Öreg ember volt már Terelam, mintegy negyven éve élt már a hegyek között, s közben mindössze hat emberrel találkozott. De Etamjat csaknem élettelen teste láttán nem csodálkozott el, és hamar megállapította, hogy a tizenéves fiú még életben van. Volt tapasztalata ebben: Terelam az emberek között orvos volt, Aszklépiosz tanítványa. Hamar észrevette, hogy ezt a testet nem szabad saját barlangjába vinnie, mert a fiú belehal a rövid utazásba. Vízet hozott, különféle füveket, és báránybőröket. És eledelt, barnás-feketés lisztet, melyet különféle gyökerek őrléséből állított össze, és ezt vízben elkavarta, és itatta Etamjattal. És néhány nap után a fiú erőre kapott, kinyitotta szemét, tudta mozdtítani végtagjait is, ám nem tudatosult benne, hogy hol van, ki ápolja. Közben Terelam Etamjat teljes történetét megtudta, hiszen a fiú lázában félrebeszélt, s kis logikával könnyen össze lehetett rakni az összetört mondatokat, szavakat. Anaxagorasz neve hallatán elkomorodott. Később megtalálta a tekercset is, s hamar ráismert a filozófus munkájára. Kíváncsian beleolvasott, ám hamar félretette. Nem, nem adott igazat Anaxagorasznak, jóformán semmiben sem.

És hetekig ápolta Etamjatot, tekintet nélkül arra, hogy valamikor Anaxagorasz tanítványa volt. Elképesztette az a szörnyű történet, amit hallott a félrebeszélő fiútól, és sehogy sem bírta megérteni: miként lehetséges, hogy a halott Anaxagorasz tanította Etamjatot, a halott Kroiszosz és Anuólisz látta el ruhával, élelemmel, jó szóval és barátsággal. Nem bírta felfogni,

miként volt lehetséges az, hogy a kis lampszakoszi házban Etamjat halottak szellemeivel lakott együtt, hogy ott számára megállt az idő. A beteg elme képzelgéseinek tulajdonította a szavakat, és aggódni kezdett, hogy a megpróbáltatások teljesen elvették a fiatal, tizennégy éves fiú eszét. Nincs mit tennie, várni kell, amíg Etamjat kellőképpen megerősödik, s aztán majd elmondja ő, hogy mi történt valójában abban a házban.

De ehhez még sok idő kellett. Három holdtöltébe is belekerült, mire Etamjat annyira megerősödött, hogy beszélhessen, járni tudjon, és elég kíváncsi legyen ahhoz, hogy megkérdezze: kicsoda Terelam, és miért látja el a sebeit, miért gondolja ilyen odaadóan. Az öreg orvos csak mosolygott a kérdések hallatán, majd megvonta a vállát, és azt mondta, hogy másként úgysem tehetett volna. És nyíltan közölte Etamjattal, hogy mikor teljesen felépül, szeretné, ha elválnának útjaik.

- De miért? - kérdezte a fiú, és kissé elszomorodott. Hiszen nagyon megszerette ezt az öregembert, aki oly sok figyelemmel viselte gondját.

- Én választottam a magányt, kedves Etamjat - mosolygott az öregember. - És tudod, a magánnyal együtt jár az is, hogy nincs társunk. Senki, de senki. És annyira megszoktam már az egyedüllétet! Kedves fiatalember vagy, ám fogadd el, hogy csak így kell lennie. És ne keress rá magyarázatot, így tiszteld az én akaratomat.

- Talán nem akarják az istenek, hogy többé egyedül légy.

- Hogy mit akarnak az istenek velem, azt én szabom meg nekik - válaszolt komolyan az öregember. - És istenek? Egy Isten van, kedves Etamjat. Egyetlen egy. Másként nem lehetséges. Ám bizonyos emelkedő után - folytatta, és erősen megnyomta az emelkedő szót - nincs már egy isten sem. Csak a teremtés puszta ereje marad. De még azon túl is van, Etamjat. Ám kérlek, fiatal barátom, ne kövesd el azt a hibát, hogy kételkedés, gondolkodás nélkül elfogadod a szavaimat. Legyenek isteneid, legyen istened, vagy ne legyen.

- Nem értem - tűnődött el Etamjat.

- Én sem - kacagott hangerősen Terelam, hogy visszhangzott bele a barlang. - De mégis azt hiszem, hogy így van jól. Nehezebb nem foglalkozni az értéssel, nem így van? Na... - kuncogott, és legyintett. - Hagyjuk, Etamjat, hagyjuk.

Furcsán beszélt az öregember, torka, ajka már teljesen elszokott a beszédétől. Az érdes hangok mégis nagyon kellemesen szóltak szájából, és annak ellenére, hogy még a hangerőt is nehezen szabályozta Terelam, nagyon kellemes volt hallgatni, ahogy beszélt. És Etamjat hallgatott rá, és többé nem kérdezett semmit sem. És Terelam sem kérdezte meg, hogy mi történt Anaxagorasz házában. Úgy tett, mintha mit sem tudna. A fiúra bízta a választást: majd megnyílik, ha kell neki. És biztosan meg fog: ilyen titkokat nehezen hordoz magában az ember. De nem sietett. És ismét eltelt két holdtölte. És Etamjat ha nem is teljesen, de ereje nagy részét visszanyerte, és sokat segített Terelamnak. Az öreg orvos különféle gyökerek, fűvek gyűjtésével foglalatoskodott, majd orvosságot készített azokból. Akkora népszerűségnek örvendtek gyógyszerei, hogy több nap járásról is eljöttek az emberek értük. Helyette ételmezt, báránybőrt hoztak. A csere kissé furcsán történt. Terelam annyira kerülte az embereket, hogy egy távoli barlangban volt kijelölve a csere helyszíne. A személyes találkozót kerülendő, ide hozták az emberek a csereportékákat, és levelet írtak az orvosnak, hogy milyen orvosságra van szükségük, majd távoztak, Terelam meg fogta a leveleket, elolvasta, elkészítette a gyógyszereket, majd elvitte a barlangba, és otthagya a táplálékért cserébe. Személyes találkozás egyáltalán nem történt. Terelam óhaját mindenki tiszteletben tartotta, senki sem zavarta magányában. Idő elteltével Etamjat tette meg az utat a barlangig, vitte-hozta a leveleket, az ételmezt, a bőrt, ruhákat, gyógyszereket. Valaki talán meg akarta tréfálni az öreg orvost, mert egyszer egy

gyönyörű kardot talált a barlangban, belegöngyölve a bőrökbe. Terelam el is komorodott, amikor megpillantotta a pengét, de Etamjat annyira csillogó szemekkel nézte a fegyvert, hogy nem utasította vissza az ajándékot, hanem a fiúnak adta. Attól kezdődően Etamjat szinte minden feles idejét a kard forgatásával töltötte. Egészsége teljesen helyreállt, izmai visszanyerték régi erejüket, sőt, még jobban megerősödtek, combján már csak egy széles heg emlékeztetett a medve okozta sebekre, akárcsak mellkasán. És Terelam maga is szomorú lett, bár nem tudta magának ezt az érzést megmagyarázni, mikor ráeszmélt arra, hogy elérkezett az idő, el kell küldenie Etamjatot magától. Ugyan vágyott már a teljes magányra, ám mégis volt valami a fiúban, ami felett olykor-olykor eltöprengett, és nem tudta megmagyarázni magának. Itt van szemei tisztasága, szinte emberfeletti ereje, és a pusztá tény, hogy túlélte egy olyan betegséget, ami másokat a halálba taszított volna. És ott van még az a különös történet, mely Anaxagorasszal és annak tanítványaival kapcsolatos. Ó, lehetetlen, hogy a fiú két évig élt volna abban a házban, holtak között, kik mégis élőként viselkedtek. Más világ, más idő, és ezt képtelen volt megérteni. Hajlott arra, hogy azt gondolja: a láz összezavart szavai voltak azok, semmi más. De gyakran látta, hogy Etamjat hirtelen szomorú lesz, majd dühös, és olyankor elmegy, hogy egyedül legyen. Igen, mégiscsak igaz... Valami igaz. De még várni kell...

Hát nem meglepő, hogy még nem küldte el a fiút magától, hanem hússzor is holdtölte lett, mire úgy döntött: Etamjatnak mennie kell. Különben itt marad a hegyek között, és az ő életét fogja követni. Márpedig ennek nem szabad így lennie. Úgyhogy egy gyönyörű este, mikor szikráztak a csillagok az égen, és meleg, dallamos fuvalatok töltötték be a barlangot, így szólt a fiúhoz:

- Etamjat, hamarosan el kell válnak útjaink.

A fiú finom báránybőrrel tisztította kardját, ám ennek hallatán fekhelyére dobta a fegyvert. Szeme könnyes lett.

- Tényleg így gondolod, Terelam? Tényleg így kell lennie?

- Igen, édes fiam. Ez a dolgok rendje.

- Nem akarok az emberek közé menni, Terelam. Nincs senkim. Nincs apám, anyám, nincs ház, hová mehetnék, porta, ami befogadna. Alig úsztam meg, hogy eladjanak rabszolgának, és még holtak közé is kevered... - és itt elakadt a szava. Úgy elsápadt, hogy Terelam megrémült, azonnal a fiúhoz lépett, és leültette a durván összeácsolt padkára. Etamjat teljes testében remegett, de hamar erőt vett magán. Felhajtotta a keserű főzetet, amit Terelam elébe rakott, és akarata ellenére keze szorításával összetörte a vastag fakupát.

- Ezt el kell mondanom - mondta fojtott hangon.

- Már elmondtad, édes fiam - mondta az orvos, és sajnálkozva nézte a fiút.

- Tudsz róla? Elmondtam mindent? Mikor? Nem, nem emlékszem. Megmérgeztél valamivel, hogy elmondtam, ostoba vénember? - üvöltötte Etamjat.

- Nyugalom! - kiáltotta Aszklépiosz tanítványa olyan hangon, hogy a fiú vérében tüstént megdermedt a düh. - Szégyen rád! De nem hibáztatlak! Elmondtad, amikor beteg voltál, mikor rád találtak. De nem mindent. Pontosán nem tudom, mi történt veled. Ám rád bízom, magad mondd el, ne én kérdezzek. Ostoba! Használd elmédet!

Etamjat megkövült, hogy mekkora tisztetlenséget követett el.

- Bocsáss meg - nyögte ki kis idő múltán.

- Harcos vagy, Etamjat, és nemcsak az, úgy hiszem - legyintett mosolyogva Terelam. - Így védekezel. Ha nem bírod megemészteni, akkor kettőbe vágnád, ha meg megemészted, használni fogod minden ismeretét. Csak ostoba ne légy a kettő között. Úgyhogy nem haragszom, édes fiam. De most beszél. Mi történt Anaxagorasz házában? De előbb hajtsd fel ezt - nyújtott egy újabb kupát a fiúnak. Az felhajtotta a kellemes ízű, enyhén zöldes italt. Testében azonnal nyugalom támadt, gondolatai kényelmesen kinyújtóztak, világosak lettek

- Mi volt ez? - kérdezte csodálkozva.

- Haoma - nevetett Aszklépiosz tanítványa. - Haoma.

- És az micsoda?

- Félig perzsa vagy, és nem tudod, mi a haoma - nevetett incselkedve az orvos. - Nos, a perzsa papok itala a haoma. Csak a beavatottak tudják, miként kell elkészíteni, és alig pár ember fogyaszthatja.

- Még kérek - mondta Etamjat.

- Ohó, legyen elég - nevetett tovább az orvos. - Ha nem vagy hozzászokva, a haoma meg is ölhet. És sohasem szabad visszaélni erejével. Én sohasem fogyasztom.

- És miként tudod elkészíteni? Te ismered a titkát?

- Mit gondolsz, mindig a hegyek között éltem, kedves fiam? De hagyjuk ezt. Beszélj végre, kérlek. Könnyíts a lelked. Meglásd, a haoma segíteni fog. Nincs mitől tartás, nekem mondd el, és titkodat majd megőrzöm, akárcsak ennek a barlangnak a falai. Beszél hát, kedves fiam, édes gyermekem.

Etamjat maga elé nézett.

- Hát legyen - mondta, és beszélni kezdett. Ám bármennyire is erőlködött, szavai nem voltak világosak. Nagyon nehéz volt szavakban kifejezni a történeteket. Terelam megfeszített figyelemmel követte Etamjat szavait. Különös volt annak minden egyes értelme. A fiú két évig élt Anaxagorasz házában, Jóformán minden idejét mesterével töltötte, aki e két év alatt megtanította minden bölcsesetre, tudományra, amit csak tudott. És eközben Etamjat figyelmét annyira lefoglalták a tanultak, hogy nem vette észre, hogy nem múlik az idő, nem forognak az évszakok, mindig ugyanazt az edelt eszik, nem virágoznak és hervadnak a virágok, nem lesz mocskos a medence vize, nem kopik gúnyája, nem, egyszerűen nem múlik az idő. És nem vette észre azt sem, hogy Kroiszosz és Anuólisz között a kapcsolat egyre jobban elmérgesedik. Kroiszosz egyre gyakrabban tűnt el a lampszagoszi házból, olykor napokra is, s mikor visszatér, egyre tébolyultabban viselkedik, Anuólisz meg egyre zavartabban viselkedik. Anaxagorasz meg úgy tesz, mintha mit sem tudna az egészből. Aztán egy éjszaka szörnyű üvöltésre ébredt Etamjat. Berohant a mester és a két tanítvány szobájába. Anuólisz tört döfött Kroiszosz mellkasába, ám Kroiszosz sebe nem vérzett, és maga Kroiszosz fennhangan hahotázott, kitépte a tört a sebből, és megdöfte vele kedvesét. Ám Anuólisz is csak a fájdalmat érezte, sebe nem vérzett. Mindeközben Anaxagorasz nyugodtan üldögélt az ágyán, nézte két tanítványát. Valamit mondott, de Etamjat nem értette pontosan. Közben Anuólisz térdre esett, hangosan zokogott, egyre azt ordította, hogy „halottak vagyunk már régen”, míg Kroiszosz egyre csak kacagott, aztán nekiesett Anuólisznak, és addig rúgta a földön, míg az mozdulni sem bírt. És a mester mindezt azzal a jellegzetes, szelíd mosollyal az arcán csak nézte, és nem lépett közbe. Kroiszosz aztán felemelte Anuóliszt a földről, és ráüvöltött:

- Te ostoba! Hát nem emlékszel, hogy miután Anaxagorasz meghalt, megmérgeztük magunkat? Nem emlékszel! Azon az éjszakán, amikor Etamjat ide került. Hát nem emlékszel? Te mostad le a mester holttestét, én temettem el a kertben. Még azon az éjszaka, te ostoba! Halottak vagyunk már évek óta, ostoba! Egyedül Etamjat tart itt bennünket. És hogy miként, egyikünk sem tudja, maga Anaxagorasz sem. Hát ezért tűntem el olykor én is, hogy választ kapjak, ám nem sikerült, nem... Valahogy *egybetart* az a gyermek itt mindent. És amíg el nem megy, így marad minden. Hiszen fény és víz - mondta Kroiszosz, és Anaxagorasz fele fordult.

- Nem így van, mester?

- Igen - intett Anaxagorasz. - A válasz az, hogy ami a fénynek a víz, az a víznek a fény. Nem érthető, soha nem is lesz az. Meg kell érinteni, hogy bennünk felébredjen.

- Ezek után nem bírtam tovább - folytatta Etamjat. - Nem értettem, hogy mi történik, mind a mai napig nem értem. Aztán valamiért magamhoz vettem Anaxagorasz tekercsét, és kirohantam a házból. Berohantam a poliszba. Másnap reggel a piac mellett ébredtem. Mintha mi sem történt volna, ugyanaz a ruha volt rajtam, ugyanaz az éhség gyomromban, mint még mielőtt Anaxagorasz házába kerültem volna. Ha nincs a tekercs a kezemben, azt hiszem, meg sem történt az elmúlt két év. És a poliszban néhányan felismertek, hogy Anuólisz kosarát cipeltem. Akkor volt a gyűlölet az istenkáromló Anaxagorasz iránt, hogy tüstént lefogtak. A tekercset el akarták venni tőlem, de amikor Anaxagorasz munkáját ismerték fel benne, inkább nálam hagyták. Amúgy is meg fognak égetni, s akkor majd velem pusztul. Nagyon megverték, mozdulni is alig bírtam. Aztán belöktek egy szobába, megkötözve. Másnap lett volna az égetés. Ám éjszaka Anuólisz értem jött. Nem tudom, miként kerülte ki az örököt. Rettogtem tőle. De ő levette kötelékeimet, kinyitotta nekem az ajtót, és azt mondta: vigyázzak a tekercsre. Majd évek után adjam el egy drachmáért valakinek. Bárkinek, aki megveszi. És én nem hagytam el a tekercset. A hegyek közé akartam rohanni, de Anuólisz nem engedte. Vissza-vezetett Anaxagorasz házához, és én láttam, hogy a ház lángokban áll, és éreztem az égő hús szagát a levegőben. Felgyújtották a házat az emberek, a három holttest - mert holttestek voltak azok, Terelam - benne égett. És ekkor Anuólisz eltűnt. És én a hegyek közé jöttem. Ez történt, Terelam.

Az orvos némán töltött egy korty haomát a fiúnak. S mikor az kiitta, ezt mondta neki:

- Közel két évig házad voltam, de ablak és ajtó nélkül. Nem tarthatlak itt, Etamjat. Térj vissza az emberek közé, add el a tekercset, másoknak nagy szükségük van rá. Vidd magaddal kardodat, és ne félj használatától. Ennek így kell lennie.

És csend lett a barlangban, csak a tűz fénye, és a messze koppanó vízcseppek törték meg olykor a szinte túlfeszített némaságot. Órákig hallgatták a ritka neszeket, nézték a vörös lángnyelveket.

Másnap reggel Etamjat vette a kardot és a tekercset, útra készült.

- Kövesd a cserebarlangtól az ösvényt, az visszavisz az emberek közé, Etamjat - mondta Terelam. Majd egy kis tekercset vett elő. - Keresd meg a városban Prodikoszt, add át ezt neki. És ő tudni fogja, hogy én küldtelek, és örülni fog neked. És mielőtt megijednél - mosolygott Aszklépiosz tanítványa - elmondom, hogy mindössze egy kis pecsét van ebben a kis tekercsben, egy sast ábrázol, átlőtt mellkassal, ám mégis tovább szárnyal. Kissé ügyetlen jel, de... Mindegy, végül is mindegy... Igen, Prodikosz majd örülni fog neked. És útba igazít, minden fele... Minden... És ne feledd, az ösvényen kell menned, mindössze négy napi járás. Azon elérsz a poliszba.

Etamjat elvette a tekercset, majd edelt csomagolt az útra.

- Visszajöhetek valaha is, Terelam? - kérdezte.
- Visszajöhetsz Etamjat, de akkor csak az erődöt pazarolnád. Neked itt nincs helyed. Hamarosan nekem sem lesz. Bár ki tudja...
- Apám voltál apám helyett - hajtott fejet a fiú az orvos előtt.
- Ne mond ezt, Etamjat. Nem voltam az apád, hanem a barátod. És az is maradok. Csak... Csak most menned kell.
- Köszönöm, hogy vigyáztál rám.
- Úgy köszönd meg, hogy te is vigyázol másra, Etamjat.
- Így lesz, ígérem.
- Elhiszem neked.
- Vigyázok a kardomra, Terelam.
- Egy napon elfáradsz tőle. De addig is nagy szükség van és lesz rá.
- Mondd barátom. Mi történt ott... ott Anaxagorasznál... Mi történt?
- Ha tudnám a választ, nem lennék sem az emberek, sem az istenek között. Majd megtalálod a választ. Amikor kellőképpen elfáradtál, ifjú barátom.

IV. A polisz

Ó, Aszklépiosz, köszönöm segítségéd! Ha nem lennének féltékenyek az istenek ezért, akár egy hekatombát is áldoznék tiszteletedre, de túlon túl szegény vagyok ahhoz, hogy megsértsem az isteneket. Ó, Aszklépiosz, köszönöm, hogy eltűntetted sebeimet, és nekem adtad minden boldogság legnagyobbikát, Ánisámet! Aki elfeledtetni velem, hogy honnan jöttem, s kissé még azt is, hogy hová tartunk mi, mindannyian! Ő az, aki szeretetével ápolja minden sebemet, mit szereztem a hadjáratokban, s feloldozást ígér minden hiba, tévedés alul! Ó, Aszklépiosz, köszönöm, hogy meghallgattad könyörgéseimet, melyeket annyi időn keresztül mondtam, s már azt hittem, hogy teljesen hiábavalóan!

Így imádkozott az ifjú Etamjat Athén templomaiban, és oly sokszor, hogy már mosolyogtak rajta a papok és a papnők, de mosolyogtak barátai is. Szerelmes, csóválták meg fejüket, és legyintettek: majd túl lesz rajta. Sokan közülük hiányolták a régi Etamjatot, aki akár hajnalig is ivott a kocsmákban, kitűnően bírta a bort, és kardját remekül forgatta, ha verekedésre került sor. Aki hű bajtárs volt Periklész seregében, és a halál szinte csodával határos módon elkerülte. Sok kitüntetést kapott, ám mindannyiszor le is fokozták, mert olykor határozottan szembeszállt felettesei döntésével. S bizony ritkán tévedett. Egymaga hozta döntéseivel sok ember életét mentette meg, mindezek ellenére felettesei nem tűrték az ellenszegülést, irigyei még kevésbé. Végül a huszonnégy éves Etamjat úgy tért vissza a perzsák elleni háborúból, hogy maga Periklész ajándékozta meg egy kis házzal és egy kevés földdel Athén határában, különben semmije sem lett volna. Amikor Periklész színe elé állt, összeszorította ajkát, és semmivel sem árulta el: jól ismeri Periklész mesterét, Anaxagoraszt. Ugyan mit is mondott volna.

És hat év harc után ott találta magát, ekével a kezében, állatokról kellett gondoskodnia, és néhány igazán közeli barátján kívül senkije sem maradt. Ám - bele is fáradt a sok küzdelembe kissé, s ezt Periklész is látta, mikor a harcokban már kissé megöregedett katona elébe került. A döntő küzdelem még messze van, hadd pihenje ki magát a sereg, s érezze megjutalmazva magát, gondolta Athén nemes vezetője, hadd szedje össze minden erejét, hogy a kellő pillanatban majd szétzúzza a több százezres perzsa sereget. Ó, Zeusz, légy velünk! Mert ha e harcot elveszítjük, minden, ami eddig történt, hiába volt. Periklész így gondolkodott. Hatalmas győzelmeket arattunk mindeddig, de hiába ujjongnak a népek, hiába építi újra Pheidiasz Athént, hiába zúzták szét a szalamiszi tengeri csatában és a plataiai ütközetben Darijahavus fia, Khsajarsa elképesztően nagy seregét, Ahuramazda és Ahrimán istenségek fiai nem engedik ki a gazdag földet oly könnyen kezeik közül. Periklész így gondolkodott, és egyedül ő látta az igazi veszélyt egész görögthonban.

De hadd ünnepeljen a nép! Hadd érezze magát megjutalmazva! Hadd nyíljon meg a gazdagok zsebe, különben minden épületet Athénban az én költségemen építettek fel, és mindegyik homlokzatára a nevemet vésetem: Periklész. De kössünk szövetséget...

És Etamjat olykor úgy érezte, hogy megbolondul az állatok és a föld mellett. Este kecskéket fejt, nappal meg a földet túrta, és alig várta az éjszakákat, mikor néhány bajtársával elindultak a ragyogó város utcáin, hogy ivókba menjenek, régi történeteket meséljenek, nevéssenek, verekedjenek, talán még öljenek is. Sok banda volt Athén nyomornegyedeinek utcáin, Etamjat és barátai szinte keresték az alkalmat, hogy verekedjenek velük. Félelmetes híre támadt az ifjú harcosnak, alig tíz holdtölte alatt akarata ellenére is hozzájárult ahhoz, hogy megtisztuljanak az utcák, és Athénból biztonságosabb város legyen. Ironikus ez, gondolta olykor Etamjat. Hogy ez lettem, ilyen. Hol van Terelam? Él még? És mit mondana nekem? Hogy elveszítettem az eszem, végleg? Haoma helyett rossz bort iszok, s perzsa vér helyett rablók vére mossa ezt a kardot. De különben berozsdázna!

Olykor napokra elhanyagolta az állatait. Céltalanul kóborolt az utcákon, haza sem ment. Unatkozva, és bizonyos álmvilágban élve nézegette Pheidiasz remekműveit, az Akropoliszt, a gyönyörű kerteket, ám nem talált kielégülést semmiben sem. Végül, hogy szabaduljon valamennyire a gondoktól, szolgát fogadott, aki kis gazdaságával törődött, és ő a hegyek közé ment. A sziklák között enyhülést talált, bár bolond módjára mászta meg a hegyeket, evett, amit talált, s ha éppen vízre akadt, akkor ivott. Egyszer szakadékba zuhant, sebeibe más ember belehalt volna, de ő kibírta, összetört bordákkal és szétszakadt izmokkal vánszorgott el a legközelebbi tanyáig, ahol ijedt emberek gyógyították meg az inkább örültnek, semmint normális embernek látszó Etamjatot. És néhány nap után, nem törődve azzal, hogy testének még pihenésre van szüksége, továbbindult. Lassan, több nap óvatos, és álmodozó gyaloglás után visszatért Athénba, vissza a kis házba, ahol az első szava ez volt:

- Bort!

És az ijedt szolga hozta az italt, miből Etamjat egy egész tömlővel hajtott fel, s zuhant eszméletét veszítve a padlóra. Másnap reggel félrebeszél, lázas beteg volt, egyre Anaxagoraszt, Anuóliszt és Terelamot hívta, majd szolgájától a kardját kérte, hogy végezzen magával. Ám csodálatos szervezete négy nap alatt legyőzte a lázat, s az ötödik nap reggelén, révetegen ugyan, de kinyitotta a szemét, és vizet kért, meg egy kevés kecsketejet. Gyomra még befogadta a vizet, de amikor a tejet megitta, azonnal ki is hányta. Több óráig fetrengett görcsökben, végül szolgáját orvos után küldte. Aszklépiosz szolgája hűvös szavakkal mondta el, hogy milyen gyógyszerekre van szüksége, s elő is vette azokat, ám előbb a fizetségét kérte. Etamjat szolgájának intett, mire az makogva mondta, hogy semmi pénzük. Etamjat felhörrent, majd az orvos fele fordult:

- Mennyivel is tartozok neked?
- Egy drachmával - mondta az orvos, és türelmetlenül dobantott lábával.
- Nem ér el később kifizetni? - kérdezte Etamjat szégyenkezve.
- Nem - és az orvos vette a táskáját, és kifelé indult a házból.
- Várj - szólt utána Etamjat. Most vagy szerencséje lesz, vagy felkötik. - Várj, van egy tekercsem, melyet maga Anaxagorasz írt. Elfogadod a fizetség fejében?

Az orvos szeme felcsillant.

- Igen, igen, elfogadom. Mutasd, mutasd, gyorsan.

Etamjat fellélegzett. Intett szolgájának, elmondta neki, hogy hová rejtette a tekercset. Az reszkető késszel nyújtotta át az orvosnak Anaxagorasz munkáját, s mire az orvos befejezte a gyógyszerek kikeverését, úgy eltűnt a házból, hogy soha többé nem bukkant fel.

Aszklépiosz szolgája még négy napig látogatta Etamjatot, de többé fizetségről egy szót sem ejtett. Az ötödik napon aztán azt mondta, többé szükségtelen jönnie, betege meggyógyult. És kissé csillogó szemekkel búcsúzott el.

S így Etamjat magára maradt. Nem keresték barátai sem, azt hitték, még mindig a hegyekben tartózkodik. És ő örült is ennek, legalább magára maradhat. Gondoskodott az állatokról, végezte a földműves munkákat. Éppen aratás ideje volt, s a termés meglehetősen hitvány, de lefoglalja kellőképpen. És így töltötte idejét, és három holdtölte is elmúlt, mire teljesen össze-szedte magát, és minden munkát elvégezett. És a munka befejeztével akkora magány szakadt rá, hogy a harcokban megedzett Etamjat bizony gyakran elsírta magát. Üldögélt házikójában, és nem foglalkozott semmivel sem. Minden vágya ez volt: bár támadnának a perzsák, lenne ismét háború. Végül nem bírta tovább a magányt, felkereste barátait, és tovább folytatódta a lumpolások Kerameikosz utcáin. De ez sem bírta elhallgattatni benne a magányt. Aztán egy reggelen ott ébredt egy félreeső zsákutcában, düledező deszkakerítés tövében, s a hajnali eső sárral temette be a testét. Utcagyereknek fosztották ki, szerencsére Terelam kardját otthon hagyta. Felállt, megrázta a fejét, megpróbálta arcáról letörölni a sarat. Végül feljebb megpillantott egy csorgót, odament. Mosakodni akart, ám még várnia kellett, hiszen rengetegen vártak a vízre. Hát beállt a sorba, és csendesen várakozott. Nem figyelt, a rikítózó, nevetgélő tömegre, hanem csak várt. S mikor rákerült a sor, fejét a csobogó alá helyezte, mosakodni kezdett, mire valaki felkiáltott:

- Bemocskolja a tiszta vizet!

S mire észbe kapott volna, már záporoztak is testére az ütések, szája felhasadt, bordái bereccsentek, és ő üvöltött, nem csak a fájdalomtól, hanem a tehetetlenségtől is. A földre esett, és ott is maradt, nem tanúsított semmiféle ellenállást. Ha itt ölik meg, az sem baj. Feküdt már elég halott ember Athén utcáin.

Szerencsére nagyobb úr volt a víz, s így a tömeg hamar beleunt a verésbe. Ismét sorba álltak, Etamjaton kacagtak, ahogy feltápáskodik a sárból, és hazaindul. Kissé távolabb az Akropolisztól... Ám ereje alig volt, gyakran le kellett ülnie. Minden lélegzetvételért szinte küzdenie kellett, csak reménykedett, hogy bordái nem szúrták át a tüdejét. És elképesztően szomjas volt. Nyelve megdagadt, fogai szinte kilyukasztották ajkát, ahogy valaki belerúgott arcába. Kis idő után nem is bírta tovább, leült egy szegélyköre, és hangosan könnyögött, hogy hozzon valaki vizet neki. Órába is beletelt, míg egy fiatal lány odament hozzá, meghallgatta, majd egy cserépkorsóban vizet hozott neki. Etamjat lassan ivott, hiszen mindene fájt. De minden egyes korttyal enyhült testében a fájdalom, és végül kissé erőre kapott, már fel is

tudott állni. Visszaadta a kis korsót a lánynak, és csak most nézett rá. Fekete hosszú haja volt a lánynak, csillogó fehér fogai, hamis, ám nagyon bájos zöld szeme, és mindössze egy hosszú inget viselt, ami sejtetni engedte gyönyörű idomait.

- Köszönöm - hebegte Etamjat. - Nagyon köszönöm. Hogy hívnak?

- Ánisáme - mosolygott a lány. - És ne köszönd, szívesen hozok bármikor. Neked mi a neved? És miért nézel így ki? Ki vert meg? Miért engedted? Hiszen nem olyan embernek látszol...

És Ánisáme még sok kérdést tett fel, és Etamjat egyre jobb kedvre derülve válaszolt. És észre sem vette, hogy már lassan napnyugta lesz, oly sokat beszélnek, csak azt érezte, hogy különös, ám kellemes láz kezd szép lassan végigáradni testében, betölti minden porcikáját, s már nem fájnak bordái, nem fáj ajka sem, nem, már semmi sem fáj, csak az a pillanat, hogy el kell válnon Ánisámetől, haza kell mennie abba a roppant magányba. És haza kell mennie, mert az állatok, mert a munka... az nem tűr halasztást. És nem tudta miként, hiszen nővel még sohasem volt dolga, de szép lassan úgy fonta-szötte a beszélgetést, hogy Ánisáme megígérte: holnap is találkozunk majd. És eljött a búcsú pillanata, és Etamjat különös mosollyal kezdett baktatni hazafele, s már a kis tanya közelében volt, mikor észrevette, hogy a mosoly következtében vér folyik felsebzett ajkából. Megfejte kecskéit, enni adott nekik, majd alaposan megmosakodott. És lefeküdt, és azonnal elaludt. Pihentető éjszakája volt, hónapok óta az első. Ó...

És másnap ismét találkozott a lánnyal, és harmadnap is. Aztán, bizonyos idő elteltével, természetes lett, hogy naponta találkoznak, és így lassan, nagyon lassan lettek szerelmesek egymásba. Mindössze háromszor fogyott el a hold, mikorra Ánisáme már Etamjat házába költözött. Ugyan, nem volt ez nehéz feladat. Ánisáme mindössze néhány ruhadarabbal és egy szövőszékkel rendelkezett. Szegény lány volt, vidékről jött Athénba munkát keresni. Különféle kelmék szövésével foglalkozott, azokat eladta a piacon. Így valahogy eltartotta magát. S közben megpróbálta egyre tökéletesíteni tudását, hogy még szebb darabokat készítsen. Így talán híre megy munkáinak, többen fognak figyelni rá, s nem kell a mindennapi kenyérért görnyedeznie széke felett. Ám a szükség nagy úr, s az igazán remek darabok elkészítéséhez idő kell, az, amivel nem rendelkezett, mivel meg kellett élnie is valamiből. S most, hogy Etamjat belépett az életébe, kissé szívesen is dobta félre a szövést, s merült alá a szerelem habjaiban, hiszen a kis tanya és az állatok, ha szűkösen is, de el tudják tartani kettőjüket.

És olyannyira egymásba habarodtak, hogy megszűnt számukra a külső világ. Ki sem mozdultak a kis tanyáról, csak a legszükségesebb holmikért mentek be olykor a piacra, s ilyenkor eladták a sajtot, a kecskebőrt, a föld sovány terméseit, és így éltek számtalan holdtöltén keresztül. Etamjat szinte nem is merte elhinni, hogy ekkora boldogságban van része, olykor eszébe jutott, hogy mi történt Anaxagorasz házában, és ilyenkor félni kezdett: valóság ez? Vagy ismét valami különös, megmagyarázhatatlan illúzió. De gúnyolódó barátai nyugtatták meg. Különös, hogy éppen a gúnyba kapaszkodva nyert hitet: igen, ez mind valóság, nincs mitől tartania. És az, hogy Ánisámeval a kapcsolatuk megbomolhat, nos, ez eszébe sem jutott. És így éltek számtalan holdtöltén keresztül. A régi sebek csaknem kivétel nélkül eltűntek. Eltűnt Anuólisz, Anaxagorasz, még Terelam mosolya is, ahogy haomát tölt az ifjú harcos poharába, hogy ebben lelje meg békéjét, hogy átsegítse az emlékezés örvényei felett. Ó, ez a boldogság! Még a megmagyarázhatatlant is képes *meggyógyítani*.

És Etamjat kisebb üzleteket kötött a környékbeli gazdálkodókkal, kik egykor szintén Periklész seregében szolgáltak, és ilyenkor kénytelen volt Ánisámet napokra egyedül hagyni. De nem bánták, egyikük sem. A lány a férfi távolléte alatt szövással foglalatzkodott, és egyre szebb darabok kerültek ki keze alól. Egyelőre csak a ház kissé kopár falait díszítették, ám öröm volt

nézni, hogy milyen jól fejlődik Ánisáma. És közben kis vagyonuk is gyarapodott, egyre több kecske mekegett a ház körül, s már nem is volt elég a kis legelő, földeket kellett bérelni. Etamjat nem is gondolta, hogy ilyen jó üzleti érzéke van, s akár egy gyerek, örömmel vetette bele magát a vagyon gyarapításába. Jól jön majd az, ha összeházasodnak, ha gyerekük lesz. Ám az még messze van, még nagyon messze. De a vagyon már elég volt arra, hogy Etamjat egy nagyobb házat kezdett építeni, nem messze a régi lakástól. Kissé nehézkes volt beszerezni az építőanyagot, beszélni a mesterekkel, a munkásokkal, kőfaragókkal, és időigényes is. És mindez azzal járt, hogy kissé elhanyagolta Ánisámet, és ezt észre sem vette. Ám Ánisáma nem vette ezt zokon. Lassan minden figyelmét a szövésnek szentelte, hatalmas méretű munkákba kezdett, és technikáját már-már a tökélyre fejlesztette. Egy-egy ilyen munka elkészülése több holdtöltét is igénybe vett. Elkészülésük alatt a lány nem figyelt már annyira oda Etamjatra, hanem valami fura álmovilágba került. A keze alul kikerülő figurák egyre elvontabbak lettek, furcsa városok és alakok jelentek meg a hatalmas szövéseken, olykor csak egy vonal jelentette az embereket, négyszög az épületeket, városokat. A barnás-fehér színek szinte egymást fojtogatóan olvadtak össze, szinte kellemetlen volt ránézni a munkákra. Nem csoda hát, hogy senki sem vásárolta azokat, hanem inkább a régebbi szövések keltették fel az emberek figyelmét. Mert lassan híre ment Ánisáma munkáinak, s Etamjat kissé kuncogva meglehetősen magas árat kért el értük. De ő maga is elkomorodott, mikor meglátta asszonyát a szövőszék felé görnyedve, ahogy barátnői segítségével egyre furább szövéseket készít, melyek valamiféle elvont érzelmeket közvetítenek, melyek szépek ugyan, ám mégsem mondanak igazából semmit sem. És ilyenkor azt sem tudta, mit tegyen: mutassa, hogy örül ezeknek a szötteseknek, hiszen tudta, hogy milyen fontosak ezek Ánisámenak, vagy mondja meg neki kerekén: hagyja abba, hiszen mindez a szerelmük, kapcsolatuk rovására megy. Számtalanszor készült erre: ám mikor belenézett Ánisáma zöld, álmodozó szemeibe, képtelen volt ezt megtenni. S ugyanakkor magát is hibáztatta: lefoglalják a munkák, a házépités, a jószágok gondozása, az üzletkötések. Nem veheti el asszonyától ezt a munkát: ez lefoglalja, mikor ő távol van. Nem, nem teheti. Hát hallgatott, és mosolyogva bízta asszonyát, pedig hazudott, talán életében először. És nem szavaival, hanem mozdulataival, tekintetével, pedig szíve szerint kézen fogta volna, kivitte volna a házból a kis padra, mi az olajfa alatt állt, s min oly sokszor szerelmeskedtek, és beszélt volna neki, hosszasan, elmondta volna, hogy vigyázniuk kell, hogy az a legfontosabb, hogy ők együtt maradjanak, nem pedig a vagyonszerzés, és nem a szövések. De nem tette.

És nagyon lassan, de kapcsolatuk megbomlott. Pedig semmi egyebet nem kellett volna tenniük, mint néhány percig beszéljenek egymással, míg túl nem lépik ezt a határt is, míg nem késő ez is. És ekkor kezdett járni Etamjat Athén templomaiba, és sutogta hálaadó szavait Aszklépioszhoz, holott ezzel homlokegyenest ellentmondott magának. Mert már magában is tagadta, hogy ő és Ánisáma eltávolodtak egymástól. Minden rendben van, bízta magát, hiszen ez nem más, mint hogy a lány is megtapasztalja más világok létezését, de aztán visszatér. Hadd ismerje meg jobban önmagát, s így a gyümölcsök majd ízletesebbek lesznek, hiszen értett nő ajkairól szakítja majd azokat. És beletemetkezett a munkába, és gondoskodott arról, hogy egyre szótlanabb kedvese semmiben sem szenvedjen hiányt. És közben nem értette, hogy mi az a különös mardosás ott a lelkében, melyet utoljára akkor érzett, mikor megismerte Ánisámet. És ezt is megpróbálta hallgatásra bírni: arra gondolt, hogy ez így van rendjén, ez szerelmük próbája, ha ezen is átmegy, mindketten megtisztulnak, ha kiállják a próbát, egész életükben egymás mellett maradhatnak, boldogok lehetnek. Ő majd dolgozik, lemond a kardról, míg Ánisáma majd a szövással és gyermekeikkel törődik. Igen, ennek így kell lennie, így akarják az istenek, sorsuk egymás mellé rendelte őket, másként nem is lehetséges, hiszen ezt minden zsigerében így érzi. Másként nem lehetséges. Az akarat minden felett győzni fog, a kitartás a mindenség istene.

Lassan olyan szinten kezdett hazudni magának és párjának, hogy teljességgel el is hitte. Minden megbotlást, vitatkozást ennek a számlájára írt, és semmi egyéb nem lebegett előtte, mint kibírni a kibírhatatlant, hiszen akkor majd örökre együtt maradnak. S még az sem ébresztette ebből az elhatározásból, mikor félrelépett. Hogy miként történt ez, magának sem tudta megmagyarázni. Pedig akkor már mindent, mindent megmagyarázott, és hihetetlenül jól. Minden filozófus megirigyelhette ezeket a szinte csillogó magyarázatokat, melyek bizony helyükön is voltak, mindössze hamis premisszából indultak ki.

És amikor Ánisáma viselkedéséből kikövetkeztette, hogy nem ő volt az egyetlen, aki ezt a hibát elkövette, úgy érezte, elveszíti ép elméjét. Hosszú órákon át vitatkoztak, és minden apróság felszínre került, minden egyes kis hiba, melyek olyannyira normálisak a mindennapi életben. Végül Ánisáma mondta, hogy azért tette ezt, mert érezni akarta Etamjat régi szerelmét, szeretetét. Azért esett e hibába, mert magát, Etamjat kereste a másik férfi ölelésében. És Etamjat elfogadta e magyarázatot, mi több, úgy fogadta, mint az a magyarázat, mely végre világosságot teremt ebben az egész helyzetben. Innen, ettől a gondolattól kell kiindulni, és akkor majd ismét teljessé válik a kapcsolatuk. És ő is azt mondta: azért lépett félre, mert kedvesét kereste más lányok ölelésében, ugyanazt a forrást szomjúhozta, és a lány bocsánatát kérte. Azt viszont nem vette észre, hogy Ánisáma nem kéri, hogy ő, Etamjat megbocsásson neki. És elhatározta, többé sohasem lép félre, több időt szán kedvesére. És ezt be is tartotta. Úgy érezte, ez által felemelkedik, meg is tisztul kissé. És elvárta, hogy Ánisáma is ezt teszi majd.

Bizony több mint tizenkét holdtöltének kellett eltelnie, míg rájött arra, hogy gonoszul becsapták. Szándékosan, avagy nem, ez most nem is érdekes. De rútul visszaéltek bizalmával. Távollétei alatt Ánisáma tartotta a kapcsolatot szeretőivel, melyek száma bizony egyről kettőre nőtt. Barátai hozták neki e hírt, és szinte csodálkozott azon, hogy azonnal elhitte. Lehet, hogy már kereste ő is a kiutat ebből a kloakából? Valószínűleg...

Beszélt Ánisámevel, komolyan, szinte kegyetlenül tárta a lány elé a tényeket. Ellentmondást nem tűrően kérte, hogy azonnal szakítsa meg kapcsolatát a szeretőivel. A lány hebegett-habogott. És nem ígért semmit. És ezt Etamjat nem tűrte.

Mi történt voltaképpen? Etamjat minden hitét Ánisáma köré építette fel. Már nem hitte, hogy nyugalmat lelhet másban - vagy éppenséggel önmagában -, és ezért úgy gondolta: ha elveszíti Ánisámet, mindent elveszít. És ez a hit és a vesztesre állás tudata borzalmasan megviselte. Éjszakánként a barátok körében volt, védte az olcsó bort, teljesen elhanyagolta vagyona gondozását, és egyre azt hajtogatta: nem más ez, mint a szerelem próbája. Többen már szánakozva nézegették, összesúgtak a háta mögött. Megint mások hittek neki, hogy igen, ez az igazi szerelem, és könnyes szemekkel bíztatták, haladjon tovább ezen az úton, hiszen mindannyiuk példaképe, és szükség van ilyen erős akaratra.

És mint annyi más dolgot, nem vette észre, hogy lehetetlen viselkedésmódja következtében azt a kevés barátját is elveszíti, idegenekkel tölti éjszakáit, más asszonyok ölében keresi Ánisáma vélt ígéreteit. Egy alkalommal úgymond megállt: olyan lánnyal hozta össze sorsa, aki ténylegesen értően viszonyult helyzetéhez. Ám az helyett, hogy belekapaszkodott volna ebbe, visszatért régi életmódjához. Pedig világosan érezte: igen, itt van a másság ígérete, csak el kell indulni az úton. És sok holdtöltével ez után rájött: mégis jól tette, hogy nem ezt választotta. Etamjat bajait csak Etamjat oldhatja meg, senki más. Ha elfogadja a kinyílóban lévő kapcsolatot, csak egy újabb függőség születik, semmi más.

Bonyolult és hosszú volt ez a folyamat, ahol legalább annyi szüksége volt a dühre, mint a türelemre. Különös volt ez a párosítás benne: de a düh acélozta a türelmet, melyből végül is akarat született, mi már a másság fele mutatott. Etamjat felé. És ő erre lassan ráeszmélt.

Ezért volt ereje Ánisáme elé állni, kapcsolatukat megszakítani. Kapcsolatukat, mely már régen egy haldokló ember utolsó hörgéseit juttatta eszébe.

Ám nagyon sok ideig volt együtt Ánisámeval, így nem volt könnyű egy másik életet felépíteni, egy másik világot. De új barátokat talált, úgy kapcsolatokat teremtett. És abbahagyta vagyona növelését. Mindene megvolt, amire szüksége van. Nehezen ment mindez... Gyakran megbotlott ezen az új úton, s még mindig előfordult, hogy verekedett, ölt, örömlányokkal töltötte az éjszakát, hogy szolgálai hozták haza, olyannyira részegre itta magát, és súlyos bírságokat kellett fizetnie a rendfeltartóknak, hogy elkerülhesse a száműzetést Athénból.

Ám ennek lassan-lassan vége lett. Különös, hogy olyan úton értem el ide, gondolta, mikor már teljesnek érezte magában a nyugalmat, és a mardosó bánat sem okozott neki fájdalmat, mi egy egész világon keresztül vezetett. Elveszítettem bizalmamat másokban, de itt állok. Egyedül, és most nem törődök a magánnyal. Ez lenne az értelme mindennek, ami eddig történt? Ilyen kevés, és mégis - sok? Ó... Érthetetlen és értelmetlen. Úgy lenni valahogy, hogy nem törődni másokkal, mások érzéseivel. És ez számomra lehetetlen. Miért? Magam sem tudom. Miért teszem ezt? - Másokért. Rólam sohasem volt szó, még ha csak úgy is tűnt. Hogy miként lehetek így segítségére a világnak? Nos, arról fogalmam sincs. De minden zsigeremben ez húzódik, a lelkem ezt kívánja most még. Ám: igaz, erre nem kért senki sem. Hangosan. Különös, és furcsa, de a legfurcsább az, hogy mindez megtörténhetett. Most jó lenne Terelam haomája, talán attól megvilágosulnának a gondolataim.

És napokig gondolkodott ilyen dolgok felett, és szinte nem is tudott mit kezdeni ezzel az új Etamjattal. Kettőbe vágódott az élete: volt az az Etamjat, akit nevelt és oktatott a halott Anaxagorasz, mentette meg az életét Anuólisz, ápolta Terelam, és van ez az Etamjat, ki magában hordozza mindezek érzését, ám nem megalkotják az életét, nem, nem teljesen. Most már ő maga is hozzáadott valamit ehhez, önmagához.

Aztán elhatározta, hogy értékesíti minden vagyonát, a pénzt meg Periklészre bizza. Még folytatódik Athén átépítése, s így neki is része lesz az új városban. Ami oly sokat adott neki, és oly sokat vett el tőle. Amiben úgy érezte egy időre, hogy minden lehet, mert a boldogság a minden érzése, érzelme.

És így is tett. Eladta minden vagyonát, a kapott pénzt meg maga vitte az öregedő Periklészhez. S amikor az tudakolta, hogy miért akarja összes vagyonát Athén építésére költeni, Etamjat nem is tudott válaszolni. Aztán valahogy kinyögte:

- Mert ez vagyok én.

Periklész nagyon komolyan nézett a fiatalember szemébe, majd köszönetet mondott. És elbocsátotta Etamjatot. És amikor Etamjat kiment a teremből, és végignézte az ifjú izmos, harcedzett testét, erős, határozott lépéseit, és becsukódott az ajtó, egyik tanácsosához fordult, és ezt mondta:

- Meglásd, még hallani fogunk felőle. Hívjátok Pheidiászt.

És amikor a szobrász megérkezett, Periklész részletesen elmesélte neki Etamjat arcvonásait, tartását, egész testét, s Pheidiász rajzolni kezdett, majd a rajzot Periklész elé tárta.

- Igen, ő az - mondta Periklész. - Arra kérlek, faragd ki szoborból, építsd be az egyik csoportba, Pheidiász. Hadd lássák az athéniak, hogy milyen emberek laktak egykoron ebben a városban.

Pheidiász mosolygott, majd meghajolt.

Mindeközben Etamjat Athén központja fele tartott, ahol egy szobát bérelt maradék pénzéből, valami furcsa kis keserűséggel a szívében. A piacon vitt át útja, megállt, hogy némi sajtot vásároljon. Jó lesz estére, egy kevés borral. Megvette a sajtot, s ment volna tovább, mikor egy tekercsáros került az útjába. Arra gondolt, vásárol magának egy tekercset, hiszen oly régen nem olvasott egy kevés bölcséletet. Kitűnő lesz, majd jól elszórakoztatja elméjét egy kis fejtörőn. Hiszen oly nehéz megérteni a filozófusokat, kuncogott, hogy az már csaknem nevetséges. Nem is törődött azzal, hogy gondosan megválassza a tekercset, elkapta az első keze ügyébe esőt, kifizette az egy drachmát érte, aztán már ment is a sajttal és a tekercssel szállására. A tekercset az ágyra dobta, a sajtot az asztalra tette, elővette a Terelamtól kapott kardot, és nagyon finom kövel hozzálátott a penge megtisztításához. Határozottan élvezte ezt a munkát, órákig is eltartott, mire befejezte, és elégedett is lett az eredménnyel. Borotvaéles lett a penge. Majd egy kis meleg vizet kért a konyháról, és a kard pengéjével óvatosan leborotválta sűrű szakállát. Kissé furcsállta a csupasz arcot a homályos fémtükörben, de azért elégedett is volt vele. Megtapogatta arcát, többször is, majd kiült a kis teraszra, egy kevés vörösborral poharában, a kardot a széknak támasztotta. Átutazó gazdagnak nézhatték szállásadói, s ő örömmel meg is hagyta őket ebben a hitben, mert így legalább nem zavarják. És onnan a székből nézte az épülő Athént. Fenséges látvány. Periklész elképesztő munkát végeztet. Ezen a városon csodálkozni fognak az emberek nagyon sok idő elteltével is.

Lassan besötétedett. A mécses fényénél vacsorázott, majd vette a tekercset. Jó kis elaltató lesz, gondolta, a filozófusokba könnyű belealudni. Óvatosan kinyitotta a tekercset. Felhőrdült, amikor elolvasta a tekercs címét: Anaxagorasz - A természetről.

Aszklépiosz, te átkozott Aszklépiosz! Hát sohasem lesz már vége ennek az aljas gyalázatnak?

V. Az ország

Már rettegetek tőle az emberek. A legkisebb ellentmondás is kardot rántatott vele. Az a hideg, üveges tekintet, mellyel nézte, ahogy áldozata csupasz kézzel kétségbeesetten próbálja elhárítani a kegyetlen döfést, ahogy felvágja az éles penge a hárító kezét, és becsúszik a testbe, lassan, gyorsan, az áldozat erejétől függően. De biztos halál a vége, igen... És a földre zuhan a test, a szemek maguk elé bámulnak, szinte értetlenkedve, hogy ez megtörténhetett... És az utolsó hörgések... Hangos jajveszékelés, vagy csendes elmúlás. És a férfi a véres pengét egy tekercsbe törli, melyet szolgálja nyújt oda neki, azonnal. És a lovát kéri, felül, és embereivel elvágtat. Ki tudja, hová. És összegyűlnek a falubéliek, jajveszékelnek a holttest felett, és átkozzák Etamjat nevét.

Etamjat pedig tovább megy, és máris a másik falut keresi. Ahol majd megpihenhet kissé, megpihenhetnek emberei és a lovak, ahol majd napokig figyel, hogy kik a haragosak, kik azok, akik a semmiségek miatt úgy szidják egymást, hogy maga Zeus is beleborzong, és amikor már eleget megtudott, közbelép. Nem szól, nem ítél, hanem szúr. Így teremt igazságot a saját törvényei alapján. Igazságos bírása lett azoknak a dolgoknak, melyek másról szólnak, mint a mohóság, gyűlölet, kicsinyeskedés. És elkobozza a halott vagyonát, felosztja emberei között, ügyet sem vet az árván maradt, jajveszékelő családra, és továbbmegy. És összegyűlnek a falubéliek, és átkozzák Etamjat nevét.

Neki ez igazság. Így oszt ő igazságot, mert megundorodott mindentől, ami ennek ellentmond. Meg van győződve arról, hogy dolgát helyesen teszi. S mikor Periklész egész kis hadsereget küld utána, hiszen Etamjat és emberei jól fel vannak fegyverkezve, és kitűnő harcosok, nem adja meg magát. Nem hisz az öreg Periklész igazságának: meg van győződve, hogy ezt az akadályt maguk az istenek illesztették útjába. Át kell törnie rajta, hogy bebizonyítsa: igen, hittel végezi, teszi azt, és ezért majd elnyeri jutalmát. És az emberek azért átkozzák nevét, mert nem értik tetteit.

És ötven fős csapatával agyonveri Periklész háromszáz fős harcedzett katonáit, és tovább folytatja az igazságosztást. Neki igazságosztás: embereinek csak fosztogatás. Ki nem mondott igazság köztük az, hogy Etamjat egy rablóbanda élén áll. És ő sem veszi észre. Tovább, tovább, hajtogatja egyre, és egyre örültebben végezi dolgát. Egyre több értéktelen konfliktust fedez fel az emberek között, egyre jobban elszörnyed az emberek között uralkodó igazságtalanságtól. De pillanatra sem lankad. Hite inkább megerősödik, és úgy hiszi, hogy még nagy dolgok várnak rá. Ez csak a kezdet. Ki tudja, egy napon majd eljön az idő, mikor elég embere lesz, és akár Athént is megtámadhatja, a fertő és mocsok nagy városát.

Etamjat megörült. A tisztaság örültje lett, a tiszta gondolatok és érzelmek örültje. Már nem a perzsákat várja, hanem úgy gondolja: rendet az országban kell teremteni ahhoz, hogy minden elérje a tökéletest. S ha az emberekben nincs annyi belátás, hogy maguktól megtegyék ezt, akkor életüket hiába élik. Ő igazságos, és jóságos: megváltja őket ettől a tehertől. Mindenki jól jár: a rosszak elpusztulnak, a jók életben maradhatnak, és ezért majd egy napon hálások lesznek neki. Amikor az egész görögönban az igazságosság legtisztább ideája fog uralkodni. Addig csak átkozzák a nevét. Hiszen minden nagy dolognak eleinte a szörnyűség maszkját kell viselnie, hogy beivódjanak az emberek lelkébe.

Számtalanszor álltam már az emberek mellett, és vártam, hogy megtegyék azt a kis lépést, ami elválasztja őket önmaguktól. Nem tették meg, inkább elszörnyedtek, ha akár ezt a határt meg is közelítették. Nem, alszanak ők, és én kell legyek az ébresztőjük. Ezt a feladatot kaptam, erre tanított Anaxagorasz, ezért mentett meg Anuólisz, ezért érzem Kroiszosz erejét, ezért gyógyított fel Terelam, ezért csapott be Ánisáme, ezért vesztettem el bizalmamat mindenki-ben, hogy hidegen, érzelmentesen, tárgyilagosan tudjak szemlélni minden tettet, és mérjek az én tetteimhez, mert megéltem mindent, mit ember megélhet. Szerettem és gyűlöltem, hogy érzelmentesen legyek. Ezért került vissza hozzám a tekercs, és mily hosszú időbe került, míg értelmét megértettem eme sorszerűségnek! Így vagyok most már Etamjat. Csak Etamjat. Minden ami történt ide vezetett engem, és hálás vagyok ezért annak a sorsnak, mit én alkottam meg magamnak. És hálások nekem az istenek is.

És így megy ez számtalan holdtöltén át. Hogy az ország már retteg Etamjat nevétől, és a bölcsek elgondolkodnak, és sírnak tettei felett, a gyermekeket nevével ijesztgetik, és minden poliszban, faluban elhalnak az utcák napnyugta után. És gyűl Etamjat serege, már nyolcszáz embere van, és ahhoz, hogy ellássa őket, kénytelen kifosztani minden útjába kerülő települést. Megteszi, mert a nagy cél előtte lebeg: egy napon majd megtisztul az ország. És akkor hálás lesz neki mindenki, és áldani fogják a nevét.

S amikor serege eléri a háromezres számot, Athén ellen indul. Teljesen titokban készíti elő a támadást, mit se sejtсен Periklész. Ám mégis kikerül valahogy a hír. Athén előtt már hatalmas hadsereg várja, és tönkreverik őt. Etamjatót elfogják, Periklész elé viszik.

- Te vagy hát a félelmetes Etamjat - mondja Periklész, mikor megpillantja a hatalmas harcost.
- Mondd hát. Miért tetted ezt? Beszélj Etamjat. Egykoron még pénzt adtál nekem, hogy építsek, egykoron még építettél, nem romboltál. Miért tetted mindezt?

Etamjat büszkén válaszol:

- Így diktálták az emberek és az istenek, Anaxagorasz tanítványa.

Erre a kijelentésre Periklész egyetlen arcizma sem mozdul, mintha nem is hallotta volna a büszke szavakat. S bár a hatalmas csarnok tele van emberekkel, egyetlen hang sem hallatszik. Anaxagorasz neve megfagyasztotta Athén lakosaiban a vért. Volt idejük, hogy felmérjék: nagyot tévedtek egykoron.

A súlyos csendnek az egyik tanácsos vetett véget, ahogy intett az öröknek, és ezt mondta:

- Menjetek, és végezzétek ki! Hadd kerüljön Hadész birodalmába, és átkozott legyen ott mindörökre.

- Nem! - szólt hangosan Periklész, hogy belecsendült a csarnok. - Nem vesszük el az életét! De nem is engedjük meg, hogy éljen többé! Hadd tapasztalja meg az igazságot, és legyen ideje felette gondolkodni, miközben a követ tör. Vigyék kőbányába, a többi rabszolga közé! Szobra van az Akropoliszon, melynek anyagát más rabszolga véres verejtékkel faragott ki a sziklából. Hadd faragjon ki ő is hatalmas tömböket a sziklából, és így alkossa meg mások szobrait! Élete végéig ott legyen! Athén nem öli meg azt, akinek egykoron szobrot állított! De elvárja azt, hogy neki, Athénnek szobrot állítson!

Többen összenéztek, összesúgtak, hogy végül morajlani kezdett a csarnok. Etamjat halált, százszor, ezerszer is halált érdemel, nem pedig életet. De nem mondtak ellent Periklésznek, aki fáradtan lehunyta pilláit, és mély keserűség volt a szívében. Ó, Anaxagorasz!... Anaxagorasz, kedves mesterem...

És az örök elvitték Etamjatot. És Etamjat nem volt sem szomorú, sem boldog. Nem érzett semmit. És ki tudja, mennyi időbe kerül, hogy ismét érezzen valamit. Nem törődött azzal, hogy ezentúl élete végéig követ tör, és ez még a halálnál is súlyosabb büntetés.

Katonáit egytől egyig kivégezték. Ott haladt el a kivégzőhelyek előtt, jól látta mindezt. És nem keltett érzelmet benne ez sem. Az sem, hogy az athéniek kigyűltek az utcára, és megdobálták, ahogy a nyitott szekérben vitték, lekötözve, hogy mindenki jól láthassa. Az érdes kötél a húsába vágott, csorgott a vére, s a vérvesztéstől elalélt. Négy napig tartott az utazás a bányáig, és ott alig tudták kiragadni a halál markából. De inkább gondozták több napon át, mintsem meghaljon. Pedig a rabszolgák élete semmit sem ér. De ez Periklész rabszolgája. Periklész szavai küldték ide, kegyetlenül bánnak majd vele, még kegyetlenebbül, mint a más rabszolgákkal, de meghalni nem engedik soha, soha. Nyomorodjon meg itt, tompuljon el elméje teljesen, égesse le az izzó nap hét rendben is a bőrét, forduljanak ki csontjai az iszonyatos munkától, érezze a szomjúság borzalmas terhét, hogy dagadjon fel a nyelve, és érezzen homokot szájában, nyelőcsövében, és a gyomrában, pattogjanak le körmei a kövek zuhanásától, csípjék a vérszívó legyek és a tetvek és a bolhák, és így menjen ez hosszú időn keresztül, de akkor sem engedik a halálba, nem, előbb szétzúzzák minden akaratát, megfosztják minden méltóságtól, s mikor már könyörög, jajveszékel az elmúlásért, még akkor sem ajándékozzák meg a jótékony halállal ezt a gazembert.

És a felépülés után Etamjat munkába állt. Véste a hatalmas kőtömböket hajnaltól napnyugtáig, egyfajta tompa közönyösséggel, és nem törődött azzal, hogy sokkal szigorúbb bánásmódban van része, mint társainak. Akik tolvajok, csalók, vagy hadirabszolgák voltak, eladósodott emberek, akiket a poliszok kidobtak magukból, hogy követ nyeljenek vissza helyettük, követ, irdatlanul sok követ. Olykor Pheidiasz is meglátogatta a bányát, hogy maga válassza ki a legszebb darabokat, mik aztán Athénba kerültek. És gyakran találkozott Etamjattal is, ám egyszer sem ismerte fel. És Etamjat sem törődött a híres szobrásszal, s azzal sem, hogy végül

minden darabot ő vágott ki a szobrásznak, mert olyannyira gondosan végezte, mintegy akarata ellenére a munkáját, hogy minden fontosabb megrendelést rá bízták. Így faragta ki Etamjat a saját szobrai Athénnek, nem törődve a munkával, egyre tompulóbb elmével, egyre nagyobb, hatalmasabb, erősebb izmokkal. És közben hulltak körülötte a rabszolgák, naponta elpusztult néhány az emberfeletti munkától, vagy temetett el a hirtelen kőomlás, de ő mindig megúsza, kisebb-nagyobb horzsolásokkal. Már nem törődött Anaxagorasz szavaival, nem ébresztett fájdalmat benne Ánisáme emléke, nem, már nem is emlékezett semmire sem. És az örök szinte csodálták ezt a hatalmas embert, aki egyetlen ökölcsapással kettőbe törte volna őket, akit nem viselt meg a nap heve, nem könyörgött a korty vízért, mint társai, hanem végezte munkáját, és nem mertek vele tréfákat űzni sem, mint tették azt társaival, hogy ezen tréfákba azok bizony bele is haltak.

És így ment ez számos holdtöltén keresztül. Már minden társa lecserélődött, hiszen mindenki elpusztult a bányában, de a városok tovább nyelték a hatalmas kőtömböket, egyre mohóbban, mohóbban, de Etamjat nem tört meg, hanem erősebbé vált. És őrei szinte sajnálni kezdték ezt az embert, és ha nem tudják, hogy miért került a bányába, akkor talán el is csodálkoznak azon, hogy mit keres itt, és miért nincs egy hadsereg élén, vagy miért nem vezetője egy polisznak. De ilyenkor eszükbe jutott Etamjat iszonyatos bűne, öldöklései, hogy megtámadta Athént, és úgy érezték, igen, Periklész helyesen cselekedett. Mert a halál is túl gyors büntetés lett volna ennek az embernek. És a hosszú idő alatt ez nem máshoz, mint gyűlölethez vezetett. Tehetetlenek voltak az örök: bármilyen nehéz munkát is szabnak a rabra, az elvégezi, nem panaszkodik, nem beszél senkivel sem, ám nem is törik meg. Hiába büntették bármivel is, zokszó nélkül, az ellenkezés legcsekélyebb jelzése nélkül alávetette magát őrei akaratának. És nem, nem sikerült megtörniük. És ez miatt meggyűlöltek a rabot.

Történt aztán, hogy az egyik rabszállítás alkalmával egy nyolc év körüli perzsa fiú is került a bányába. Valami hiba lehetett ez, hiszen ilyen fiatal gyermekeket ide nem küldenek, ezt csak felnőttek bírják ki. Az örök tanakodtak: mi legyen a kölyökkel. Vissza nem küldhetik, négy napos útra vannak minden emberlakta településtől. Végül kisebb munkákkal bízták meg a gyermeket: vizet hordott a rabszolgáknak, elékészítette a sovány eledelt, takarított az öröknek, mosta ruháikat.

És csak az istenek tudják, hogy miként, de Rapzas, a kis perzsa fiú összebarátkozott Etamjattal, az istentelen, embertelen rabszolgával. Maga Etamjat sem tudta ezt megmagyarázni, és nem is akarta. Valamit felébresztett benne: gyerek még, és szüksége van a védelemre, az ő védelmére. Ártatlan mindenben, s ha nem vigyáz rá valaki, akkor több mint valószínű, hogy valaki játékszere lesz, eltompul az agya, örökre elveszik. Pedig azok a ragyogó kis szemek, mekkora értelemről tanúskodnak. Az athéni tanítók között lenne a helye a gyermeknek, nem egy kőbányában, ahol bármely pillanatban a halál fenyegeti a zuhogó kövek miatt, nem kellene legyen kiszolgáltatva az örök kegyetlenkedéseinek, akik között bizony akad erkölcsileg nagyon megromlott ember is. Hiszen nem hiába örök a kőbányában. És Etamjat elhatározta, segíteni fogja a gyermeket, ahogy csak tudja. És mindennapi munkája végeztével, mikor lassan elcsendesedett a bánya, tanítani kezdte a gyermeket, a kis Rapzast, és örült, mikor látta, hogy mily hamar sajátítja el a görög betűket, milyen könnyen tartja észben a számokat, s jegyzi meg Homérosz történeteit az Iliászból és az Odüsszeuszból, melyeket Etamjat fejből mondott el neki, s melyeket még Anaxagorasz tanított neki is. És ő is csodálkozott, hogy ilyen könnyen visszaemlékszik.

És kettőjük kapcsolata miatt lassan Etamjattól is eltűnt a tompa közönyösség. Törődni valakivel, érezte akkor, a legjobb dolog a világon. És ugyan még magának sem vallotta be, de a saját gyerekének nézte Rapzast, és gondja volt rá, hogy az örök ne kegyetlenkedjenek a

gyermekkel. Nem volt nehéz dolga. Amikor az örök látták, hogy a szárnyai alá vette Rapzast, csaknem azonnal abbahagyták a kegyetlenkedéseket, a veréseket, mit oly sokat kapott a gyermek, mikor idekerült. És még jobban meggyűlöltek Etamjatot. Ám bántani őt sem tudták, nem is merték. A kapott munkát mindig pontosan elvégezte, és Pheidiász is csak vele akart dolgoztatni. Igen, Periklész szava még a kőbányában, távol Athéntól is megszeghetetlen volt.

És tizenkét holdtölte telt el így, és a kis Rapzas hatására Etamjat teljesen megváltozott. Végre valahára felmérte szörnyű bűneit, és megértette, nem mondhatja meg az embereknek, hogy azok miként éljenek, és nem kényszerítheti a saját hitét másokra. És a megbánásból sajnálat is keletkezett. Sajnálta azt az Etamjatot, aki egykoron volt. Íme, a második elszakadás: először Ánisáme hatására, és végül... Végül mi hatására? A kapaszkodás hatására? Belekapaszkodni egy hitbe, mit ő teremtett meg a saját maga számára, és igaznak tekinteni, mindenek felett és mindenek ellenére? Végül is, mi lehet az útja az embernek, neki?

És amikor a kis Rapzasra nézett, tudta a választ. Önmagáért szeretni valakit, és nem azért, hogy belekapaszkodjunk. És akkor a szeretet teremteni kezd. Hagyjuk ki ebből a más embereket, mondogatta magának, és szeressük azt, akit csak lehet. Örület, hogy ezt tettem, ám nem világos az sem, amit most teszek.

Kardot többé nem fognék a kezembe, de habozás nélkül megölném, aki bántaná a gyermeket. És mi lesz majd azon a napon, amikor el fog menni tőlem? Lesz majd annyi erőm, hogy továbbra is lábon tudjak maradni? Valóban lesz? Vagy most is belekapaszkodok valamibe, valakibe? Ezekre a kérdésekre nem tudom a választ. Majd kiderül. Jaj...

És sokkal hamarabb derült ki, mintsem valaha is gondolta volna.

Az örökben nem aludt ki a gyűlölet Etamjat iránt. Nem, egyetlen pillanatra sem. És hiába keresték annyi időn keresztül, hogy mivel árthatnak neki, minden próbát kibírt, mindent zokszó nélkül teljesített. Nemegyszer előfordult, hogy a legapróbb figyelmetlenségért napokra kikötözték a tűző napon, vagy megvonták tőle vízadagját, fejadagját, mégis, sohasem ellenkezett, sohasem fenyegetőzött, mint a többi rabszolga. És az a pusztán tény is rettegéssel töltötte el az öröket, hogy mi lenne, ha egyszer bosszút állna rajtuk, ha egyszer kiszabadulna, megszökne. Ám Etamjat nem akart megszökni. Fel sem ötlött benne. Belenyugodott, hogy életét a kőbányában fejezi be. Amúgy sincs más helye ebben a világban. De az örök nem tudta ezt. Nem hitték, hogy egy ember így is gondolkodhat. Ezért fokozott figyelemmel követték mindenhová, csakhogy saját lelküket megnyugtassák. Végül egy napon egyikük rájött, hogy miként törjék meg Etamjatot. Végleg, mindörökre. És amikor beszámolt tervéről a többi örök, azok iszonyodva álltak félre. Mindössze három ör maradt, három, akik beleegyeztek, sőt, felajánlották, hogy segítenek a terv kivitelezésében. Hadd törjék meg azt a gazembert.

A sok kőfejtés miatt a hegy oldala úgy nézett ki, mint a rosta. Nagyon jó minőségű kő volt itt, csakhogy sok volt benne a hibás is, s ezért úgy bányászták ki a kőtömböket, hogy bevágtak a sziklafalba, kiemelték a megfelelő kőtömböket, majd a gyengébb részt otthagyták a falon. Roppant veszélyes volt így a munka, hiszen a hátramaradt részek állandóan alázuhanak, nem csoda hát, hogy ez a bánya híres volt arról, hogy mily sok emberáldozatot követel. És jól tudták ezt az örök is. Néhány éjszakát azzal töltöttek, hogy jókora részen teljesen kimozdították a szinte függő szikladarabokat a falból, majd kisebb kövekkel alátámasztották. Egyetlen erősebb rúgás, és a kőtömbök azonnal alázuhanak. És mindenkit szétzúznak, aki útjukba kerül.

Majd kiparancsolták a kis Rapzast a bányába. Megmondták neki, ezentúl semmi másra nem kell figyelnie, mint a rabszolgáknak vizet hordania. És a kis perzsa fiú még örült is. Ez a munka is nehéz ugyan, de mégis könnyebb lesz tőle az élete, mert sokkal több időt tölthet

Etamjattal. És Etamjat is örült ennek a parancsnak, bár nem tudta mire vélni az örök kedvességét. Ám nem tett fel kérdéseket. Néhány napig roppant elővigyázatos volt, kelepécét sejtett. De maga sem tudta, hogy mire figyeljen voltaképpen, így néhány nap elteltével gyanúja elaludt, és arra gondolt, mégiscsak emberségesek ezzel a gyermekkel az örök. És a szíve örült, nagyon.

Aztán egy napon az örök úgy vélték, hogy minden gyanút elhárítottak magukról, és végre elérkezett a cselekvés időpontja. Semmi egyebet nem kellett tenniük, mint fel-alá sétáljanak a sziklákon, s amikor az egyik ilyen aládúcolt tömb alá érkezett a kis Rapzas, finoman meglökjék a sziklát. A tömb szinte bömbölve indult alá, a rabszolgák ijedten ugráltak félre útjából, ám a kis Rapzas, hiába ordított Etamjat, túl későn vette észre a kőtömböt. Úgy zuhant rá a hatalmas szikladarab, hogy a gyerek ki sem látszott alóla.

Mindenki megdermedt a bányában, még az elkövetők is. Jaj, most mi lesz, ha Etamjat elveszti az eszt, ha nem tud uralkodni magán. De nem ez történt. Etamjat lassan letette a szerszámokat, majd a sziklához ment. S mikor látta, hogy meg sem mozdíthatja a sziklát, visszament a szerszámokhoz, felvette azokat. Tovább dolgozott, szótlanul, semmi jelét nem mutatta gyásznak, kétségbeesésnek.

- Tovább! Dologra! - kiáltották a hajcsárok, és a rabszolgák tovább dolgoztak.

Fent a sziklafalon az örök azt sem tudták, most örüljenek vagy szitkozódjanak. Etamjatot nem lehet megtörni. Nem, ezt az embert nem lehet megnyomorítani. Jelét sem mutatja fájdalomnak! Tévedtek? Nem is volt fontos neki a gyermek? Hiszen millió jelét mutatta a gyöngédségnek iránta. És ekkor úgy döntöttek, hogy még várnak néhány napot. Lehetetlen, hogy ez ne törje meg Etamjatot. Lehetetlen!

És talán igazuk is volt. Etamjat ugyan semmi jelét nem mutatta gyásznak, de érezte: lelke elfásul, s egy napon talán majd maga fogja keresni azt a halált, mit mások úgymond megtagadnak tőle. Összetört benne minden, s minden, amit eddigi életében tapasztalt, egyszerűen nem érhetette utol azt, mit most érzett. Gyásza éppenséggel ez a fásultság, s talán elengedés is lett volna, ha a sors nem másként rendelkezik.

Négy nap múlt el az esemény óta, négy feszültséggel teli nap, mikor futár érkezett a bányába. Alighogy leugrott a lóról, máris a bányavezetőt kereste, és levelet adott át neki, rajta Periklész pecsétjével. S miközben a levelet átnyújtotta, ezt mondta:

- Periklész halálhírével hozom ezt a levelet. Személyesen bízta rám halála előtt kis idővel, és meghagyta, hogy akár az életemmel is kezeskedjek arról, hogy minden úgy történjen, ahogy e levélben meg van írva. Hallod? Minden úgy történjen, Periklész így akarta!

A kormányzó fejet hajtott, majd kinyitotta a levelet.

- Periklész meghalt - mondta olvasás közben elkeseredett hangon. - Periklész meghalt. Jaj, mi lesz most velünk...

Majd, miután elolvasta a levelet, elsápadt. A futárra nézett, mintha annak az arcán kutatott volna valamiféle válasz után, ám az mozdulatlanul állt, mintha bronzból öntötték volna. Kezét rövid kardja markolatán nyugtatta.

Ekkor az örök után kiáltott:

- Hozzátok Etamjatot! Most! Azonnal hozzátok!

Az örök is elsápadtak. Jaj nekik, ha a merénylet híre ily hamar kiderült. Mert rabszolga ugyan Etamjat, de maga Periklész küldte ide. Hozták hát a harcost, hogy lábuk is alig érte a földet.

A kormányos sült húst és egy kupa bort rakott Etamjat elé.

- Egyél és igyál - mondta neki, és akkor vette észre, hogy hangja remeg a félelemtől. Szégyenében a föld alá süllyedt volna.

De Etamjat nem evett és ivott, még csak le sem ült.

- Miért hozattál ide? Miért nem hagytál a kövek között? - kérdezte tompa hangon. És összekulcsolta izmos karját a mellkasán. Olyan megvetés lövellt ki szeméből, hogy a bányavezető összekucorodott súlya alatt.

- Mert mától fogva szabad vagy, Etamjat. Ez Periklész utolsó rendelkezése. Periklész meghalt. És az athéni törvények értelmében most felszabadít téged. Itt írja ebben a levélben. Hogy megvásárolt téged Athéntól, s ezért jogában áll felszabadítani téged. Itt írja. És a levél végére ezt a néhány sort írta, egyenesen neked: *mondjátok meg Etamjatnak, hogy mások vigyázzák már a szobrait. És még azt is mondjátok meg neki, hogy ne törődjön e szobrokkal. Törődjön inkább Anaxagorasz homoiomereiaival és a kardjával.* Hát, szabad vagy Etamjat. Oly hosszú idő után - fejezte be a bányavezető, és alig bírt uralkodni magán.

- De most egyél és igyál, Etamjat.

A férfi megrázta a fejét.

- Nem eszek a te asztalodról és nem iszok a te borodból. Elmehtek?

A bányavezető tétovázott. Végül is halott már Periklész, ha megöleti Etamjatot, akkor talán jobb is lesz mindannyiuknak. Nem kell tartaniuk bosszújától. De erre megzördült a futár kardja. Olyan erővel szorította meg a markolatot, hogy keze teljesen belefehéredett.

- Igen, elmehtsz.

Etamjat kiment az ajtón.

- Csak vigyázz, ide vissza ne kerülj, mert akkor megöletlek, és a kutyákkal nyalatom fel a véred - mormogta szakállába a bányavezető. Majd a futár fele fordult, aki hidegen mérte végig.

- Íme, teljesült Periklész akarata - mondta neki.

- Légy üdvözölve - hajolt meg gúnyosan a futár, és eltávozott.

- Örök! - üvöltötte a bányavezető.

Nem messze a bányától sűrű fenyőerdő emelkedett, Etamjat gyors léptekkel arrafele tartott. Tudta, üldözni fogják, az életére törnek. Csodálta Periklész éleselméjűségét, hogy ilyen férfival küldte el a levelet. Ha nem ilyen karakter, bizony megtörténhet, hogy mindkettőjüket ott helyben megölik. Ám így valahogy időt nyert, és hátha bejut az erdőbe. Ott majd meglátja, hogy mit tesz. Bosszú nem vezeti szívét, bár jól tudta, hogy miatta ölték meg a kis perzsa fiút. De ha védekeznie kell, akkor könyörtelen lesz.

Nem tévedett. Az erdő szélén volt már, mikor visszafordult, és látta, hogy tizenhat ór nyargal ki lóháton a bánya kapuján, és szétválnak a világ négy égtája fele. Négyen éppen erre tartanak, ide az erdőbe. Hát gyorsan beljebb futott, és felmászott egy hatalmas fenyőfára. Majd kikúszott egy vastagabb ágon, letört egy fenyőágot, vigyázva, hogy hegyes maradjon a vége, s mint hiúz, várt prédáira.

Nem kellett sokáig várakoznia. Az örök elkövették azt a hibát, hogy elváltak egymástól, úgy keresték Etamjatot. Egyikük éppen alatta akart elhaladni, halkan, majdnem nesztelenül, mikor Etamjat teljes súlyával ráugrott, maga alá tartva a hegyes fenyőágot. Valósággal átdöfte az őrt,

az hangtalanul lefordult a lóról, a földön rángatózott. Etamjat is leszökött a lóról, elvette az őrkardját. Még három ór. És most ő vadássza őket.

Negyedóra alatt végezett mind a hárommal. Az utolsó menekülni próbált, ám Etamjat úgy dobta utána a kardját, hogy átdőfte a mellkasát. Majd kiválasztotta a négy ló közül a legjobbbat, felült hátára, és nekivágott az erdőnek. Hamarosan kiér majd belőle. Éppen Athén fele vezet ez az út. De ő nem akart Athénba menni. Mégis Athén mellett kell elmennie, hogy visszajusson Terelam barlangjába. Oda tartott. Meg akart pihenni öreg barátja mellett, inni akart haomájából, és többé soha, de soha nem akarta elhagyni azt a helyet. Etamjat így szeretett volna hazamenni.

És még vigyáznia is kellett. Ki tudja, felismerik az emberek a halálosztó Etamjatot, az örültet, és megtámadják, most az ő életére törnek. Mit is tehetne?... Lehet, hogy nem is védekezne...

Köszönjem meg neked, Aszklépiosz? Köszönjem meg, és áldozzak egy hekatombát neked? Most megengedhetem, hiszen vagyok olyan gazdag, hogy megsértsem az isteneket.

Napokig lovagolt valami sürgető érzés miatt, legszívesebben a halálba hajszolta volna a szegény lovat, ha nem fogja vissza magát. Olykor kénytelen volt megállni, hogy pihenhessen az állat, egyen, igyon, és ő is oltsa a szomjúságát. Mert enni nem evett semmit. Szervezete olyannyira megszokta az éhezést, hogy nem is gyengült el a táplálék hiányában.

Végül aztán ott állt a hegyek lábánál. Kapaszkodott a lóval, amennyire csak bírta, végül elengedte az állatot, hiszen gyalog gyorsabban mehetett tovább. Innen még négy nap járásra van Terelam áldott barlangja. S már nagyon szomjúhozza barátja, gondozója szavait, haomáját, a barlang nyugalma. Bizony, ezen a négy napos kapaszkodáson gyakran a könnyeivel küzdött, és ott égett benne a kis Rapzas édes arca, mosolya. Ilyenkor megállt, és hatalmas mellkasa mint kovácsfűjtató fűjtatott. És visszafojtotta a könnyeket, és a dühöt is, és az elkeseredettséget is. Csak érjen már oda, ölelje meg Terelamot, hallja a hangját, beszéljen neki mindenről és mindenkiről...

Aztán a negyedik nap estéjén már ott volt a barlang bejárata előtt. Fáradtság nem volt izmaiban, a megerőltető kapaszkodás ellenére sem. Szinte nem is mert bemenni, mert mi van akkor, ha Terelam meghalt, és csak a csontvázát találja meg, és a barlangban mindent elpusztított az idő. Végül erőt vett magán, és bement.

Odabent a legteljesebb sötétség fogadta.

- Terelam - szólította fennhangon barátját, de csak a visszhang válaszolt neki, ám a nevet megsokszorozták és felerősítették.

- Terelam - válaszolták neki.

Tüzet csiholt, mécsest keresett, meggyújtotta. Körülnézett a barlangban. Annak a berendezése mit sem változott. A legnagyobb tisztaságban ragyogott minden, sem nedvességnek, sem pornak még nyoma sincs. Amott a megvetett ágy hívogatóan várja, a fazék a tűzhely felett van, alatta meggyújtatlan fa, a polcokon fűszerek, növények, gyógyszerek. Minden a legnagyobb rendben van, csak Terelam nincs sehol. S az idő mintha konzerválta volna e helyet, mintha csak a tegnapi lépett volna ki a barlangból, s most, hogy visszatér ide, nem is történt volna semmi, semmi...

Végül rájött, hogy hiába keresi öreg barátját. Zokogva borult le a megvetett ágyra, és úgy sírt, akár egy kisgyerek. Órákon keresztül. Majd felült, tétova lépéseket tett a barlangban. És megakadt a tekintete az asztalra helyezett kis serlegen, mellette írást talált, rajta Terelam szavaival: *Isten hozott vissza kedves barátom! Hajtsd fel ezt a kevés haomát, és pihend ki*

magad. Ne keress engem, hiszen már nem vagyok köztetek. De ne gyászolj, hanem idd ki a haomát. És fekiüdj le. A haoma majd mindenre magyarázatot ad.

Felhajtotta az italt. Majd elejtette a serleget, torkához kapott, és végigzuhan a padlón. Olyan világba került, a pillanat tört része alatt, melyben olyannyira otthon érezte magát, hogy többé soha nem akart visszatérni.

VI. A tenger

- Anaxagorasz... - suttogta, mikor magához tért.

Egy kis házban találta magát. Különös ez a ház, berendezése nagyon hasonlít Terelam barlangjához, hiszen minden ott használatos tárgy itt is megtalálható, és a falak is hasonlítanak a barlang falaihoz. Talán csak annyi a különbség, hogy itt ablakok is vannak, és a ragyogó napsugarak mindent elárasztanak, szinte kimondhatatlan gyöngédséggel, kedvességgel és vidámsággal, hogy nevetni kezd tőle az itt tartózkodó. És Etamjat is mosolyogni kezdett, és kényelmesen nyújtózkodott a báránybőrökből vetett puha ágyon. Aztán maga elé nézett, és töprengett: miként is kerülhetett ide? Hiszen Terelam barlangjánál nem jár senki sem, senki... Aztán mikor nem tudott dülőre jutni ebben a kérdésben, elcsodálkozott azon, hogy milyen természetes nyugalommal fogadja el: itt van, és kész. Csodálatos az is, hogy ez a házacska mennyire hasonlít Terelam barlangjára, de ez egyáltalán nem ijesztő, mi több, egyszerűen szép, és betölti a lelket.

Felült az ágyon, körülnézett. Igen, döbbenetes a hasonlóság. Mégis, minden más. Vajon odakint is ilyen hasonlósággal találkozik? És felállt, és kiment a házból.

Odakint teljesen más látvány fogadta. Anaxagorasz kertjét pillantotta meg, szíve mégsem szorult el. Ám ez a kert is különös. Magán hordozza azokat a jegyeket is, melyek hasonlítanak arra a füves rétre, mi Terelam barlangja előtt található. Van benne valami szép vadság, természetesség, mit Terelam annyira szeretett, és van benne az az ellenőrzött szépség is, mit Anaxagorasz annyira kedvelt. Amott vadvirágok nyílnak, itt meg gyönyörű kerti növények, és összhangjuk csodálatosan kiegészíti egymást. És hallga! A virágok mintha énekelnének, olyan hangon, mi csak a lélekben nyer hallgatást, és semmi köze a fülekhez. És feljebb ott a medence is, a márványból készült medence. Tele kékes vízzel, színe a tenger vizéhez hasonlít, és a víz játszik a fénnel, és a fény a vízzel.

És ő, Etamjat, egy percig sem csodálkozik azon, hogy itt van. Hiszen minden olyan természetes! Magára néz, ruhája hófehér ingből áll, mi a földig ér, haja kissé hosszabb és göndör, szakálla ápolt, s ahogy a vízben megnézi magát, el is csodálkozik: szemei világoskékek, akárcsak maga a víz, arca soványabb, termete is megváltozott, mintha izmai összementek volna, ám annál több terhet bírnak el, és léptei könnyűek, már nem a harcos léptei, aki kardot és fejszét hord magával, mégis úgy érzi magát, mint aki igen, ítélezhetik az emberek felett, ám sohasem fogja megtenni ezt, soha, hiszen olyannyira szereti őket!

És minden szinte áttetsző, szinte légies, mintha semminek sem lenne terhe, súlya, hanem csak helye ebben a különös világban. Meghaltam volna? - kérdezi magától, és meg sem lepődik azon, hogy a ki nem mondott kérdésre hangos választ kap a háta mögül:

- Nem, ifjú barátom, nem haltál meg.

S ahogy megfordul, hogy megnézze a kellemes, szinte suttogó hang tulajdonosát, már tudja: Anaxagorasz áll előtte. De nem az a görnyedt öregember, kit büszkeségében megtörtek az athéniaiak, hanem egy idősebb, magas ember, kissé őszülő szakállal és világoskék szemekkel, göndör hajjal... Igen, döbbenetes a hasonlóság, most már kettőjük között is.

- Anaxagorasz - mosolyog Etamjat. - Üdvözöllek. Úgy gondolom, itt van akkor Terelam is.

Anaxagorasz meghajolt Etamjat előtt, akit ez kissé zavarba is hozott.

- Nem tévedsz, Etamjat, itt van ő is. Majd később találkozhatasz vele is.

- És hol vagyok, Anaxagorasz?

- Otthonodban. Tulajdonképpen mindenki otthonában vagy, Etamjat.

- És mit keresek itt?

- Te akartál idejönni, kedves barátom. Olyan erős volt benned a vágy, hogy mindössze a haomára volt szükséged, akár egy kulcsra, hogy ennek a világnak az ajtaját kinyisd.

- Tehát nem káprázat mindez...

- Kissé az még, ám csak ideig-óráig, ha ugyan lehet itt így fogalmazni. De ha nem vigyázol, akkor itt is maradsz, talán mindörökre.

- És ha nem akarok visszamenni?

Anaxagorasz elkomorult, és Etamjat lelkében elhallgatott a virágok éneke.

- Te választod meg, hogy mit tegyél, Etamjat. Ha akarsz, itt is maradhatsz, hiszen túllépted már azt a küszöböt. De vissza kell menned, és én helyetted ezt nem sajnálnám.

- Ez hát a túlvilág, Anaxagorasz?

- Nem, Etamjat, ez még nem a túlvilág, és nem is a küszöbe annak. Hanem egy másik világ, mely ugyanakkor része annak a világnak is, ahol éltél, és élsz. Más szavakkal nem tudom elmondani, de azt hiszem, hogy ezt még senki sem tudja elmondani hosszú időn keresztül.

- Elhallgattak a virágok...

- Csak a te lelkedben... Az én lelkemben ugyanúgy dalolnak tovább...

- Értem... - suttogta Etamjat.

Anaxagorasz mosolygott.

- És még sohasem örült annyira a lelkem, mint a szavaid hallatán - mondta.

- Tehát minden, ami most történik, mindent én alkotok meg itt? - kérdezte Etamjat.

- Részben, sőt eléggé nagy részben igen - válaszolt Anaxagorasz. - Persze vannak törvényszerűségek, melyek nem belőled származnak, különben menthetetlenül összeomlana és elpusztulna itt minden, de nagyrészt a te világod, igen.

- De azt mondtad, hogy ez mindenki otthona, Anaxagorasz.

Mire a filozófus ismét mosolyogni kezdett.

- Nos, eléggé nagy a lelked Etamjat. De nem csak te vagy ilyen helyzetben. És ezek a törvényszerűségek mindenkire vonatkoznak, akik ide jönnek, ezért is mindenki otthona, részben. S ugyanakkor ezek a világok - mert több is van belőlük, szinte megszámlálhatatlanul sok - ugyanazon törvények alapján épülnek fel. Bizony előfordul az is, hogy úgymond összeütköznek azzal a világgal, ahonnan te jössz. Látod, Kroiszosz rájött erre, csak azt nem tudta

megérteni, hogy miként kapcsoltad te össze a két világot úgy, hogy észre sem vetted. Sőt, ki-be mozgattad a tárgyakat e két világ között. Így például az én tekercesemet is. Eddig soha senki sem tudta ezt megtenni. De te valahogy megbontottad a világok között a törvényszerűségeket úgy, hogy közben nem ment tönkre a harmónia. Hihetetlen... Nem tudom, miként tehetted ezt, mind a mai napig nem értem. És Anuólisz és képes volt erre, részben.

- Ő most hol van?

- Már régen más világokban tartózkodik, egyre feljebb emelkedett.

- És Kroiszosz?

- Ő ismét a ti világotokban van. De nézd, itt jön Terelam. Öreg barátodat sokan Aszklépiosz hasonmásának tartják itt. Ne lepődj meg. Aszklépiosz és az istenek, ahogy az emberek nevezik, itt teljesen másként jelenek meg, szinte lényegtelenül, és egyáltalán nincs nagy jelentőségük. Mégis ők tartanak össze majdnem mindent. Ne rémülj meg, tudom, hogy ez érthetetlen. De ebben a formában nincsenek is istenek, Etamjat. És ott is csak azért vannak, mert nagyon soknak szüksége van arra a tudatra, hogy léteznek az istenek. Különben mi értelme lenne az egésznek? És még más vonatkozásai is vannak e kérdésnek, de most hagyjuk, hiszen felesleges beszélni róla, nincs még itt az ideje.

Éppen befejezte a szavait, mikor odaért Terelam, és kedvesen üdvözölte Etamjatot.

- Mondjátok, hát miért nem ülünk le szépen ide, a medence kávéjára? Hiszen szinte hívogat bennünket, olyannyira kényelmes... És milyen hűs fuvallatok vannak a víz felett!... Ugyan, ülünk már le, és ott beszélgessünk.

Mindhárman helyet foglaltak, és percekkel később hallgatták a víz dalát. Etamjat észrevette: lassan a virágok éneke is visszalopja magát a lelkébe, sőt zenéje van a napsugaraknak is, a fűnek is, a fáknak is - mindennek, mindennek. És nem zavarják egymást e dallamok, hanem egyik a másikat csodálatos módon kiegészíti. Külön-külön is létezni tudnak, de együtt egyszerűen elképesztően csodálatosak.

- Hát akkor miként legyen, Etamjat? - törte meg végül a csendet Terelam. - Maradsz, vagy vissza akarsz menni?

- Ó, Terelam, miért teszed fel ezt a kérdést? Hiszen oly sok tanulnivalóm van itt... Maradnék, igen, örömmel maradnék...

- Hidd el nekem, kedves barátom, hogy itt nincs tanulnivaló. Ott, a te világodban van, csakis ott. A haoma valóban kulcsa ennek a világnak, és neked haoma kellett, hogy össze ne törjél...

- Amikor átlépek ide?

- Nem, Etamjat - nézett Terelam mélyen a barátja szemébe. - Azért kellett neked haoma, hogy bele ne haljál elvesztésembe. Meg kellett mutassam, mutassuk, hogy van más is, mint kapaszkodni. Valakibe, valamibe. És itt, itt semmi sem reális. Néhány törvényszerűség tartja össze, és ennyi.

- Mégis csodálatos...

- Mert végtelenül tiszta - nevetett Terelam, és Anaxagorasz is elmosolyodott. - És a tisztaság mindig dalol, kedves Etamjat.

És tovább hallgatták azt a miriádokból álló zenét. Etamjat felfedezte, hogy ha jobban odafigyel rá, akkor mintegy erősíteni vagy halkítani is tudja ezt a zenét.

- Ha valóban így van, akkor visszamegyek - mondta később halkan, egészen halkan.

Anaxagorasz válaszolt:

- Igen, kedves Etamjat. Tedd azt, amit valóban tenni kell. Sokan itt maradnak. És ezer meg ezer emberöltő is eltelik, de megbánják, hogy itt maradtak. És akkor ők is visszakíváncsoznak, ám már majdnem lehetetlen... visszamenniük... Ne légy egy közülük, higgyél nekünk.

- Hiszek nektek, mestereim, és a lelkem is ezt diktálja.

Terelam és Anaxagorasz összenéztek.

- Rendben van - mondta később Terelam. - Most mindhárman menjünk be a házba, és te majd lefekszel arra a kényelmes ágyra. És úgy ébredsz barlangomban, mintha ez meg sem történt volna. Meglásd...

És bementek a kényelmes, szinte hívogató házba, és Etamjat lefeküdt az ágyra.

- Most meg próbálj aludni, kedves barátunk - kérte kedvesen Terelam. És alighogy kiejtette a szavakat, Etamjat már aludt is, akár egy gyerek, mosolyogva, arcán a ráncok eltűntek, s úgy tűnt, mintha egy minden kényelemmel ellátott életet élt volna, nem pedig a kételkedés, a rabszolgaság, és a csalódottság életét, mi majdnem minden elvesztésével együtt járt.

És Terelam és Anaxagorasz nézte az alvó Etamjat. Majd Terelam Anaxagoraszhoz fordult, és suttogva ezt kérdezte tőle:

- Lehet, hogy Ő a Bárány?

- Ha Ő is az - válaszolta Anaxagorasz -, még nagyon sok ideje van. De ez az egyetlen magyarázat, Aszklépiosz. Az egyetlen magyarázat...

Dél is elmúlt, mire Etamjat felébredt Terelam barlangjában. Ott feküdt mestere régi ágyán, meglehetősen kábán, és farkaséhséggel a gyomrában. Erőt vett magán, felkelt, ennivaló után kutatott. Ám semmit sem talált. Íjat pillantott meg a barlang falán, vadászni indult, s néhány perc után már sütötte is a vadnyulat a parázson, majd az egészet megette. Nagyon kedvetlen volt, levert, és igen, fáradtnak érezte magát. Nem is csoda: több esztendő fáradtsága zuhant most rá. És két holdtölte is elmúlt, mire összeszedte magát, kipihente magát, és volt kedve az emberek közé menni. Nem tett túl nagy hatást rá, mit álmodott - hiszen álomnak hitte -, mindössze a haoma okozta mindezt, és elméje az ital hatására eléje vetítette mindezt. Más nem történhetett.

Aztán eszébe jutott Prodikosz, Terelam barátja. Majd elmegy hozzá, hiszen más aligha segíthet rajta. És harcolni semmi kedve nem volt. Közönyösen pillantott minden fegyverre, szinte fásultan. A négy napos útra még az íjat sem vitte magával, csak egy hegyes karót. Ha vadállat támad rá, majd azzal védekezik, bőségesen elegendő. Felpakolta magát eleséggel, és nekiindult a négy napos útnak. Nem sietett egyáltalán, így a hatodik napon délután érkezett meg a kicsiny kis poliszba, és kereste meg Prodikoszt. A megöregedett férfi és családja örömmel fogadta az elfáradt harcos, s mindjárt étellel, itallal kínálták. Miközben Etamjat evett és ivott, elmondta, hogy miért is jött Prodikoszhoz. Az végignézett a férfi erőtől duzzadó testén.

- Könnyen kapsz munkát, Etamjat, ne aggódj - mondta. - Majd beszélék néhány barátommal. Egyiknek malma van, a másiknak veteményese, ismét másoknak betakarítanivalója. És nálunk lakhatsz majd, amíg kedvedre való házat nem találsz valahol, és meg nem erősödsz kissé a vagyonban.

Etamjat hálálkodott, mire Prodikosz mosolyogva hárította el a hálálgatást:

- Hiszen a barátom barátja vagy, Etamjat. És ő már halott, tudom... Legalább ennyit még tehetek érte, hiszen oly sokkal tartozok neki.

És Etamjat már másnap munkába állhatott. Prodikosz egyik barátja fogadta fel, a molnár, neki szállította a súlyos zsákokat, amik meg sem kottyantak neki. Megtisztelték, hiszen becsületes munkásnak tartották. Hallgatag volt, s talán kissé kimértebb a kelleténél, de ezt igazán szívesen elnézték neki. És már régen elfeledte mindenki, hogy ez az Etamjat azzal az Etamjattal azonos, ki egykoron kardélre hányta a poliszok lakosságát.

Ha nem volt munka a malmokban, akadt a mezőn vagy a házak tájékán. És Etamjat végül el tudott költözni Prodikosz házából, kis kunyhót emelt magának, ott élt magányosan. De emberkerülő lett, nem szívesen látott vendégeket kis kunyhójában, nem szívesen ment népe-sebb helyekre, az agorára, vagy akár vásárolni is. S közben a polisz lakossága megkedvelte a hallgatag embert, kiről csak annyit tudtak, hogy egykor harcos volt, híres harcos.

És megkedvelte Anaxagorasz is, a város vezetőségének a feje. S így, mikor Etamjat elvállalta, hogy csekély fizetségért vigyáz majd a nyájra a távoli fennsíkon, elhallgattatta a kételkedőket, és szívesen rábizta a nyáját. Etamjatot nem idegenítette el az öregember neve. A barátját, jóakaróját látta benne, s ezért a szívébe is fogadta őt. És az öregember tudta: Etamjatnál jobban senki sem fog vigyázni a nyájra. És tudta azt is: a harcos egyedül akar maradni. Hát miért ne adjanak neki okot arra, hogy valóban egyedül maradhasson?

Így történt hát, hogy Etamjat felhajtotta a nyáját a fennsíkra, és rátalált a spártai katona holt-testére. És így történt, hogy mikor Anaxagorasz hírért vette, hogy a perzsa veszedelem ismét fenyegeti a poliszokat, visszahívatta a fennsíkról Etamjatot.

A törött lábú bárányt egész úton az ölében hozta. És négy nap alatt leterelték a nyáját a poliszba. Sokukat most levágják, hogy a húst elraktározhassák. Készülnek a háborúra. A kereskedelmet beszüntették, élelmiszert nem adtak el. Ki tudja, meddig fog tartani a háború, talán évekig is...

Kérte, hogy ajándékozzák neki a bárányt, és kérését teljesítették is. Különben levágták volna a törött lábú állatot, hiszen most nincs idő beteg állatok ápolásával foglalatoskodni. És ő örömmel vitte haza a kis házba a bárányt, és gondját viselte, míg csak meg nem gyógyult. Kissé mulatságos volt látni, hogy a bárány milyen hűségesen követi csaknem mindenhová a harcedzett, hatalmas férfit.

És folyt a készülődés, míg a hold le nem fogyott háromszor. És ekkor történt, hogy Anaxagorasz, a kis polisz feje levelet kapott Athénból. A levélben az állt, hogy Etamjatot Athénba parancsolják. Azonnal induljon útnak. Hogy miért kéretik a déloszi szövetség városába, arról nem volt szó a levélben.

Etamjat gondolkodott. Megtagadhatja a parancsot, hiszen nem tartozik semmivel sem Athénnak. De aztán eszébe jutott, hogy Periklész mentette meg a biztos halálból, és ezért úgy határozott: mégis elmegy a hatalmas poliszba. Nem hinné, hogy az életére törnek. Ha pedig igen, legyen, aminek lennie kell. Ám az is lehetséges, hogy egyik hadsereg élére akarják kinevezni. S bizony ettől még mindig irtózott. De vette a spártai pengét, és ahogy a markában tartotta, egyre jobban erősödött meg benne a vágy, hogy ismét harcolhasson. És ez volt a végső szó a kételkedésben. Ingóságait Prodikoszra bízta, és másnap elindult Athénba.

Megdöbbsent, amikor a legfőbb poliszba ért. Periklész elképesztő munkát végeztetett. Athén új arca maga volt a tökély. Messze gazdagabb volt a város bármely polisznál, csak úgy pezsgett benne az élet mindenféle téren. Ez már nem az az Athén volt, melyet ő ismert. Igen, íme,

mások vigyázzák a szobraikat. És a más szobrokat vajon ki vigyázza? De számít ez? Talán csak egy kérdés erejéig, de nem többet... Talán csak egy kérdés erejéig.

Ugyanabba a csarnokba kellett mennie, ahol valamikor Periklész elítélte. És be is lépett bátran, mindenféle félelem nélkül, mindenféle megvetés nélkül. Sok tanácsosnak még az arcát is felismerte. Ám a múltból egy szó nem sok, annyi sem esett. Athénban Etamjat tudására és erejére volt szüksége a perzsák elleni háborúban. És Etamjat elfogadta, hogy részt vegyen ebben a készülődésben. A hopliták kiképzésével bízták meg, s ő, ha nem is túl lelkesen, de munkába vetette magát.

Közben egyre nagyobb tömegekben jöttek az emberek, egyre több hajó épült, hogy már alig fértek a kikötőkben, egyre több katona sorakozott Athén utcáin, hogy már alig fértek az utcákon, de még ezt is kevésnek találták a katonai vezetők. A hírek arról szóltak, hogy Khsajarsa, Darijahavus fia birodalma minden zugából összeszedte a férfiakat, és nem is egy hadsereg, hanem több nép fog majd a görögökre támadni. És ilyenkor megrettentek a görögök, de annál lázasabban folytatják az előkészületeket a nagy harcra.

Aztán hirtelen mindennek vége lett. Döbbenetes hír röpött világgá: Xerxészt meggyilkolták, a hatalmas, talán mindent elpusztító háború elmarad. Ki tudja, talán örökre. Más dolguk lesz a perzsáknak most, mint lerohanni a görögök földjeit, hiszen majdnem biztos, hogy belső háború robban ki a birodalomban, s az sem elképzelhetetlen, hogy az a hatalmas birodalom egész egyszerűen a darabjaira omlik szét.

De Etamjat mást látott ebben. Ugyan örült ő is, hogy hazamehet a kicsiny kis poliszba, mely már annyira kedves szívének, és a maga dolgaival foglalatossá válhat, ám eszébe jutott az is, amit attól a lánytól hallott még a fennsíkon: ti hívjátok harcba az ellenséget, ti kezdtétek a háborút, és így lesz ez egészen addig, míg erre rá nem döbrentek. Valóban ez történt volna? Ám igaza van a lánynak, gondolta keserűen, mikor újra meg újra szétnézett Athénban, hiszen íme, csupán ez a város is a más poliszok sanyargatásával épült. A déloszi szövetség bizony kifosztotta a többi poliszt. Athén oly gyönyörű szobraikat, épületeit számtalan rabszolga halála faragta ki és emelte a magasba, más, szabad emberek pénzén. Igen, mi hívjuk magunkra mindezt.

És mikor megtudta, hogy hazabocsátják, örömmel szerszámozta fel kis lovát. Jókorá utat kell megtennie hazáig, ám legalább most nyugodtan végigmehet a görögök földjén. Ő, a haoma és a bürök keverékéből született férfi.

Hetekkel később hazaérkezett a kis poliszba, ahol Prodikosz és Anaxagorasz nagy örömmel fogadta. És Etamjat beszámolt nekik az Athénban történetekről, és néhány pohár bor mellett késő éjszakáig beszélgettek. Ugyan nem tudta, hogy miért, de Etamjat úgy érezte: iszonyatos teher esett le vállairól, és végre fellélegezhet. Sokszor megtelt a hold mire rájött: örömmel forgatja még kardját, de már nem akar harcolni, embert ölni, nevezék azt barátoknak, ellenségnek, tolvajnak, csalónak, bárminek. A spártai kardját felfüggesztette a kis ház falára, és ott hagyta. Nem fente, csak kivette olykor hüvelyéből, nézegette, s ilyenkor mosolygott, vagy szomorú lett. Ám - ez volt ő, Etamjat. S minden ami lett, részben a kardhoz is kötődött. És soha többé nem akarta ezt megtagadni. Miként megtette már annyiszor.

De miért volt ott a spártai katona holtteste a szakadéokban? És miért mondta a lány, hogy ismét vegye kardját, hiszen nagy szüksége lesz rá?

Nem erre a választ talán sohasem tudja meg. De már nem is érdekli. Oly sok érthetetlen dolog történt vele élete folyamán, hogy már nem törődik velük.

És aztán Anaxagoraszt noszogatására a többi tanácsos is beleegyezett, hogy Etamjat a városi tanács tagja legyen. Nem volt rossz döntés... Kitűnően értett az üzletekhez, s így a városka kereskedelme bizony meglódult kissé. És örömmel fogadta ezt minden ember, és hálálkodtak Etamjatnak. Ő pedig ebben a fejlődésben, és az örömteli arcok láttán bizony örömét lelte. Olyan örömet, mely kissé ismeretlen volt számára: rá támaszkodtak az emberek, most ő segített nekik. És ebben a formában szinte tökéletesnek érezte az életét. Kisebb házat vásárolt a tenger partján, oda költözött. Magával vitte a juhot is. Ott legelészett a kertben. Más állatot nem tartott, és megélhetését kizárólag a kereskedelemről biztosította. Gyakran hajóra szállt, egyik poliszban kelmét vásárolt, hogy eladja a másikban, és a kapott pénzen rezeset vegyen, amit szintén elad a másik poliszban, és így sokszorozta a pénzét. De nem volt mohó, csak annyit kereskedett, amennyire éppen szüksége volt.

És estéit a tenger partján töltötte, egy pohár borral a kezében, és nézte, miként játszanak a hullámok a parti kövekkel, és miként játszanak a lenyugvó nap sugarai a hullámokkal. Kergetik egymást a hullámok, miként kergetik a fényt is, és a fény is a hullámokat... Játékosan nevetnek, és oly tökéletesen kiegészítik egymást, hogy az már a csodálattal határos.

És olykor meglátogatta Prodikosz családját. Mindig szívesen fogadták, néhány pohár bor mellett beszélgettek, és Etamjat olyankor úgy érezte: Prodikosz családja az ő családja is.

Elmúlt már minden. Elmúlt a perzsa veszedelem, elmúlt a rabszolgaság veszedelme, elmúlt Anaxagoraszt fenyegető árnyéka, Terelam csendes nyugalma, Ánisáma gyalázata, elmúlt a kis perzsa fiú, Rapzas mosolya, Anuólisz szinte ideges kedvessége, és nem ötlük fel az áldozatok arca sem, hogy számon kérjék: mit tettél velünk, Etamjat.

Miért tettem? Mert hittem mások szavainak. És nagyon késő volt, mikor már ráébredtem: ne bízz az ígéretekben, és ahány szó létezik, azt annyiféleképpen lehet értelmezni.

Miért tettem? Mert azt hittem, hogy a filozófia valóban az igazság útja, és késő volt felfedezni, hogy csak a kételkedésbe vezet. Bizonyosságot egyedül a hit adhat és a szeretet.

Miért tettem? Hogy végre ne védekezzek. Mások által jöttem létre, és mások által alakult ki a hitem. Nagyon hosszú időbe került, míg végre ráéisméltem: magam is kell tegyek a hithez valamit. Bármennyire is irracionális a hit, és bármennyire is érthetetlen, elérhetetlen.

Miért tettem? Másokért. Hogy bebizonyítsam: higgyetek annak, hogy van, és mindig is lesz jobb a világon.

Ezért tettem.

Etamjat így gondolkodott. És bizony még sokszor holdtölte lett, mikor már így sem gondolkodott. A tenger megtanította valami mérhetetlen nyugalomra, valami mérhetetlen bizalomra, és úgy beszélt hozzá, hogy azt más ember talán nem is hallja meg. Etamjat lassan-lassan elindult az öregség útján, és nem ember, hanem a tenger vezette oda.

Aztán egy késő délután a parton heverészett, mikor feljebb egy ismeretlen kislányt és egy fiatal lányt pillantott meg. Ott ültek a tenger partján, s valamivel játszadoztak a vízben. Gondolkodott, ha odamegy, talán megzavarja őket. De mégis meg kell kérdeznie, hogy mit keresnek ilyenkor a tenger mellett. Vihar van készülöben, talán még bántódásuk esik, míg visszatérnek a poliszba. Ha ugyan onnan jöttek, hiszen arcuk nem ismerős.

Hát odament.

Mosolyogva fogadták. A kislány olyan hét év körüli, míg a nő olyan harminc körüli. Fadarabkákkal játszottak a vízben, és nagyokat nevettek. Beszélgetni kezdett velük, aztán később ő is melléjük telepedett. Most már hárman játszottak a fadarabkákkal. És sokáig játszadoztak így, és csak az vetett véget a játéknak, hogy közben eleredt az eső.

- Ott lakom - kiáltotta Etamjat, és háza fele mutatott. - Gyertek, szaladjunk.

Nevetve tették meg a rövid távolságot. Odabent kellemes meleg fogadta őket, hiszen fáztak már a hűvös tengeri szél miatt. Etamjat takarókat vett elő, és óvatosan megtörülgette a kislányt.

- Nektek való ruháim sajnos nincsenek - mondta mosolyogva. - De majd a tűz melegénél hamar megszáradtok. És közben eszünk is valamit.

Húst és sajtot vett elő, és egy kevés szőlőt. Jó étvággal fogyasztották. Közben Etamjat ezt kérdezte:

- Honnan jöttetek? Mert nem a poliszból, igaz?

A nő kissé szomorúan rázta meg a fejét.

- Nem uram, nem a poliszból jöttünk. Már több napja gyalogolunk, és egy kis faluból érkeztünk ide. Bizony nagy volt a szükség ott az idén, nem voltak kegyesek hozzánk az istenek. Kénytelenek voltunk elhagyni a falut, nehogy éhen haljunk. És pont ma fogyott el minden eleségünk. Ó uram - rogyott Etamjat lábai elé -, te olyan jó szívvel bántál velünk.

Etamjat szíve nagyot dobbant.

- Nincs hová mennetek? - kérdezte.

- Nincs uram, nincs... - állt fel az asszony, és könny futotta el a szemét. A kislány tovább majszolta a sajtot, szótlanul, és nagy, kerek szemeivel szinte könnyörögve nézte az öregedő férfit.

- Hát a férjeddél mi történt? Miért nem viseli gondotokat?

- Férjem már évek óta halott, uram. Betegség ragadta el.

Etamjat nagyot nyelt. Életében nem félt ennyire. De kinyögte:

- Hát akkor maradjatok nálam, ameddig csak tetszik - és most ő nézett olyan könnyörögve rájuk, hogy a nő és a kislány szinte egyszerre húzódtak közelebb hozzá.

- Maradjunk? - kérdezte a nő. És a kislányra nézett:

- Artemiszia, te mit gondolsz?

A kislány nem válaszolt, csak átölelte Etamjatot. Még szerencse, hiszen a harcedzett férfi legalább így el tudta rejteni patakokban folyó könnyeit.

- Hát akkor maradunk, uram... Legalábbis egy időre.

- Köszönöm - suttogta Etamjat. És magában hozzátette: köszönöm Aszklépiosz!

Ám nem csak egy kis időre, hanem örökre ott maradtak Etamjattal a kis tengerparti házban. Családjá lettek, s az egyre öregedő férfi különösen nagy örömét lelte bennük. Most már iparkodott a kereskedelemmel is: ha ő meghal, a kis Artemiszia és anyja, Jatmate semmiben sem szenvedjen szükséget. Mert lassan bizony készülnie kellett a halálra. Tagjai egyre nehezebbek, látása egyre romlik, s bizony szíve olykor rendszertelenül dobog. Ilyenkor kénytelen leülni vagy lefeküdni, és olykor napokig még enni sincs semmi ereje. Hiába vizsgálják meg az

orvosok, csak a fejüket csóválják. Az öregség ellen nincs mit tenni, és ő mosolyog. Igen, az öregség ellen nincs mit tenni... És eszébe jutnak azok az időszakok, mikor várta, igen, hívta a halált, sőt egyre kereste... hogy véget vessen annak a borzalmas állapotnak, és ha másban nem, hát a halálban nyerjen felüdülést.

És végül ez a bizonyos halál soká nem is késlekedett.

Etamjat egy délben nem jött haza, hogy elfogyassza szokásos ebédjét, a tejet, szőlőt, hisz húst már nem bírt enni. Artemiszia több órás várakozás után a keresésére indult. Etamjat holttestét a tenger partján fedezte fel. Éppen dagály volt, s a hullámok már el is akarták ragadni a holttestet, ott játszadoztak vele, mint valami játékszerrel, mikor a lány megtalálta. Lekuporodott melléje, magához ölelte Etamjat élettelen testét, és sírni kezdett. Ott fedezte fel őket az anya, és valahogy a kedves kis házba vitték a harcos testét. Majd a Anaxagorasz és Prodikosz után ment Artemiszia, akik azonnal a néhai Etamjat házába siettek. Segítettek az utolsó szertartásokban, megmosták a holttestet, fejére virágokból font kis koszorút helyeztek, és végül egész éjszaka virrasztottak a holttest mellett...

Másnap aztán a két nagyon megvénült ember, Anaxagorasz és a megvakult Prodikosz jelenlétében, és csaknem a teljes polisz lakossága előtt elégették Etamjat testét. Hamvait egy kis agyagedényben felfogták, egy csónakban kiveztek a tengerre, hogy ott a hullámok közé szórják. A szél elragadta a könnyű hamut, és végigszórta a hatalmas tenger felszínén, vigyázva arra, hogy meg ne zavarja közben a fény és víz játékát.

Jegyzetek, megjegyzések

Néhány megjegyzésre feltétlenül szükség van, még mielőtt valaki túl komolyan venné a 65 szoborban található történelmi eseményeket, és inkonzisztenciával vádolna meg. Ugyanakkor szükség van néhány fogalmi értelmezésre is, hiszen ezek nélkül a kissé laikus olvasó talán nem sokat értene ebből az elbeszélésből.

Kezdjük magával Anaxagorasszal (Anaxagorász). Ioniából származik, Klazomenaiban született, születési évét nem ismerjük, Periklész hívására jöhetett Athénba, hogy itt tanítással foglalkozzon. Periklész ellenségei rossz szemmel nézték a filozófus tevékenységét, ezért perbe fogták, hogy istenkáromló tanításokat folytat. Az már bizonytalan, hogy egy vagy két pere volt-e a filozófusnak. Bizonyos források két perre utalnak. Valóban Periklész mentette meg a csaknem biztos haláltól, ám az is megtörténhetett, hogy a filozófust a bírái szánalomból mentették fel. Mindenesetre Lampszakoszbba ment meghalni pere után. Tanításai bizony nagyon ellentmondtak a korabeli gondolatoknak. A napot tüzes kőnek tartotta, s állította, hogy a csillagok is tüzes kövek, csak túl messze vannak, ezért melegük nem ér el hozzánk stb. Tanításai központjában a Nüsz áll, vagyis az ész. Ezt olyan szubsztanciának tekinti, amely „az élő dolgokba hatolva megkülönbözteti azokat az élettelen anyagtól” (Bertrand Russell - A nyugati filozófia története). Másik fontos tanítása a homoiomereiákra vonatkozik. Röviden: mindent ezek a parányi anyagok jelentenek, és minden anyag ezekből áll, és ugyanakkor minden anyagban megtalálható a másik anyag is (például a fa azért fa, mert a fa homoiomereiái vannak benne többségben, ám ugyanakkor benne találhatók a víz, a kő stb. homoiomereiái is. Az Értelem szerepe, hogy megfelelően elrendezze azokat. Tehát így lesz a fa fa, a víz víz, Anaxagorasz értelmezésében.

Anuólisz és Kroiszosz nem voltak a filozófus rabszolgái. A szerző „helyezte” őket melléje.

Periklész. Athén fénykora egybeesik az ő vezetésével. Habár arisztokrata volt, egy admirális fia, a demokrácia mellé állt. A perzsa támadás után a lerombolt Athént újra építteti. A filozófus valóban mestere volt. Rengeteg figyelmet fordított a kultúrára is. Végül megbuktatták, ie. 429-ben meghal pestisben. Több mint negyven évig foglalatoskodott a közügyekkel. Vezetése alatt Athén valóságos birodalomná nőtte ki magát, többek között a déloszi szövetség következtében.

Aszklépiosz. Homály fedi kilétét. Bizonyos források élő személyként emlegetik, ismét mások egyfajta istenséggént, a gyógyítás istenségeként. Szókratész utolsó szavai voltak, hogy ne feledjétek el kakast áldozni Aszklépiosznak. Ezt a kijelentését aztán szépen úgy szétszedték a történetírók és a különféle írók, hogy ember legyen a talpán, aki zöldágra vergődik a sokféle magyarázat között. A magam részéről hajlamos vagyok azt hinni, hogy kapcsolatban áll egyféle „ébredéssel” ez a kijelentés, ám tovább nem szeretném magyarázni.

Ami a perzsa háborúkat illeti, a 65 szoborban fellelhető információk jóformán csak az irodalom nyelvén igazak. Bárki, akit érdekel az ókori Görögország történelme, utánanézhethet, a magam részéről csupán mintegy árnyékként használok fel az írásban. Még ott sem egyértelműek a források, hogy a „királyok királyát” valóban meggyilkolták-e (Xerxész). Halála után 130 évvel keletkezett hellén forrás tartja úgy, hogy igen. Mindenesetre valóban a perzsák nagy királya volt, és halála után a Perzsa Birodalom lassan széthullt.

Tehát a 65 szobor írást elsősorban nem történelmi műként, hanem inkább egyfajta irodalmi, de filozófiai írásként is kell, lehet számon tartani. Nem világosságot kíván teremteni bizonyos kérdésekben, hiszen ilyen jellegű mondanivalója egyáltalán nincs. S még hozzátenném, hogy az írásban egy Nietzsche idézet is található, teljesen más formában.

25, 12, 2006

Fény és víz

Nem olyan könnyű elmondani, mert alapjában véve nem szól semmiről sem. Akkor hallgass, mondják, és nevetnek a markukba. Mégsem tehetem. Valamiért el kell mondanom. Mint ahogy annyiszor megtettem már, különféle formákban, helyzetekben, sőt, még hazudtam is melléje, mert úgy hittem: jó másoknak. Jó másoknak, ha hazudunk olykor, hiszen még Platon is azt állítja az Államban: szabad hazudni a jó érdekében.

Na, épp itt van a bökkenő. Jó és rossz. Csakis adott rendszeren belül igazak. Örök igazságként nincs létük. Viszont ha nem lehet kapaszkodni jóba és rosszba, semmi sem marad. Hiszen ez maga után vonja a hit kérdését is, és eltűnik az egyház. Minden és bármilyen egyház. Csak a hit marad.

Az meg nagyon magányos „mesterség”. A lehető legmagányosabb. Tudom, milliók tudnának ellent mondani nekem, mégis fenntartom ezt az igazamat. Minden ember hitbéli útja magányos. Hát nem könnyű akkor ledobni a hitet? És belekapaszkodni jóba és rosszba. Egyszerre mintha minden értelmet nyerne. De hamis értelmet. És az értelem nem képes alátámasztani a hitet, sohasem lesz az. Már csak azért is, mert az értelem az agyban, a testben van, és ezért semmi köze a lélekhez. Lelket mondtam? Szellemet akartam... Szellemet.

De térjünk vissza. Hiszen még mindig a jónál és rossznál tartunk. Végül is szerencsések azok, akik bele tudnak kapaszkodni ebbe a hitbe. Mert hit az, a lehető legtökéletesebb értelemmel művelve. Zseniálisan fel van építve minden apró kis rendszere, és a bonyolult kapcsolatok a rendszerek között bámulatos munkáról tanúskodnak. Egészen gyerekkor óta ez történik. Értelem, egyre csak értelem. Bele vagyunk építve a saját agyunkba. Hihetetlen, nem? De a szem lát, a fül hall stb. És ez csak az agyunkkal történik. Minden, amit megtapasztalunk, csakis agyunk, annak a terméke. És innen sok minden fakad. Például mások vágyait úgy kezeljük, mintha azok a sajátjaink lenének. Olyannyira beleépülnek a rendszerekbe, hogy végül kibogozhatatlan onnan. Kitéphetetlen onnan. Agyunk előtt nincs menekvés. Tudatunk előtt van, de agyunk előtt nincs. Csak a halál.

Hát... ez történik... Amit megtapasztalok, kivétel nélkül az agyam terméke. Minden, ami körülöttem van, az agyam terméke. Én is agyam terméke vagyok. Én. Sajátságos és zseniális. Értelem, csak értelem.

Istenem, milyen könnyű azoknak, akik ezt nem tudják. Hiszen a „felszabadított” idegpályák miatt akár örültek is lehetünk. Sokan mondják: én nem ezt akarom. Én nem akarom. Én. A „más” mit akar?

Mert a „más” vezeti az agyat is. Valahonnan jönnie kell az akaratnak. De erről nem akarok beszélni.

Valamiért el kell mondjам, még akkor is, ha csak ez a borosüveg hallgat meg. Jóféle bor van benne, kellőképpen napsütötte hegyoldalról származik, és nem vegyítették a szőlőlét, nem vizezték fel, és ami legfontosabb, cukor hozzáadása nélkül készült, teljesen. Jófajta vörösbor. Ma már a harmadik üveggel. Illetve... az első üveg fehérbor volt, attól meg mindig megfájdul a fejem. Mégis megittam, mint a vizet, nagyon gyorsan és mohón.

Van valami a borban, ami miatt a lehető legjobb beszélgetőtárs. A vörösbor. Komoly bor, mégis játékos. A fehérbor csak játékos és üres. Most nem a komolyságot nevezem „mélynek”. Hiszen a komolyság is csak játék. De a vörösbor túllép a komolyságon és beszélgetni kezdi az embert, az embereket. Ez a bor itt előttem veszélyes. Sokat nem szabad inni belőle, talán csak

két, három pohárral. És én a második üvegnél tartok, két óra alatt. Érzem, hogy lassan teljesen a hatalmába kerít. Fejem zúg, vérnyomásom növekedik, mégis, ez a mámor olyan teljes.

Istenem, alkoholistá leszek? Évek óta túl sok bort iszom, ezt a fajtát. Volt idő, mikor naponta két palackkal is megittam, aztán lassan egy palackkal. Szerencsére alábbmaradt valamennyire. És azelőtt... Azelőtt is sokat ittam. Sört, vodkát, koktélokat, melyek vodkából készültek. És rengeteg dohány melléje. Az önpusztítás, kicsit magasabb fokon az átlagosnál. Végül is, itt mindenki pusztítja önmagát. Ideg orvos barátommal beszélgetek. Nem csoda, hiszen itt minden második ember szorongással kapcsolatos betegségben szenved. Sűrű az önpusztítás, bizony gyakori az öngyilkosság is. És mindjárt felírna nekem valamit, de én inkább az alkohol mellett maradok.

Eh, csapok az asztalra, mit számít ez. Semmit. Hátam mögött a kocsmában ettől függetlenül nem fog változni semmi sem. Olyan multság van ott, hogy szinte nem is tudom megérteni, miként alszik a kis Nonci az emeleten. Vékonyak a falak, szinte járni is alig merek az emeleten. Minden zaj felhallatszik, és Nonci mégis tud aludni. Irigylem.

Az előbb az egyik részeg rendőr úgy megütötte az egyik cigánylányt, hogy annak felhasadt a szája, és folyni kezdett a vére. Innen is látom, pedig vagy negyven méterre vagyok a kocs-mától, távolban ott a tó. És a bortól is homályos a tekintetem. Nem, nem is látom, inkább tudom, hogy folyik a vére. Milyen érzés lehet most a lánynak? Újabb szál cigit vettem elő a dobozból, majd a borosüveggel a kezemben kényelmesen odasétálok. Elég részeg vagyok, hogy ne foglalkozzak semmivel sem, csak a pusztá kíváncsiság hajt. És ott, a kocsmá elő-terében nekitámaszkodom az egyik vékony oszlopnak. Igen, tényleg folyik a vére. Hát, na... Érdekes látvány, szegény... És sajnálom, és leütném a rendőrt. Persze, nem tehetem. De eljátszadozgatok a gondolattal, hogy mi lenne, ha most odaállítanék hozzá, és azt mondanám, hogy a belügyminisztérium küldött titkos vizsgálatra, hehe... Nagy szemeket meresztene, majd olyan verést kapnék, hogy az összes csontom összetörne. Jó buli lenne. A fene egye meg, bele is mennék ebbe a játékba, feltéve ha bele is halok. Nem tudnék élni összetört csontokkal, az senkinek sem kellemes.

Azért a rendőr nagy szemeket mereszt rám. Percekig néz, már-már idelépne, hogy megszólít-son, mégsem teszi. A kollégája hátrahúzza, ordít valamit a fülébe. Kell, hogy ordítson, állatian hangos itt a zene. Valósággal belesüketül az ember. Eh, a fene egye meg, a legocsmányabb zene ugrál azokon a rohadt membránokon. Nekem... és mi jogon mondom ezt. Hiszen mint-egy ötvenen ugrálnak körülöttem, tekintet nélkül arra, hogy én ott vagyok közöttük, hogy a lánynak még mindig folyik a vére, de íme, már ő is ugrál. Ilyen egyszerű. És a rendőr még mindig néz. Végül Sándorhoz megy, aki meghívására idejöttünk Noncival, és kérdez vala-miket tőle. Sándor vigyorog. Majd válaszol, és rám mutat. És a rendőr nagy szemeket mereszt, de többet nem foglalkozik velem. Nem érzek sem megkönnyebbülést, nem érzek én semmit. Inkább a táncolókat nézem. És irigylem őket. Így, és ennyire táncolni, hajnali háromkor. Na tessék. Én kinyalhatom a seggüket. De még a „felettem” lévő is. Azok is kinyalhatják a seggüket.

Aztán, miután már vagy tíz perce támasztott az oszlop, az a kövér gyerek ismét hozzám lép, és ismét bocsánatot kér, hogy az előbb, vagy négy órája táncolt Noncival. Alig tudok válaszolni neki, olyannyira részeg vagyok. Nem a barátnőm, ordítom a fülébe. Akkor a szeretőddel, vagy a feleségeddel, próbálja ki a fogalmakat. Egyik sem, nevetek, és nem baj, hogy táncoltál velem, nem, már mondtam az előbb is. A barátommal táncoltál.

És vigyorgok. És iszom az üvegből. A bor nem szereti, ha a palackból isszák, ilyenkor bosszút áll. Megrészegít, és csaknem magatehetetlené tesz, torz vigyorba rándul tőle a pofád. Meg egyéb ügyek... Rajtam is bosszút állt volna, mégsem sikerült neki, teljesen. Hát akkor inkább elvette az eszemet, és örülségeket cselekedtem. Például órákig gondolkodtam bizonyos dolgokon, vagy egy óráig mondogattam, hogy: ami kell, mert kell. Vagy kötekedtem a környezetemben lévőekkel, totális seggfejet csinálva magamból. Így állt rajtam bosszút a bor, mert tudta, hogy sohasem vagyok másnapos, csak egy kicsit lassú. És azt sem tűrte, hogy egyetlen éjszaka alatt négy üveggel töltsék le belőle a torkomon, keresve valami mohó beteljesülést. Így: mohó beteljesülést. A fene vitte volna el az egészséget.

Szóval vigyorgok, mert ez a kövér gyerek nem tudja, hogy én akartam a táncot. Beszéltem Sándorral, hogy mondja ezt a tagnak: Nonci táncolni akar vele. Persze, nem akart, de meg akartam tréfálni a kis Noncimat. És a tagot eszközként használtam fel. Nem volt szép dolog részemről. Na... És akkor a tag odament Noncihoz, és felkérte táncolni, és szegény édesem ott próbált táncolni vele, de nem ment neki. Hamar kitalálta... Odajött hozzám, és ezt mondta:

- Ilyent többet ne tegyél, na...

Hüha... Tényleg szégyellni kezdtem magamat. Szegény ember vagyok, mert nem ismerem a határokat. Csak a gazdagok ismerik a határokat. Nekik muszáj. Különben ki vigyázna ránk, hehe... Szóval ezt is el próbáltam mondani a tagnak, de nem nagyon ment. És mindez ott eszembe jutott. Végül, amikor láttam, hogy amúgy is félszavak, meg egyéb ilyen dolgok buknak ki a számból, feladtam a küzdelmet, és nagyot ordítottam a fülébe: nem baj! Boldog, szemüveges mosollyal távozott. És én tovább nézhettem a táncosokat. Azért sokra nem mentem velük. Szinte szédelegtem ebben a nagy kavargásban. Sándor vizet locsolt a földre, hogy a port kissé elűzze innen. Hullabomlasztó meleg van. Brr...

Na, ezek le sem szarnak engem. Hát persze, nem az én rendszerem. Itt lehet battyogni ugyan Beethovenről, Nietzsche-ről, vagy valami költőről, de úgy néznének rám, mint akinek totál elment az esze. És igazuk is lenne. A tánc, basszus, most az a legfontosabb nekik. Ajaj, nagyon is igazuk van. És az is hozzátartozik ehhez a dologhoz, hogy a részeg zsaru szájon kapja a csajt, mert az nem akart elmenni vele. Dugni, persze. De ettől függetlenül még a barátja sem kapta fel a vizet. Na, ez itt természetes. Kiskirályok itt a hekusok, az biztos. És megrongálnak, ha ennek ellentmondasz.

Na, itt azért nem jó álldogálni. Szinte egyé válok az oszloppal, ahogy ott támasztjuk egymást. Kezemben a borosüveg, fityeg, mint, gondolom, minden izom az arcomon. Az istenit neki, nagyon fáradt vagyok. Nagyon, nagyon. Na... Mintha pihenni jöttem volna ide, keresni egy enyhe másságot. Örömet. Nem, csak másságot. Beértem volna azzal is. Nonci alszik.

Vissza a padhoz, a kemény fából vágott padokhoz. Ott van a cigi is, és most az is jó lesz bizony. Hát visszamegyek. Tényleg alig látok valamit. Zavarom az elektronjaimat keményen, fene ebbe az önpusztításba. De jó ez a mámor, és nem keveredik hozzá semmiféle rosszullet. Van öröm benne, és van szétterülés benne. Ami most kell. De azért jó lene, ha itt lene Nonci, és megfogná a kezem, megölelné, szeretne egy kicsit. Úgy, az ő módján. Ahogy nem kér semmit, s ezért jön, hogy vigyázzak rá. Legyek a bátyukája, ilyesmik. Hülyén fejezem ki, szégyellem is, de részeg vagyok. Na, ez most ment valamennyire... Cigaretta... És kifújom a füstöt. Jólesik a kemény deszka a fenekem alatt. Oldalt, jobb kéznél a borosüveg. Néz felfele, bele a csillagos éjszakába.

Nonci. Körül-belől egy éve már, a megfelelő túlzásokkal. Akkor is bor, sőt, akkoriban nagyon sok bor. Nagyon, nagyon sok bor. Talán a negyedik palacknál tartottam már, ott az asztalnál a klubban, és a megfelelő ideggörccsel fűszerezve ez olyan hülyévé tett, hogy tényleg példá-

zatokat lehetett volna írni rólam. Valamiféle csajokkal makogtam ott, mindegy, csak ne legyek egyedül, egyáltalán ne. Mert akkor mit tudom én, hogy mi lesz. Belehalok, ilyesmik. Kemény volt, na. És fizettem a lányocskáknak, csak ne hagyjanak egyedül. Alig láttam valamit, az alacsony szék is rendesen kapaszkodott alattam a padlóba, hogy el bírjon tartani. És ott makogtam mindenfélét összevissza. Állta a bor a bosszút, nagyokat röhögött a markába, hogy mekkora seggfejet csinálók magamból. És a csajsziák nem tudták mire vélni ezt az egészet, és tök igazuk is volt. Hát, mire is vélhették volna... Nagyokat röhöghettek rajtam, és talán sajnáltak is, hogy így szét vagyok csúszva. A fene ette volna meg... Az egészet, de tényleg. Mindegy, akkoriban kicsit baj volt a kommunikációval. Már mint a reális világ és az agyam között. Tudod, amit mi teremtünk, aztán elmondjuk, hogy jaj, nem én vagyok a hibás. De talán jobb lene ezen még elgondolkodni. Mert na... Van itt valami egyéb is. Egy jó freudi dolog, talán. Már mint: nem én tettem stb. Jó kis, értelmes kapaszkodó. Csakhogy nekem nem erőt ment az akkoriban, hát csak seggrészeg voltam.

Na, s akkor odajött a kis Nonci. Ismerte a vicgő, szörnyülködő kislányokat. Valamelyikkel beszélgetni kezdett. A pokolba is, most azt sem tudom, hogy hányan lehattunk az asztalnál. Na, de ahogy Nonci odajött, valami kigyúlt bennem. Tényleg. Valami megnyugtató érzés. Persze, azonnal lecsaptam rá. Jött, másként nem tudom elmondani. És ott beszélgetni kezdett. És én letettem borosüveget, lazításként sörre tértem. Józanodni akartam Nonci miatt. Beszélni akartam. Akkor nem akartam elbaszni.

Mert elég sokan csak halálosan komolyan vett játékok voltak nekem, és tök igazuk van, hogy megutáltak. De nem ment másként. Na, hol az a borosüveg. Igen, még mindig az eget nézi. Nézzen a kocsma fele is, ahogy a számhoz emelem. Befele, kábulat, gyere csak, tömd el ezt a száját, gyomrot, az ereket, idegpályákat, a társalgást a külvilággal. Tömd csak el, s ha lehet, halálosan kisé. Csak egy kicsit, még ne siessünk.

Na, és akkor ott beszélgetni kezdtünk. És az a valami egyre jobban csillogott bennem. És egyre józanabb lettem. Tényleg. Ugyan, az alkohol dolgozott bennem jócskán, hiszen a három órás beszélgetés kizárólag angolul folyt le. Hehe... Később bevallottuk egymásnak, hogy nagyképűsködni akartunk. Voltunk olyan tiszták, hogy nem jött össze. S hogy miről folyt a beszélgetés, hát most tudom is, nem is. Csak a beszélgetés érzéseire emlékszem, és azok tényleg nagyon jók voltak, és örökre azok maradnak. És akkor aztán haza kellett menni, mert nagyon kezdtünk piszkálni egymásban bizonyos dolgokat. Ott mindenféle olyan dolog szóba került, amitől kissé rosszul tud leni az ember, és elbőgi magát, és nagy, nehéz, de kellemes kötömb helyezkedik a lelkére. Furcsa dolog ez, talán meggyűjti az idegpályák dolgát is, de na, vannak, akik ez nélkül nem tudnak életben maradni.

Emlékszel?...

És kimentünk a klubból. Mondtam neki, hogy nem akarom elkérni a telefonszámát, Istenre bízom, hogy még kerülünk-e egymás útjába. És haza akartam kíséni egy darabon, de ő nem engedte. Később elmondta, hogy hazáig sírt az a nagy kő miatt. És én is hazáig bőgtem. Valami lett, valami szép, valami más, valami nem megfelelést kérő, és valami új kezdet. És végre tiszta, tiszta, tiszta! Hazáig tántorogtam, aztán lefeküdtem. Nem zúgott a fejem, és valahogy nem forgott velem a világ. Talán a bor megsajnált, és elengedett. De az a rohadt sör vacakolt egy keveset, kellemetlen szájíz csinált, szinte röhejeset. Forgolódtam egy darabig, aztán elaludtam.

Hol az üveg? Gyere, mámor, gyere csak. Meglátod, milyen jól megleszünk mi egymással. Szépen, csöndesen, sok örömmel, kevés megfélemléssel, feszültség nélkül, mint a kövérre hizlalt, szépen kisütött libák.

És ne állj bosszút.

(Nem fogok, ne aggódj. Tudom, most nem szabad. Én megteszem ezt. Tudok úgy hallgatni és beszélni, hogy cserébe nem kérek semmit. Csak ajándékozok. Most. Most csak ajándékozok. Kérlek, ne hallgass. Folytasd...)

Reggel kilenc óra. Miután Nonci az át nem aludt éjszaka után összeszedte magát, elballagott az iskolába. Hogy elmondja megnyitó beszédét. És közben azon a srácon gondolkodott, egyre azon a srácon. Végül erőt vett könnyein, és fogta a papírt, majd felállt a dobogóra, hogy beszéljen...

(Ne így folytasd, kérlek.)

Akkor miként folytassam? Nem tudom. Kell folytassam?

(Örömet szerez?)

Most szerencsére majdnem minden örömet szerez. Majdnem minden. Még a rohadt emlékek sem fájnak, és az sem, hogy voltak mellettem emberek, akik sajnálatból tartották a kapcsolatot velem. Nem vagyok leprás, még mini-nyomorult sem...

(De folytasd, kérlek. Ne tétovázz. Még egy kortyot. Emelj, hadd lássam, mi történik a kocsmánál. Igen. Még mindig táncolnak... Gyönyörű ez az égbolt... És most folytasd.)

Nonci...

(Igen, ő... A kis Nonci...)

És akkor... És akkor úgy volt, hogy találkoztunk. Egy hétre rá, másik klub. Már bezárták. Na... És akkor nem voltam részeg. És amikor megláttam, gyorsan letéptem a pakli cigi belső papírját, izgatottan tollat kértem, és kétszer is leírtam a telefonszámomat, mire sikerült olvashatóvá tenni. És odaléptem hozzá, köszöntem neki, és felkaptam ott helyben. És kacagott, hangoosan. Olyan zavarban voltam, hogy alig bírtam mondani valamit. És akkor odaadtam neki a telefonszámot. És mondtam: ne hívj fel, csak legyen meg. Majd zavartan vigyorogtam, és kiigazítottam magamat: akkor hívj fel, ha igazán szükségét érzed. És akkor eltette a papírt, és el is váltunk egymástól. Na, ez történt. Akkor, ott. Egy hétre rá ismét találkoztunk. Adtam neki egy könyvet. Szilveszter előtt egy héttel, még mindig mások lázámaiban vergődve. Izgatott voltam akkor is, amikor a könyvet odaadtam neki. Tényleg nagyon az voltam. Mondtam, hogy ajándék. Mert kell, hogy adjak neki. És akkor az egyik barátom, akivel üldögtünk a kávé mellett, megkérdezte: ő is az egyik?

Istenem, mennyire igaza volt! Ő is az egyik! Mert mindenkit, mindenkit...

Nem Tamás, ő nem az egyik - néztem rá. Nem az egyik. Nevetett, vigyorgott. Igaza volt. Mi mást tehetett volna. Megdugtam én akkoriban mindent, ami mozgott. Hehe, másként nem tehettem. Pedig csak egyet akartam, egyet hajtottam, egybe pusztultam bele, majdnem. És annak az egynek minden orcáját végigcsókoltam, végigédesgettem, szeretkeztem vele, hazudtam neki, hogy a másik orcáját is magam felé fordíthassam. Elhiszed nekem?

(Igen.)

Határozottan mondtad, remélem, valóban így van. Tudod, annyit hazudtam, hogy nem hiszek mások becsületében. És ez akaratom ellenére történt. Tudod, csak egy kicsit, még egy kicsit. És a végén ott találsz magad abban az egész nagy hazugságban, és téged is átbasznak. Kegyetlenül, és még meg is magyarázzák neked, hogy miért tették, és te el is hiszed okaikat, sőt, azt mondod, hogy támogatom... Pedig ott belől zúgnak a harangok, és titokban egy újabb teme-

tésre készülsz, a saját részecskéd temetésére. Van benne valami komor, nosztalgikus, megrázó és - halálos.

(Talán ide most nem kellene elmenned...)

Igen, igazad van. Hol is van a cigaretta?

(Mindjárt melletted, ott a gyújtó is.)

Igen, köszönöm.

Tudod, akkor aztán eljött az óév utolsó napja, az újév első napja.

(Addig nincs valami más? Nem feledsz el valamit még?)

Hát... Igazad van. Az üzenetet elfeledtem, pedig lehet, hogy az a legfontosabb. Az üzenet. December harmincadikán, déli tizenkét órakor jött meg. Ismeretlen szám. Ezt írta benne: Elolvastam a könyvedet. Egyelőre csak ennyi. Nonci vagyok, Noémi. And thank you for giving me something for christmas. Szóval ez állt benne. És én kicsit szégyelltem magamat. A könyvet nem karácsonyi ajándéknak szántam. Csak adtam, szinte kellett is. Így, nagybetűvel: Neki.

Egy kortyot...

És akkor... És akkor... Elmentem, nem, elvittek bulizni. Ki a városból, ki ebből a szürke, szentségtelen angyalteréből, a hitegetés és manipuláció hiénatorkából. Mert gondolod, hogy azért tettem azt a sok hülyeséget, mert úgy volt nekem jó? Nem, barátocskám, nem. Az... az elképesztő és gyalázatos. Na jó... Szóval elvittek bulizni, De azelőtt mind azon gondolkodtam, hogy Nonci velem kellene jöjjön. Aztán, mikor válaszoltam az üzenetére, kiderült, hogy ő már elment. Tényleg rosszul érintett, nagyon. Tudod, reménykedtem. Ő nem olyan volt, mint a többi, az olyan többi, ami benne volt Tamás tekintetében. Ő Nonci volt.

Szóval elkéstem....

De nem baj.

(Tényleg így gondolod? Tényleg így érzel?)

Ó, nem is tudom! Ha így kellett lennie, hát legyen, erre csak ezt mondhatom, tudod?

(Mi történt?)

Tudod, én akkor égtem mások ígéretének a tűzében, és tényleg nagyon próbáltam megszabadulni onnan, de nem ment könnyen. A keservét neki, hát már egy éve, hogy azt tettem, érted? Gondolod, hogy nekem nem volt elegendő? Hogy lassan tisztességemnek még a maradékait is elveszítem? Dehogy, bazdmeg... Nagyon szar volt. Nem szerettem, és amit tapasztaltam, azt szívesen kihagytam volna ebből az elektronos kommunikációból. Még akkor is, ha csak ennyi. Szívesen, bassza meg, érted?

(Hány hónap telt el az a szilveszter óta?)

Nyolc, fiatal barátom, nyolc.

(És most?)

Egy kortyot... Köszönöm... Jaj, ez itt... Ez itt olyan különös, minden... Tehát: és most. Most másként van. Teljesen másként. Mert van Nonci.

Tudod... na, hol is hagytuk abba... Igen... Szilveszter. Hazajöttem. Persze, hogy hazajöttem. Pedig szívesen ottmaradtam volna, örökre. Az újév első napján felmentünk a dombok közé, nem messze a falutól. Elég sokan. Aztán egyik barátommal leszakadtunk a többiektől. És akkor eltűntünk... Mondta, hogy feljebb tud egy hidat, amit még a rómaiak építettek. Röhögtem egy keveset, hogy itt a rómaiak nem építettek semmit sem, de legyen. Valahogy megtaláltuk a hidat, és vele együtt egy keveset a barátom gyerekkori emlékeit is. Ott hallgattam, ahogy körülugrálja a hidat, és beszélgetni próbál velem. De én lekuporodtam a jeges patak partján, egy cigarettával a kezemben, és mindjárt fel is fedeztem a táblát. Na, a híd 1889-ben épült. Helyes. És szóltam a barátomnak. És elhallgatott, aztán tovább is mentünk. Tovább...

Feljebb a dombok közé. Előbb erdő, aztán kiértünk egy nagy tisztásra. Éppen napnyugta... S akkor ott nagyon jó volt, tudod? Nagyon jó... Mert ott álltam egy szál pulóverben, vékony bőrkabátban a mínusz húsz fokos hidegben, és belelógтам a nap maradékos melegébe. Tényleg azt hittem, hogy most vége lesz mindennek. És azt hiszem, hogy valamit ott is hagytam a tisztáson. Az a fény, istenem, ahogy fürdött benne a teljes testem... Nem bírtam elmozdulni onnan. És mégis, valami nagyon hiányzott... Ott néztem a kopár, vörös dombokat, a havas tisztáson is kerestem, s nem hiányzott onnan semmi, hát akkor csakis bennem lehet, gondoltam. Jó pilledt pillanatok voltak azok, ilyen gondolatokkal fűszerezve. Úgyhogy végül hagytam a fenébe, a nap felé irányítottam az arcomat, és voltam abban a „valami hiányzik” dologban. Illetve... próbáltam megszabadulni tőle, de nem ment.

Aztán egyszer csak itthon termettem. Egyedül, teljesen egyedül. Január másodika. Egyedül. Forró víz, macska, gyertya, kávé, cigaretta, fehér, csaknem vakítóan sugárzó nap, hogy a fények odaszögeznek a lakrész padlójához, és nem is engednek fel onnan. Le vagy taglózva, mint a marha a vágóhídon. És az is vagy, egy nagy marha. Nedves orral szaglászol bele saját emlékeid képe közé, s ha valami érdekeset találsz, valamit, amibe kapaszkodhatsz, nos azt letéped, és elkérődzöl rajta egy jó ideig. Jók az ilyen gondolatok, képek, mert életben maradhatsz, ilyesmik. És ez a forró vizes fürdőkádban nagyon fontos, érted? Ahogy bejön a gőz az ablakon, és furcsa ábrákat rajzol a levegő minden molekulájára. Ijesztő tud lenni, nagyon. Szkizofrén állapot...

(Szkizofrén?...)

Igen, az. Szkizofrénia. Nem tudom másként megnevezni. Egyszerre egyezel bele mindenbe, egyszerre tagadsz mindent. Egyszerre vagy szemlélője a kis képeknek és egyszerre a megalkotója. Tudod, már készen van benned a kép, de amikor viszed fel a hülye vászonra, akkor úgy érzed, hogy minek, mert már készen van. Zavaros, nem?

(Igen, eléggé az. De azt hiszem, holt okod, hogy így érezd magad.)

Hát... Talán igen, talán nem... Nézd, ebben a pillanatban nem is tudom...

(Mi volt az oka? Nem szeretném megkérdezni, mégis megteszem.)

Egyszerű, hehehe... Égtem mások ígéretének tüzeiben. Érted? És belekapaszkodtam még abba is, hogy ellent mondanak önmaguknak, és hittem kétes magyarázataiknak, mi több alá is támasztottam azokat. Másoktól függtem, nem csupán azért, mert engedtem ezt, hanem mert másként nem tudtam elképzelni az életemet.

(Vártál.)

Ó, s még mennyire! Minden idegszálam az idő múlását figyelte, igen, túlfeszített figyelemmel, mintha nem is lett volna más dolgom. S közben *reszelődtek*. Érted? Közben egyre furcsább dolgok jutottak az eszembe, egyre többet veszítettem, és nyertem. Az az időszak nagyon fura volt: egyre rövidebbek és egyre hosszabbak lettek ugyanazok a dolgok. Ugyanabban a

pillanatban egyre több és egyre kevesebb helyet foglaltak el a térben, időben. Így, igen. Volt benne valami poézis, valami gyötrő, de megnyugtató is. Valami magasztos, valami gyalázatos. Valami embertelen. És nagyon embertelen. Égni mások ígéreteinek tűzében. Hmm... Azért ott basszák meg, érted?

(Ott basszák meg...)

Igen, basszus, ott basszák meg az egészet! Senki lelkével nem szabad játszani, soha, egyetlen pillanatra sem. Szóval ennyit az Állam igazságáról és Platón hangjairól. Hehehe... Persze, egzakt igazságok. Jó, szépen beléjük lehet kapaszkodni. Megfogod a Tízparancsolatot, és szépen úgy élsz, ahogy ott leírja. És majd megveregetik a válladat, hogy rendben van, pajtikám, pontosan ezt vártuk el tőled. És nagyokat röhögnek rajtad. Tudod, az a legszebb az egészben, amikor kéri annak a bizonyítékát, hogy hiszel, és pontosan ebben meg ebben hiszel. Na. És akkor te ott találsz magad, hogy keresed az üvegcsönköket a földön: jó élesem, hadd nyíljanak könnyebben az ereid. A lehető legkevesebb fájdalommal. Na, és aztán jönnek a magyarázatok. Te úgy gondolsz, talán a másik is., hogy most így kell lennie. Te ott is maradsz, ennél a gondolatnál, és kész vagy véget vetni mindennek. És akkor valami eszmélés-szerűség rúg bokán: hé, nézz körül! Akkor ezt nem te csinálod, nem, hanem valaki más próbál kapaszkodót találni benned, ilyen gyalázatos és szadista módon. És akkor arra gondolsz: ez igen, ember, az lehet egy nyomorult, hogy a te halálodra van szüksége, hogy hite életben maradjon.

(Ez tényleg megtörtént?)

Krisztussal igen, az biztos, te is tudod. De megtörténik kicsiben is, nagyban is. Igen, megtörtént. Lehet, hogy rossz a szillogizmus, mi ehhez a premisszához vezetett, de igen, azt hiszem, hogy így történt. Mulatságos és embertelen, csaknem megszügyenítő.

(Istenem!)

Ne csodálkozz, fiatal barátom, ne csodálkozz. Naivitásod azért jól esik. Mégis. Na, a kocsmánál még buliznak?

(Hát nem hallod? Kérlek...)

Istenem, ez az égbolt!

(Igen, táncolnak még. Egy szemüveges fickó tart ide, elég kövér.)

... És leül mellém az asztalhoz. És azt kérdezi, hogy miért üldögélek itt egyedül. Kínosan vigyorgok. Ha nem tudok válaszolni... hiszen tényleg részeg vagyok. Aztán valahogy kibököm, hogy minden rendben, nagyon jól esik itt üldögélni, belebámulni a nagy semmibe, s közbe elborozgatni, szippantani a cigiből. Városi vagyok, ott az embert szétszedik, hát örül azoknak a pillanatoknak, amikor magára maradhat, és nézheti a nagy semmit.

Megértően bólogat, majd cigarettát kér. Feléje lököm az asztalon a csomagot, vesz belőle. Majd feláll, megveregeti a vállam.

- Csak azért jöttem ide - mondja közben -, hogy megnézzem, nem-e van valami baja magának. És elmegy.

Na, kapásból tudok mondani száz embert, aki példát vehetne róla. A lista a szűrő ponttal kezdődik, és úgy terjeszkedik, mint a nyílhegy, háromszögben, borotvaéles szélekkel.

(Térjünk vissza. Mások ígéretének tüze. És Nonci.)

Ó, tudom, ne emlékeztess...

(Mi történt aztán?)

Mondtam már, hogy semmi! Hazajöttem, fürödtem, lefeküdtem. A macska nyávogott, a zene túl halk volt, a könyvek túl érdekesek, az Isten túl elérhetetlen, és a gondolatok... a gondolatok mind a realitás képeit öltötték magukra. És persze: várakozás, hazug várakozás. Megfeszített idegek acélos játéka, és ismét: hazug várakozás. Senkinek sem kívánom ezt.

(Kissé homályosan beszélsz.)

Nem lehet másként. Hiszen... hiszen... Nem tudom, ó, nem tudom... Ezek a seggfej *nem tudom*-ok. De Nonci. A kis Nonci. Hazajött ő is. Persze, ez így természetes, hehe... És akkor beszélgettünk, felhívtuk egymást. És aztán alig telt el egy hét, és találkoztunk, ismét. De ekkor előre megbeszéltük a dolgokat. Nem véletlen, semmi, hanem találkozunk. És egy parkban szépen össze is jött. Ott beszélgettünk, nyitott kocsmát kerestünk. Találtunk is, ám végül egyikünknek sem volt kedve kocsmázni, Akár egy kávéra sem... Hanem hazajöttünk, ide, és beszélgettünk. Körülbelül negyvennyolc órát. Feküdtünk az ágyon, hallgattuk a zenét, és beszélgettünk. Semmi egyéb. Mindent elmondtam neki, mindent elmondott nekem. Jó, sziruposan hangzik, de ritka pillanatok egyike az életben, mikor minden a helyén van, még az az üresség is. És úgy aludtunk, hogy egymás kezét fogtuk. Akkora gyerekek voltunk, hogy csak na... És tudod, hogy mi volt a legszebb az egészben? Nem volt ott semmiféle elvárás, megfelelés. Nem volt ott játék, hogy ki a férfi és ki a nő. Nem volt ott rituálé, szertartás. Helyettük szavak és ölelések voltak. Két napon keresztül. És végül: szeretet. Óriási szeretet. Tudod, akkor elválaszthatatlanok lettünk. Ott forrtunk ki egymásban. Jó ez a kifejezés, tényleg így van.

Tudod, addig úgy volt, hogy kapaszkodtam mindenbe és mindenkibe. De belé nem jött, hogy kapaszkodjak, olyan idegbetegesen. Nem sírtam neki, hogy ne hagyj el, hogy törődj velem, hogy szeress, és egyéb ilyen szarságok. Szarságok... Akkoriban csak ez volt velem. És azért nem mondtam neki, mert nem jött. Szinte ő nem engedte, annyira betöltött. Érted? Hihetetlen élmény volt, jaj de rossz ez a szó. De így volt.

(És akkor nem jött, hogy... miként is fogalmazzak... beleszeress?)

Nehéz erre a válasz. Jött, persze. De amilyen hamar jött, úgy el is múlt. Én sem értettem igazán, nem is értem a mai napig. Ám vele úgy van, hogy nem igazán jön, hogy foglalkozzak ilyen dolgokkal. Valahogy nem fontosak. Nonci betölt, és kész. Szinte hihetetlennek tűnik, hogy ilyen szerencsém van, tudod? Nem valami ragyás szerelem ez, nem is vágy, hogy juj, azonnal dugjunk egy nagyot, nem is óvatos, lassú párzási tánc, hanem pusztá barátság, szeretet. Bár még több annál is. A részem, miként én is az ő része vagyok, lettem. Nem több és nem kevesebb. A többit a jövő majd eldönti. Csak vigyázzunk egy keveset, hogy tiszta maradjon. Hiszen vannak dolgok, amik kellenek, és vannak dolgok, amik „mert” kellenek. Érted?

(És jó itt most neked? Itt a tó partján, velem, és közben Nonci fent alszik a szobában. Jó itt most neked? Jó ez neked? Ez a minden?)

Nézd... Végül is még mindig égek mások ígéretének tüzeiben. Tulajdonképpen azért is vagyok itt, hogy ennek az erejét kissé mérsékeljem. Egy évvel ezelőtt lehet, hogy már a tó fenekén keresném a halak csontvázát, a színes kavicsokat, a száraz homokot. Igen, a tó fenekén. De most üldögelek itt, ennél az asztalnál, és gondolkodom. Szégyenkezem, részeg vagyok, veled beszélgetek, cigarettázom, felkéretem Noncit, és igen, miként már mondtam, még mindig égek, de van Nonci, érted? Nem pedig mászkálok a meder fenekén, és megylem Kolumbusz csizmáját ebben a mesterséges tóban. Tudom, hogy a hátam mögött emberek buliznak, és ezzel okés vagyok. De egy évvel ezelőtt lehet, hogy meggyújtottam volna a baját itt mindenkinek. Mondjuk, vigyáztam magamra, amennyire tudtam, és nem jöttem ilyen helyekre.

(...)

Ne hallgass... Mondjuk, nem is kötelező beszélni. Na, ne filózzunk annyit, még elmesélek egy történetet, hogy érdekesebb legyen az üldögélés. És... na, majd meglátjuk.

(Kell neked mesélni?)

Hmm... Igen, alapjában véve nagyon kell. Jó itt belezúgni mindenben, hogy milyenek az én dolgaim. De majd széthordja ez a helyes kis szellőcske, és annyi. Szóval kell. Na, és akkor mondtam már, hogy tényleg elválaszthatatlanok lettünk. Minden nap találkoztunk, beszélgettünk, filmeket néztünk, vigyorogtunk, színházba vitt, sírtunk, betöltöttük egymást. Te, minden, érted? Minden. És közben február lett, február vége. Még mindig égtem tisztességesen, de minden könnyebb volt már. Barátaim vigyorogtak, amikor megláttak vele, gondolták, egy újabb buba a gyűjteményembe, de akkorra már nem volt gyűjtemény. Nonci jött, és én vele abbahagytam mindenféle ilyen dolgot. Nem kerestem a kapcsolatot nőkel, ilyesmik, nem kerestem azt, hogy szeretve legyek. Mert szerettek. Úgyhogy hagytam a haverokat, hadd vigyorogjanak.

S akkor lett, hogy egyik barátom bulit rendezett, messze a várostól, egy fürdőhelység, tizenhárom kilométer. És engem is meghívott, persze. Imádtam azt az embert. Valamikor rengeteget ittunk együtt, mászkáltunk mindenfele, még más városokba is, s ott bulizgattunk. Volt olyan is, hogy közel negyvennyolc órát ittunk egyhuzamban, leszámítva néhány órás alvást, erőre kapást. Ritka emberek egyike, akiket nagyon szeretek. Na. És akkor azt a bulit azért szervezte meg, mert elmenni készült az országból, hosszú időre. A fene ette volna meg, az egészet.

Tudtam, hogy rengeteg lesz a pia. És félttem. Akkoriban már kezdtem letenni a borosüveget...

(...)

Ne vigyorogj. Na, szóval kezdtem letenni az üveget, már ha öt naponta megittam valamit, az is sok volt. Ezt is Nonci hozta ki belőlem. Soha nem kérte, mondta egyetlen szóval sem. Jött az magától. És akkor most sok lesz a pia. Hát... Tényleg arra gondoltam, hogy magammal viszem Noncit. Vigyázzon rám. Tényleg vigyázzon rám, és ne legyek egyedül. Hát... akkor fel is pakoltunk borból, kajából, ruhából, összeverődtünk az autóba, s nekivágtunk a két napos bulinak. Mire felértünk a hegyek közé, és már ki is dobtam az egyik borosüveget az ablakon. És két óra múltán végeztem a másodikkal is. Közben meg nézegettem a síelőket, és ott gondolkodtam egy gyilkoson, egy gyilkos üzletemberen. És egy pillanatra sem engedtem el a kis Noncim kezét. Nem mertem, érted? De nem éreztem jól magamat a többiek között sem, mert annyira igényeltem az én kis édesemet. A magányt vele. Úgyhogy eltűntünk egy vendéglőbe, iszonyú hideg volt ott. És akkor volt az első eset, hogy végig egymás kezét fogtuk, szó szerint. Jött az is. Kuncogtunk, hogy mi van, de nem történt semmi, csak ez olyan jó volt.

Szóval beültünk a pocsék kiszolgálás és a hideg falak társaságába. És ott beszélgetni kezdtünk. Bennem - talán a bor hatására - kezdett összetörni valami. Végül aztán kezdtem hülyeségeket összehordani arról a kapcsolatról, amit akkor folytatott valakivel. Kitért belőlem a féltékenység és a düh, és magamnak akartam őt. Hülye érzés volt bennem: ez nem jött, nem volt igaz, mégis azt hittem, hogy az. És Nonci nézett, egyre jobban nézett. Végül nem történt semmi. Csak kijöttünk a vendéglőből, ahová közbe beült egy csapat, hogy elfogyasszák a vacsorát. Ott ordítottak összevissza, és komolyan zavartak engem. Ha nem jövünk ki, talán bevágok valamit közéjük, hogy csend legyen, mert már hangosan oda-oda kiáltottam egy-két dolgot az anyjukkal kapcsolatosan. Nem tudtam megfogni a pofámat, szerencsére nem vették észre. Tudod, akkoriban, amikor ittam, tényleg elment az eszem, és feltört belőlem valamiféle keserűség, düh, fanatizmus, na ezeknek a dolgoknak a keveréke. És akkor kijöttünk a vendéglőből, még mindig emlékszem a csúszós lépcsőkre, a szürke kőfalakra, az izzó tompaságra, a süket csendre, mi csak bennem volt, és arra, hogy Nonci óvatosan megfogta a kezem.

Leértünk a lépcsőkön, ki az útra, hó mindenféle, és fehéren szikrázó neon, távolabb csobogó forrás, ásványvíz, patak, sárga, agyagos sár, fenyőfák, és sehol egy teremtet lélek. És ott az út közepén megöleltem az én kis Noncimat, és sírtam, zokogtam, magamhoz szorítottam, és ő ölelt, és engedte, nem kérdezett semmit. Hát, fiatal barátom, akkor ott én nagyon összetörtem.

(Sajnálom.)

Ne, ne sajnáld, én sem sajnálom. Tovább. Mintegy húsz percig sírhattam ott az út közepén, és nagyon megkönnyebbültem, és akkor visszaindultunk abba a kis házba, a sípálya mellett, hogy a haverokkal találkozunk. Közben jött az ötlet: menjünk haza, most. Gyalog. Oké. Bementünk a kis házba, a hideg konyhába. Aztán vettük a táskánkat, beleraktam egy üveg bort, melegen felöltöztünk, és uzsgyi hazafele. Mínusz húsz fokos hideg, de oda se neki. El sem köszöntünk. Gondolom, megbánthattam a barátomat, de akkor ez volt a fontos. Hogy hazajöjjünk, ide. És összébújjunk a melegben, tudod?

Na, és énekelve nekivágtunk az útnak. Nonci nem ivott semmit, de én nagyon részeg voltam. Ki sem bírtam volna az utat hazáig, talán. De „üldözött” minket a szerencse, mert alig egy kilométer után felvett egy ismerősöm, behozott a városba, és egy közért előtt rakott ki. Az úton végig Noncihoz bújtam, nagyon hülyén éreztem magamat, és ő nagyon vigyázott rám.

Bementünk a közértbe. Én még akartam venni egy üveg bort, mert úgy okoskodtam, még korán van, tizenegy óra, hát nem lesz elég reggelig a magunkkal hozott üveg. Kivettem az összegyűrt pénzt a zsebemből, Nonci kezébe nyomtam. És bementünk az üzletbe. Én a hűtőnek rohantam, kipakoltam onnan öt energiatalt, magamhoz öleltem, és úgy álltam az üzlet közepén, nem szóltam egy szót sem. Nonci odajött hozzám, szép lassan kivette az italokat a kezemből, visszatette a jégszekrénybe. Egyet hagyott meg. Majd elvett egy üveg bort, fizetett, és kivitt a közértből. Onnan alig száz méterre lakom.

(Eléggé szomorúvá tesz ez, ahogy itt mesélsz.)

Ne aggódj, ifjú barátom, ne aggódj. Én éltem meg, nem te, úgyhogy hagyd a fenébe. Na, folytatom. És akkor hazajöttünk, a meleg lakrészbe. Alig tudtam feljönni az emeleten, érted? Na, de nem is olyan lényeges... És ahogy beértünk az ajtón, én ledobáltam magamról a ruhákat, majd valami rossz gatyát húztam magamra, egy rongyos pulóvert. Nonci a fürdőszobába ment, és addig benyakaltam az energiatalt, és kinyitottam a bort. Majd mikor a kis édesem bejött a szobába, letérdelt eléje a földre, átöleltem a lábát, és mondtam neki, hogy az Isten áldjon meg.

(Elég nyomorult állapotban lehettél.)

Nem, éhes állapotban, nagyon éhes állapotban, érted?

(Aztán mi történt?)

Nem sokra emlékszem. Csak arra, hogy fogtam a két borosüveget, és kidobtam az ablakon. Majd lefeküdtünk Noncival, aludni. Átöleltem, és nagyon rosszul voltam. Nem a bortól, nem. És akkor aludtunk. Hat óra körül megébredtem, kijózanodva, és ezt súgtam a fülébe:

- Istenem, remélem, hogy nem bántottalak meg, Nonci.

Mocorgott, felébredt. Nekem ismét sírhatnékam támadt. De mosolyogni kezdett:

- Nem, ne aggódj.

És nevetett. De én alig tudtam visszaaludni. Reggel aztán, amikor felébredtünk, csak hallgattam, és néztem magam elé. Bizony belekerült vagy három órába is, míg ismét kedvem támadt beszélni, és megkérdezni, hogy esetleg nem-e tettem valami igazán szar dolgot, amire nem is emlékszem. Szerencsére nem tettem semmi olyant. Szégyelltem magamat, nagyon.

(Miért?)

Igazad van, miért is szégyelltem magamat? Hát, nem tudom... Úgy mindenért, tudod...

(És később mi történt?)

Valójában az a februári esemény volt az utolsó nagy felvonás. Eltűnt az alkohol, lassacskán normalizálódtak a dolgaim. Nagyon lassan, hiszen most augusztus van, és látod, még mindig ezen töprengök. De a lassú lépések ösvényére léptem. Kereken ki kell jelentsem, hogy a gyógyulás útjára. Így. És továbbra is naponta találkoztunk, és történtek dolgok... És amikor ő került nehéz helyzetbe, én próbáltam segíteni neki. És azt hiszem, hogy sikerült is. Egyszer még az is megtörtént, hogy úgy éreztem, nem törődik velem eleget, és akkor napokig nem beszéltem vele. Ez júniusban történt. S ez miatt, hogy így éreztem, azt hiszem, hogy meg is bántottam nagyon. Küldte az üzeneteket: mi van, miért hallgatok, szeret, ne tegyem ezt. De én nem válaszoltam. Aztán úgy a negyedik napon történt, hogy mikor hazaértem, és lepakoltam magamat a számítógép elé, és nézni kezdtem a képeit, bögni kezdtem, de nagyon. És akkor annyira megbántam, hogy bántottam őt, egy süket félreértés miatt. Történetesen nem volt a városba, de másnap már igen. Rohantam elejébe, sírva öleltem meg, és kértem a bocsánatát. Ó!... És ő nem azzal foglalkozott, hogy te megbántottál engem, vagy ilyesmikkel, hanem örült nekem, hogy vagyunk egymásnak, érted? És örömkönnyeket sírt, hogy nincs semmi baj, semmi baj... Elég kegyetlen dolog volt. Még nekem is nehéz volt akkor elhinni, hogy nem felelősségre von, hanem örül nekem. Tudod, az ilyenfajta bánásmód azt hozta elő belőlem, hogy még jobban vigyázzak rá és magamra is. Hát így törődött ő velem. Úgy, hogy alszik odafönt a szobában, és én itt üldögélek. A pusztá létének tudata jobba teszi az életemet, ifjú barátom, rávesz arra, hogy jobb ember legyek. Nem csak vele, hanem mindenkivel jobb legyek. De mondd, táncolnak még?

(Nem lassacskán abbahagyták. Elég régóta üldögélsz itt. Már nincs ott senki sem, be is zárták a helységet.)

Mégis, csaknem egyetlen pillanatnak tűnt.

(Elgondolkodtattál nagyon, tudod? És azt hiszem, hogy akarok mutatni valamit. Szeretnéd látni?)

Hallgattam. Végül is nem mindegy?

(Kérlek, ne legyen mindegy. Gyere, nézzük meg. Amióta itt üldögélünk, nem bírom nem nézni, annyira gyönyörű. És mindjárt virrad, és akkor talán nem is lesz látható. De most... most a legteljesebb pompájában van jelen. Gyere...)

Valahogy felálltam.

(Arra - mutatott a tó fele. Arra menjél.)

Nem látok semmit. Csak a csillagok világítanak. Micsoda ostoba játék ez?

(Menjél csak arra, és hallgass. Nem ostobaság. Csak akkor az, ha valóban az akarod, hogy az legyen.)

Na, legyen. Menjünk.

(Nem, én nem megyek. Indulj te. Vigyázz, a fű harmatos, elcsúszol rajta, elesel. Légy egy picit óvatos.)

Oké, az leszek De szeretném, ha te is velem jönnél, rendben?

(... Legyen, csak aztán tegyél le a parton.)

Helyes! Na menjünk.

Öt perc volt a partig az út. Sátrak között haladtunk el, itt-ott még világítanak a parazsak a hamu alatt. Vigyáztam, nehogy megbotoljak egy kifeszített kötélben, vagy belegyalogoljak valami edényekbe. És lassan leértünk a tó partjára.

(Tegyél le. Emeld fel a fejed.)

Istenem...

Hatalmas vízfelület. Játszik vele a szellő, játszik fodrozó nyugalmával. És sötét, és mégis, miriádnyi fény zuhog rá. Csillog. Ragyog. Nem zavar. Nem kér. Nem ad. Mégis: kér, ad. De ölel! Játszik! Játszik a fény és a víz. Ölel! Nevet!

Nem szabad a vízbe mennem, azonnal eltűnne e játék. Nem hív, nem is marasztal.

Minden, mi bennem van, ott van benne. Minden hitem, mi van, ott van játékában. Minden igaz és hamis ölelésem, minden szkizofréniám, minden képem, minden bűnöm, jótetem, minden viszonylagos és nem viszonylagos rendszerem, minden sötétségem és világosságom, hazugságom, vakságom, minden kapaszkodásom és akaratom, minden családtagom és azok bűnei, életeik, tetteik, alkotásaik, minden barátom, és azok érzései, minden és mindenki bántalmai... itt vannak ebben a hatalmas játékban, ezen a végtelen felületen, és minden játszik mindennel... Önmagában is létezik, ám mégis egységes, egy úton halad, mégis darabokra van szakítva, ám nevet mindenén és nem törődik semmivel sem. Fittyet hány jóra, rosszra, akaratra, összeszorított fogakra, megfeszült izmokra, éppen robbanó elmékre és idegpályákra! Feloldoz!

Fény és víz!

- Látod?

- Igen, látom. Látom...

- És most? Most mi lesz, öreg barátom?

Nem tudom. Valójában sohasem tudtam.

Otthagynom az üveget a parton. Visszamegyek a kocsmához, elhaladok a pad mellett is. Óvatosan fel az emeletre. Benyitok. Két ágy, egy szekrény, egy kis asztal. Kis ablak, látni a tó hatalmas felületét.

Ott alszik az én kis Noncim. Sírok, pedig akkora nyugalom van bennem. De ez annyira szép, hogy nem bírja a lelkem.

- Nonci... Kis Noncim... Nem akarok egyedül aludni... Bebújhatok melléd?...

Mocorog, felébred. Nagyon fáradt.

- Hol voltál eddig?

- Fény és víz, kis Noncim, érted? Fény és víz! Ó, bár csak láttad volna!

- Bújj be mellém, és aludjunk. Nagyon álmos vagyok.

- Nonci... Mondd csak, kis édesem, mi a fénynek a víz, és mi a víznek a fény?

- Te... A tó a víz, a lámpák a fény. Érted?... Aludjunk, kérlek.

- Ó, kicsim, fény és víz. Fény és víz, édesem. Fény és víz!

Aludjunk!

Vége van valahára...

-&-